

VRHOVNI SUD
REPUBLIKE HRVATSKE

REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOSUDNA AKADEMIJA

NOVINE U GRAĐANSKOM ZAKONODAVSTVU - 2022.

Zbornik radova

Tuhelj, 24. - 25. studenoga 2022.

Autori:

Mr. sc. Radovan Dobronić

predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Dr. sc. Juraj Brozović

asistent na Katedri za građansko procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Đuro Sessa

sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Mr. sc. Senija Ledić

sutkinja Županijskog suda u Splitu, privremeno upućena na rad u Vrhovni sud Republike Hrvatske

Dragan Katić

sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Mr. sc. Igor Periša

sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Dr. sc. Jadranko Jug

sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Goranka Barać-Ručević

sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Morana Briški

viša sudska savjetnica – specijalistica na Vrhovnom sudu Republike Hrvatske

Ivana Čačić

sutkinja Općinskog građanskog suda u Zagrebu

Sadržaj

ZASTOJ ZASTARE U TRGOVAČKIM UGOVORIMA

Mr. sc. Radovan Dobronić	1
1. UVOD	1
2. PROBLEM ZASTARE I ISTICANJA PRIGOVORA ZASTARE U ODNOSIMA IZMEĐU TRGOVACA ..	2
3. POTREBA ZA DRUGAČIJIM TUMAČENJEM ČL. 235. ZOO-A	3
4. ČLANAK 235. ZOO-A U KONTEKSTU POREDBENOGA PRAVA	4
5. ČLANAK 235. ZOO-A U KONTEKSTU NAČELA EUROPSKOG UGOVORNOG PRAVA	6
6. ZAKLJUČAK	7
Bibliografija	8
Popis sudskih odluka	8

PLAN UPRAVLJANJA POSTUPKOM

Dr. sc. Juraj Brozović	9
1. UVOD	9
2. TEORIJSKA OSNOVA	9
3. PREGLED I POJAŠNJENJE NOVIH ZAKONSKIH ODREDBI	11
3.1. <i>POSTUPCI U KOJIMA SE DONOSI PLAN UPRAVLJANJA POSTUPKOM</i>	11
3.2. <i>OBLIK I VRIJEME DONOŠENJA PLANA.....</i>	12
3.3. <i>SADRŽAJ PLANA.....</i>	14
3.3.1. <i>SAŽETAK SPORNIH ČINJENIČNIH I PRAVNIIH PITANJA</i>	14
3.3.2. <i>DOKAZI KOJI ĆE SE IZVESTI RADI UTVRĐENJA SPORNIH ČINJENICA</i>	14
3.3.3. <i>DOKAZI KOJE JE TEK POTREBNO Pribaviti</i>	15
3.3.4. <i>ROK ZA PODNOŠENJE PISANIH OČITOVANJA.....</i>	15
3.3.5. <i>VRIJEME ODRŽAVANJA ROČIŠTA.....</i>	16
3.3.6. <i>OSTALI MOGUĆI SASTOJCI PLANA</i>	16
3.4. <i>SUDJELOVANJE STRANAKA U DONOŠENJU I IZMJENI PLANA</i>	17
4. UMJESTO ZAKLJUČKA	18
5. PRILOG – PRIMJER ZAPISNIKA S RJEŠENJEM O PLANU UPRAVLJANJA POSTUPKOM	19

OGLEDNI POSTUPAK RADI RJEŠENJA PITANJA VAŽNOG ZA JEDINSTVENU PRIMJENU PRAVA (prema Noveli Zakona o parničnom postupku)

Đuro Sessa	23
1. UVOD	23
2. POJAM I PRIMJENA	25
3. TIJEK POSTUPKA	25
3.1. <i>POSTUPANJE VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE</i>	27
4. POSTUPANJE NAKON DONOŠENJA PRESUDE VRHOVNOG SUDA O VAŽNOM PRAVNOM PITANJU	29
5. ZAKLJUČNE NAPOMENE	30

PREINAKA TUŽBE I PRIGOVOR ZASTARE

Mr. sc. Senija Ledić	31
1. UVOD	31
2. DOMAĆA SUDSKA PRAKSA U VEZI S PITANJEM PREINAKE TUŽBE I PREKIDA ZASTARE	31
3. ZASTARA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	33
4. POVREDA PRAVA NA PRISTUP SUDU PRI TUMAČENJU ZASTARE U PRAKSI USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE	34
5. PREINAKA TUŽBE - PRAVNI OKVIR	34
5.1. PREINAKA TUŽBE - OPĆENITO	34
5.2. PREINAKA TUŽBE PREMA NOVELI ZPP/19	34
5.3. OBJEKTIVNA PREINAKA TUŽBE	35
5.4. MODALITETI OBJEKTIVNE PREINAKE TUŽBE	35
5.5. POVEĆANJE POSTOJEĆEG ZAHTJEVA	35
5.6. ISTICANJE DRUGOG ZAHTJEVA UZ POSTOJEĆI	36
5.7. SUBJEKTIVNA PREINAKA TUŽBE	36
6. PRIGOVOR ZASTARE	36
7. POSTOJI LI POTREBA PREISPITIVANJA SUDSKE PRAKSE VRHOVNOG SUDA O PITANJU ZASTARE KOD POVEĆANJA TUŽBENOG ZAHTJEVA KOJI SE TRAŽI PO ISTOJ OSNOVI KAO I U IZVORNO POSTAVLJENOM TUŽBENOM ZAHTJEVU	37
8. ZAKLJUČAK	38

NAKNADA ŠTETE NALETOM DIVLJAČI NA VOZILO (u sudskoj praksi)

Dragan Katić	39
I. UVOD	40
II. PRAVNI IZVORI	41
III. SUDSKA PRAKSA ZA VRIJEME VAŽENJA ZAKONA O LOVSTVU ZOL/05 (prije 8. srpnja 2009. godine)	43
III.1. ZAVRŠNO O SUĐENJU PREMA ZAKONU O LOVSTVU (ZOL/05) (prije ZID ZoL/09)	47
IV. SUDSKA PRAKSA NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O LOVSTVU (ZID ZOL/09) (od 8. srpnja 2009. do 28. prosinca 2009. godine)	47
IV.1. ZAVRŠNO O SUĐENJU NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O LOVSTVU (ZID ZOL/09)	50
V. SUDSKA PRAKSA NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O JAVNIM CESTAMA (ZID ZJC/09) (od 29. prosinca 2009. do 28. srpnja 2011. godine)	51
V.1. ZAVRŠNO O SUĐENJU NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O JAVNIM CESTAMA (ZID ZJC/09)	52
VI. SUDSKA PRAKSA NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O CESTAMA (ZC) (od 28. srpnja 2011. godine i nadalje)	53
V.1. ZAVRŠNO O SUĐENJU NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O CESTAMA (ZC)	56
VI. STUPANJE NA SNAGU ZAKONA O LOVSTVU	57
VII. UMJESTO ZAKLJUČKA	58

NOVINE U STEČAJNOM PRAVU

Mr. sc. Igor Periša	61
I. UVOD	61
II. NOVELIRANE OPĆE ODREDBE SZ-A	62
III. NOVELIRANE OSNOVNE POSTUPOVNE ODREDBE SZ-A	63
IV. IZMJENE U PREDSTEČAJNOM POSTUPKU.....	64
IV.1. IZMJENE U POKRETANJU PREDSTEČAJNOG POSTUPKA.....	64
IV.2. IZMJENE U VEZI S TIJELIMA PREDSTEČAJNOG POSTUPKA	64
IV.3. IZMJENE U PRAVILIMA O PRIJAVI I UTVRĐENJU TRAŽBINA	65
IV.4. IZMJENE U VEZI S RASPRAVLJANJEM I GLASOVANJEM O PLANU RESTRUKTUIRANJA	66
IV.5. OSTALE IZMJENE U PREDSTEČAJNOM POSTUPKU.....	67
V. NOVINE U STEČAJNOM POSTUPKU	68
V.1. STEČAJNI UPRAVITELJ	68
V. 2. POBIJANJE DUŽNIKOVIH PRAVNIH RADNJI	70
V. 3. UNOVČENJE PREDMETA NA KOJIMA POSTOJI RAZLUČNO PRAVO.....	70
V. 4. STEČAJNI PLAN.....	71
VI. ZAKLJUČNO	71

TROŠKOVI POSTUPKA – SPORNA PITANJA

Doc. dr. sc. Jadranko Jug.....	73
1. UVOD	73
2. SPORNA PITANJA U VEZI TROŠKOVA PARNIČNOG POSTUPKA	74
2.1. ČL. 154. ST. 1.I 2. ZPP-A.....	76
2.2. ČL. 151. ST. 1. ZPP-A.....	78
2.3. ČL. 158. ST. 1. I 2. ZPP-A.....	79
2.4. OBRAČUN TROŠKOVA POSTUPKA KOD PROMJENE VRIJEDNOSTI PREDMETA SPORA (ČL. 155. ZPP-A).....	81
2.5. OSTALA SPORNA PITANJA U ODНОСУ NA KOЈA JE DOPUŠTENO IZJAVA LJIVANJE REVIZIJE	82
3. ZAKLJUČAK	82

AKTUALNA PRAKSA EUROPŠKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA**I SUDA EUROPSKE UNIJE**

Goranka Barać – Ručević, Morana Briški , Ivana Čačić.....	83
I. UVOD	83
II. PRAKSA EUROPŠKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	84
1. UVODNE NAPOMENE – STATISTIKA	84
2. PRAVO NA PRISTUP SUDU I TROŠKOVI PARNIČNOG POSTUPKA	86
3. PRAVO NA POŠTENI POSTUPAK I NEDOSTIŽAN STANDARD DOKAZIVANJA.....	87
4. PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE I OVRŠNI POSTUPCI	89
III. AKTUALNA PRAKSA SUDA EUROPSKE UNIJE	91
1. HRVATSKO ISKUSTVO	91
2. PRAKSA SUDA EU U TUMAČENJU DIREKTIVE 93/13 – IZBOR ODLUKA DONESENIH 2021. I 2022.	95
IV. ZAKLJUČAK	101

Mr. sc. Radovan Dobronić*

ZASTOJ ZASTARE U TRGOVAČKIM UGOVORIMA**

Članak 235. Zakona o obveznim odnosima (ZOO) govori o zastoju zastare između pojedinih fizičkih osoba tako da navodi da zastara ne teče između bračnih drugova, roditelja i djece, štićenika i njegova skrbitnika te osoba koje žive u izvanbračnoj zajednici. Te odredbe evidentno se ne odnose na trgovačko pravo i poslovanje, ali upravo ovdje postoji potreba da se njihova primjena putem sudske prakse prilagodi potrebama trgovačkog prava, a poželjne su i zakonske izmjene, odnosno dopune. Naime, vidljivo je da ZOO polazi od toga da ne postoji potreba da zastarni rok teče u razdoblju u kojemu između pojedinih osoba postoji bliska uzajamna veza. Odredbe čl. 235. ZOO-a potrebno je primijeniti i na pravne osobe, a u razdoblju dok one vode pregovore u dobroj vjeri i u skladu s dobrim poslovnim običajima nastoje dogovorno rješiti neko sporno pravno ili činjenično pitanje. Takva primjena odredaba čl. 235. ZOO-a analognom i na trgovačke ugovore opravdana je načelom savjesnosti i poštenja.

KLJUČNE RIJEČI: zastara, zastoj zastare, prigorov zastare, trgovački ugovori, načelo savjesnosti i poštenja, Treu und Glauben.

1. UVOD

Članak 235. Zakona o obveznim odnosima,¹ koji je sadržajno identičan čl. 381. starog Zakona o obveznim odnosima,² ne govori ništa o zastoju zastarijevanja između pravnih osoba, dakle ne propisuje ništa za odnose između trgovaca – trgovačkih društava, a kod toga su najvažniji njihovi ugovorni odnosi. Stoga bi prvi zaključak bio da tema ovog rada kao problem ne postoji, a ovakav stav ne samo da postoji ili da prevladava u praksi, nego se on jedino i primjenjuje. Dakle, na razini sudova i sudske prakse ne postoji nikakva dilema oko ovog pitanja. ZOO u navedenom članku nije propisao zastoj zastare u trgovačkim ugovorima koje sklapaju trgovačka društva ili pravne osobe općenito, stoga nikakva primjena ovog članka na trgovačke ugovore ne dolazi u obzir.

Međutim, postoje zakonska rješenja koja ovo pitanje uređuju drugačije, a među njima se može navesti rješenje njemačkog Građanskog zakonika koji u § 203. propisuje da zastara ne teče dok traju pregovori

* Mr. sc. Radovan Dobronić, predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

** Izvorno objavljen: Dobronić, Radovan „Zastoj zastare u trgovačkim ugovorima“, u: Ivan Tot i Zvonimir Slakoper (ur.), *Hrvatsko obvezno pravo u poredbenopravnom kontekstu: Petnaest godina Zakona o obveznim odnosima* (Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2022.), str. 149 – 162, ISBN 978-953-346-181-6 (Knjiga 1., tisk), ISBN 978-953-346-182-3 (Knjiga 1., PDF)

¹ NN 35/2005., 41/2008., 125/2011., 78/2015., 29/2018. i 126/2021. (dalje u tekstu: ZOO).

² SL SFRJ 29/1978., 39/1985., 46/1985., 45/1989. i 57/1989., NN 53/1991., 73/1991., 111/1993., 3/1994., 107/1995., 7/1996., 91/1996., 112/1999. i 88/2001. (dalje u tekstu: stari ZOO).

između dužnika i vjerovnika o tražbini ili okolnostima na kojima je ona utemeljena, sve dok jedna ili druga strana ne odbije nastavak pregovora.³ Dakle, ovdje se govori općenito o odnosu dužnika i vjerovnika, što znači da se ne pravi razlika ovisno o tome radi li se o odnosu između fizičkih osoba ili fizičke i pravne osobe ili o odnosu između pravnih osoba.

Dakle, srođan njemački propis, BGB, poznaje (propisuje) jednu dodatnu situaciju kada dolazi do zastoja zastarijevanja, a koju hrvatski ZOO ne poznaje, odnosno ne propisuje. Međutim, oni koje sam spomenuo prethodno će u istom duhu reći da nikakav problem ne postoji jer hrvatski sud će primjenjivati hrvatski ZOO, a njemački sud će primjenjivati njemački BGB. Dakle, svaki sud primjenjuje svoj zakon, a ako su oni različiti, to samo po sebi ništa ne znači jer svaki zakonodavac suvereno odlučuje o sadržaju zakona na području svojeg suvereniteta. Iz motrišta ovakvog pristupa, koji je ujedno i jedini pristup koji postoji u praksi, nikakva pravna dilema ili problem ne postoji.

2. PROBLEM ZASTARE I ISTICANJA PRIGOVORA ZASTARE U ODNOSIMA IZMEĐU TRGOVACA

Problem zastare i isticanja prigovora zastare je relativno čest. Glavni razlog postojanja zastare je u pravnoj sigurnosti, a to što obveza i dalje egzistira i nije ispunjena, u praksi se zanemaruje. Dakle, isti prigovor zastare može koji puta biti potpuno opravdan upravo iz motrišta pravne sigurnosti, kada neki vjerovnik traži isplatu tražbine čije postojanje ne može dokazati zbog vlastitog propusta (nedostatak dokaza, pa čak i uobičajene dokumentacije), ali ovaj prigovor ima potpuno drugačiji prizvuk kada ga izriče onaj subjekt koji je prethodno, najčešće i dulje od godinu dana, s onom drugom stranom navodno pregovarao, uz obećanja bilo o sklapanju ugovora ili o plaćanju određenog iznosa, da bi nakon izvjesnog vremena taj isti subjekt obično zanijemio i zatim, nakon pokretanja sudskega postupka, istaknuo „prigovor zastare“.

Kod toga je vrlo važno uočiti o kakvom tipu odnosa se najčešće radi. Naime, obično se radi o tome da jedna ugovorna strana – primjerice, izvođač obrtničkih radova – obavi veći broj obrtničkih radova za naručitelja, koji mu te radove prvo ne plati u roku, a zatim izvođač urgira plaćanje, odlazi naručitelju koji mu više puta obeća isplatu, dok za to vrijeme istječe zastarni rok i/ili naručitelj odlazi u stečaj. Dakle, naručitelj – investitor, obično društvo s ograničenom odgovornošću, obeća izvođaču isplatu radova (obično se radi o neisplaćenim zadnjim privremenim situacijama ili okončanoj situaciji i to nakon što je izvođač sve svoje radove u cijelosti obavio), nakon čega izvođač naručitelju za dovršetak objekta više nije potreban (dakle može ga odbaciti kao staru krpu ako nema namjeru više s njim surađivati), a radi se o iznosima koje navedena društva kapitala duguju, obično obrtnicima, u visini od 100.000,00 do 500.000,00 kuna. Dakle, to više nisu mali iznosi i ovakve neisplate mogu ekonomski podnijeti samo oni jači i veći obrtnici – poduzetnici, dok manji zbog toga propadnu. U takvoj situaciji izvođači podižu tužbe i naručitelji – investitori kao tuženici među prvim prigovorima ističu prigovor zastare, koji sudovi prihvataju jer tužbe vrlo često budu podignute nakon isteka trogodišnjeg roka, računajući od dana dospijeća obveze.

Kod toga sudska praksa nema nimalo kolebanja u primjeni te se prigovor zastare usvaja bez iznimke. Dakle, primjenjuje se standardno računanje zastarnih rokova te nikakav zastoj zastarijevanja ne dolazi u obzir kod primjene, jednostavno stoga što to čl. 235. ZOO-a ne propisuje. Kod toga se sudovi uopće ne osvrću na pitanje da li onaj koji u opisanoj situaciji ističe prigovor zastare to čini u dobroj vjeri, no ipak izaziva čuđenje što se to čini i u situaciji kada je već gotovo izvjesno da je onaj koji se poziva na zastaru počinio kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju. No, to se čini u uvjerenju da je to ispravno zbog pravne sigurnosti – to je načelo osnovni *ratio* postojanja instituta zastare. Međutim, pri tome se ispušta iz vida da načelo pravne sigurnosti nije jedino načelo niti isključivi postulat, nego da pored njega postoje i druga načela, koja nisu puke deklaracije, već upravo obvezujuće norme. Potpuno je izvjesno da kada ovakvi prigovori zastare u opisanim situacijama dovedu do odbijajuće presude, to onda stvara veliko nezadovoljstvo kod takvog izvođača.

Praksa pokazuje da se od postupaka u kojima se ističe prigovor zastare približno u svakom dvadesetom ili tridesetom ponavlja ovakva situacija. Dakle, takav prigovor ističe ona strana za koju postoji u najmanju

³ Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002, BGBl. I 42, 2909, 2003 I 738, posljednje izmijenjen čl. 1. Zakona od 10. 8. 2021., BGBl. I 3515 (dalje u tekstu: BGB).

ruku osnovana sumnja da je pregovore vodila u zloj vjeri, upravo s ciljem da dovede zahtjev druge ugovorne strane u fazu zastare, a često se radi o kaznenom djelu prijevare. Pored toga, radi se najčešće o situacijama u kojima se jedna ugovorna strana nalazi u bitno slabijem pravnom i ekonomskom položaju u odnosu na drugu ugovornu stranu, što utječe na ocjenu da li je ta strana mogla i trebala podnijeti tužbu prije isteka zastarnog roka. Naime, osnovni stav onih koji presuđuju tako da bez ikakve iznimke usvajaju prigovor zastare zbog isteka zastarnog roka je u tome da je tužitelj mogao i trebao o tome voditi računa i da je zakašnjelo podnošenje tužbe rezultat njegovog neispričivog propusta ili nemara, a samim time više nikakve druge okolnosti nisu važne.

Međutim, ovakav pristup zanemaruje one situacije u kojima je jedna ugovorna strana u poslovnom smislu gotovo u potpunosti ovisna o drugoj strani te podnošenje tužbe gotovo izvjesno dovodi do prekida poslovne suradnje, od koje netko još ovisi ili se nečemu nada, osnovano ili ne. Primjerice, jedna samostalna profesija – dizajner, godinama uređuje dizajn stručnog časopisa jednog velikog poslovnog sustava, sve to bez ugovora, ali uz redovito plaćanje i obećanje da će ugovor biti sklopljen. U međuvremenu se mijenja uprava tog velikog poslovnog sustava koja odbija platiti autoru za već obavljeni rad, s time da negira i već obavljeni autorov rad i dano obećanje. Autor pregovara i sa starom i s novom upravom, a nakon toga podiže tužbu u kojoj ovaj sustav odmah na početku ističe prigovor zastare. Potpuno je razumljivo da je autor bio neodlučan u podnošenju tužbe jer je znao da će njezinim podnošenjem doći do prestanka suradnje s ovim velikim poslovnim sustavom. Stoga se postavlja pitanje da li ova okolnost baš nimalo ne treba biti uzeta u obzir prilikom razmatranja prigovora zastare.

Dakle, u postojećim okolnostima podnošenje tužbe znači i prekid dalnjih poslovnih odnosa, pa koliko god oni izgledali ili bili truli, očigledno je da je onaj koji se tako koleba još uvijek od tog odnosa u poslovnom smislu nešto očekivao. Prema tome, bilo da se vode pregovori i daju lažna obećanja o isplatama na temelju već sklopljenih i od izvođača ispunjenih ugovora ili se pregovara o isplati za obavljeni rad i obećanju o sklapanju ugovora, tijekom ovakvih pregovora daju se nedvojbeno određene izjave koje ne mogu biti neobvezujuće, a najmanje su takve da u sudskom postupku budu ocijenjene kao potpuno irrelevantne, dakle takve koje često uopće ni ne zaslužuju bilo kakav komentar u obrazloženju sudske presude.

3. POTREBA ZA DRUGAČIJIM TUMAČENJEM ČL. 235. ZOO-A

Stoga prvenstveno treba ocijeniti je li opisani pristup ujedno ispravno tumačenje u primjeni važećeg ZOO-a. Vidljivo je da se posebna norma iz čl. 235. ZOO-a primjenjuje kao jedino relevantna te da vlada uverenje kako je to jedino ispravno tumačenje važećeg ZOO-a. To nije točno i do toga dolazi zato što se u potpunosti zanemaruje da ZOO ima opća načela, koja se ne primjenjuju jer ih se pogrješno tumači kao neobvezujuće deklaracije. Dakle, opća načela, a posebno načelo „savjesnosti i poštenja“ – *bona fides*, kao ni ostala načela, nisu nikakva neobvezujuća pravila nego su ona granica sveukupnoj primjeni prava.⁴

To je i stav švicarskog Saveznog vrhovnog suda (*Bundesgericht*; dalje u tekstu: BGer). Sada je opet potrebno otkloniti prigovore svih onih koji će reći da je to stav vrhovnog suda druge države, druge jurisdikcije, u primjeni drugog, švicarskog zakonodavstva koje ne može obvezivati hrvatske sudove, niti biti na bilo koji način relevantno. Dakle, nesporno je da stav nijednog drugog suda nije obvezujući, međutim on je relevantan barem u toj mjeri da ne može biti olako ignoriran jer hrvatski ZOO, koji je u bitnoj mjeri preuzeti stari ZOO, u većini svojih odredaba i dalje predstavlja recepciju švicarskog Obveznog prava,⁵ što se prečesto ispušta iz vida. Dakle, suštinski gledano, hrvatski ZOO je identičan švicarskom OR-u, stoga je bitno uočiti ovu ogromnu razliku u primjeni ova dva, gotovo identična zakona. Dakle, dok BGer smatra da je načelo *bona fides* granica sveukupnoj primjeni prava, kod nas se u sudskoj praksi ono gotovo ne primjenjuje, pri čemu je zamjetno da se ovo načelo brka s pojmom suđenja po pravičnosti, *ex aequo et bono*, po kojoj sudovi nikada ne sude. Dakle, u primjeni istog ZOO-a (hrvatskog, jugoslavenskog ili švicarskog, kako god ga nazvali) postoji dijametralno suprotna praksa. Sve je to u domaćoj doktrini vrlo jasno opisano, ali se to u potpunosti ignorira, a što je

⁴ V. Aleksandar Goldštajn i Siniša Triva, *Međunarodna trgovačka arbitraža* (Informator, 1987.), 47.

⁵ *Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Fünfter Teil: Obligationenrecht)* od 30. 3. 1911., SR 220, s posljednjom izmjenom od 18. 12. 2020., AS 2021 288 (dalje u tekstu: OR).

još važnije, ne primjenjuje. Glavna posljedica do koje dovodi primjena opće norme – načela „savjesnosti i poštenja“ – je prema Goldštajnu: „sankcija za primjenu načela dobre vjere je u tome što se postupci koji mu proturječe ne uvažavaju“.⁶

Dakle, ne samo da je moguće ne uvažiti odnosno odbaciti prigovor zastare koji jedna ugovorna strana izjavljuje u zloj vjeri, već sudovi to moraju učiniti – jer „načelo dobre vjere uzima se u obzir po službenoj dužnosti kod sudova i arbitraža“, a „ugovorne strane nemaju pravo da primjenu ovog načela generalno isključe“.⁷ Dakle, pravilna primjena ZOO-a uključuje načelo o „savjesnosti i poštenju“ kao sastavni dio primjene obveznog prava na konkretni slučaj. Na to je li prigovor zastare iznesen protivno načelu *bona fides*, sudovi moraju paziti po službenoj dužnosti, dakle i onda kada se nijedna stranka, odnosno ugovorna strana, ne pozove na to da je takav prigovor izjavljen *mala fide*. U postojećoj se praksi ZOO primjenjuje isključivo kroz primjenu posebnog dijela ZOO-a, bez analize je li primjena toga dijela ZOO-a sukladna načelu *bona fides*. Takva praksa nije ni u formalnom smislu ispravna primjena važećeg ZOO-a, a može se govoriti o bitno iskrivljenoj primjeni ZOO-a koja na kraju i dovodi do toga da u primjeni istog ili bitno sličnog zakonskog teksta (hrvatski i švicarski zakoni o obveznim odnosima) dolazi do pojave potpuno drugačije primjene, koja ima odraza i na rezultat sudskih postupaka.

Prema tome, već prema postojećem, važećem tekstu ZOO-a ne samo da postoji mogućnost da se u određenim situacijama prigovor zastare odbaci, već dapače postoji i dužnost sudova, kada dođu do zaključka da je takav prigovor izjavljen *mala fide*, da ga odbace, odnosno zanemare, i to bez prigovora bilo koje parnične stranke, postupajući po službenoj dužnosti – obveza je sudova primijeniti *ex officio* načelo *bona fides*. Dakle, pravilna primjena ZOO-a ili bilo kojeg drugog zakona znači da se u prvoj fazi uvijek kreće od posebnog dijela, odnosno one norme koja konkretno propisuje pitanje duljine zastarnog roka, prekida zastare, zastoja zastare ili neke druge, neposredno primjenjive norme iz posebnog dijela ZOO-a. „U odnosu prema zakonskoj (ili ugovornoj) normi može se reći da postoji podređenost (supsidijarnost) primjene načela dobre vjere jer se uzima da sama norma više ili manje izražava ostvarenje ovog načela. Samo ako je rezultat tumačenja dvojben ili nezadovoljavajući, potrebno je ispitati da li posebne okolnosti ne traže suodređujući element u funkciji dopune ili čak korekcije.“⁸ „Sankcija za primjenu načela dobre vjere je u tome što se postupci koji mu proturječe ne uvažavaju.“⁹ Kod trgovачkih ugovora, i odnosa općenito, načelo dobre vjere objektivizira se primjenom dobrih poslovnih običaja. Stoga praksa u primjeni ZOO-a koja polazi od prve faze u primjeni ZOO-a, dakle čita posebni dio o zastari i onda te odredbe prve primjenjuje, postupa u početku ispravno, ali do pogreške u primjeni dolazi ako posebne okolnosti slučaja ukazuju na to da je potrebno rezultat primjene pojedine konkretne norme iz posebnog dijela ZOO-a analizirati i primjenom načela „savjesnosti i poštenja“ iz općeg dijela ZOO-a. Dakle, pod određenim okolnostima opisana prva faza primjene ZOO-a ne može ostati i posljednja, a to se kod nas gotovo beziznimno događa, tako da se može reći da je primjena načela *bona fides* u našoj sudskoj praksi od samog stupanja na snagu ZOO-a pa sve do danas gotovo u potpunosti suspendirana.

4. ČLANAK 235. ZOO-A U KONTEKSTU POREDBENOGA PRAVA

Uostalom, zakoni se mijenjaju i mogu biti različiti, no u ovom se slučaju dva, uvodno navedena zakona – hrvatski ZOO i njemački BGB – nisu razlikovala, dapače imali su isti tekst u dijelu koji se odnosi na pitanje zastoja zastarijevanja. Tako se u literaturi navodi kako se smatra da je tekst ranijeg § 852. st. 2. njemačkog Građanskog zakonika¹⁰ (današnji § 203. BGB-a)¹¹ manifestacija načela dobre vjere (*Treu und Glauben*) te da je

⁶ Goldštajn i Triva (bilj. 4), 49.

⁷ Ibid., 48.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid., 49.

¹⁰ Tekst ranijeg § 852. st. 2. Građanskog zakonika (*Bürgerliches Gesetzbuch – alte Fassung*) u inačici koja je bila na snazi do 31. 12. 2001. (dalje u tekstu: BGB a. F.) glasio je: „Schweben zwischen dem Ersatzpflichtigen und dem Ersatzberechtigten Verhandlungen über den zu leistenden Schadensersatz, so ist die Verjährung gehemmt, bis der eine oder der andere Teil die Fortsetzung der Verhandlungen verweigert.“

¹¹ U bitnome je istovjetna odredba današnjega § 203. reč. 1. BGB-a koja glasi: „Schweben zwischen dem Schuldner und dem Gläubiger Verhandlungen über den Anspruch oder die den Anspruch begründenden Umstände, so ist die Verjährung gehemmt, bis der eine oder der andere Teil die Fortsetzung der Verhandlungen verweigert.“

to u tom obliku bilo priznato od strane njemačkih sudova i prije unošenja te odredbe u tekst BGB-a a. F. u 1977. godini.¹² Dakle, njemački BGB je sve do 1978. godine imao isti tekst kao i tadašnji jugoslavenski Zakon o obveznim odnosima,¹³ koji je stupio na snagu 1. 10. 1978. Njemački BGB a. F. nije prvotno imao odredbu prema kojoj dolazi do zastoja zastarjevanja u razdoblju dok dvije strane vode pregovore s ciljem postizanja dogovora. Ranija odredba § 852. st. 2. BGB-a a. F. se prema tekstu zakona odnosila na izvanugovornu štetu, ali se u literaturi navodi da se ona analogijom primjenjivala i kod pitanja zahtjeva za naknadu ugovorne štete.¹⁴ Iako ovog pitanja postoji jedinstven pristup hrvatskog i njemačkog prava, a možda je hrvatski ZOO u tom dijelu i određeniji jer on u čl. 349. ZOO-a (a koji odgovara čl. 269. ZOO/SFRJ i čl. 269. starog ZOO-a) propisuje: „Ako odredbama ovog odsjeka nije drukčije propisano, na naknadu ove štete na odgovarajući se način primjenjuju odredbe ovog zakona o naknadi izvanugovorne štete.“

Dakle, u njemačkom pravu prvobitno je postojao isti ili vrlo sličan tekst o zastoru zastare, kao i u hrvatskom pravu. Do razlike je došlo propisivanjem u njemačkom pravu, ranijom odredbom § 852. st. 2. BGB-a a. F., da do zastora zastarjevanja dolazi za vrijeme dok traju pregovori o naknadi štete između štetnika i oštećenika, a sadržajno ista odredba uvedena je i u neke posebne zakone (o cestovnom prometu, zračnom prometu i dr.). Međutim, do te promjene nije došlo na temelju neke velike samostalne intervencije parlamenta u ovu materiju, već na temelju činjenice da su njemački sudovi, predvođeni njihovim Saveznim vrhovnom sudom (*Bundesgerichtshof*), i u razdoblju starog zakonskog teksta ustanovili sudske praksu da tijekom pregovora, a pozivom na načelo *Treu und Glauben*, dolazi do zastora zastarjevanja, a ovu sudske praksu je zatim njemački parlament usvojio kao spomenutu izmjenu, odnosno nadopunu ranije odredbe § 852. st. 2. BGB-a a. F., a kasnije i nekih posebnih zakona. Na opisani način došlo je do razvoja njemačkog BGB-a koji je izravna posljedica ispravnog pristupa njemačke sudske prakse u primjeni načela „dobre vjere“ te njegovoj ulozi u primjeni posebnog dijela BGB-a.

Kod nas u čitavom razdoblju od 1. 10. 1978. godine do danas nije došlo do razvoja ni sudske prakse niti posljedično do zakonskih izmjena, a do toga nije došlo jer se bez primjene načela *bona fides* kao svojevrsnog, vrlo važnog korektiva u primjeni posebnog dijela ZOO-a, sudska praksa svela na gotovo mehaničko supsumiranje činjeničnog stanja pod određenu normu posebnog dijela ZOO-a. Primjena ZOO-a bez primjene načela *bona fides* predstavlja pogrešno tumačenje i primjenu ZOO-a. Dakle, nije problem to što hrvatski ZOO trenutno nema takvu odredbu kakvu sada ima BGB, već je problem što se radi o praksi koja se uslijed kardinalne pogreške u pristupu radikalno udaljila od pravne, poslovne i sudske prakse u primjeni istih ili bitno sličnih normi obveznog prava, a sve to bez ikakve značajnije reakcije stručne, pa i šire javnosti, osim uopćenih kritika o nezadovoljavajućem radu pravosuđa.

Dakle, kada uvodno spomenuti tip spora bude automatizmom riješen tako da se usvoji prigovor zastare kao osnovan i presudom se zbog tog prigovora odbije tužbeni zahtjev izvođača, onda se time kod te stranke stvara opravdan osjećaj nepravde i gnjeva. U mnogim slučajevima naručitelji su vrlo vjerojatno, gotovo izvjesno, u zoni kaznene odgovornosti, oni su nedvojbeno vodili pregovore o mogućnosti plaćanja tijekom kojih su izvođaču obećavali plaćanje i iznosili različite razloge zašto već nisu platili, s jednim ciljem da zahtjev tog izvođača odvedu u zastaru ili da naručitelj kao društvo kapitala ode u unaprijed osmišljen stečaj (što je zasebna tema). Dakle, prijevarna namjera je evidentna, takvom izvođaču takav naručitelj je plaćao dok mu je još trebao radi izvođenja radova, a kada ih obavi, onda odbija platiti zadnju fazu. Takvi slučajevi nisu rijetki te iznosi o kojima je riječ više nisu beznačajni, a na tužbu se ti izvođači odlučuju kao na posljednje sredstvo jer znaju da iza toga slijedi prekid poslovne suradnje, od koje su oni do te faze ipak živjeli.

Zanemarivanje svih ovih okolnosti predstavlja vrlo velik nedostatak pravnog senzibiliteta, koji je povezan i s pogrešnom koncepcijom iz bivšeg sustava koji je pravni sustav proglašavao proizvodom klasnog društva, dakle nečim što ni po definiciji nema u sebi ugrađen postulat za pravednošću. Pretjerano i pogrešno se naglašava da pravo i pravda nisu isto. Navedena misao je na potpuno apstraktan način točna, ali treba naglasiti da se upravo kroz primjenu načela *bona fides* pravni poredak institucionalno osigurao od pretjeranog mnoštva takvih rezultata koji bi bili suprotni tom načelu. To načelo dokazuje, naravno ako ga se ispravno tumači i primjenjuje, da pravni sustav ne može biti neosjetljiv na takvu primjenu pojedinih zakonskih normi koje u

¹² Reinhard Zimmermann i Simon Whittaker (ur.), *Good Faith in European Contract Law* (Cambridge University Press, 2000.), 494.

¹³ SL SFRJ 29/1978., 39/1985., 46/1985., 45/1989. i 57/1989. (dalje u tekstu: ZOO/SFRJ).

¹⁴ Zimmermann i Whittaker (bilj. 12), 494.

svom konačnom rezultatu dovode do rezultata koji u potpunosti diskreditira osnovna pravna načela. Dakle, postoji potreba da se promijeni i doktrinarni pristup iz oblasti teorije države i prava te je ovdje potrebna radikalna promjena u pristupu, no riječ je o zasebnoj temi.

U svemu tome ipak odlučujuću ulogu bi trebali imati sudovi, a prema logici stvari Vrhovni sud bi trebao biti predvodnik i onaj koji usmjerava sudske prakse, ali je to u proteklom razdoblju od listopada 1978. godine, kada je ZOO/SFRJ stupio na snagu, do danas u značajnoj mjeri izostalo. Pored toga, sve i da postoji ispravan pristup koji vodi napretku u primjeni ZOO-a, kao i općenito ugovorne i poslovne prakse, to još ne čini izvjesnim da bi došlo i do takve izmjene ZOO-a do kakve je došlo u njemačkom pravu. Naime, potreban je visok stupanj zrelosti da se dođe do takvog oblika suradnje u izradi propisa u kojem jedno tijelo (parlament), koje ima sve ovlasti donositi zakone kakve god želi, barem u načelu dokle god se njima poštuje minimum ustavnih i konvencijskih obveza, unatoč takvim širokim ovlastima respektira važnost napredne sudske prakse te je onda pretače u zakon. Uostalom, engleski *Marine Insurance Act* donesen je 1906. godine tako što je jedno ili dva stoljeća sudske prakse iz oblasti pomorskog osiguranja sabrano u zakonski tekst, pa je zakon bio samo produžetak dugotrajne i promišljene prakse engleskih sudova. Međutim, kod nas takve jedinstvene sudske prakse nije bilo u čitavom razdoblju od stupanja na snagu ZOO-a do danas, a samim time nije ni Hrvatski sabor imao što izmijeniti niti mu se samo zbog toga išta bitno može prigovoriti.

Nakon pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji, u pravnoj struci je započelo opsežno pozivanje na pravo Europske unije i sudske praksu sudova EU. Takva promjena je nužna jer velik dio tih propisa je obvezujući, naročito za sudove koji su dobili posebnu odgovornost. Međutim, niti približno nije sva nadležnost prebačena na tijela EU, a obvezopravni odnosi su i dalje većinom u nadležnosti država članica. Samim time, nacionalni zakoni država članica i dalje uređuju pitanja zastare, zastarnih rokova i njihova računanja, prekida i zastoja zastare i slično. Može se reći da je materija obveznih odnosa – kodifikacija obveznog prava – nešto na što su države članice jako osjetljive i ne žele odstupiti od svojih tradicionalnih kodifikacija, koje doživljavaju kao dio svog identiteta, gotovo kao i jezik kojim govore. Dakle, Francuzi ne žele odstupiti od *Code civila*, niti Nijemci od svog BGB-a, Talijani od svoga *Codice civilea*, niti Austrijanci od svoga, nama bliskog OGZ-a (barem ga mi tako zovemo). Navedeno, međutim, ne znači da nema ozbiljnih pokušaja da se nacionalne kodifikacije analiziraju i ako se već ne mogu unificirati, onda da se one barem analiziraju s pokušajem pronalaženja nekog zajedničkog nazivnika, nečega što bi većinom odredaba odgovaralo svima ili većini.

5. ČLANAK 235. ZOO-A U KONTEKSTU NAČELA EUROPSKOG UGOVORNOG PRAVA

U opisanom smislu je već priznat napor koji je uložio Ole Lando i koji je na kraju doveo do stvaranja Načela europskog ugovornog prava (*Principles of European Contract Law*; dalje u tekstu: PECL). Za potrebe ovog rada nebitno je koji karakter se može dati ovom djelu, bitno je to da je kroz analizu nacionalnih zakonodavstava Lando pokušao naći one formulacije koje bi bile najsličnije većini nacionalnih zakonodavstava ili za koje je on smatrao da predstavljaju najbolja rješenja, a čini se da je kod toga vodio računa i o usklađenosti ovih autonomnih načela s odredbama Konvencije UN-a o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe, ali i s UNIDROIT načelima međunarodnih trgovачkih ugovora.

U spomenutom djelu Lando se osvrnuo i na problem odnosa zastare i pregovora te je u čl. 14:304 PECL-a, koji nosi naslov *Postponement of Expiry in Case of Negotiations*, uključio formulaciju koja u izvorniku na engleskom jeziku glasi: „If the parties negotiate about the claim, or about circumstances from which a claim might arise, the period of prescription does not expire before one year has passed since the last communication made in the negotiations.“¹⁵ što bi u slobodnom prijevodu značilo da ako ugovorne strane pregovaraju o zahtjevu ili o okolnostima na temelju kojih bi mogao nastati zahtjev, zastarni rok neće moći isteći prije nego što protekne godina dana od posljednje komunikacije učinjene tijekom pregovora. Dakle, i Lando je zaključio da postoji potreba za posebnim uređenjem ovog pitanja pri čemu je vrlo vjerojatno da mu je kao uzor poslužilo upravo njemačko pravo, budući da je ono to pitanje riješilo kako na razini sudske prakse, tako i na razini zakona – najjasnije BGB-a. F. u opisanom, nadopunjrenom tekstu kroz samo jedan stavak (st. 2.) ranijeg § 852. BGB-a. F.

¹⁵ Ole Lando i dr. (ur.), *Principles of European Contract Law: Part III* (Kluwer Law International, 2003.), 186.

Tako Lando u obrazloženju čl. 14:304 PECL-a ističe da pregovori između ugovaratelja radi postizanja sporazuma izvan suda zaslzuju podršku te da oni ne trebaju biti vođeni pod pritiskom prijeteće zastare odštetnog zahtjeva. Lando dalje ističe da dužniku obveze – štetniku koji započinje pregovore s vjerovnikom odštetnog zahtjeva – oštećenikom i na taj način ga odvraća od podizanja tužbe ne smije biti dopušteno da odbije ispunjenje činidbe, u pravilu isplatu novčane obveze, pozivajući se na protek vremena tijekom pregovora. Lando naglašava da se čl. 14:304 PECL-a može u konačnici shvatiti kao specijalna manifestacija načela dobre vjere (*good faith*), koje Landova načela propisuju u čl. 1:201. PECL-a. Od više mogućih rješenja Lando pledira za opisano rješenje uz obrazloženje da je za postizanje svrhe da se minimizira učinak pregovora na tijek zastarnog roka dovoljno da se produlji krajnji rok isteka zastarnog roka, a ne sam tijek zastarnog roka. Tako da prema čl. 14:304 PECL-a, ako pregovori propadnu, vjerovnik odštetnog zahtjeva – oštećenik ima rok od godine dana za podnošenje tužbe sudu, računajući od posljednje komunikacije učinjene tijekom pregovora. Naglasak je identičan onomu koji daje i Zimmermann,¹⁶ naime da pojam pregovora treba biti interpretiran na širi, ekstenzivan način koji uključuje svaku razmjenu stavova koji razumno navode oštećenika na zaključak da druga strana nije konačno odbila njegov odštetni zahtjev, u što treba uključiti i postupke mirenja, koji se danas sve više promiču kao poželjan oblik rješenja spora bez i mimo suda.

Lando navodi njemačko pravo kao primjer pravnog poretka koji je posvetio znatnu pažnju problemu odnosa pregovora i zastare, daje primjere i nekih drugih poredaka kao što su danski i grčki (u potonjem je grčki vrhovni sud, Areopag, imao značajnu ulogu), ali isto tako ukazuje na to da brojni pravni poredci nemaju takvu specifičnu odredbu, uz napomenu da je malo tko sretan ako se dozvoli dužniku obveze – štetniku da kroz pregovore svoju obvezu odvede u zastaru („to negotiate himself into limitation“).

Lando ističe, a što je za nas zanimljivo, da švicarska praksa zauzima stajalište da dolazi do suspenzije (zastoja) zastare za vrijeme pregovora i bez ikakvog uporišta u zakonu, što treba dovesti u vezu sa stajalištem naših sudova u primjeni gotovo identičnog zakona o obveznim odnosima prema kojemu takav zastoj (suspenzija) zastarnog roka tijekom pregovora uopće ne dolazi u obzir jer nije propisan odredbama ZOO-a o zastari. Lando na kraju ističe da brojne druge države – članice EU – pronalaze druge, često različite pristupe, ovisno o svojoj tradiciji, ali se kod većine nastoji spriječiti *mala fide* vođenje pregovora i pozivanje na zastaru, pa se tako sudovi pozivaju na načelo dobre vjere, zabranu zlouporabe prava ili na *exceptio doli*. Jedna odluka francuskog Kasacijskog suda¹⁷ vrlo je dobar primjer uspješne intervencije najvišeg suda, a u svakom slučaju gotovo da nema pravnog sustava koji prigovoru zastare daje apsolutni učinak, bez ikakve mogućnosti njegovog odbacivanja pod određenim okolnostima.

6. ZAKLJUČAK

Unatoč navedenom, ne zastupam stav da bi sada trebalo odmah ići do te mjere u primjenu načela *bona fides* da se tom načelu dâ onaj značaj koji mu danas, po svemu sudeći, pridaje njemačka sudska praksa. Naime, u literaturi se navodi i sljedeće: „The doctrine of good faith has been used by the courts to create new causes of action where no cause of action existed in statutory law“.¹⁸ Dakle, njemački sudovi su primjenu načela *bona fides* proširili do te mjere da dopuštaju da ovo načelo bude samostalan pravni temelj – *titulus* za tužbu i onda kada za takvu tužbu ne postoji temelj u propisu.

Ovaj stav izaziva divljenje, međutim u hrvatskim prilikama gdje, uz neke doista potpuno iznimne slučajeve, nema značajnije primjene spomenutog načela, ovaj pristup vjerojatno ne bi u dogledno vrijeme bio ispravno shvaćen ni u stručnim krugovima, a pogotovo ne u široj javnosti. Dakle, ako se podje od procjene da se u hrvatskoj praksi načelo *bona fides* primjenjuje u rasponu od 0,1 % do najviše 1 % onoga što je potrebno, onda bi velik napredak bio da se počne primjenjivati u postotku od nekih 10 %, uz oprezan pristup. Naime, iskustvo potpuno izvjesno pokazuje da će se na načelo „dobre vjere“, pogotovo kada mu se u praksi dâ učinak obvezujuće norme, pozivati najviše i najžešće upravo one stranke koje posluju i vode parnične postupke, pa i cijeli život, suprotno od toga, dakle u zloj vjeri (*mala fide*). Prema tome, pisac ovog poglavlja se ne zalaže za

¹⁶ Zimmermann i Whittaker (bilj. 12), 494.

¹⁷ *Cour de cassation, Chambre civile 1*, 88-14.410 od 28. 10. 1991., [1991.] (282) *Bulletin* 185.

¹⁸ Werner F. Ebke i Bettina M. Steinhauer, „The Doctrine of Good Faith in German Contract Law“, u: Jack Beatson i Daniel Friedmann (ur.), *Good Faith and Fault in Contract Law* (Clarendon Press, 1995.), 171.

tako opsežnu primjenu ovog načela, već samo za to da se prekine dosadašnja, posvemašnja suspenzija ovog načela u sudskoj praksi, koja na opisanom primjeru (kao i mnogim drugim područjima prava) dovodi do toga da se sve više udaljavamo od prakse drugih država članica EU, a bez razumijevanja i primjene ovog načela nije moguća ni ispravna primjena prava EU kao niti brojnih pitanja iz drugih oblasti prava. No, ZOO je *sedes materiae* za pitanje načela *bona fides*, koje iz njega treba proširiti i na područje statusnog trgovačkog prava, žigovnog prava, prava potrošača, pa čak i mjeničnog prava te prava tržišne utakmice.

Prema tome, zaključak nije da je potrebna bilo kakva, a naročito ne hitna i parcijalna izmjena/dopuna ZOO-a. Dapače, to bi u ovom trenutku bilo kontraproduktivno. Hitno je potrebna promjena sudske prakse u opisanom smjeru, kojom bi se smanjio postojeći zaostatak u odnosu na većinu država članica EU, koji predstavlja i velik civilizacijski zaostatak Republike Hrvatske do kojeg u ovom obliku i opsegu nikada nije ni smjelo doći.

Bibliografija

- EBKE W. F. i STEINHAUER B. M., „The Doctrine of Good Faith in German Contract Law“, u: BEATSON J. i FRIED-MANN D. (ur.), *Good Faith and Fault in Contract Law* (Clarendon Press, 1995.)
GOLDŠTAJN A. i TRIVA S., *Međunarodna trgovačka arbitraža* (Informator, 1987.)
LANDO O. i dr. (ur.), *Principles of European Contract Law: Part III* (Kluwer Law International, 2003.)
ZIMMERMANN R. i WHITTAKER S. (ur.), *Good Faith in European Contract Law* (Cambridge University Press, 2000.)

Popis sudskih odluka

Cour de cassation, Chambre civile 1, 88-14.410 od 28. 10. 1991., [1991.] (282) Bulletin 185

SUMMARY

THE SUSPENSION OF PRESCRIPTION IN COMMERCIAL LAW CONTRACTS

Article 235 of the Croatian Obligations Act (*Zakon o obveznim odnosima*, ZOO) addresses the suspension of prescription between specific natural persons, stating that the prescription shall not run between spouses, between parents and children, between a ward and their guardian, as well as between persons living in a civil union. These provisions obviously do not apply to commercial law and business, but it is right here that there is a strong need to adapt the application of these provisions to the requirements of commercial law through case law, as well as to make desirable amendments to the ZOO.

Clearly, the underlying idea is that there is no need for a prescription to run during a period in which there is a close relationship between individuals. The provisions of Art 235 ZOO should likewise be applied to legal persons in the period when they are negotiating in good faith, as well as when they are trying to reach an agreement on a disputable legal or factual issue in accordance with good business practices. Such application by analogy of the provisions of Art 235 ZOO to commercial contracts is justified by the principle of good faith.

KEYWORDS: prescription, suspension of prescription, invocation of prescription, commercial contracts, good faith principle, *Treu und Glauben*.

Dr. sc. Juraj Brozović*

PLAN UPRAVLJANJA POSTUPKOM

1. UVOD

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (dalje: ZPP) iz 2022. (dalje zajedno: ZID ZPP/22) u parnično je zakonodavstvo uveden novi institut – plan upravljanja postupkom. Predstavljen je kao novi alat osiguranja koncentracije i ubrzanja postupka, odnosno institut kojim se promiče „proaktivniji pristup suda rješavanju predmeta, dok stranke dobivaju osjećaj izvjesnosti.“¹ Lako je riječ o institutu koji je u posljednja dva desetljeća postao popularan u Europi i svijetu² i koji su u svoje postupke u našem neposrednom susjedstvu već ranije integrirali Austrija, Slovenija i Srbija,³ od same najave na javnom savjetovanju, dakle i prije nego što je upućen u Hrvatski sabor, uzrokovao je dileme i strah u hrvatskoj stručnoj javnosti⁴ koji, čini se, nije otklonjen ni u prvim mjesecima primjene novih zakonskih odredbi.

U nastojanju da dademo svoj doprinos razumijevanju i kvalitetnoj primjeni novih odredbi, u nastavku iznosimo kratko pojašnjenje teorijske osnove ovog instituta nakon čega nudimo svoje praktično tumačenje novih odredbi, uz primjere formulacija kojima bi se sudovi mogli poslužiti u izradi svojih planova.⁵

2. TEORIJSKA OSNOVA

Plan upravljanja postupkom nadogradnja je reformi u protekla dva desetljeća koje su s jedne strane stavile naglasak na prethodni postupak kao ključni stadij o kojem ovisi sudska čitavog parničnog postupka, a s druge strane afirmirale načelo lojalne suradnje suda, stranaka i ostalih sudionika u postupku.

Naime, parnični postupak na početku ovog tisućljeća bio je opterećen dugotrajnim postupcima kojima se održavao velik broj ročišta. Prvi ozbiljniji pokušaj suočavanja sa zaostacima i dekoncentriranim postupcima nerazumnog trajanja poduzet je 2003. kad je gotovo u cijelosti napuštena inkvizitorna maksima i ujedno ojačano raspravno načelo, čime je odgovornost za iznošenje činjenica i dokaza prebačena na stranke, dok je sud

* Dr. sc. Juraj Brozović, asistent na Katedri za građansko procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

¹ Konačni prijedlog ZID ZPP, Vlada Republike Hrvatske, 2022., str. 28.

² Zastupljen je u međunarodnim dokumentima, počevši od Načela i Pravila transnacionalnog građanskog postupka Američkog pravnog instituta i UNIDROIT iz 2004., ali i u novijim – i za naše prostore važnijim – Transnacionalnim pravilima građanskog postupka donesenim pod okriljem Europskog pravnog instituta i UNIDROIT.

³ Usp. § 258. st. 1. t. 4. austrijskog *Zivilprozessordnung* od 1. kolovoza 1895. (RGBI, br. 113/1895), posljednji put izmijenjenog 28. prosinca 2018. (BGBl, I br. 109/2018.); čl. 279.č slovenskog *Zakona o pravdnom postopku* (Uradni list, br. 26/99., 96/02., 12/03., 58/03., 2/04., 36/04., 69/05., 90/05., 43/06., 52/07., 73/07., 45/08., 111/08., 57/09., 12/10., 50/10., 127/10., 75/12., 40/13., 92/13., 10/14., 48/15., 6/17., 10/17., 16/19., 70/19 i 1/2022.); te čl. 308. srpskog *Zakona o parničnom postupku* (Sl. glasnik RS, br. 72/11., 49/13., 74/13., 55/14., 87/18. i 18/20.)

⁴ O opravdanosti prvih kritika, v. Brozović, J., Plan upravljanja postupkom, Hrvatska akademija umjetnosti i znanosti, Zagreb, 2022. (u objavi).

⁵ Naglašavamo da je riječ o primjerima. Oni se mogu i trebaju prilagoditi konkretnim okolnostima.

zadržao samo ulogu poticatelja stranačkih aktivnosti.⁶ Kako je ova reforma bila samo ograničenog doseg, u ZPP je, prvo je 2008. u sporovima male vrijednosti, a 2013. i u redovni parnični postupak uveden zasebni pripremni stadij – prethodni postupak. Iako je njegova struktura u narednim novelama donekle mijenjana, njegova je osnovna svrha bila i ostala priprema i organizacija raspravljanja kao niz aktivnosti suda, stranaka i njihovih punomoćnika usmjerenih na čim učinkovitije rješavanje spora, i to na način koji je prilagođen osobitostima svakog pojedinačnog predmeta.

U konkretnom slučaju to može podrazumijevati rješavanje spora bez raspravljanja, bilo zbog (ne)postojanja procesnih pretpostavki (čl. 281. – 283. i 287. st. 2. ZPP-a), bilo zato što su se stekli uvjeti za donošenje meritorne odluke već u ovom stadiju (čl. 279. ZPP-a). U postupcima u kojima takav način rješavanja spora nije prikidan, sud bi prije svega trebao stranke poticati na nagodbe i korištenje alternativnih načina rješavanja sporova (čl. 288.a st. 1., čl. 186.d – 186.e i čl. 321. st. 3. ZPP-a). Kad je jasno da će raspravljanje i provođenje glavne rasprave biti jedini mogući način rješavanja spora, prethodni postupak služi суду да jasno odredi predmet spora i predmet raspravljanja, planira i upravlja prikupljanjem procesnog materijala te donosi sve druge pripremne odluke koje se odnose na organizaciju glavne rasprave.⁷

Da bi prethodni postupak mogao ostvariti zakonom zamišljenu svrhu i slijediti najbolje prakse u Europi i svijetu, nije bilo dovoljno zahvatiti samo u strukturu postupka, već je trebalo u takvom novom postupku redefinirati odnos suda, stranaka i njihovih punomoćnika. Na tragu ranijeg iznesenog stava u literaturi,⁸ ZID-om ZPP-a/19 u ZPP je izričito inkorporirano načelo lojalne suradnje, odnosno načelo prema kojem sud, stranke i svi drugi sudionici dijele odgovornost da se postupak provede bez odugovlačenja, u razumnom roku i sa što manje troškova (čl. 10. st. 1. ZPP-a).⁹ Ta suodgovornost implicira funkcionalno povezane dužnosti suda i stranaka, odnosno njihovih punomoćnika. Sudskoj dužnosti da materijalno i formalno upravlja postupkom¹⁰ i suzbija zloupotrebe (čl. 10. st. 1. ZPP-a) odgovara dužnost stranaka da se suzdržavaju od procesnih zloupotreba (čl. 9. ZPP-a) i da istinito, potpuno i pravovremeno iznose svoje zahtjeve i prigovore, odnosno činjenice i dokaze na kojima ih temelje (čl. 7. i 9. u vezi s čl. 189. – 192, čl. 288.a i 299. ZPP-a).¹¹ Izričitom proklamacijom tog načela ne redefinira samo sadržaj tog odnosa, već i u način na koji on dolazi do izražaja u praksi. Sud i stranke, odnosno njihovi punomoćnici, naime, sve spomenute zadaće vrše u dijalogu do kojeg može doći u pisanim (čl. 299.a ZPP-a) ili usmenom obliku (čl. 288.a st. 2. ZPP-a).¹²

Plan upravljanja postupkom spona je između prethodnog postupka i glavne rasprave i najvažniji oblik lojalne suradnje u postupku. Stranke zajednički dogovaraju i planiraju koje će se radnje u dalnjem tijeku postupka poduzimati, tko će to činiti, na koji način, u kojim rokovima te eventualno na kojem mjestu. Ovdje ipak treba naglasiti da planu upravljanja postupkom nema mjesta u jednostavnim postupcima koji ne traže poduzimanje i koordinaciju većeg broja parničnih radnji. Zato bi se i ovaj novi institut uvijek trebao tumačiti u skladu s općim i impliciranim zahtjevom procesne razmjernosti.¹³

⁶ Triva, S., Dika, M., Građansko parnično procesno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2004., str. 176-180.

⁷ Brozović, J., Priprema i organizacija raspravljanja u parničnom postupku. Doktorska disertacija, Pravni fakultet, Zagreb, str. 193-194. O učinku ovih reformi, v. Uzelac, A., Delays and Backlogs in Civil Procedure. A (South) East European Perspective, Revista de Processo, vol. 39, br. 238, 2014.

⁸ Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 6, str. 201. Ranije u jugoslavenskoj literaturi tako i Poznić, B., Građansko procesno pravo, Savremena administracija, Beograd, 1962., str. 162.

⁹ U parničnom postupku više ne postoje *domini litis*, već samo partneri u ostvarenju zajedničkog zadatka usmjerenog na rješenje spora.

¹⁰ Za popis rješenja o upravljanju postupku, v. Dika, M., Sudske odluke, Građansko parnično pravo, IV. knjiga, Narodne novine, Zagreb 2015., str. 496.

¹¹ Ovime se donekle odstupa od tradicionalnog stajališta da stranke imaju samo terete, ne i dužnosti (Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 6, str. 345.). I dalje je točno da stranke nisu dužne poduzimati nikakve parnične radnje, ali ako to učine, moraju to učiniti u roku i na način koji propisuje zakon ili koje odredi sud. Brozović, *op. cit.* u bilj. 7, str. str. 256-259.

¹² U tu svrhu se mogu očekivati brojne prilagodbe radne metoda suda.

¹³ Implicitan jer ne postoji izričita odredba koja bi nalagala суду da brine da su sve radnje u postupku razmjerne društvenoj važnosti, složenosti predmeta i njegovoj vrijednosti. Takav zahtjev razmjernosti ipak proizlazi iz činjenice da je pravosuđe javna usluga i da su resursi ograničeni pa ih je potrebno pažljivo distribuirati. Brozović, J., Je li uvođenje prethodnog postupka doprinijelo koncentraciji i kraćem trajanju postupka, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 71, br. 5, 2021., str. 754.

3. PREGLED I POJAŠNJENJE NOVIH ZAKONSKIH ODREDBI

3.1. POSTUPCI U KOJIMA SE DONOSI PLAN UPRAVLJANJA POSTUPKOM

Osnovna pretpostavka da bi došlo do primjene odredbi o planu upravljanja postupkom jest da u konkretnom predmetu nije moguće na istom ročištu zaključiti prethodni postupak te ujedno održati i zaključiti glavnu raspravu (čl. 292.a st. 2. – 3. ZPP-a). Iako to nije izričito propisano, prema prirodi stvari planu upravljanja postupkom nema mjesta ni u situacijama kad uopće nije potrebno provesti glavnu raspravu, primjerice zato što je sud utvrdio da postoje razlozi za odbačaj tužbe (čl. 282. i 288. st. 2. ZPP-a), zato što su se već u prethodnom postupku ispunili uvjeti za donošenje meritorne odluke (čl. 279. ZPP-a), zato što je tužitelj izričito ili konkludentno (uz tuženikov pristanak) povukao tužbu (čl. 193. i 291. st. 4. ZPP-a) ili zato što su već na pripremnom ročištu stranke odlučile sklopiti sudske nagodbe (čl. 321. ZPP-a). Plan upravljanja postupkom ne donosi se ni u onim postupcima u kojima se ne primjenjuju odredbe o pripremnom ročištu, kao što je to slučaj u nekim obiteljskim postupcima.¹⁴

Je li moguće na istom ročištu zaključiti prethodni postupak, održati te potom zaključiti glavnu raspravu ovisit će o ocjeni konkretnih okolnosti.

U jednostavnijim postupcima u kojima se očekuje da će se u dokaznom postupku isključivo izvoditi dokaz ispravama te saslušanjem stranaka i/ili manjeg broja svjedoka, u pravilu bi trebalo biti dovoljno jedno ročište.¹⁵ Dakako, za to će biti potrebno da sud aktivno upravlja postupkom od njegovih najranijih stadija. Sud bi tako mogao već uoči pripremnog ročišta od stranaka zatražiti izmjenu i dopunu nejasnih i nepotpunih izjava o činjenicama i dokaznih prijedloga (čl. 299.a st. 1. ZPP-a). Mogao bi na pripremno ročište pozvati stranke, bez obzira jesu li zastupane (*arg. ex* čl. 89. st. 2. ZPP-a), prije svega radi davanja usmenih dopuna i pojašnjenja u svrhu određenja predmeta spora i predmeta raspravljanja, odnosno mirnog rješenja spora (čl. 288.a st. 1. - 2. ZPP-a),¹⁶ a podredno i radi naknadnog saslušanja u okviru dokaznog postupka (čl. 262. ZPP-a). U jednostavnijim predmetima u kojima se predlaže manji broj svjedoka čija prikladnost je očigledna već na temelju navoda stranaka u tužbi i odgovoru na tužbu te eventualnih naknadnih podnesaka,¹⁷ nema prepreke da sud već na pripremno ročište pozove svjedočke radi njihova saslušanja (*arg. ex* čl. 114. st. 2., čl. 289. i 293. st. 4. u vezi s čl. 242. st. 1. ZPP-a). Oni bi, jednako kao i stranke, ako za time i nakon davanja izjava na pripremnom ročištu postoji potreba,¹⁸ mogli biti saslušani u okviru dokaznog postupka, odnosno glavne rasprave koja je otvorena po zaključenju prethodnog postupka, čime bi bili stvoreni preduvjeti za njezino zaključenje na istom ročištu.¹⁹

¹⁴ Usp. čl. 372., 382. i 411. Obiteljskog zakona (Narodne novine, br. 103/15, 98/19 i 47/20).

¹⁵ Ovo osobito vrijedi u sporovima male vrijednosti gdje postoji mogućnost utvrđivanja činjenica po slobodnoj ocjeni (čl. 464.a ZPP-a), čime se dodatno olakšava položaj suda jer se snižavanjem standarda utvrđenosti činjenica uklanja potreba izvođenja skupih i dugotrajnih dokaza poput vještačenja.

¹⁶ Tako i Dika, M., Građansko parnično pravo. Stranke, njihovi zastupnici i treći u parničnom postupku, IV. knjiga, Narodne novine, Zagreb, 2008., str. 211.

¹⁷ U postupcima pred trgovačkim sudovima ocjena prikladnosti svjedoka bitno je olakšana zbog mogućnosti da stranke prilože ovjerene pisane izjave svjedoka. Sud bi mogao već uoči pripremnog ročišta tražiti od stranaka dostavu takvih izjava (čl. 492.c u vezi s čl. 299.a st. 1. ZPP-a).

¹⁸ Iako je Novelom ZPP-a iz 2019. ukinuta supsidijarnost dokaza saslušanjem stranaka (bivši čl. 262. st. 2. ZPP-a), čime se omogućuje da se stranke saslušaju već na prvom ročištu za glavnu raspravu koje bi moglo uslijediti odmah po zaključenju prethodnog postupka (*arg. ex* čl. 292.a st. 2. ZPP-a), to ne implicira da postoji potreba širokog korištenja ovog dokaznog sredstva. Stranke u postupku prije svega trebaju na pripremnom ročištu ili uoči njega dati izjave o važnim činjenicama, kako bi sud mogao utvrditi koje su među njima sporne i u odnosu na koje je potrebno provoditi dokazni postupak (određivanje predmeta raspravljanja). Tek nakon što sud utvrdi koje su činjenice sporne, a nekad će za to biti potrebno prethodno pribaviti izjave stranaka (čl. 288.a i 299.a ZPP-a), neke od tih spornih činjenica moći će se utvrđivati, između ostalog, dokazom saslušanjem stranaka.

¹⁹ Iako uvijek postoji opasnost da će pripremno ročište biti odgođeno, što znači da će potencijalno dolazak svjedoka biti uzaludan i da će u tom slučaju rasti ukupni troškovi postupka, potencijalna korist od pozivanja svjedoka u ovako ranom stadiju nadilazi eventualnu štetu do koje može doći u slučaju odgode ročišta. Uostalom, ona se najčešće može izbjegći uz pažljivu ocjenu svih okolnosti od strane suda prilikom donošenja odluke hoće li pozvati svjedočke već na pripremno ročište. Svjedočke za koje sud *prima facie* ocjeni da nisu dokaz koji bi trebalo izvesti na glavnoj raspravi sud ne bi trebao zvati na pripremno ročište.

S druge strane, u postupcima u kojima se pojavljuju kompleksna činjenična i pravna pitanja, u kojima se predlaže izvođenje većeg broja dokaza, posebno ako ih je tek potrebno pribaviti, kao i u onima u kojima se može očekivati upotreba pisanih očitovanja stranaka, očito je da postupak neće moći biti okončan na jednom ročištu te je u takvim postupcima bez imalo dvojbe potrebno donijeti rješenje o planu upravljanja postupkom (čl. 292.a st. 3. ZPP-a). Prilikom ocjene mogu li se činjenična i pravna pitanja smatrati dovoljno kompleksnima da opravdaju izradu plana sud bi prije svega mogao uzeti u obzir njihov broj, ali i njihovu prirodu (npr. u slučaju nesuglasnosti stranaka o pravnoj osnovi spora ili ako je riječ o pravnom pitanju u odnosu na koje ne postoji ustaljena sudska praksa). Prilikom ocjene je li riječ o „većem“ broju predloženih dokaza, također ne treba voditi računa samo o njihovom broju (iako je on indikativan), već i međusobnom odnosu pa plan upravljanja postupkom može biti prikladan u situaciji kad izvođenje jednog dokaza ovisi o pribavljanju ili ishodu izvođenja drugih dokaza. U takvim se postupcima često na složena činjenična i pravna pitanja te velik broj predloženih dokaza nadovezuje i potreba razmjene pisanih očitovanja stranaka. Nju je također potrebno unaprijed planirati i vremenski koordinirati s ostalim parničnim radnjama koje će se poduzimati u nastavku postupka, među kojima najvažnije mjesto imaju ročišta za glavnu raspravu.

Što se tiče vremenske primjene novih odredbi o planu upravljanja postupkom, prema prijelaznim i završnim odredbama one se ne primjenjuju na postupke pokrenute u vrijeme važenja prijašnjeg zakona (čl. 107. ZID ZPP-a/22.). Unatoč tome, smatramo da nema prepreke da se plan doneše i u predmetima u kojima još nije održano pripremno ročište, a pokrenuti su prije stupanja na snagu novog zakona, kao i u postupcima u kojim se nakon ukidanja prvostupanske presude od strane žalbenog ili revizijskog suda predmet vraća na ponovno suđenje u stadij prethodnog postupka (čl. 377. st. 1. i 379. st. 1. ZPP-a). Naime, sadržaj plana upravljanja postupkom već je i na temelju ranijeg zakona mogao biti sastavni dio zapisnika s pripremnog ročišta, a dužnost lojalne suradnje unesena u čl. 10. st. 1. ZPP-a u prethodnoj noveli implicira dužnost suda da stranka omogući izjašnjavanje o svim tim pitanjima.²⁰

3.2. OBLIK I VRIJEME DONOŠENJA PLANA

Plan upravljanja postupkom prema izričitom slovu ZPP-a donosi se u obliku rješenja. Zakon ne spominje mora li biti riječ o zasebnom rješenju ili ono može biti uneseno u zapisnik pa u tom pogledu vrijede opća pravila i uvriježene prakse.²¹ S obzirom na sadržaj plana upravljanja postupkom, za očekivati je da će većina planova biti integrirana u zapisnik s pripremnog ročišta, što se neće bitno promijeniti ni uvođenjem tonskog snimanja, očekivano početkom 2024.²² Činjenica da je rješenje sadržano u zapisniku bitno olakšava položaj suda jer je u svrhu zadovoljenja novih odredbi potrebno samo prilagoditi postojeće zapisnike koji su se koristili u postupcima pokrenutima prije Novele iz 2022. (v. kao primjer Prilog). Dijelom plana upravljanja postupkom mogla bi se smatrati ne samo izreka rješenja koje je integrirano u zapisnik, već i sadržaj izjava stranaka i radnji suda, prethodno navedenih u zapisniku, odnosno u budućnosti sadržanih u tonskoj snimci ročišta, a koje su s izrekom sadržajno i funkcionalno povezane.

Samо rješenje o planu upravljanja postupkom po svojoj je naravi rješenje o upravljanju postupkom.²³ Slično kao u Sloveniji,²⁴ istodobno je riječ o radnji formalnog i materijalnog upravljanja postupkom. Pitanje nije samo teoretske, već i pragmatične naravi. Naime, kad sud određuje predmet raspravljanja, odnosno sporna činjenična i pravna pitanja, kao i kad određuje koji će se dokazi pribaviti i izvesti, poduzima radnju materijalnog upravljanja postupkom koja se odnosi na meritum spora, odnosno prikupljanje procesnog materijala. To su radnje koje nisu podložne preispitivanju samostalnom žalbom, ali se mogu preispitivati u povodu žalbe protiv glavne stvari (čl. 233. st. 6., čl. 292. st. 4. i čl. 355. ZPP-a). S druge strane, kad određuje rokove za dostavu

²⁰ Brozović, *op. cit.* u bilj. 7., str. 273.

²¹ Odluke se mogu unositi u zapisnike i u slučaju odluka koje po zakonu moraju biti obrazložene (poput rješenja o odbijanju dokaza), dovoljno ih je usmeno objaviti i obrazloženje unijeti u zapisnik. Takva obrazloženja mogu biti i u nastavku izreke u kojoj je sadržana odluka suda, dakle bez potrebe odvajanja izreke i obrazloženja. Dika, *op. cit.* u bilj. 10, str. 503-505.

²² Čl. 123. – 127. ZPP-a u vezi s čl. 110. ZID ZPP-a/22.

²³ To proizlazi iz njegova sadržaja u koji ulaze rješenja koja se tradicionalno u literaturi smatraju rješenjima o upravljanju postupkom. Dika, *op. cit.* u bilj. 10, str. 494-496.

²⁴ Galić, A., Priprava glavne obravnave po noveli ZPP-E, Odvetnik: glasilo Odvetniške zbornice Slovenije, vol. 18, br. 3, 2017., str. 10.

pisanih podnesaka ili datum održavanja ročića, riječ je o radnji formalnog upravljanja postupkom protiv koje žalba uopće nije dopuštena (čl. 278. st. 2. ZPP-a).²⁵ U praksi ova razlika ipak ne bi trebala uzrokovati veće probleme, no može biti od utjecaja na sadržaj, odnosno formulacije u samom rješenju (v. točke XII. i XIII. Priloga 1).

Rješenje se prema izričitom slovu zakona donosi „u pravilu na prvom ročiću u postupku.“ (čl. 292.b. st. 1. ZPP-a). Iako nije naznačeno o kojem ročiću je riječ, sustavnim tumačenjem možemo doći do zaključka da je riječ u pravilu o prvom pripremnom ročiću. Zakonodavac ne ostavlja previše izbora sudu jer se u postupku i dalje smije održati najviše dva pripremna ročića (čl. 291. st. 2. ZPP-a), tako da nije vjerojatno da bi se plan donosio na ročiću za glavnu raspravu. Ipak, kako je sud ovlašten nakon zaključenja prethodnog postupka otvoriti glavnu raspravu i izvoditi dokaze (*arg. ex* čl. 284. st. 4. ZPP-a), drugim riječima održati na istom ročiću i ročiću za glavnu raspravu, moguće je da se plan donosi i na ročiću koji je, ako ništa drugo, s ročićem za glavnu raspravu vremenski povezano.

U odnosu na pitanje u kojim bi to situacijama sud mogao plan upravljanja donositi tek na drugom pripremnom ročiću, a ne već na prvom, moglo bi se raditi, primjerice, o situaciji u kojoj nezastupana stranka, odnosno njezin zastupnik nisu u stanju jasno i određeno se izjasniti o predmetu spora i raspravljanja, odnosno dokaznim prijedlozima, zbog čega ju je sud ovlašten pozvati da imenuje punomoćnika i pritom odgoditi ročiću (čl. 288.a st. 4. ZPP-a). Iako odgoda u tom slučaju dovodi do odugovlačenja s postupkom, zanemarivanje nemogućnosti stranke da se izjasni o ovim ključnim pitanjima na pripremnom ročiću mogla bi dovesti u pitanje ostvarivanje njezina ustavnog i konvencijskog prava na pravično suđenje.²⁶

Slično bi se moglo reći u slučaju opravdanog izostanka stranke s ročiću, primjerice kad je stranka zbog bolesti najavila izostanak s ročiću uz zamolbu za njegovu odgodu. Iako bi sud, odbijajući prijedlog kad nije u dovoljnoj mjeri uvjeren u istinitost tvrdnji stranke, mogao u tom slučaju donijeti plan upravljanja postupkom i bez izjašnjavanja te stranke (*arg. ex* čl. 292.b. st. 2. ZPP-a), u slučaju postupaka u kojem se pojavljuju kompleksna činjenična i pravna pitanja, odnosno u stadiju glavne rasprave poduzima velik broj parničnih radnji, manjak planiranja i koordinacije u prethodnom postupku mogao bi dovesti do većih problema u dalnjem tijeku postupka. Naime, moguće je da se izvode dokazi koji služe utvrđivanju činjenica koja možda uopće ne treba utvrđivati u dokaznom postupku jer su među strankama nesporne ili koji uopće nisu prikladni za dokazivanje neke važne činjenice, što sud nije mogao znati jer nije imao odgovarajuće izjave stranke koja nije prisustvovala pripremnom ročiću. Zato bi bilo uputno takvom prijedlogu za odgodu udobrovoljiti, naravno uz zadovoljavajuće uvjerenje da opravdani razlozi doista postoje, odnosno da stranka ne pokušava zloupotrebljavati procesna ovlaštenja.

Pitanje odgode donošenja plana upravljanja postupkom do drugog pripremnog ročića moglo bi se pojaviti i u slučaju sporazumnog zahtjeva stranaka za odgodu ročića radi pokušaja mirnog rješenja spora. Kao što to pokazuju povjesni primjeri,²⁷ takve odgode mogu biti od značajnog utjecaja na trajanje postupka pa bi ih trebalo izbjegavati. Ipak, treba imati na umu da su stranke do Novele ZPP-a iz 2022. mogle svojim sporazumnim zahtjevom dovesti do zastoja postupka u svrhu provođenja pregovora (ukinuti čl. 186.g ZPP-a) pa će dio sudaca i stranaka osjećati potrebu da na neki način nadoknade nastali pravni vakuum. Odgoda bi mogla biti primjerena u slučaju da sud ima ozbiljnog razloga smatrati da je nagodba izvjesna, primjerice ako su stranke učinile vjerojatnim da je nacrt nagodbe već izrađen i samo čeka potvrdu ovlaštenih osoba. Međutim, čak i u slučaju odgode iz takvog važnog razloga (*arg. ex* čl. 116. st. 1. ZPP-a) smatramo da bi sud trebao donijeti rješenje o planu upravljanja postupkom, a vrijeme raspoloživo za sklapanje nagodbe uzeti u obzir prilikom vremenskog određenja radnji u nastavku postupka. Tako bi mogao odgoditi poduzimanje određenih dokaznih radnji do dostave obavijesti o ishodu pregovora ili pomaknuti vrijeme održavanja prvog ročića za glavnu raspravu na kasniji termin kako bi se strankama dalo dovoljno vremena za pregovore i sl. Sud i ovdje treba voditi računa o tome pokušavaju li stranke sporazumnim prijedlozima zloupotrebljavati procesna ovlaštenja pa će kod većine generičnih prijedloga za odgodu biti dostatno stranke tek podsjetiti i potaknuti na mirno rješenje spora, te uredno nastaviti s donošenjem plana upravljanja postupkom.

²⁵ O reinterpretaciji pojma materijalnog i formalnog upravljanja postupkom, v. Brozović, *op. cit.* u bilj. 13., str. 757.

²⁶ Dika, *op. cit.* u bilj. 16, str. 20-21.

²⁷ Najman, G., Komentar građanskog parničnog postupka, Sv. 1, Planeta, Beograd, 1935., str. 573-574.

3.3. SADRŽAJ PLANA

3.3.1. SAŽETAK SPORNIH ČINJENIČNIH I PRAVNIH PITANJA

Prvi obvezni sastojak plana upravljanja postupkom je sažetak spornih činjeničnih i pravnih pitanja spora. Time se želi postići da sud već na pripremnom ročištu, a ne tek nakon provođenja glavne rasprave ili čak u stadiju odlučivanja, utvrdi što je predmet spora i predmet raspravljanja. Bez takve aktivnosti suda bilo kakvo planiranje procesnih aktivnosti u dalnjem je tijeku postupka uzaludno i osuđeno na neuspjeh.

Iako ZPP nalaže sudu da u plan uključi samo sažetak spornih i činjeničnih pitanja, to ne sprječava sud da u zapisniku prije donošenja rješenja detaljnije izloži navode iz tužbe i odgovora na tužbu u odnosu na sva relevantna činjenična i pravna pitanja, na sličan način na koji bi to učinio na početku obrazloženja presude (čl. 338. st. 4. ZPP-a). Time se ne samo štedi vrijeme jer je sudu kasnije olakšana pisana izrada presude, već i jasnije razlučuju nesporna i sporna činjenična i pravna pitanja. Sam sažetak mogao bi se navesti u izreci rješenja kao razlog provođenja glavne rasprave (v. točku I Primjera).

Sažetak je potreban ne samo u odnosu na činjenična, već i u odnosu na pravna pitanja spora. Primjerice, stranke se možebitno spore oko pravne osnove. Sud bi trebao metodama otvorenog pravosuđenja (čl. 288.a. st. 2. i čl. 299.a st. 1. ZPP-a) potaknuti stranke na iznošenje stava o pravnoj osnovi spora (čl. 5. st. 2. ZPP-a), a poželjno je da strankama priopći i svoje viđenje pravne osnove, ne bi li se tako izbjegle presude iznenađenja.²⁸ Pragmatična narav takvog raspravljanja je očigledna. Rezultat bi trebao biti jasan stav koje je činjenice potrebno utvrđivati radi donošenja odluke o meritumu, nakon čega sud može utvrditi koje od njih su među strankama sporne.

3.3.2. DOKAZI KOJI ĆE SE IZVESTI RADI UTVRĐENJA SPORNIH ČINJENICA

Na sažetak spornih činjeničnih i pravnih pitanja logički se nadovezuje pitanje koji će se dokazi izvesti tijekom glavne rasprave da bi se utvrdile te činjenice. U dosadašnjoj je praksi bio čest slučaj da sud u zapisnicima s pripremnog ročišta samo konstatira da se prihvaćaju dokazni prijedlozi stranaka. Takva je praksa bila suprotna izričitoj zakonskoj odredbi koja je od suda tražila ne samo da izričito navede dokazna sredstva, već da ih poveže i sa spornom činjenicom čijem utvrđenju to dokazno sredstvo služi (čl. 292. st. 4. ZPP-a).

Sad nema dvojbe da je takvo povezivanje spornih činjenica i dokaznih sredstava nužnost jer plan kao obvezni sastojak predviđa naznaku dokaznih sredstava koja bi bilo poželjno određenije navesti u planu. Primjerice, plan bi mogao sadržavati vrijeme i mjesto uvidaja, stvar koju je potrebno pregledati te osobe koje će uviđaju prisustvovati (čl. 227. – 229. ZPP-a), opće podatke o svjedoku koji se saslušava i naznaku činjenica o kojima treba svjedočiti (čl. 241. ZPP-a), ime i prezime ovlaštenog sudskog vještaka, njegov zadatok i rok u kojem je dužan izraditi pisani nalaz i mišljenje (čl. 257. – 260. ZPP-a)²⁹ i sl. (v. točke II – IV Primjera).

S obzirom da se odluka o izvođenju dokaza treba integrirati u plan upravljanja postupkom (čl. 292. st. 7. ZPP-a), sastavni dio plana je odbijanje dokaznih prijedloga uz naznaku razloga odbijanja (čl. 292. st. 4. ZPP-a). Kako je riječ o rješenju koje je, za razliku od svih do sada spomenutih, podložno nesamostalnoj žalbi, moguće je (iako ne i nužno) o odbijanju odlučiti nakon donošenja odluke o prihvaćanju dokaznih prijedloga i njihovom pribavljanju, kako bi se one vizualne razdvojile te kako bi u njih po potrebi bilo moguće integrirati i upozorenja i upute u vezi s pravom na žalbu (v. točke XII i XIII Primjera).³⁰

²⁸ Iako je za očekivati da će do ovakvih presuda dolaziti u drugostupanjskom postupku, u načelu su nove odredbe primjenjive i na prvostupanjski postupak. Bratković, M., Preinačujuća presuda i presuda iznenađenja, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagreb, vol. 72, br. 1-2, 2022., str. 686.

²⁹ Upravo kod vještačenja važna je preciznost i čim bolje definiranje pitanja o kojima se vještak treba izjasniti, umjesto da „se uopćeno određuju njihove zadaće“ čime si suci „samo prividno olakšavaju posao.“ Dika, M, Građansko parnično pravo. Utvrđivanje činjenica, VII. knjiga, Narodne novine, Zagreb, 2018., str. 660.

³⁰ Dakako, ovo nije jedini mogući pristup problemu niti sud postupa pogrešno ako odlučuje drukčijim redoslijedom. Ta uputa, ako je uopće potrebna, može se uvijek unijeti i kao pouka o pravnom lijeku na dnu rješenja.

3.3.3. DOKAZI KOJE JE TEK POTREBNO PRIBAVITI

Nakon što sud odluči koje će dokaze izvesti, potrebno je razlučiti dokazna sredstva kojima sud i stranke već raspolažu od onih koje je tek potrebno pribaviti. Taj je sastojak ključan ne samo radi vremenske koordinacije pribavljanja dokaznih sredstava s drugim radnjama u postupku, već i radi jasne naznake tko treba, kako i u kojem roku pribaviti ta dokazna sredstva. U tom smislu bi izreka rješenja mogla sadržavati i sudske odluke o ediciji isprava od stranaka (čl. 233. st. 1. ZPP-a), trećih osoba (čl. 234. st. 1. ZPP-a) i javnopravnih tijela (čl. 232. st. 3. ZPP-a) jer su to odluke koje bi sud u pravilu trebao donijeti na pripremnom ročištu (čl. 289. ZPP-a). Ovaj dio plana mogao bi obvezivati i stranke i sud (v. točke V – XI Primjera).

S obzirom na njihovu funkcionalnu povezanost, naznaka dokaznih sredstava koja je tek potrebno pribaviti funkcionalno je povezana i s drugim pripremnim dokaznim radnjama. Primjerice, sud bi mogao donijeti odluku o tome da će na neke od ročišta za glavnu raspravu pozvati svjedočke i vještakе (v. točke XIII i XIX Primjera). Mogao bi već u planu upravljanja postupkom pozvati stranke na uplatu predujma radi izvođenja dokaza (čl. 153. ZPP-a) što se može povezati s konkretnim dokaznim sredstvom (v. točke IX i X Primjera). U slučaju prigovora jedne od stranaka, mogao bi odrediti i rok u kojem je stranka dužna predati, odnosno pregledati izvornik isprave čija se vjerodostojnost preispituje (čl. 108. st. 3. ZPP-a). U trgovačkim sporovima mogao bi pozvati stranke da dostave pisane ovjerene pisane iskaze svjedoka (čl. 492.c ZPP-a).

Iako u pravnoteheničkom smislu nije riječ o pribavljanju dokaza, već informacija o primjenjivom materijalnom pravu, predmetom pribavljanja, a onda i plana upravljanja postupkom, mogla bi biti i stručna mišljenja o trgovačkim običajima koje trgovci redovito primjenjuju prometu (čl. 492.b ZPP-a), kao i obavijesti o sadržaju stranog prava (čl. 8. st. 3. ZMPP-a).³¹

3.3.4. ROK ZA PODNOŠENJE PISANIH OČITOVARJA

S obzirom da je ZID ZPP-a/22 brisana odredba prema kojoj stranke mogu na vlastitu inicijativu jedna drugoj između ročišta upućivati pisane podneske (bijviči čl. 277. st. 4. ZPP-a), plan upravljanja postupkom treba sadržavati i rok za podnošenje pisanih očitovanja na navode stranaka. Ako razmjena pisanih podnesaka nije predviđena planom, stranke će pisane podneske moći podnijeti samo ako to sud odobri nakon ocjene svršis Hodnosti tog podneska i ocjene da naknadno podnošenje neće dovesti do odgovlačenja postupka (čl. 299.a st. 2. ZPP-a). Riječ je o odredbama koje zajednički nastoje anticipirati potencijalno odgovlačenje koje može rezultirati iz nekontrolirane razmjene pisanih podnesaka. Time se otislo korak dalje u odnosu na Sloveniju gdje se istovjetan problem nastojao riješiti ograničenjem broja podnesaka.³²

Sud već u prethodnom postupku, na temelju vlastitog iskustva, može predvidjeti kad će postojati potreba za pisanim razmjenom podnesaka. Očita potreba i primjer navedeni su u zakonskoj odredbi koja spominje očitovanje na pisani nalaz i mišljenje vještaka. Iako bi se vještačenje u pravilu trebalo provesti u usmenom obliku na ročištu, uvriježena je praksa da se strankama prvo dostavlja pisani nalaz i mišljenje na očitovanje, što i jest zakonsko ovlaštenje suda (čl. 260. st. 1. ZPP-a).³³ U slučaju da stranke nemaju prigovora, a sud ocijeni da nema potrebe saslušati vještaka, time se bitno štedi na vremenu jer naknadno može otpasti potreba održavanja ročišta. Ovakva je praksa sad bez imalo dvojbe kodificirana i mogla bi se odraziti na sadržaj i formulacije s samom planu (v. točke XVII. Primjera).

Iako se od suda očekuje da po potrebi već prije pripremnog ročišta od stranaka zatraži pisano očitovanje o svim relevantnim pitanjima koja se mogu odnositi na činjenice, dokazne prijedloge, pravnu osnovu spora, ali i bilo koja procesna pitanja (čl. 299.a st. 1. ZPP-a), on bi to svakako mogao i kasnije. Takva bi razmjena pisanih podnesaka morala biti sastavni dio plana u kojem bi trebalo navesti svrhu tog podneska i rok za njegovo podnošenje (v. točku XVI Primjera).

³¹ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (Narodne novine, br. 101/2017.)

³² Galič, op. cit. u bilj. 24, str. 9-10.

³³ Dika, op. cit. u bilj. 29, str. 667. Slična je dugogodišnja praksa i u Sloveniji. Galič, A., A judge's power to disregard late facts and evidence and the goals of civil justice, u: Carpi, F. et al., Recent trends in economy and efficiency of civil procedure: materials of international conference, Vilnius University, Vilnius, 2013., str. 81.

Kao i svaki drugi sastojak plana, i ovaj je podložan promjeni pa bi sud mogao naknadno od stranaka zatražiti očitovanje i o drugim pitanjima, odnosno od već planiranih očitovanja naknadno odustati, pri čemu treba voditi računa o dužnosti obavljanja stranaka (čl. 292.b st. 3. ZPP-a).

3.3.5. VRIJEME ODRŽAVANJA ROČIŠTA

Posljednji obvezni sastojak plana odnosi se na određivanje datuma i vremena održavanja ročišta za glavnu raspravu, pri čemu se to odnosi ne samo na prvo, već i sva naredna ročišta za glavnu raspravu (čl. 292.a st. 4. i 5. ZPP-a). Zakazivanje svih ročišta prilikom pripremanja glavne rasprave predstavlja značajnu novinu jer se time s jedne strane potiče zakazivanje čim manjeg broja ročišta, drugim riječima koncentracija i ubrzanje postupka,³⁴ a s druge strane pokušava povećati predvidljivost trajanja postupaka u kojima spor nije moguće riješiti na jednom ročištu. U organizacijskom smislu ova odredba predstavlja izazov jer će tražiti od suda istodobno promišljanje o većem broju predmeta i njihovoj međusobnoj koordinaciji, posebno jer posljedne ročište za glavnu raspravu implicira i pisanu izradu presude u roku od 45 dana nakon zaključenja glavne rasprave (čl. 338. st. 2. ZPP-a). Za očekivati je da će za ovu prilagodbu trebati određeno vrijeme, no na njoj bi – iz svih ranije prezentiranih razloga – trebalo inzistirati.

Iako ZPP od suda izričito traži samo da naznači datum i vrijeme održavanja ročišta, u duhu je zakonskih odredbi i lojalne suradnje da se u planu naznači i svrha ročišta (v. točke XVIII i XIX Priloga), a ako njihovo održavanje ovisi o izvođenju određenih dokaza, poželjno je i da se takva uvjetovanost također navede u planu (v. točku XV Priloga). U plan bi se moglo integrirati i odluke da će se neka od ročišta provesti na daljinu (čl. 115. st. 3. ZPP-a) ili da će se održati pred zamoljenim sudom (čl. 224. ZPP-a).

U odnosu na zakazivanje svih ročišta za glavnu raspravu moglo bi se postaviti pitanje od kakvog su utjecaja eventualne odgode ročišta zbog vanjskih čimbenika, poput neuspješne dostave ili sudionika koji se ne odazivaju pozivima na ročišta. Osim što bi se takvim odgodama u velikoj mjeri moglo i trebalo doskočiti preventivnim mjerama,³⁵ ako do njih doista i dođe, to će jedino imati posljedicu da sud treba izmijeniti plan upravljanja postupkom, određujući novi datum i vrijeme održavanja ročišta, kad to prema prilikama bude moguće. Reakcija na takve okolnosti je, prema tome, ostala neizmijenjena u odnosu na dosadašnja pravila.

3.3.6. OSTALI MOGUĆI SASTOJCI PLANA

Iako to nije izričito propisano, prema prirodi stvari jasno je da popis sastojaka u odredbi o planu upravljanja postupkom nije taksativan i da bi u uvodnom dijelu zapisnika, odnosno obrazloženju rješenja, kao i samoj izreci, mogli biti sadržani i drugi sastojci koji mogu doprinijeti ostvarenju njegove svrhe.³⁶

Tako bi sud u zapisnik s pripremnog ročišta u kojem je integriran plan upravljanja postupkom mogao pitanja, upozorenja i savjete sukladno čl. 288.a st. 2. ZPP-a.³⁷ To bi bilo ne samo bilo moguće, već i poželjno. Naime, ideal otvorenog pravosuđenja podrazumijeva da sud sa strankama otvoreno raspravlja o svim „radnim tezama, kvalifikacijama, dijagnozama i ocjenama“ posebno kad one „odstupaju od stranačkih.“³⁸ Time sud doprinosi ostvarenju načela saslušanja stranaka, a ujedno stvara preduvjete za kvalitetno raspravljanje u

³⁴ Akceleratori element nije bezazlen jer je rano zakazivanje ročišta u korelaciji s njegovim ranijim održavanjem. Drugim riječima, što se prije zakaže, to će ročište biti ranije održano, a postupak kraće trajati. Brozović, Učinkovito provođenje parničnog postupka, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 43, br. 3, 2022. (u objavi).

³⁵ U odnosu na dostavu, koja u vrijeme širokog korištenja eKomunikacije više ne bi trebala predstavljati značajan čimbenik dugotrajnosti postupka, trebalo bi pribjegavati metodama dostave koje su se pokazale pouzdanim, a u odnosu na izostanak svjedoka, vještaka i drugih sudionika potrebno je veće provođenje stege koje je u dosadašnjoj praksi, najčešće zbog straha od odluka žalbenih sudova, izostalo. *Ibid.*

³⁶ U inicijalnom prijedlogu koji je bio u javnom savjetovanju, odredba je – slično kao i čl. 279.č slovenskog ZPP-a – izvorno naglašavala da plan „osobito“ sadrži propisane sastojke, no uslijed aktivnosti Odbora za zakonodavstvo taj je pojam nažalost otpao. To ne bi smjelo dovesti do zaključka da je popis u čl. 292.a st. 4. taksativan.

³⁷ Takva je dužnost suda to izričito propisana u § 139. njemačkog ZPO-a. Manjak izričite odredbe u ZPP-u ne smatramo preprekom da se pitanja i savjeti unesu u zapisnik.

³⁸ Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 6, str. 151.

nastavku postupka jer se jasnije određuje predmet raspravljanja te ispravljaju eventualni nedostatci u dokaznim prijedlozima.³⁹

Jednako tako, sadržajno bi planu upravljanja postupkom odgovarale i pouke i prijedlozi radi mirnog rješenja spora (čl. 288.a st. 1. ZPP), a u samo rješenje mogli bi se integrirati i eventualni rokovi radi provođenja ili dovršetka pregovora (v. *supra ad 3.2*).

Konačno, sud bi ovisno o okolnostima u plan upravljanja postupkom mogao integrirati i druge odluke koje se odnose na oblik ili način poduzimanja radnji, poput odluka kojima se određuje način dostave (čl. 133.a st. 1., čl. 133.c, čl. 140. st. 3. ZPP-A), odnosno pribavljaju podatci radi njezina uspješnog izvršenja (čl. 148. ZPP-a).

3.4. SUDJELOVANJE STRANAKA U DONOŠENJU I IZMJENI PLANA

Jedna od prethodnih dužnosti suda prije nego što donese rješenje o planu upravljanja postupkom jest omogućavanje strankama da se na ročištu o njemu izjasne (čl. 292.b st. 1. ZPP-a). To implicira da sud već uoči ročišta ili barem uoči donošenja samog rješenja na ročištu ima pripremljen nacrt rješenja o kojemu se stranke potom mogu izjasniti. Ovu dužnost treba shvatiti kao konkretizaciju načela lojalne suradnje (čl. 10. st. 1. ZPP-a) koja nije od utjecaja na ovlaštenje suda da upravlja postupkom. Jednako kao i ranije, odluku u konačnici donosi sud, ali to ne čini izolirano od stranaka i vanjskih okolnosti, već u dijalogu sa strankama kao pružatelj ove specifične javne usluge.⁴⁰

Taj dijalog prije svega podrazumijeva da sud priopći strankama razloge zbog kojih sud smatra da se postupak ne može okončati na jednom ročištu jer iz te okolnosti proizlazi dužnost izrade plana (čl. 292.a st. 2. – 3. ZPP-a). Nakon što to prime na znanje i o tome se izjasne, sud s njima može raspravljati o sadržaju plana, počevši od određivanja spornih činjeničnih i pravnih pitanja. U tu bi svrhu sud mogao pozvati tužitelja da izloži tužbu i tuženika da odgovori na navode u tužbi, te potom po potrebi od stranaka zatražiti dopune i razjašnjenja pojedinih izjava i prijedloga (čl. 287. i 292. u vezi s čl. 288.a st. 2. ZPP-a). To bi mu omogućilo da strankama priopći svoje viđenje spornih i činjeničnih pitanja.⁴¹ Nakon toga bi u dijalogu sa strankama trebao utvrditi i koja su dokazna sredstva predložena te potom strankama priopći koja od njih smatra prikladnjima za dokazivanje spornih činjenica, pružajući pritom priliku da stranke o tome iznesu svoje mišljenje, a i da po potrebi dopune svoje prijedloge u odnosu na prikladna dokazna sredstva. Potom bi trebao konstatirati koja od dokaznih sredstava su već pribavljena, a koja je tek potrebno pribaviti, odnosno u odnosu na koja je potrebno poduzeti druge pripremne radnje (čl. 289. ZPP-a). Prije nego što donese rješenje trebao bi stranaka iznijeti i svoje viđenje o kojim okolnostima bi stranke tijekom glavne rasprave trebale dati svoja pisana očitovanja (npr. očitovanje o izvedenom većem broju dokaza ili pisanim nalazu i mišljenju vještaka). Vrijeme održavanja ročišta sud bi, u nastojanju da izbjegne potencijalne odgode, trebao odrediti u konzultaciji sa strankama te uzeti u obzir objektivne razloge zbog kojih predloženo vrijeme nije povoljno za jednu od stranaka ili njihovih punomoćnika. Koja je očitovanja stranaka sud još dužan pribaviti ovisilo bi o vrsti donesenih odluka.⁴²

Opisani tijek pripremnog ročišta nije jedini moguć i on će uvijek ovisiti o konkretnim okolnostima svakog pojedinog predmeta, a donekle i o osobnom stilu svakog raspravnog suca. U svakom slučaju važno je da stranke budu uključene u postupak donošenja plana te da se po potrebi mogu izjasniti o svim pitanjima u kojima će se od njih očekivati određena aktivnost. U svrhu dokazivanja da su ove dužnosti suda doista izvršene, bez obzira kako je to u konkretnom predmetu učinjeno, smatramo da je u zapisniku neposredno prije donošenja rješenja dovoljno konstatirati da sud rješenje donosi „nakon što je strankama dao mogućnost da se izjasne.“ (v. kao primjer Prilog).

³⁹ Pitanja i savjeti, doduše, ne bi bili sadržani u samom rješenju, ali bi služili kao podloga za njegovo donošenje i s njime bi funkcionalno bili povezani. U budućnosti će oni biti sadržani u tonskoj snimci.

⁴⁰ V. bilj. 4.

⁴¹ Ova je aktivnost ključna za ostvarenje ideala otvorenog pravosuđenja.

⁴² Primjerice, o eventualnoj odluci da neka od ročišta održi na daljinu trebao bi također pribaviti očitovanja stranaka (čl. 115. st. 5. ZPP-a).

Dužnost suda da o sadržaju plana strankama omogući izjašnjavanje ne postoji u situaciji kad jedna od stranaka izostane s ročišta (čl. 292.b st. 2. ZPP-a), pri čemu odredba ne spominje mora li biti riječ o opravdanom ili neopravdanom izostanku. Dok kod neopravdanog izostanka nema dvojbe da bi sud mogao plan donijeti i bez omogućavanja stranci da se o njemu izjasni,⁴³ naravno ako nisu ispunjene pretpostavke za doношење rješenja o (presumiranom) povlačenju tužbe (čl. 291. st. 4. ZPP-a), kod izostanka do kojeg je došlo uz najavu i uz barem naizgled opravdane razloge, poput bolesti, situacija nije tako jednostavna. U toj bi situaciji sud trebao, ovisno o okolnostima i uvjerljivosti razloga, razmotriti odgodu, no u slučaju sumnje na procesne zloupotrebe trebao bi nastaviti s donošenjem rješenja i bez očitovanja stranke koja je s ročišta izostala (v. *supra ad* 3.2).

Dužnost obavještavanja je trajna dužnost suda koja postoji i u odnosu na eventualne izmjene plana u tijeku postupka. Moglo bi se, primjerice, dogoditi da određena dokazna sredstva nisu pribavljeni ili da sud jednostavno odustane od izvođenja određenih dokaza ili da dođe do prekida postupka ili da neke izvanredne okolnosti uvjetu nužnost odgode ročišta ili pak da su nastupili uvjeti da se neko od zakazanih ročišta održi ranije. U svim tim situacijama sud bi mogao u odgovarajućem trenutku⁴⁴ jednostavnim rješenjem izmijeniti plan upravljanja postupkom,⁴⁵ a u nekim od njih o tome bi trebao i obavijestiti stranke. Naime, dužnost suda da o izmjeni obavijesti stranke prema izričitom slovu zakona postoji samo kad je ta izmjena od utjecaja na rokove za poduzimanje radnji stranaka (čl. 292.b st. 3. ZPP-a). S obzirom na neodređenost izričaja jer i vrijeme održavanja ročišta implicira rok u kojem stranka može poduzeti određene radnje (npr. ispitivati svjedoke koji se saslušavaju u okviru dokaznog postupka), smatramo da je u duhu lojalne suradnje i kod izmjena vremena održavanja i sadržaja ročišta poželjno o tome obavijestiti stranke.⁴⁶

4. UMJESTO ZAKLJUČKA

Plan upravljanja postupkom samo naizgled bitno mijenja dosadašnji način vođenja parničnog postupka. Njegovim uvođenjem se zapravo samo kodificiraju dobre prakse koje su već postojale na hrvatskim sudovima. Ipak, činjenica je da bi niz okolnosti mogao otežavati primjenu novih zakonskih odredbi, čak i kod najučinkovitijih sudaca. Nove odredbe ponovno su stupile na snagu uz vrlo kratak vakacijski rok, što nije ostavilo dovoljno prostora da im se sudovi prilagode prije njihova stupanja na snagu. Nadalje, paralelno s uvođenjem plana upravljanja postupkom na kontradiktoran način uvedeni su zakonski rokovi za održavanje ročišta, odnosno okončanje postupka, čime se određivanje tijeka postupka otima iz ruku suda i stranaka, a bez stvarnog izgleda da doista postupak i ubrzaju. Dodatni vanjski čimbenici, poput Okvirnih mjerila za rad sudaca, predstavljaju još jednu kočnicu u nastojanju da se postupak prilagodi osobitostima svakog spora.⁴⁷ Iako je jasno da će u budućnosti biti potrebno ozbiljno se pozabaviti svim ovim pitanjima, to ne bi smjelo biti prepreka primjeni novih pravila koja, uz nužan period prilagodbe, imaju potencijala istinski doprinijeti bržem i koncentriranijem postupku, na opće zadovoljstvo sudova kao pružatelja te stranaka i njihovih punomoćnika kao korisnika ove javne usluge.

⁴³ To ne znači da ta stranka ne bi imala pravo biti obaviještena o izmjenama plana (čl. 292.b st. 3. ZPP-a) premda ranije nije u njegovu donošenju sudjelovala. Neloyalni sudionik može naknadno postati lojalan, u interesu okončanja postupka u razumnom roku i uz razumne troškove (čl. 10. st. 1. ZPP-a).

⁴⁴ U slučaju prekida postupka sud bi rješenje o izmjeni plana mogao donijeti tek kad postupak bude nastavljen (čl. 214. – 215. ZPP-a).

⁴⁵ Sud bi u slučaju izmjene plana trebao navesti koju točku rješenja o planu upravljanja postupkom mijenja, uz navođenje kako ona glasi nakon izmjene.

⁴⁶ Ovo se odnosi i na situacije i kad je to naizgled u interesu stranke, kao npr. u slučaju ranijeg održavanja ročišta. Pravodoban dijalog može sprječiti nove odgode i odugovlačenje s postupkom. Ništa ne produžuje postupak kao „prazan hod.“

⁴⁷ Više o tome Brozović, *op. cit.* u bilj. 4 (v. posebno zaključak).

5. PRILOG – PRIMJER ZAPISNIKA S RJEŠENJEM O PLANU UPRAVLJANJA POSTUPKOM

REPUBLIKA HRVATSKA
TRGOVAČKI SUD U ZAGREBU

Posl. br. 1234/2022

ZAPISNIK
od 2. studenoga 2022.
o održanom pripremnom ročištu kod Trgovačkog suda u Zagrebu

Prisutni od suda:

PERO PERIĆ
sudac

IVA IVIĆ
zapisničarka

Pravna stvar:

TUŽITELJ: ABC Prijevoz d.o.o. za prijevoz robe,
Zagreb, Ilica 280, OIB: 12344321555

TUŽENIK: Securitas osiguranje d.d., Zagreb,
Krapinska 12, OIB: 44498761234

RADI: naknade štete (vps 150.000,03 kn/
19.999,74 EUR)

Sudac pojedinac otvara pripremno ročište u 10,00 sati i objavljuje predmet raspravljanja.
Pripremno ročište je javno.

Uvrđuje se da su pristupili:

Za tužitelja: Kristina Krpić, punomoć u spisu

Za tuženika: Krsto Vrkić, prema gen. pun. SU-333/19

Utvrđuje se da su na ročište pristupili uredno pozvani punomoćnici stranaka.

Punomoćnik tužitelja ostaje kod tužbe, svih dosadašnjih navoda, te iznesenih dokaznih prijedloga.

Punomoćnik tuženika ostaje kod odgovora na tužbu, svih dosadašnjih navoda te iznesenih dokaznih prijedloga.

Sud sukladno čl. 288.a ZPP-a upoznaje i obrazlaže strankama mogućnost rješavanja spora sudskom nagodbom ili u postupku mirenja. Stranke suglasno izjavljaju da trenutno nisu voljne spor riješiti mirnim putem.

Raspravljujući o predmetu spora, važnim činjenicama i dokaznim prijedlozima, sud navodi kako smatra da se postupak neće moći okončati na jednom ročištu zbog čega će biti potrebno izradi plan upravljanja postupkom iz čl. 292.a st. 3. ZPP-a.

Sud sukladno čl. 5. st. 2. ZPP-a poziva stranke da se izjasne o pravnim pitanjima spora, te ujedno sukladno čl. 219. st. 2. podsjeća stranke na njihovu dužnost iznošenja činjenica i dokaznih prijedloga. U duhu lojalne suradnje iz čl. 10. st. 1. ZPP-a, sud poziva stranke i da se izjasne o redoslijedu izvođenja dokaza.

Punomoćnik tužitelja u ovom predmetu potražuje materijalnu štetu na kamionu i troškove prijevoza robe koji predstavljaju običnu materijalnu štetu. Ustraje kod dokaznog prijedloga za pribavljanjem spisa ODO Zagreb broj KR-DO-12/21-3 radi utvrđenja nastale štete na vozilu. Radi utvrđenja visine štete i uzročno-posljedične veze između štetnog događaja i intenziteta oštećenja predlaže provođenje vještačenja po vještaku prometne struke. Punomoćnik tužitelja predlaže i saslušati zastupnike po zakonu stranaka.

Punomoćnik tuženika suglasan je s pravnom ocjenom spora. Priznaje nastanak štetnog događaja, no osporava odgovornost osiguranika, uzročno-posljedičnu vezu između štetnog događaja i oštećenja kako ih opisuje tužitelj te visinu štete. Suglasan je da se radi utvrđenja posljednje dvije okolnosti provede vještačenje, a u tu svrhu sudu predlaže pribaviti od tuženika servisnu knjižnicu, kao i spis MUP-a PU Zagrebačka, klasa: 444-43/21-O-432-1/20. Ujedno predlaže da provede uviđaj na kojem će pored suda i strana-

ka sudjelovati prometni vještak. Punomoćnik tuženika suglasan je i s prijedlogom da se saslušaju stranke. Radi utvrđenja odgovornosti osiguranika, predlaže saslušanje svjedoka Tihomira Makaruna, Tanje Lulić i Velme Raguž, sudionike spornog događaja, a čije su ovjerene pisane izjave priložene odgovoru na tužbu.

Sukladno načelu otvorenja pravosuđenja iz čl. 288.a st. 1. ZPP-a, sud upozorava tužitelja da nije predložio dokaze radi utvrđenja štetnog događaja i odgovornosti osiguranika. Tužitelj smatra da se dio tih okolnosti može utvrditi već predloženim vještačenjem, ali ujedno predlaže i saslušanje svjedoka Karla Peteka, vozača spornog kamiona, čiju ovjerenu pisano izjavu sukladno čl. 492.c st. 1. ZPP-a prilaže u spis, te svjedokinju Minju Delač, izv. direktoricu u Marendi d.o.o., naručitelju čija roba oštećena u spornog događaju, bez ovjerenog pisanog iskaza, sve radi utvrđenja štetnog događaja i odgovornosti osiguranika.

Sud sukladno čl. 10. st. 1. i 292.b st. 1. ZPP-a raspravlja s punomoćnicima stranaka o redoslijedu kojim bi bilo oportuno izvesti predložene dokaze. Sud smatra da će u ovom predmetu biti potrebno provesti jedno ili dva ročišta za glavnu raspravu nakon što se pribavi tražena dokumentacije te vještak dostavi sudu i strankama nalaz i mišljenje.

Sud još jednom upozorava stranke na mogućnost mirnog rješenja spora neovisno o dalnjem tijeku postupka. Nakon što je strankama dao mogućnost da se izjasne o planu upravljanja postupkom, sud donosi

rješenje

I/ Provest će se glavna rasprava jer su među strankama sporne odgovornost osiguranika, uzročno-posljedična veza između štetnog događaja i oštećenja te visina štete. [SAŽETAK SPORNIH ČINJENIČNIH I PRAVNIH PITANJA]

II/ Radi utvrđenja odgovornosti osiguranika provest će se dokaz saslušanjem stranaka i dokaz saslušanjem svjedoka Karla Peteka, Tratinska 2, Zagreb; svjedoka Tihomira Makaruna, Štefanićeva 2, Zagreb; svjedokinje Tanje Lulić, Trnje 2b, Zagreb; te svjedokinje Velme Raguž, Male Putine 13, Zagreb. [DOKAZNA SREDSTVA ZA UTVRĐIVANJE SPORNIH ČINJENICA]

III/ Radi utvrđenja uzročno-posljedične veze izvest će se dokaz pribavljanjem spisa i prometnim vještačenjem. [DOKAZNA SREDSTVA ZA UTVRĐIVANJE SPORNIH ČINJENICA]

IV/ Radi utvrđenja visine štete izvest će se dokaz prometnim vještačenjem. [DOKAZNA SREDSTVA ZA UTVRĐIVANJE SPORNIH ČINJENICA]

V/ Sud će u roku od 45 dana pribaviti spis MUP-a PU Zagrebačka, klasa: 444-43/21-O-432-1/20 i spis ODO Zagreb broj KR-DO-12/21-3. [ROK ZA PRIBAVLJANJE DOKAZNIH SREDSTAVA KOJA JE TEK POTREBNO PRIBAVITI]

VI/ Određuje se izvesti dokaz vještačenjem koji će izvršiti vještak prometne struke, u vezi nastanka i dinamike prometne nesreće te opsega i visine nastale štete da se utvrdi koja je šteta u uzročno-posljedičnoj vezi sa štetnim događajem.

VII/ Određuje se da će vještačenje provesti trgovačko društvo Z.A.N.I. d.o.o. iz Zagreba, Vrtlarska 12, OIB: 98175920641, stalni sudski vještak za cestovni promet, strojarstvo, procjenu motornih vozila i plovila Zlatko Toth, dipl. ing. prometa.

VIII/ Vještak je obvezan podnijeti pisani nalaz i mišljenje u roku od 30 dana od dana preuzimanja spisa, pisano u tri primjerka i podnijeti zahtjev za naknadu troškova.

IX/ Nalaže se tužitelju unaprijed položiti iznos od 3.500,00 kn, na žiro račun suda IBAN HR5924840081103061365, pozivom na broj spisa, najkasnije u roku od 15 dana od primitka odluke o izvođenju vještačenja, te dokaz o uplati dostaviti u spis.

X/ Sud će odustati od izvođenja dokaza vještačenjem ako iznos potreban za podmirenje troškova ne bude položen u određenom roku. [ROK ZA PRIBAVLJANJE DOKAZNIH SREDSTAVA KOJA JE TEK POTREBNO PRIBAVITI]

XI/ Nalaže se tužitelju u svrhu izrade nalaza i mišljenja iz točke VIII dostaviti servisnu knjižnicu vozila u roku od 15 dana od primitka odluke o izvođenju vještačenja, protiv čega tužitelj nema pravo na poseb-

nu žalbu, ali tu odluku može pobijati u žalbi protiv konačne odluke. [ROK ZA PRIBAVLJANJE DOKAZNIH SREDSTAVA KOJA JE TEK POTREBNO PRIBAVITI]

XII/ Odbija se tužiteljev dokazni prijedlog za saslušanjem Minje Delač, izv. direktorice u Marendi d.o.o. kao neprikladno sredstvo za utvrđivanje odgovornosti osiguranika, protiv čega tužitelj nema pravo na posebnu žalbu, ali tu odluku može pobijati u žalbi protiv konačne odluke. [ODBIJANJE DOKAZNIH PRIJEDLOGA]

XIII/ Odbija se tuženikov dokazni prijedlog da provođenjem uviđaja kao neprikladno sredstvo za utvrđivanje uzročno-posljedične veze i visine štete, protiv čega tuženik nema pravo na posebnu žalbu, ali tu odluku može pobijati u žalbi protiv konačne odluke. [ODBIJANJE DOKAZNIH PRIJEDLOGA]

XIV/ Prethodni postupak je zaključen. [ZAKLJUČENJE PRETHODNOG POSTUPKA]

XV/ Sud će u ovom predmetu održati jedno ili dva ročišta za glavnu raspravu, ovisno o tome je li potrebno izvoditi predloženo vještačenje, o čemu će konačnu odluku donijeti nakon saslušanja stranaka i svjedoka i nakon što se stranke o tome očituju. [POVEZIVANJE DOKAZA I ROČIŠTA – REDOSLIJED RADNJI]

XVI/ Stranke se o izvedenim dokazima na ročištu na kojem se saslušavaju stranke i svjedoci mogu očitovati podneskom koji će podnijeti u roku od 15 dana od dovršetka tog ročišta. [ROK ZA PODNOŠENJE PISANIH PODNEŠAKA]

XVII/ Ako sud utvrdi da je potrebno izvesti predloženi dokaz prometnim vještačenjem, stranke se pozivaju da se u roku od 15 dana od primitka pisanog nalaza i mišljenja na njega očituju te po potrebi iznesu primjedbe i dodatne prijedloge. [ROK ZA PODNOŠENJE PISANIH PODNEŠAKA]

XVIII/ Ročište za glavnu raspravu na kojem će se saslušati stranke i svjedoci iz točke II određuje se za

30. ožujka 2023. u 10,00 sati

Sud će pozvati svjedoke posebnim pozivom, dok će punomoćnici stranaka o zakazanom ročištu obavijestiti zastupnike po zakonu stranaka. [ZAKAZIVANJE ROČIŠTA ZA GLAVNU RASPRAVU]

XIX/ Ročište za glavnu raspravu na kojem će se saslušati vještak iz točke III, ako bude potrebno, određuje se za dan

15. lipnja 2023. u 9,00 sati

Sud će pozvati vještaka posebnim pozivom, dok će punomoćnici stranaka o zakazanom ročištu obavijestiti zastupnike po zakonu stranaka. [ZAKAZIVANJE DALJNJIH ROČIŠTA ZA GLAVNU RASPRAVU]

Dovršeno u 10,40 sati.

Đuro Sessa*

OGLEDNI POSTUPAK RADI RJEŠENJA PITANJA VAŽNOG ZA JEDINSTVENU PRIMJENU PRAVA (PREMA NOVELI ZAKONA O PARNIČNOM POSTUPKU)

1. UVOD

Zakon o parničnom postupku doživio je još jednu novelu i objavljen je u „Narodnim novinama broj 80/22 od 11. srpnja 2022.¹

Svrha još jedne novele Zakona o parničnom postupku² koji je od svoje izvorne verzije doživio 26 izmjena i dopuna, i time pretekao Ovršni zakon, bila je prema riječima predlagacha zakona:

„Razlozi ovih izmjena i dopuna ZPP-a proizlaze iz potrebe da se u okviru kontinuiranog unaprjeđenja sustava ostvarivanja građanskopravne zaštite uređuju pravila parničnog postupka u okviru nacionalnog propisa. Također, s obzirom da je Republika Hrvatska država članica Europske unije postoji potreba i za usklađivanjem propisa s pravnim poretkom Europske unije. Pored navedenog, u novijoj povijesti sve države svijeta, pa tako države članice Europske unije i Republika Hrvatska kao jedna od njih, sudionice su ubrzanih procesa digitalizacije društva u svim njegovim segmentima, tako i u segmentu pravosuđa. Na već ubrzani proces digitalizacije pravosuđa dodatno je utjecalo i nastupanje posebnih okolnosti uslijed pandemije novog koronavirusa koja je 2020. iznenada pogodila svijet. U svrhu ublažavanja ekonomskih i društvenih posljedica pandemije, na razini Europske unije uspostavljen je poseban instrument s pratećim finansijskim sredstvima, koji državama članicama treba osigurati ubrzan gospodarski oporavak te digitalnu transformaciju radi održivijeg razvoja te veće otpornosti društva i gospodarstva na buduće krize. U okviru navedenog nastao je Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026. koji obuhvaća reformsku mjeru „Povećanje učinkovitosti pravosudnog sustava za veće povjerenje građana“ kojom je predviđena reforma parničnog postupka uz ostalo i kroz daljnju digitalizaciju pravosuđa, kao i kroz osnaživanje postojećih te uvođenje novih procesnih instituta u svrhu ubrzanja parničnog postupka.“

I dalje:

„Predloženim izmjenama i dopunama ZPP-a nastoji se uspostaviti normativni, tehnološki i organizacijski okvir koji će doprinijeti smanjenju broja neriješenih predmeta i skraćivanju trajanja parničnih postupaka

* Đuro Sessa, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

¹ Stupio je na snagu 19.srpnja 2022.

² Dalje ZPP - „Narodne novine“ 4/1977, 36/1977, 36/1980, 6/1980, 69/1982, 43/1982, 58/1984, 74/1987, 57/1989, 20/1990, 27/1990, 35/1991, Narodne novine br. 53/1991, 91/1992, 112/1999, 129/2000, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 2/2007, 96/2008, 84/2008, 123/2008, 57/2011, 25/2013, 89/2014, 70/2019, 80/2022

te usmjerenu na transparentno i učinkovito upravljanje pravosudnim sustavom. Izmjenama i dopunama provede provode se reformske mjere C2.5. R1 - Povećanje učinkovitosti pravosudnog sustava za veće povjerenje građana, a koje reformske mjere proizlaze iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.-2026. u dijelu koje se odnose na reformu parničnog postupka koja se bazira na održavanju ročišta na daljinu, uvođenju tonskog snimanja rasprave, uređenju postupka u sporovima male vrijednosti kao u pravilu pisanog postupka i propisivanju rokova za okončanje postupka na pojedinoj instanci suđenja.“

Dakle, „*suma sumarum*“ cilj je povećati pravnu sigurnost, stabilizirati sudsku praksu, smanjiti zaostatke u neriješenim predmetima, ubrzati trajanje postupaka i time povećati i osnažiti ulogu sudstva u društvu.

Ambiciozan zadatak, koji krije i zamku poruke koja se upućuje javnosti, a koja bi se mogla sažeti u sljedećem:

„Dali smo alate, osigurali smo procedure, sada je na sudovima da to oživotvore na praktičnoj razini.“

Jedan od načina kojim se želi postići ovaj cilj je i tema ovog rada, institut „Oglednog postupka radi rješavanja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava“, koji se po prvi put pojavio u galaksiji našeg parničnog procesnog prava novelom ZPP-a iz 2019.³

Ovom novelom želi se ovom institutu dati nešto veća važnost, pokušava ga se usidriti u svijest praktičara, tako da bi svojim pravilnim i racionalnim korištenjem, ali bez preteranog entuzijazma koji nije tako stran tzv. „praktičarima aktivistima“ u koje valja ubrojiti i kvazi praktičare koji bez odgovornosti pokušavaju usmjeravati sudsku praksu, ostvario ciljeve koji se pred njega stavljuju.

Nije na ovom mjestu suvišno dati i internacionalnu perspektivu ovog ili sličnih instituta.

Tako Savjetodavno vijeće Europskih sudaca⁴ u svom mišljenju broj 20. „Uloga sudova u jedinstvenoj primjeni prava o institutu oglednog postupka kaže:

„U nekim zemljama sudovima nižeg stupnja omogućeno je da u okviru postupaka koji su u tijeku vrhovnome suđu upute zahtjev za tumačenje nekog pravnog pitanja. To može doprinijeti jedinstvenosti primjene prava jer se time omogućuje izbjegavanje kasnijih nepodudarnosti. S druge strane, takve odluke o prethodnom pitanju mogu dati preuranjeni autoritativni odgovor na postavljeno pitanje i tako sprječiti daljnji razvoj prava.“⁵

No, odmah u sljedećem odjeljku upozorava na problem diktata sudske prakse i potrebe da se radi razvoja prava mora omogućiti i dozvoliti odstupanje od postojeće sudske prakse kada za to postoje valjani razlozi pa se kaže:

„CCJE smatra kako težnja da se osigura ujednačenost i jedinstveno tumačenje i primjena prava ne smije dovesti do krutosti i stvoriti prepreke za razvoj prava. Stoga se zahtjev prema kojem „slični predmeti iziskuju slično postupanje“ nikako ne smije shvatiti u absolutnom smislu. Razvoj sudske prakse sam po sebi nije u suprotnosti s primjerenim sudovanjem jer bi se izostankom razvoja i prilagodbe sudske prakse mogla sputati reforma ili poboljšanje. Usljed promjena u društvu može se javiti potreba za novim tumačenjem zakona, pa tako i ukidanjem nekog presedana. K tome, odluke nadnacionalnih sudova i tijela nadležnih za provedbu međunarodnih ugovora (kao što su Sud EU-a ili ESLJP) nerijetko dovode i do potrebe za prilagodbom domaće sudske prakse.“

Ako bi se usudili sumirati ovako jasnu poruku koje CCJE, a time i Vijeće Ministara Vijeća Europe koje je ovo mišljenje u cijelosti prihvatio, upućuje sudbenim sustavima zemalja članica VE, mogli bi zaključiti:

- Ogledni postupak i traženje odgovora od najviše sudske instance nije nepoznato u europskoj praksi,
- Taj institut donosi i neke rizike jer može preuranjeno dati odgovore koji se kasnije mogu pokazati nepravilnima,
- Mora postojati mogućnost odstupanja od sudske prakse, a time i njene prilagodbe kada se za to ukaže potreba.

³ „Narodne novine“70/19.- članci 502.i do 502.n.

⁴ Consultative Council of European Judges, tijelo Vijeća Europe www.ccje.org

⁵ Paragraf 29 Mišljenja

2. POJAM I PRIMJENA

Ogledni postupak prema odredbama ZPP-a bi se mogao definirati kao način postupanja sudova kada se pred sudom pokrene više sličnih sporova ili ako se očekuje pokretanje više takvih sporova u kraćem razdoblju u kojima odluka u takvim sporovima ovisi o rješenju istog pravnog pitanja koje je važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava kroz sudsku praksu.

Dakle analizom ove odredbe, ali i odredbe čl. 502.i ZPP-a, može se zaključiti da bi sudovi uopće došli u priliku postupati po odredbama ZPP-a o oglednom postupku moraju se kumulativno ispuniti određene pretpostavke:

- a. mora postojati ili se barem može očekivati da će se u kraćem broju pokrenuti veći broj sporova,
- b. mora se raditi o sličnim sporovima,
- c. odluka u tim sporovima ovisi o razrješenju istog pravnog pitanja,
- d. mora se raditi o pitanju koje je važno za jedinstvenu primjenu prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava kroz sudsku praksu.

U analizi uvjeta koji moraju biti ispunjeni prvo nalazimo na prilično široku formulaciju o sporovima za koje se može očekivati da će biti pokrenuti „u kraćem razdoblju“.

Što to znači u kraćem razdoblju, zakonodavac nije definirao. Stoga će sudovi morati koristiti dosadašnje iskustvo i zdravi razum. Po našem mišljenju biti će nužno da je pred sudovima već pokrenuto bar nekoliko sporova koji su takve prirode da je izvjesno da će veći broj osoba zatražiti pravnu zaštitu prije svega protiv istog tuženika, ali nije isključeno da će se raditi o sporovima istog tužitelja protiv većeg broja tuženika te da će se iz takvih tužbenih zahtjeva moći s izvjesnošću zaključiti da slijedi veći broj takvih postupaka.

Sintagma kraćeg razdoblja ne bi trebalo preširoko tumačiti i u ocjeni postoje li potencijalno uvjeti za primjenu instituta oglednog postupka biti će dragocjene informacije koje će суду dati stranke ili umješači u takvim postupcima.

Zakonodavac ne govori o istim (istovrsnim) sporovima već koristi pojам „slični sporovi“.

Po našem mišljenju bilo bi puno bolje da je zakonodavac koristio pojam istih sporova.

Naime, po logici stvari veći broj postupaka može se očekivati tamo gdje veći broj osoba ili traži ili se od njih traži neka činidba koja proizlazi iz iste pravne osnove i gdje se radi o istoj vrsti tražbine koja se može razlikovati samo u visini, ali ne u njenoj pravnoj podlozi i čija osnovanost ovisi o tumačenju neke zakonske ili ugovorne odredbe.

Ako je zakonodavac mislio da različita visina ili opseg činidbe čini sporove sličnim, a ne istima, mišljenja smo da takav terminološki oprez nije bio potreban i treba se nadati da će sudovi ipak pojam sličnih sporova radije tumačiti kao sporova istih po pitanju tumačenja pravne osnove spora, nego po pitanju visine ili opsega činidbe.

Glede pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava u ovom postupku sudovi će se morati rukovoditi odredbom čl. 385.a Zakona o parničnom postupku koju će na odgovarajući način primjenjivati i u ovom postupku.

3. TIJEK POSTUPKA⁶

Ako sud sazna za postojanje postupaka u kojima njihovo rješenje ovisi o rješenju istog pravnog pitanja sud će, po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranaka ili umješača, zatražiti od predsjednika suda zakazivanje sjednice sudskog odjela kako bi se raspravilo o pretpostavkama za podnošenje prijedloga za pokretanje oglednog postupka za rješenje pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava.

Prije podnošenja zahtjeva za održavanje sjednice odjela, sud će sa strankama na ročištu raspraviti o potrebi pokretanja oglednog postupka.

Kada Zakon o parničnom postupku koristi termin sud u smislu postupanja tijekom nekog postupka, taj pojам (sud) ne koristi se da bi odredilo tijelo sudske vlasti, već da bi se označio sudac ili sudsko vijeće u nekom sudu.

⁶ Članci 502k do 502j

Dakle, i ovdje termin „sud“ treba razumjeti kao sudac, i to sudac pojedinac jer će se po prirodi stvari sporovi iz članka 502.j ZPP-a pojavljivati samo pred sudovima prvog stupnja, dakle općinskim ili trgovačkim sudovima.

To nadalje znači da će sudac bilo po vlastitoj odluci, bez prijedloga bilo koga, ali i na prijedlog stranaka ili umješača zatražiti od predsjednika suda zakazivanje sjednice odjela.

Da je tu uloga suca ključna slijedi i iz činjenice da prije donošenja odluke sudac može s strankama raspraviti sve okolnosti koje smatra odlučnima radi donošenja odluke o podnošenju zahtjeva predsjedniku suda.

Prema tome, odluku o podnošenju zahtjeva predsjedniku suda donosi sudac koji već postupa u predmetu iz članka 502.j i bez takve odluke suca nije moguće započeti ogledni postupak.

Obavijest o podnošenju zahtjeva za održavanje sjednice odjela iz stavka objavit će se na e-glasnoj ploči sudova uz poziv da se stranke i umješači iz postupaka iz članka 502.j ZPP-a u roku od 30 dana pisano očituju o potrebi pokretanja oglednog postupka.

Ovakvim uređenjem novela ZPP-a u nekoliko detalja drugačije je uredila postupanje kada se pojavi potreba za pokretanjem oglednog postupka.

Prije svega, dobro došla novina je da se sada i formalizira inicijativa stranaka koje mogu inicirati sucu podnošenje zahtjeva za sazivanje sjednice odjela, te da sud (sudac) može sa strankama bilo po vlastitoj odluci ili povodom prijedloga stranaka raspraviti ključno pitanje, radi li se o sporu koji udovoljava kriterijima iz čl. 502.j. ZPP-a.

Argumentacija suca i stranaka, koju treba i konstatirati u zapisniku o održanom ročištu jer sudac sa strankama na ročištu raspravlja o potrebi pokretanja oglednog postupka, biti će korisna kod donošenja konačne odluke o pokretanju postupka.

O mogućnosti podnošenja prijedloga za pokretanje oglednog postupka obavještava se i Vrhovni sud Republike Hrvatske koji će podnijeti očitovanje o postupcima koji su poticaj da se pokrene ogledni postupak.

Zakonodavac određujući ulogu Vrhovnog suda i u fazi postupka kada nije donesena odluka o pokretanju oglednog postupka također je novina iz novele ZPP-a.

No, nažalost zakonodavac nije odredio tko će u Vrhovnom судu dati očitovanje koje se podnosi sudu prvog stupnja, je li to predsjednik suda, predsjednik Građanskog odjela ili sjednica odjela ili je to vijeće Vrhovnog suda pa je to pitanje ostavljeno vjerojatno Poslovniku Vrhovnog suda.

Po našem mišljenju to bi trebalo biti vijeće VS-a kojem bi se zahtjev kojim se Vrhovni sud obavještava o mogućnosti pokretanja oglednog postupka dodijelio nasumično kao i svi drugi predmeti u sudu.

Na sjednici sudskega odjela suda prvog stupnja raspravlja se o primljenim očitovanjima i drugim činjenicama važnim za odlučivanje o podnošenju prijedloga te se daje savjetodavno mišljenje o potrebi podnošenja prijedloga.

Kome se daje savjetodavno mišljenje, ostalo je nekako visjeti u zraku!

Ako se slažemo s ranije iznesenom tvrdnjom da je sudac taj koji podnosi zahtjev za zakazivanje sjednice odjela, koja završava davanjem savjetodavnog mišljenja o potrebi podnošenja prijedloga, tada je očito da odjel suda daje svoje savjetodavno mišljenje sucu koji je podnio zahtjev iz čl. 502.k st. 1. ZPP-a, a da bi ona/on podnio prijedlog za pokretanje oglednog postupka.

Ako sudac odluči podnijeti prijedlog za pokretanje oglednog postupka, ona/on će taj prijedlog sa spisom predmeta dostaviti Vrhovnom судu Republike Hrvatske. Prijedlog se odmah objavljuje na mrežnoj stranici e-glasna ploča sudova.

Po logici stvari, Vrhovni sud je taj koji će naložiti objavu činjenice podnošenja prijedloga za pokretanje oglednog postupka na e-glasnim pločama sudova, vjerojatno svih sudova, i po našem mišljenju to bi trebalo biti u nadležnosti sudske uprave Vrhovnog suda makar niti to nije izričito propisano Zakonom.

Nakon objave prijedloga za pokretanje oglednog postupka, radnje stranaka kojima se raspolaže predmetom spora ne utječu na mogućnost nastavka i okončanja oglednog postupka.

Ovo rješenje, koje je u nešto drugačijem izričaju postojalo i u ranijoj odredbi čl. 502.k. st. 2. ZPP-a odstupa od načela da su stranke slobodne raspolagati svojim zahtjevima istaknutim u parnici, te se mogu odreći svog zahtjeva, priznati zahtjev i nagoditi se⁷. I do sada ovakvo rješenje trpjelo je podosta kritike, naročito iz redova procesnih teoretičara i teško je ne složiti se sa svim rezervama koje su iznesene.

⁷ Članak 3. ZPP-a

Prema našem mišljenju, zakonodavac je svjesno odstupio od načela slobode disponiranja zahtjevima stranaka u postupku, zbog razloga pravne sigurnosti i jedinstvene primjene prava i javnog interesa koji se postiže institutom oglednog postupka koji nadilazi partikularne interese stranaka.

Tu se na neki način odstupa od načela kojim se rukovodi Europski sud koji u postupku prethodnog pitanja, a institut oglednog postupka je najsličniji postupku prethodnog pitanja pred Europskim sudom, odlučuje samo ako u trenutku odluke spor pred sudom postoji.

Od objave prijedloga za pokretanje oglednog postupka do objave okončanja oglednog postupka zastaje zastarijevanje prava na podnošenje zahtjeva u odnosu na koji je podnesen prijedlog za rješenje pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava, u pravnim stvarima u kojima odluka ovisi o rješavanju istog pravnog pitanja.

Zakonodavac je zadržao rješenje iz ZPP-a 2019. glede instituta zastaja zastarijevanja što možemo samo podržati jer se time vodi računa o zaštiti interesa stranaka s jedne strane, a s druge strane sprječava se podnošenje nepotrebnih tužbi sudu u postupcima gdje je ishod neizvjestan, a upravo je ogledni postupak taj koji će dati odgovor imaju li potencijalne stranke neko pravo ili bi njihovi zahtjevi bili neosnovani.

Kada prijedlog za pokretanje oglednog postupka pristigne Vrhovnom судu, суд (kome u sudu ostaje otvoreno pitanje) može od predsjednika sudova zatražiti da bez odgode dostave dopunske obavijesti o okolnostima relevantnim za odlučivanje o prijedlogu.

Ovakvo uređenje drugačije je od uređenja iz ZPP/19, gdje je bilo jasno određeno da je predsjednik VS-a dužan od svih sudova prvog stupnja zatražiti podatke jesu li i u kojem broju kod tih sudova pokrenuti sporovi koji ulaze u kategoriju sporova koji mogu biti osnova za pokretanje oglednog postupka.

S obzirom da je u ZPP-u izostalo jasno određenje čija je dužnost prikupiti podatke od sudova, mišljenja smo da bi to trebalo biti u nadležnosti sudskog vijeća ili suca izvjestitelja. Kako ovlast predsjednika suda nije izričito propisana, smatramo da rješenje koje je sadržavao raniji ZPP više nije primjenljivo.

Sada osim broja postupaka mogu se tražiti i drugi podaci, kao primjerice prosječna visina ili raspon tužbenih zahtjeva, na kojim činjenicama stranke temelje svoje tvrdnje i slično.

Nema samo Vrhovni sud inicijativu prikupiti podatke koji su važni za odlučivanje o prijedlogu, već to pravo imaju i sve zainteresirane osobe, koje mogu u roku od 45 dana od objave obavijesti o prijedlogu uputiti svoja očitovanja o potrebi pokretanja oglednog postupka.

Pod pojmom zainteresirane osobe trebalo bi podrazumijevati sve fizičke i pravne osobe koje imaju neki pravni interes da se u oglednom postupku doneše odluka, što mogu biti sindikati, pravne osobe zasnovane na zakonu koje štite i promiču neke kolektivne interese⁸ i druge fizičke i pravne osobe koje mogu dokazati pravni interes na ishod oglednog postupka.

3.1. POSTUPANJE VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

Postupak i odluke koje donosi Vrhovni sud propisane su odredbom čl. 502.lj ZPP-a i novelom je izmijenjen članak iste numeracije iz ZPP/19.

Sudac suda prvog stupnja u prijedlogu za pokretanje oglednog postupka, kada sastavlja prijedlog, mora određeno naznačiti pravno pitanje o kojemu predlaže zauzimanje pravnog shvaćanja Vrhovnog suda Republike Hrvatske te određeno izložiti razloge zbog kojih smatra da je ono važno u smislu odredbe članka 385.a stavka 1. ZPP-a.

Donošenje odluke u ovoj vrsti postupka ima vrlo sličan učinak kao i donošenje odluke povodom dopuštene revizije, pa se tako često naziva i „skokovitom revizijom“ jer se preskače pravorijek i pravno shvaćanje žalbenog suda o nekom pravnom pitanju, već se odmah bez meritorne odluke suda prvog i drugog suda donosi autoritarno pravno shvaćanje najvišeg suda o nekom pravnom pitanju važnom za jedinstvenu primjenu prava.

Upravo zbog ove uloge i svrhe odluke najvišeg suda vrlo je važno da nadležni sudac pravilno i potpuno sastavi prijedlog u kojem će biti vrlo važno precizno i jasno definirati pravno pitanje zbog kojeg se podnosi prijedlog, ali i da se iznesu razlozi koji će biti dovoljno uvjerljivi da nadležno vijeće VS-a ocijeni da je postavljeno pitanje važno za jedinstvenu primjenu prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni.

⁸ Vidjeti čl. 502.a ZPP-a, Tužba za zaštitu kolektivnih interesa i prava

Postupak pred Vrhovnim sudom ima dvlje faze.

U prvoj fazi o samoj dopuštenosti prijedloga za rješenje pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava odlučuje vijeće od pet sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske rješenjem u roku od 30 dana od isteka roka iz članka 502.I stavak 2. ZPP-a, to jest roka od 45 dana u kojem zainteresirane osobe mogu dostaviti svoja očitovanja o potrebi pokretanja oglednog postupka.

Vijeće Vrhovnog suda, kada odlučuje o tome da li će dopustiti pokretanje oglednog postupka, vodit će računa o:

- broju pokrenutih postupaka te predvidivom roku u kojem bi oni redovitim putem mogli biti pravomoćno okončani,
- vjerojatnosti da dođe do nejedinstvene primjene prava te mogućim štetnim posljedicama koje bi mogle uslijediti zbog dugotrajnosti redovitog postupka ujednačavanja pravnih shvaćanja sudova,
- potrebi da se radi što kvalitetnijeg rješavanja pitanje važno za jedinstvenu primjenu prava raspravi pred većim brojem prvostupanjskih i drugostupanjskih sudova.

Ove u članku 502.Ij ZPP-a propisane okolnosti o kojima će vijeće VS-a voditi računa predstavljaju novinu u odnosu na uređenje iz ZPP/19.

Analizirajući okolnosti o kojima će ovisiti odluka vijeća VS-a jasno je da prve dvije okolnosti govore u korist prihvaćanja prijedloga i pokretanja oglednog postupka.

S druge strane, treći razlog na neki način govori protiv pokretanja postupka jer se vijeću VS-a daje diskretno pravo ocijeniti da li se radi o složenom pravnom pitanju koje je potrebno raspraviti i sagledati sa više motrišta i da li će biti za pravnu sigurnost, ali i za pravilnu primjenu prava, važnije od brzine zauzimanja pravnog shvaćanja, dopustiti sudovima prvog i drugog stupnja da se pitanje raspravi pred više sudova prvog i drugog stupnja. Na neki način potvrđuje se poslovica da više očiju više vidi.

Vijeće VS-a neće pokrenuti ogledni postupak ako je o pitanju važnom za jedinstvenu primjenu prava već doneseno rješenje kojim se revizija dopušta, jer to znači da se u redovnom revizijskom postupku očekuje donošenje odluke kojom će se zauzeti pravno shvaćanje o nekom pravnom pitanju važnom za jedinstvenu primjenu prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni i stoga nema potrebe koristiti procesni institut oglednog postupka koji bi ipak trebao biti iznimka u primjeni ZPP-a i korišten zaista kada za to postoje važni razlozi, a prije svega vodeći računa o broju pokrenutih postupaka te predvidivom roku u kojem bi oni redovitim putem mogli biti pravomoćno okončani i vjerojatnosti da dođe do nejedinstvene primjene prava te mogućim štetnim posljedicama koje bi mogle uslijediti zbog dugotrajnosti redovitog postupka ujednačavanja pravnih shvaćanja sudova.

Vrhovni sud može prijedlog za pokretanje oglednog postupka odbiti ili dopustiti.

U odluci kojom se prijedlog odbija dovoljno je da se Vrhovni sud Republike Hrvatske pozove na nedostatak pretpostavki za podnošenje prijedloga, dakle postupiti će slično kao i kada odbija prijedlog za dopuštenje revizije sukladno odredbi čl. 389.b ZPP-a.

Rješenje o odbijanju prijedloga odmah se objavljuje na mrežnoj stranici e-oglasnih ploča sudova.

Prvostupanjski sud će nakon objave tog rješenja nastaviti postupak po odredbama koje se na njega inače primjenjuju.

Ako vijeće VS-a dopusti prijedlog za pokretanje oglednog postupka, u rješenju se određuje u kojem dijelu i u odnosu na koje određeno pravno pitanje dopušta zauzimanje pravnog shvaćanja, što znači da bi pravno pitanje radi kojeg se dopušta zauzimanje pravnog shvaćanja trebalo biti navedeno u izreci tog rješenja

Rješenje kojim se dopušta prijedlog će odmah dostaviti strankama i umješačima te objaviti na mrežnoj stranici e-oglasnih ploča sudova.

Iz zakonske formulacije da se rješenje kojim se dopušta prijedlog odmah dostavlja strankama i umješačima nije posve jasno je li to dužnost Vrhovnog suda ili je to dužnost sudova prvog stupnja.

Po našem mišljenju, kako sa strankama izravno komunicira sud prvog stupnja, od tog načela ne treba odstupati niti u ovom slučaju. Smatramo da se rješenje kojim se pokreće ogledni postupak i dopušta zauzimanje pravnog shvaćanja zbog dopuštenog pravnog pitanja treba dostaviti sudovima prvog stupnja koji će rješenje dostaviti strankama i umješačima.

Protiv rješenja povodom prijedloga pravni lijek nije dopušten što je posve jasno jer odluku donosi najviši sud protiv čijih odluka ne može biti žalbe.

Sastav VS-a kada odlučuje o važnom pitanju.

Nakon što je doneseno rješenje kojim se dopušta prijedlog i određuje pravno pitanje o kojem se dopušta zauzimanje pravnog shvaćanja , o tom važnom pitanju za jedinstvenu primjenu prava odlučuje vijeće od 13 sudaca Vrhovnog suda, što znači vijeće po broju u istom sastavu kao i vijeće iz članka 390. st. 2. ZPP-a⁹.

Nije ZPP-om određeno kako će se formirati vijeće iz članka 502.m pa je na sudskoj upravi Vrhovnog suda to odrediti Poslovnikom o radu VS-a i Rasporedom poslova.

Da bi se izbjegao tzv. fenomen „Forum Fishing“ ili barem dojam o njegovom postojanju, smatramo da bi aktima VS-a trebalo unaprijed odrediti načela po kojem će se odrediti vijeće od 13 sudaca u ovim postupcima bilo na godišnjoj razini ili bi se sastav takvog „velikog vijeća“ određivao nasumice od predmeta do predmeta, što bi zbog dojma nepristranosti bilo bolje rješenje da bi se izbjegao potencijalni prigovor da je sudska uprava odredila u „vijeće trinaestorice“ one koji su skloniji određenom rješenju.

O pravnom pitanju VS odlučuje presudom bez obzira radi li se o materijalnopravnom ili procesnopravnom pitanju. Presudom će se zauzeti pravno shvaćanje o pitanju važnom za jedinstvenost prava i vijeće će u obrazloženju odluke dati razloge za zauzimanje određenog pravnog shvaćanja i očitovati će se o očitovanjima stranaka i ostalim okolnostima koje su važne za odlučivanje.

4. POSTUPANJE NAKON DONOŠENJA PRESUDE VRHOVNOG SUDA O VAŽNOM PRAVNOM PITANJU¹⁰

Ova odredba u odnosu na prethodni članak 502.n nije u konačnom tekstu koji je prihvaćen u Saboru Republike Hrvatske pretrpio nikakve izmjene, makar je u Prijedlogu zakona upućenom Saboru RH od 17. ožujka 2022. bio brisan stavak 1. ovog članka, što osobno smatramo štetnim i propuštenom prilikom poštovati načelo samostalnosti i neovisnosti sudaca.

Naime bilo je predloženo brisati odredbu kojim je propisano da nakon donošenja pravnog shvaćanja Vrhovnog suda Republike Hrvatske sud će u nastavljenim postupcima biti vezan tim pravnim shvaćanjem.

Ovim rješenjem, koje ostaje u ZPP/22, suci nižestupanjskih sudova, ali i suci VS-a, biti će vezani pravnim shvaćanjem sadržanim u presudi vijeća od trinaest sudaca jer nema više tog suda ili vijeća suda koje može izmijeniti takvo pravno shvaćanje osim eventualno Ustavni sud ili supranacionalni sudovi, ali to su sudovi izvan sudbenog sustava Republike Hrvatske čija pravna shvaćanja djeluju *erga omnes*.

Po našem mišljenju ovo rješenje kakvo je sadržano u stavku 1. čl. 502.n dovodi do krutosti pravne prakse, ne dopušta sudovima da, kada postoje važne okolnosti i novi odnosi koji nameću odstupanje od zauzetog pravnog shvaćanja, svojim odlukama reagiraju na vrijeme i pokušaju racionalno i obrazloženo odstupiti od postojeće tzv. ustaljene prakse.

U nastavljenim postupcima sud će stranke će rješenjem o nastavku postupka obavijestiti o zauzetom pravnom shvaćanju vjerljivo dostavom presude VS-a.

U nastavku postupka sud primjenjuje ona procesna pravila koja se inače primjenjuju u toj vrsti postupka, dakle primijenit će se specifične odredbe koje uređuju posebne parnične postupke.

Kako je VS presudom odlučio u pravnom pitanju i kako je izvjesno koji će biti rezultat parničnog postupka, logična je odredba st. 3. čl. 502.n kojom se sudu nalaže da pokuša nagodbom ili na drugi nesporan način dovršiti postupak.

Što bi trebala znaciti formulacija „na drugi nesporan način dovrše postupak“ nije posve jasno, ali možemo prepostaviti da će sud predlagati strankama da disponiraju svojim zahtjevima sukladno zauzetom pravnom shvaćanju.

Također slobodni smo izraziti nadu da se postupci neće nepotrebno odugovlačiti slanjem postupka suci- ma izmiriteljima ili centrima za mirenje.

⁹ Članak 390.st.2. ZPP-a „Ako vijeće ocijeni da bi svojom odlukom odstupilo od ustaljene prakse ili odluke proširenog vijeća Vrhovnog suda Republike Hrvatske ili da praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske u vezi s pravnim pitanjem o kojem odlučuje nije jedinstvena, odluku će prepustiti proširenom vijeću od trinaest sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske.“

¹⁰ Članak 502.n ZPP-a

U postupcima koji ovise o istom pravnom pitanju sud će o troškovima postupka odlučiti po slobodnoj ocjeni, uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja, osobito okolnost da su pojedine od stranaka imale razloga pokrenuti spor zbog neizvjesnosti pravnog pitanja o kojem je ovisilo njegovo rješenje te postupanje stranaka nakon što su obaviještene o zauzetom pravnom shvaćanju.

Ovakvo rješenje o uređenju troškova postupka daje судu velike ovlasti i pravo odstupiti od odredbi čl. 154. ZPP-a prema kojoj se troškovi određuju u načelu sukladno uspjehu u sporu, pa će biti moguće da će pravo na troškove dobiti i ona stranka koja će u konačnici izgubiti spor pogotovo ako su zbog pravne neizvjesnosti imale razloga pokrenuti parnični postupak.

5. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Institut oglednog postupka uveden je u hrvatski parnični postupak s očitim ciljem povećati pravnu sigurnost i stabilnost sudske prakse dajući Vrhovnom суду Republike Hrvatske još jedan alat, pored novog uređenja revizije, kojim taj sud kao najviši sud u Republici Hrvatskoj ostvaruje svoju ustavnu ulogu ujednačavanja sudske prakse.

U tom nastajanju izmjenama ZPP-a dana je veća uloga sucima prije svega sudova prvog stupnja koji ocjenjuju i donose konačnu odluku o predlaganju pokretanja oglednog postupka u kojem se rješavaju pravna pitanja važna za jedinstvenu primjenu prava.

S druge strane, ipak konačnim usvojenim tekstom zakona zadržana je određena krutost jer je propisano da su pravna shvaćanja VS-a obvezna u nastavku postupka jer je sud vezan presuđenim pravnim shvaćanjem barem što se tiče postupaka zbog kojih je pokrenut ogledni postupak.

Odredbe ZPP-a koje uređuju institut oglednog postupka makar su novelom pojasnile neke stranputice koje su se pojavile u primjeni ovog instituta po noveli ZPP-a iz 2019. i dalje su ostale neke nedoumice koje će trebati riješiti sudska praksa, a na koje je u ovom tekstu ukazano i ponuđena su određena rješenja bez ambicije da bi predložena rješenja bila jedina moguća.

Mr. sc. Senija Ledić*

PREINAKA TUŽBE I PRIGOVOR ZASTARE

1. UVOD

Sudska praksa vezana uz preinačenje tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva i ocjenu pitanja zastare u tom slučaju u odnosu na preinačeni dio zahtjeva još uvijek nije jedinstvena usprkos u novije vrijeme prilično ustaljenoj praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske o tom pitanju. Tom praksom najvišeg suda, međutim, nije na dovoljno jasan i transparentan način odstupljeno od ranije sudske prakse jer aktualnoj praksi nedostaju razlozi odstupanja od prakse tim više što se o odstupanju nije izjasnila ni odjelna sjednica. To su mogući razlozi zbog kojih drugostupanjski sudovi u brojnim odlukama slijede raniju praksu Vrhovnog suda, kao i zbog kojeg stranke podnose zahtjeve za dopuštenje revizije pri čemu se na stariju praksu Vrhovnog suda, kao i na praksu drugostupanjskih sudova koji takvu praksu slijede, pozivaju kao razlog važnosti pojedinih pitanja za koja nalaze da su važna radi osiguranja jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni. Stoga ovaj rad ima za cilj ukazati na neujednačenost sudske prakse i dati, makar malen i skroman, doprinos njezinu sveukupnom ujednačavanju.

2. DOMAĆA SUDSKA PRAKSA U VEZI S PITANJEM PREINAKE TUŽBE I PREKIDA ZASTARE

U sudskoj je praksi sporno pitanje prekida li se podnošenjem tužbe zastara potraživanja naknade štete i može li se smatrati da je u odnosu na preinačeni dio tužbenog zahtjeva, kada se iz iste činjenične i pravne osnove, najčešće nakon provedenog vještačenja, zahtjeva veći novčani iznos, nastupila zastara.

S tim je u vezi u **starijoj praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske** izraženo pravno shvaćanje prema kojem, u bitnom, preinačena tužba nema karakter novog zahtjeva glede početka i tijeka roka zastare u okolnostima kada vjerovnik nije odustao od tužbe niti je njegova tužba odbačena ili zahtjev odbijen. Tako se primjerice navodi:

- Rev 231/2004 od 10. ožujka 2004.: "U smislu odredbe članka 388. ZOO¹ zastarijevanje se prekida podizanjem tužbe. Podnošenjem tužbe 13. svibnja 1995., nesporno unutar zastarnog roka, došlo je do prekida zastarijevanja utuženih tražbina tužitelja. Time pak što je tužitelj podneskom od 2. ožujka 2000. povećao iznose naknade štete koje traži iz ovih utuženih osnova, tužitelj jest preinacio tužbu... No tako preinačena tužba nema karakter novog zahtjeva glede početka tijeka roka zastare u odnosu na prvobitni zahtjev, a čijim podnošenjem je došlo do prekida zastarijevanja ovih tražbina tužitelja. Stoga je ustrajanje tuženika u prigovoru zastare bespredmetno";

* Mr. sc. Senija Ledić, sutkinja Županijskog suda u Splitu

¹ Riječ je o primjeni Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine" broj 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/9, 112/99 i 88/01 - dalje: ZOO/91), a odredba članka 388. tog Zakona sadržajno odgovara odredbi članka 241. Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine" broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18 i 126/21 - dalje: ZOO/05)

- Revr 537/2006 od 5. listopada 2006.: "Podizanjem tužbe kojom, pored ostalog, tužitelj traži naknadu štete na ime izgubljene zarade došlo je do prekida zastarijevanja iz tog vida štete, pa je tužitelj mogao uređiti tužbu i postaviti konačni tužbeni zahtjev iz tog vida štete u tijeku trajanja postupka i nakon pet godina računajući od dospjelosti najstarijeg neisplaćenog potraživanja, a kako je to učinio podneskom od 14. lipnja 2004., odnosno još ranije podneskom iz 1998. godine. Naime, prekid zastarijevanja podizanjem tužbe smatra se da nije nastupio ako vjerovnik odustane od tužbe, odnosno ako vjerovnikova tužba bude odbačena ili zahtjev odbijen (članak 389. ZOO). Kako ovdje nije bilo odustanka od tužbe niti odbacivanja tužbe, odnosno odbijanja tužbenog zahtjeva za naknadu štete zbog izgubljene zarade, zastarijevanje potraživanja iz tog vida štete je prekinuto podizanjem tužbe i tužitelj je mogao iz tog vida štete zatražiti i naknadu daljnje štete, što je učinio tijekom postupka".

Ovakvu praksu slijede i brojne **odluke županijskih sudova**, primjerice:

- Županijski sud u Varaždinu, Gž-669/09 od 15. lipnja 2009.: "Tuženik kod toga posebno ukazuje na relativno bitnu povredu odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavka 1. u vezi članka 191. Zakona o parničnom postupku² smatrajući kako je tužiteljica novčane zahtjeve za naknadu nematerijalne štete povisila nakon proteka roka od tri godine od dana nastanka štete, te je za te povišene iznose, iznad onih koji su navedeni u tužbi od 29. listopada 2002. nastupila zastara. Kod toga tuženik pravilno ukazuje da se kod povišenja zahtjeva radi o preinaci tužbe. No neovisno o tome, valja reći da je podnošenjem tužbe u ovom predmetu došlo do prekida zastare u smislu odredbe članka 388. ranije važećeg Zakona o obveznim odnosima pri čemu valja naglasiti da tužiteljica nije tražila naknadu štete po nekim drugim osnovama u odnosu na osnove koje je zatražila u tužbi. Stoga prigovor tuženika da je za povišene iznose nematerijalne štete nastupila zastara ovaj sud smatra neosnovanim";
- Županijski sud u Splitu, Gž 2439/2016 od 8. lipnja 2017.: "...pravilno prvostupanjski sud navodi sudske praksu iz koje proizlazi da se podnošenjem tužbe radi ostvarivanja jednog od oblika naknade štete ne prekida zastarijevanje nekog drugog oblika naknade štete, ali ta sudska praksa se u konkretnom slučaju ne može primijeniti. Naime, podnošenjem tužbe radi isplate protiv tuženika proizlazi da tužitelj postavlja određeni regresni zahtjev protiv tuženika radi isplate određenog iznosa novca. Tijekom trajanja cjelokupnog prvostupanjskog postupka po kojem je tužitelj povećavao postojeći tužbeni zahtjev, riječ je o istoj činjeničnoj i pravnoj osnovi od početka samog postupka zbog čega se ne može kazati da je u konkretnom slučaju riječ o drugom obliku štete, pa se istaknuti prigovor zastare tuženika u konkretnom slučaju ukazuje neosnovanim".

S druge strane, **prema novijoj praksi Vrhovnog suda**, u slučaju preinake tužbe povećanjem postojećeg zahtjeva u smislu odredbe članka 191. stavka 1. ZPP, pri ocjeni prigovora zastare, treba imati u vidu da prekid zastarijevanja za preinaceni dio zahtjeva nastupa tek podnošenjem preinacenog zahtjeva, a ne podnošenjem tužbe. Takvo je pravno shvaćanje izraženo u brojnim odlukama najvišeg suda, primjerice:

- Rev x-526/18 od 28. svibnja 2019. i Revr-1797/10 od 19. ožujka 2013.: "Budući da je u pobijanoj presudi sud pravilno zaključio da je povećanjem tužbenog zahtjeva došlo do preinake tužbe osnovano evident navodi da je za ocjenu zastare mjerodavan dan kada je podnesen novi tužbeni zahtjev jer se glede tog zahtjeva (razlike) parnica smatra pokrenutom tek kad je istaknut taj novi zahtjev;
- Rev x 985/2017-2 od 5. ožujka 2019.: "Ovaj postupak započet je prijedlogom za ovruh od 8. travnja 2004., a radi namirenja novčane tražbine sada tužitelja u iznosu od 236.445,17 kn s pripadajućim zateznim kamatama. Podneskom tužitelja od 10. travnja 2007. tužitelj ponavlja zahtjev za isplatu 236.445,17 kn s pripadajućim zateznim kamatama. Tek podneskom od 6. travnja 2016. tužitelj povećava navedeni zahtjev (za iznos od 57.480,44 kn) tako da zahtjeva isplatu 293.925,61 kn s pripadajućim zateznim kamatama. Nižestupanjski sudovi ocjenjuju prigovor zastare neosnovanim (jer je zastarijevanje prekinuto podnošenjem ovršnog prijedloga). Pritom smatraju da u konkretnom slučaju nije riječ o preinaci tužbe (gdje bi prekid zastarijevanja za zahtjev za isplatu 57.480,44 kn nastupio tek podnošenjem podneska od 6. travnja 2016.). Takvo pravno shvaćanje nižestupanjskih sudova je pogrešno. Prema odredi čl. 191. st. 1. ZPP preinaka tužbe je, između ostalog, i povećanje postojećeg zahtjeva. Stoga, kada je

² "Narodne novine" broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07 - Odluka USRH, 123/08, 57/11, 148/11 - pročišćeni tekst, 25/13, 89/14, 70/19 i 80/22 - dalje: ZPP

tužitelj podneskom od 6. travnja 2016. postojeći zahtjev povećao (za iznos od 57.480,44 kn) onda je on time preinačio tužbu, pa je pri ocjeni prigovora zastare trebalo imati u vidu da je prekid zastarijevanja za tražbinu od 57.480,44 kn nastupio tek podnošenjem tog podneska".

I ovu praksu slijede neki županijski sudovi, primjerice Županijski sud u Zagrebu, Gž-2089/19-2 od 28. svibnja 2019. u kojoj se navodi: "U slučaju preinake tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva, u odnosu na povećani dio tužbenog zahtjeva pitanje zastare ocjenjuje se samostalno tako da je za dio tražbine na koji se odnosi preinacenje tužbe za ocjenu pitanja zastare bitan dan preinake tužbe".

3. ZASTARA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Europski sud za ljudska prava (dalje: ESLJP) pitanja vezana uz zastaru najčešće razmatra kroz primjenu odredbe članka 6. (Europske) Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: EKLJP)³. Tom se odredbom u stavku 1. svakome jamči pravo na pravično suđenje. Prema praksi ESLJP, ovo pravo ima više elemenata ili aspekata, među kojima su pravo na pristup судu i zabrana arbitarnog postupanja.⁴ I pravo na pravično suđenje, kao i ostala konvencijska prava, podložno je ograničenjima koja ne smiju ograničiti niti umanjiti pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u tolikoj mjeri da bi bila narušena sama bit prava.

Iz prakse ESLJP⁵ proizlazi da zastara u osnovi predstavlja ograničenje "prava na sud" unutar kojeg Sud ispituje je li pravo na pristup судu bilo nepropisno ograničeno odlukom domaćih sudova da ne odlučuju o osnovanosti njihovog zahtjeva u odnosu na koji je nastupila zastara. Sud ističe više važnih svrha zastare, a to su: osigurati pravnu sigurnost i konačnost, zaštiti moguće tuženike od zastarjelih potraživanja koje bi možda bilo teško osporiti i spriječiti nepravdu koja bi mogla nastati kad bi sudovi bili prisiljeni odlučivati o događajima koji su se dogodili u dalekoj prošlosti na temelju dokaza koji bi zbog proteka vremena možda postali nepouzdani i nepotpuni.⁶ Ujedno ocjenjuje da postojanje roka zastare samo po sebi nije u suprotnosti s Konvencijom.

ESLJP u vezi sa zastarom utvrđuje je li u svakom pojedinom slučaju priroda konkretnog roka i/ili način na koji se on primjenjuje u skladu s Konvencijom, kao i je li pravo jedne osobe u konfliktu s pravom iste pravne snage druge osobe pri čemu su suprotstavljeni pravo na pravnu sigurnost, s jedne strane, i pravo na pristup судu, s druge strane.

Pritom ESLJP smatra da država mora imati široku mogućnost slobodne procjene, posebno u kontekstu testa ravnoteže koji se provodi u vezi sa zastarom zahtjeva za naknadu štete, između prava žrtve na pristup судu i prava tuženika na pravnu sigurnost. Ujedno provjerava može li se primjena rokova zastare smatrati predvidivom s obzirom na mjerodavno zakonodavstvo i konkretne okolnosti predmeta. ESLJP posebno cijeni je li postojalo bilo što što bi spriječilo tužitelja da podnese tužbu u zastarnom roku.

Domaći sudovi, prema praksi ESLJP-a, trebaju u primjeni relevantnih proceduralnih pravila izbjegići i preterani formalizam koji bi utjecao na poštenost postupka, kao i pretjeranu fleksibilnost koja bi rezultirala uklanjanjem proceduralnih zahtjeva propisanih zakonom.

³ "Narodne novine - Međunarodni ugovori" broj 18/97, 6/99, 8/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10 i 13/17

⁴ Ostali aspekti prava na pošteno suđenje su: pravo na pravnu pomoć, pravo na procesnu ravnopravnost, pravo na javno i kontradiktorno suđenje, pravo na saslušanje, pravo na dokaz, pravo na javnu objavu presude, pravo na sud ustanovljen zakonom, pravo na nezavisnost i nepristranost u suđenju, pravo na suđenje u razumnom roku i pravo na učinkovitu ovru presuda. Tako, Uzelac, A., Pravo na pravično suđenje u građanskim predmetima: Nova praksa Europskoga suda za ljudska prava i njen utjecaj na hrvatsko pravo i praksu;

⁵ Detaljnije o najvažnijim presudama i odlukama koje je donio ESLJP u primjeni članka 6. EKLJP u "Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima – Pravo na pravično suđenje (Građanski aspekt), 30. travnja 2021."; https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_HRV.pdf

⁶ Ovakva su pravna shvaćanja izražena primjerice u odlukama ESLJP Vujnović protiv Hrvatske, zahtjev broj 32349/16, presuda od 1. lipnja 2020., Vrbica protiv Hrvatske, zahtjev broj 32540/05, od 1. travnja 2010., Howald Moor i drugi protiv Švicarske, zahtjevi broj 52067/10 i 41072/11 od 11. ožujka 2014.

4. POVREDA PRAVA NA PRISTUP SUDU PRI TUMAČENJU ZASTARE U PRAKSI USTAVNOG SUDA HRVATSKE

Ustavni sud RH, slijedi praksu ESLJP u predmetima Nijemčević protiv Hrvatske, br. 51519/12, Vujnović protiv Hrvatske, br. 32349/16, Vrbica protiv Hrvatske, br. 32540/05, Stubbings i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 22083/93, 22095/93, prema kojoj rokovi zastare imaju više važnih svrha, a to je osigurati pravnu sigurnost i konačnost, zaštитiti moguće tuženike od zastarjelih potraživanja koja bi možda bilo teško osporiti i spriječiti nepravdu koja bi mogla nastati kad bi sudovi bili prisiljeni odlučivati o događajima koji su se zbili u dalekoj prošlosti na temelju dokaza koji bi možda postali nepouzdanima i nepotpunima zbog proteka vremena. Osim toga, izraženo je i shvaćanje da bi primjena rokova zastare bila u skladu s Ustavom i EKLJP, Ustavni se sud mora uvjeriti da je način na koji je rok primijenjen bio predvidiv za podnositelje ustavne tužbe s obzirom na mjerodavno pravo, sudsku praksu i konkretnе okolnosti pojedinog predmeta. U pogledu ograničenja pristupa sudu zbog zastare, Ustavni sud ocjenjuje da ono mora biti razmjerno odnosno mora postojati pravična ravnoteža između nametnutog ograničenja i cilja koji se želi ograničenjem postići. Jednako tako, Ustavni sud ocjenjuje da je riječ o nerazmjernom ograničenju prava na pristup sudu kada se zbog pravnih shvaćanja nacionalnih sudova osoba nađe u situaciji da njen zahtjev neće uopće biti razmatran u meritumu, iako su okolnosti zbog kojih ona nije mogla "pravodobno", tj. unutar zastarnog roka, podnijeti tužbu za naknadu štete objektivne prirode pa ona za njih nikako nije mogla saznati unutar tog roka.⁷

5. PREINAKA TUŽBE - PRAVNI OKVIR

5.1. PREINAKA TUŽBE - OPĆENITO

Sukladno načelu dispozicije na kojemu se, među ostalim načelima, temelji građanski parnični postupak, taj se postupak pokreće tužbom. Njezin je identitet određen subjektivno i objektivno. U subjektivnom je smislu identitet određen strankama, a u objektivnom predmetom spora⁸. Pojam predmeta spora, međutim, nije zakonski određen, ali je determiniran odredbama koje počivaju na spomenutom načelu dispozicije, kao i na raspravnom načelu. Upravo o tužitelju ovisi određenje onoga o čemu će sud odlučivati u presudi - ističanjem u tužbi određenog tužbenog zahtjeva (argument iz članka 2. stavka 1., 106. stavka 4., 186. stavka 1., 325. i 338. stavka 3. ZPP⁹). Tužitelj ujedno određuje i činjeničnu osnovu tužbenog zahtjeva iznošenjem činjenica na kojima ga temelji¹⁰; a sud je u pravilu ovlašten utvrđivati samo činjenice koje su stranka iznijele u tužbi.¹¹

Imajući na umu dominantnost načela dispozicije i raspravnog načela, ali i zakonske norme o sadržaju tužbe, određenosti tužbenog zahtjeva i nužnosti navođenja činjenica na kojima se on temelji, u domaćoj pravnoj doktrini,¹² ali i praksi, u određivanju pojma predmeta spora odlučujuću ulogu ima tužbeni zahtjev, ali određen (ograničen) činjeničnom osnovom ili činjeničnim osnovama na kojoj/kojima ga tužitelj temelji. Pritom se pod pojmom činjenične osnove podrazumijeva činjenično stanje, ukupnost činjenica koje prema mjerodavnoj pravnoj normi opravdavaju istaknuti zahtjev. Kako je, dakle, identitet tužbe određen subjektivno i objektivno, tako preinaka tužbe u načelu podrazumijeva svaku izmjenu subjektivnog i objektivnog određenja identiteta tužbe zbog kojih tužba prije tih izmjena i nakon njih više ne bi bila ista odnosno identična.

5.2. PREINAKA TUŽBE PREMA NOVELI ZPP/19

Odredba članka 190. stavka 1. ZPP prema kojoj tužitelj može preinaci tužbu beziznimno samo do zaključenja prethodnog postupka, pokazala se pretjerano restriktivnom u sudskoj praksi, pa su novelom ZPP iz 2019. izmijenjena pravila o preinaci tužbe utoliko što je odredbi stavka 1. tog članka dodan i stavak 2. kojim

⁷ Ustavni sud Republike Hrvatske, Odluka broj: U-III-3538/2018 od 12. studenoga 2020.

⁸ Argumenti iz članka 186. stavak 1., 191., 194. stavak 3., 333. stavak 2., 421. stavak 1. i 7. ZPP

⁹ Tako i Dika, M; Građansko parnično pravo, Tužba, VI. knjiga, "Narodne novine", Zagreb, 2009., str. 194.

¹⁰ Članak 106. stavak 4., 186. stavak 1. ZPP

¹¹ Argument iz članka 7. stavka 2. ZPP.

¹² Ibid, str. 193.-194.

je propisano da iznimno od odredbe stavka 1. ovoga članka, tužitelj može preinačiti tužbu do zaključenja glavne rasprave, ako je bez svoje krivnje nije mogao preinačiti do zaključenja prethodnog postupka¹³.

5.3. OBJEKTIVNA PREINAKA TUŽBE

Prema prof. Diki¹⁴, važeće **uređenje instituta objektivne preinake tužbe rezultat je uvažavanja međusobno suprotstavljenih interesa stranaka, ali i javnog pravozaštitnog interesa** jer je u interesu tužitelja da svoju tužbu može uskladiti s promjenama koje bi u odnosima među strankama eventualno nastajale tijekom postupka, osobito s rezultatima u prikupljanju procesnog materijala kako bi povećao svoje izglede za uspjeh. S druge je strane u interesu tuženika da mu se omogući što efikasnija obrana protiv onoga što se prema njemu traži. Njemu u pravilu ne odgovara da se preinakom tužbe postupak iznova vraća na početak, da se mora opet pripremati za obranu, da se izlaže dodatnim troškovima. U javnom je interesu da se u istom postupku, redovito uz korištenje već prikupljenog procesnog materijala, ostvari što brže, ekonomičnije, koncentriranje i obuhvatnije konačno razrješenje spornih odnosa među strankama, osobito da se izbjegnu naknadne parnice, ali što je osobito važno, i ostvarivanje što više razine pravne sigurnosti.

5.4. MODALITETI OBJEKTIVNE PREINAKE TUŽBE

Odredba članka 191. stavka 1. ZPP izrijekom propisuje slučajeve koji imaju značenje objektivne preinake tužbe, a to su: promjena istovjetnosti zahtjeva, povećanje postojećeg ili isticanje drugog zahtjeva uz postojeći. Do preinake tužbe promjenom istovjetnosti zahtjeva, a to znači kvalitativnom promjenom predmeta spora, može doći na tri načina: 1) kvalitativnom promjenom sadržaja tužbenog zahtjeva bez (bitnih) izmjena u činjeničnoj osnovi, 2) takvom kvalitativnom promjenom činjenične osnove tužbe koje dolazi do promjene identiteta predmeta spora iako sadržaj tužbenoga zahtjeva, makar u kvalitativnom smislu, ostaje neizmijenjen, te 3) istodobnom sadržajnom promjenom tužbenog zahtjeva i činjenične osnove. U slučaju preinake tužbe promjenom istovjetnosti zahtjeva bez promjene činjenične osnove traži se nešto kvalitativno drugo, na primjer iz iste činjenične osnove se umjesto utvrđenja ništetnosti nekog ugovora traži poništenje tog ugovora. Do preinake tužbe promjenom činjenične osnove dolazi takvom promjenom navoda o pravno odlučnim činjenicama zbog kojih se mijenja identitet izvorno iznesenog činjeničnog stanja. Pritom sama dopuna činjeničnih navoda koji, pod pretpostavkom da su istiniti, ne opravdavaju njegovu osnovanost može, ali ne mora dovesti do promjene činjenične osnove. Ako izvorno u tužbi izneseno činjenično stanje ne opravdava u njoj istaknuti zahtjev, ali opravdava neki drugi, tada treba ili tužbu preinačiti isticanjem drugog, pri čemu bi činjenična osnova ostala neizmijenjena ili iznijeti druge pravnorelevantne činjenice kojima bi se opravdao već istaknuti.¹⁵

5.5. POVEĆANJE POSTOJEĆEG ZAHTJEVA

Preinaku tužbe podrazumijeva i kvantitativno povećanje tužbenog zahtjeva koji se događa u okolnostiima kada se na temelju u bitnom iste činjenične osnove traži više nego što je bilo traženo tužbom, primjerice umjesto utuženog iznosa od 10.000,00 kuna naknade štete traži iznos od 20.000,00 kuna. Ovdje se, za razliku od slučaja u kojem se preinaka ostvaruje promjenom istovjetnosti zahtjeva, ne traži nešto drugo, već nešto više.¹⁶

¹³ O dopuštenosti preinake tužbe prije novele iz 2019. raspravljalo se na sastanku predsjednika građanskih odjela županijskih suda i Građanskog odjela Vrhovnog suda RH održanog 15. linja 2018. na kojem je donesen zaključak prema kojem se preinaka tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva nakon zaključenja prethodnog postupka ne može tražiti ni kao iznimka prema članku 299. stavku 2. ZPP jer su provedenim vještačenjem utvrđene nove činjenice o kojima ovisi visina tužbenog zahtjeva.

¹⁴ Ibid, str. 445.-446.

¹⁵ Ibid, str. 447.-448.

¹⁶ Preinakom tužbe može se promjeniti i procedura po kojoj će se suditi u određenom sporu, primjerice ako tužitelj preinaci tužbeni zahtjev tako da vrijednost predmeta spora nakon početno označene u visini od 5.000,00 kuna prelazi svotu od 10.000,00 kuna, postupak treba dovršiti prema odredbama o redovnom postupku prema članak 464. stavak 1. ZPP

5.6. ISTICANJE DRUGOG ZAHTJEVA UZ POSTOJEĆI

Preinaka isticanjem drugog zahtjeva uz postojeći ima značaj objektivne sukcesivne kumulacije u smislu odredbe članka 188. ZPP. Za dopustivost takve preinake moraju se kumulativno ispuniti prepostavke za objektivnu preinaku i objektivnu kumulaciju tužbenih zahtjeva. Do ovog oblika kumulacije dolazi dispozicijom tužitelja za razliku od "objektivnog" stanja sukcesivna objektivne kumulacije koja nastaje spajanjem dvaju postupaka koji isti tužitelj vodi protiv istog tuženika. Uz to valja naglasiti da se smatra da naknadno uvjetno isticanje podrednog zahtjeva nema značenje preinake tužbe ako se izvodi iz istog činjeničnog stanja.¹⁷

5.7. SUBJEKTIVNA PREINAKA TUŽBE

Slučajevi subjektivne preinake tužbe¹⁸ u pravilu nisu u praksi sporni jer je zakonska prepostavka takve promjene pristanak procesnih subjekata pri čemu sud nema ovlast dozvoliti subjektivnu preinaku ako nisu ispunjeni svi zakonom predviđeni uvjeti. To podrazumijeva da sud ne može odbiti takvu promjenu ako se stranke slažu sa subjektivnom preinakom odnosno sud ne može odobriti subjektivnu preinaku ako stranke nisu suglasne s tom promjenom. Zbog toga se ovaj rad neće detaljnije baviti tim pitanjem.

6. PRIGOVOR ZASTARE

Zastara¹⁹ je pravni institut koji predstavlja protek vremena nakon kojeg dužnik može uskratiti ispunjenje svoje obveze zbog pasivnog držanja vjerovnika od trenutka dospjelosti do proteka vremena određenog zakonom. Posljedica je zastare da se neko pravo, uz istaknuti prigovor zastare, ne može ostvariti putem suda. Svrha je zastare u tome da u nekom pravnom odnosu ne bude neizvjesnosti ako ovlaštenik svoje pravo ne ostvari u određenom vremenu, dok s druge strane interesi pravne sigurnosti zahtijevaju da se zaštiti postojeće stanje ako ono dulje vremena traje, a ne da se to stanje mijenja.²⁰ No zastara nije način prestanka obveze i dužnik i nakon nastupa zastare ostaje u tom svojstvu. Riječ je o pravnom institutu koji u svojoj biti ide u korist dužnika i kojeg se dužnik ne može odreći prije nego što protekne vrijeme određeno za zastaru (članak 219. ZOO/05).

Zastara se, prema odredbi članka 241. ZOO/91, prekida podnošenjem tužbe i svakom drugom vjerovnikovom radnjom poduzetom protiv dužnika pred sudom ili drugim nadležnim tijelom radi utvrđivanja, osiguranja ili ostvarenja tražbine.²¹

U praksi je najvišeg suda zanimljiva i odluka donesena o pitanju: "Od kada počinje teći zastarni rok u slučaju tužbenog zahtjeva kojim se zahtijeva ono što je primljeno na temelju ništetnog pravnog posla sukladno članku 323. stavku 1. ZOO/05? (pitanje dopušteno u predmetu Revd 788/2020), na koje je odgovorenno

¹⁷ Ibid, str. 452.

¹⁸ Propisani su odredbom članka 192. ZPP

¹⁹ Članak 214. stavak 1. i 2. ZOO/05: Zastarom prestaje pravo zahtijevati ispunjenje obveze. Zastara nastupa kad protekne zakonom određeno vrijeme u kojem je vjerovnik mogao zahtijevati ispunjenje obveze.

²⁰ Tako i: Gorenc, V., Komentar Zakona o obveznim odnosima, "Narodne novine", Zagreb, 2014., str. 321.-322.

²¹ Odlučujući o pitanju "predstavlja li tužba za zaštitu kolektivnih interesa i prava podnesena sukladno članku 131. Zakona o zaštiti potrošača ("Narodne novine" broj 79/2007, kako je izmijenjen - ZZP/07) tužbu definiranu člankom 241. ZOO/05 odnosno radnju vjerovnika kojоj ZOO daje učinak prekida zastarnog roka?", Vrhovni je sud u predmetu broj Rev-2245/2017-2 odgovorio: "Prema shvaćanju revizijskog suda pokretanjem parničnog postupka za zaštitu kolektivnih interesa potrošača dolazi do prekida zastare na temelju članka 241. ZOO/05 te zastara individualnih restitucijskih zahtjeva počinje teći ispočetka tek od trenutka pravomoćnosti sudske odluke donesene u povodu te tužbe".

Ovakvo je pravno shvaćanje podržao i Ustavni sud u odluci broj U-III-2922/2018 od 20. veljače 2020. u kojoj je istaknuto "Ustavni sud zaključuje da je ovdje spornom pitanju prekida roka zastare Vrhovni sud pristupio imajući u vidu svrhu instituta zastare s jedne strane, te svrhu sustava kolektivne zaštite potrošača s druge strane, uravnotežujući suprotstavljene interese s jedne strane potrošača kao vjerovnika te s druge strane podnositeljice kao dužnika. Stoga Ustavni sud ne nalazi ništa očito nerazumno ili proizvoljno u pravnom shvaćanju Vrhovnog suda iznesenom u ovdje osporenoj presudi."

u predmetu broj Rev 96/2021 pravnim shvaćanjem zauzetim na sjednici Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske održanoj 30. siječnja 2020. (Su-IV-47/2020-2) koje glasi:

“Zastarni rok u slučaju restitucijskog zahtjeva prema kojem su ugovorne strane dužne vratiti jedna drugoj sve ono što su primile na temelju ništetnog ugovora, odnosno u slučaju zahtjeva iz članka 323. stavak 1. ZOO/05 kao posljedice utvrđenja ništetnosti ugovora, počinje teći od dana pravomoćnosti sudske odluke kojom je utvrđena ili na drugi način ustanovljena ništetnost ugovora”. Zastarni rok u slučaju restitucijskog zahtjeva prema kojem su ugovorne strane dužne vratiti jedna drugoj sve ono što su primile na temelju ništetnog ugovora, odnosno u slučaju zahtjeva iz članka 323. stavak 1. ZOO/05 (članak 104. stavak 1. ZOO/91) kao posljedice utvrđenja ništetnosti ugovora, počinje teći od dana pravomoćnosti sudske odluke kojom je utvrđena ili na drugi način ustanovljena ništetnost ugovora.”

Ako je ništetnost ustanovljena, kao u ovom slučaju već u postupku kolektivne zaštite potrošača, tada zastarni rok, sukladno tekstu oba pravna shvaćanja, počinje teći od dana pravomoćnosti sudske odluke kojom je utvrđena ništetnost u postupku kolektivne zaštite potrošača, neovisno od (naknadnog) utvrđenja ništetnosti sadržajno istovjetnih ugovornih odredbi kredita u CHF odnosno kredita u kunama s valutnom klauzulom u CHF u svakom pojedinom slučaju, a povodom individualnih parnika potrošača u kojoj se oni pozivaju na pravne učinke presude donesene u postupku kolektivne zaštite. Gornji zaključak se odnosi se na pravne posljedice tužbe za zaštitu kolektivnih interesa potrošača (krediti u CHF odnosno krediti u kunama s valutnom klauzulom u CHF) i stranke (tuženike) iz tog postupka.”

7. POSTOJI LI POTREBA PREISPITIVANJA SUDSKE PRAKSE VRHOVNOG SUDA O PITANJU ZASTARE KOD POVEĆANJA TUŽBENOG ZAHTJEVA KOJI SE TRAŽI PO ISTOJ OSNOVI KAO I U IZVORNO POSTAVLJENOM TUŽBENOM ZAHTJEVU

Imajući na umu naprijed navedenu praksu ESLJP, kao i praksu Ustavnog suda RH koja se naslanja na tu praksu, a u kontekstu svrhe instituta zastare, zatim činjenicu da se u slučaju odlučivanja o prigovoru zastare radi o sukobu između dvaju prava, s jedne strane prava žrtve na pristup sudu, a s druge prava tuženika na pravnu sigurnost, koji je sukob potrebno pravično razriješiti, čini se da aktualna praksa najvišeg suda ne slijedi praksu ESLJP i Ustavnog suda što ostavlja prostor za njezino preispitivanje i unaprjeđenje u cilju pružanja većeg stupnja pravne zaštite.

Naime, u okolnostima preinačenja tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva nakon što se preinaka dopusti, pravno shvaćanje prema kojem je u odnosu na preinačeni tužbeni zahtjev koji je najčešće preinačen povećanjem nakon provedenog vještačenja koje je predloženo još u tužbi ili svakako prije nastupa zastare, zaključak prema kojem se u odnosu na povećani dio tužbenog zahtjeva pitanje zastare ocjenjuje samostalno, tako da je za dio tražbine na koji se odnosi preinačenje tužbe za ocjenu pitanja zastare bitan dan preinake tužbe, prilično pojednostavljuje sveukupnost brojnosti pravnih aspekata odnosa vjerovnika i dužnika o kojima je u odlučivanju o spornom pitanju potrebno voditi računa.

U opisanim okolnostima nije osobito uvjerljiv zaključak da je vjerovnik pokazao nebrigu glede ostvarenja svog prava koja bi imala za posljedicu zaštitu dužnika od potraživanja kojeg bi on teško osporio odnosno od nepravde koja bi mogla nastati jer su sudovi bili prisiljeni odlučivati o događajima koji su se zbili davno na temelju dokaza koji su mogli postati nepouzdani i nepotpuni zbog proteka vremena. To posebno u okolnostima kada je vjerovnik kao tužitelj podnio tužbu unutar zastarnog roka i unutar tog roka predložio vještačenje na okolnost, među ostalim, i visine zahtjeva, pa se ne može u takvim okolnostima uzeti da je povećanje tužbenog zahtjeva nepredvidivo za tuženika kao dužnika u mjeri koja bi ugrozila njegovu pravnu sigurnost koju bi trebalo štititi. To tim više što odluka o zahtjevu vjerovnika kao tužitelja za izvođenje dokaza vještačenjem nije u njegovim rukama i ne ovisi o njemu.

Stoga se čini da pravnim shvaćanjem po kojem se ocjenjivanje zastare provodi prema trenutku preinačenja tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva, na vjerovnika pada prekomjeran teret zato što zbog takvog shvaćanja njegov zahtjev uopće neće biti razmatran meritorno. Na taj je način teško zaključiti da se aktualnom praksom najvišeg suda uspostavlja pravična ravnoteža između vjerovniku nametnutog ograničenja i cilja koji se želi ograničenjem postići. Štoviše, takvo je shvaćanje više usmjereno prema formalizmu koji otežava uspostavljanje pravične ravnoteže između suprotstavljenih prava vjerovnika i dužnika i teško

može biti put prema ostvarenju cilja postizanja pravne sigurnosti i prava na pristup sudu kao aspekta prava na pravično suđenje.

S druge strane, takvim tumačenjem procesnog instituta objektivne preinake tužbe gubi se iz vida javni pravozaštitni interes kojemu je cilj ostvarivanje što veće razine pravne sigurnosti.

8. ZAKLJUČAK

Naprijed navedeni razlozi, prema mišljenju autorice, pružaju osnovu za preispitivanje aktualne sudske prakse o spornom pitanju prigovora zastare u slučaju preinake tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva, i to u cilju razvoja prava kroz sudsку praksu putem ujednačavanja neujednačene sudske prakse i postizanja većeg stupnja pravne sigurnosti.

Dragan Katić*

NAKNADA ŠTETE NALETOM DIVLJAČI NA VOZILO (U SUDSKOJ PRAKSI)

Nalet divljači na vozilo u svakodnevnom životu nije neuobičajen događaj, naprotiv izgleda da je, prema statističkim pokazateljima, sve češći neželjeni susret vozila i divljači na cesti u kojem gotovo redovito nastaje imovinska i neimovinska šteta na strani vozača, kao neposrednog oštećenika i vlasnika vozila, a ponekad i putnika u vozilu, s tim da postoji i šteta na „drugoj strani“ jer divljač u susretu s vozilom najčešće teško ili smrtno stradava. Nakon sraza vozila i divljači na cesti, u parničnim postupcima koji bi uslijedili, posljedično se, kao prilično sporno, uvijek postavljalo pitanje pasivne legitimacije određenog štetnika i njegove odštetne odgovornosti za nastalu štetu, koja češće može biti samo imovinska šteta (manjeg opsega), ali u nekim slučajevima ona zna biti i daleko značajnija, posebice ako je zbog naleta divljači na vozilo nastupila smrtna posljedica ili naročito teški invaliditet vozača ili nekog od putnika u vozilu, kada se pojavljuje veća neimovinska šteta. To u svakom slučaju prelazi okvire pojedinačnog događaja i dijelom na neki način postaje važno pravno pitanje od općeg interesa. Zbog različitih pristupa ovom problemu, koji su u određenoj mjeri posljedica u posljednje vrijeme češćih i nomotehnički nedorečenih, odnosno nepreciznih promjena zakona, pojavljuje se različita sudska praksa pa i određena nesigurnost sudova i to prije svega u odnosu na pravna pitanja koja se odnose kako - na sam institut naknade ovakve štete općenito, odnosno pravnu prirodu odštetne odgovornost možebitnih štetnika, tako i na pasivnu legitimaciju osoba ili osobe koja je dužna naknaditi nastalu štetu. Slijedom toga, budući da je sudska praksa u odnosu na naknadu štete zbog naleta divljači na vozilo neujednačena i u određenoj mjeri nesigurna, ovo pravno pitanje je bilo i ostaje u interesu Vrhovnog suda Republike Hrvatske, koji je u revizijskim odlukama povodom ovakvih postupaka nastojao osigurati jedinstvenu primjenu prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni, što je i ustavna zadaća najvišeg suda.

Upravo s tom svrhom i u istom pravcu u ovom će se članku pokušati dati jedan kraći pregled najvažnije sudske prakse u revizijskim odlukama s naglaskom na događaje i štete koje su pretrpjeli vozači i njihovi putnici, imajući na umu i različita zakonodavna rješenja u određenim vremenskim intervalima. Sve to u najboljoj namjeri da se, koliko je to moguće u ovakovom tekstu, pridonese određenoj predvidljivosti („legitimnom očekivanju“) možebitnih pravnih posljedica iz ovih štetnih događaja u postupcima mirnog rješenja sporu ili u parnicama koje bi mogle uslijediti. Drugim riječima rečeno, tekst je napisan sa željom da se, prije svega s osloncem na sudsку praksu, učini još jedan korak prema pravnoj sigurnosti svih onih koji neposredno ili posredno sudjeluju u ovakovom iznugovornom odnosu, posebice i zato jer (koliko je autoru poznato¹) predstoje određene izmjene zakona u odnosu na odštetu odgovornost u slučaju naleta divljači na vozilo na javnoj cesti.

* Dragan Katić, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

¹ Prema podacima iz Hrvatskog lovačkog saveza i Ministarstva poljoprivrede Republike Hrvatske

I. UVOD

Odštetna odgovornosti zbog naleta divljači na vozilo koje se kreće javnom cestom je u posljednjih trinastak godina problem i pravno pitanje koje je dodatno opterećivao oštećenike i njihove osiguratelje, ali na isti način i lovoovlaštenike te pravne osobe koje se koncesijski bave održavanjem cesta, pri čemu ne treba posebno naglašavati da se to jednako ili još više odnosi i na same sudove, koji su u građanskim parnicama povodom odštetnih zahtjeva oštećenih osoba u činjenično i pravno istim ili gotovo sličnim situacijama različito tumačili i na nejednak način primjenjivali odredbe jednog ili čak više zakona koji su im se u rješavanju ovakvih sporova činili pravno mjerodavnim. Propisi o odgovornosti za štete nastale naletom divljači na vozilo, uz ostalo, bili su i jesu sadržani u različitim zakonima, onima koji se odnose na lovstvo i onima koji se odnose na javne ceste i njihovo održavanje za siguran promet. Već je rečeno da je problem u odštetnim parnicama zbog ovakve štete dijelom (objektivno) proizlazio iz nomotehnički nedorečenih i na određen način nepreciznih zakonskih odredbi, koje su zbog toga dovodile do nejednakih pristupa u suđenju i različite sudske prakse, koja je potom po prirodi stvari i sama generirala daljnje probleme u suđenju. Naime, sudovi su u donošenju odluka kao materijalno pravo na kojem su temeljili svoje odluke primjenjivali pravne norme iz nekoliko zakona, bilo da se radi o specijalnim odredbama u posebnim zakonima ili se radi o općem obveznopravnom propisu.

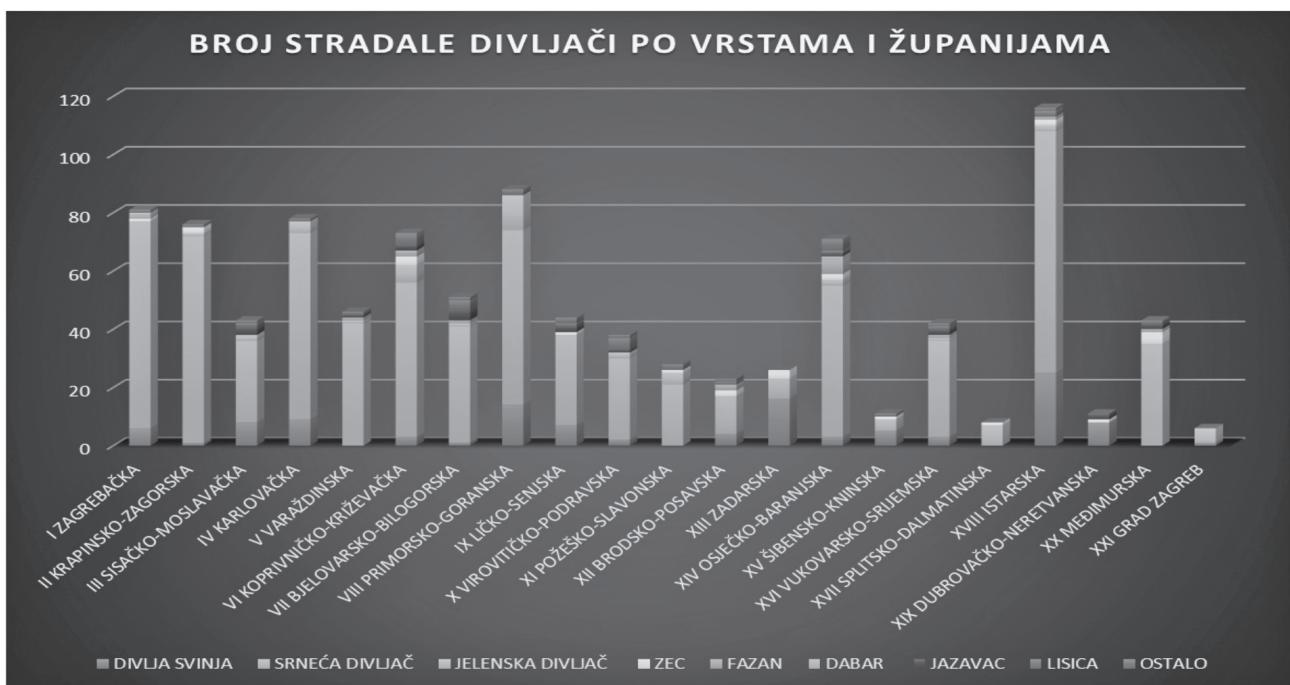
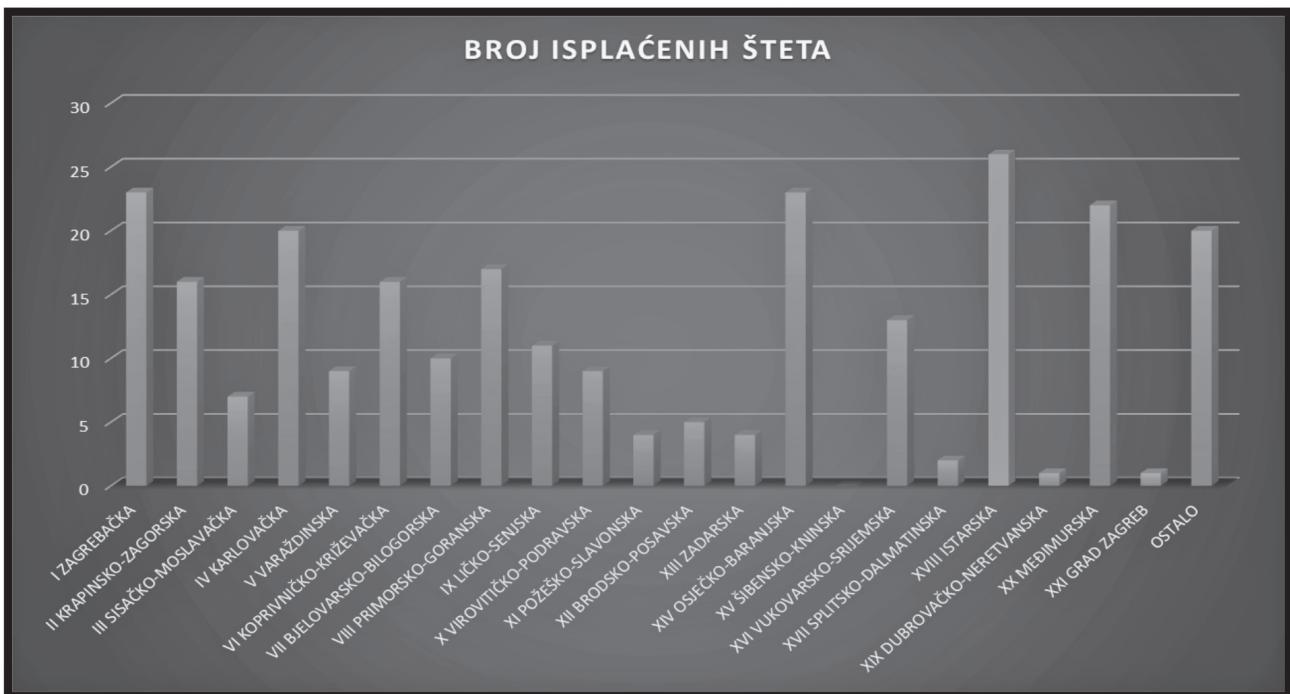
U tom se smislu sudska praksa, ponekad i opravdano, različito izjašnjavala, polazeći od instituta naknade štete po načelu objektivne odgovornosti za opasnu stvar (npr. da se srna koja istrčava na cestu smatra opasnom stvari) do primjene odgovornosti po načelu krivnje odnosno predmijevane krivnje štetnika koji je propustom u održavanju prometnice skrivio konkretnu štetu. Pritom se pasivna legitimacija u pravcu odštetne odgovornosti, s obzirom na način kako su bile postavljene tužbe i tužbeni zahtjevi u takvim sudskim postupcima, kretala od pravne osobe koja gospodari cestom do lovoovlaštenika na čijem je području cesta na kojoj se desio nalet divljači na vozilo.

Potrebno je naglasiti da je u ovakvim postupcima, u zavisnosti od okolnosti svakog slučaja, često bilo sporno i pitanje uzročne veze (i nastale štete) između ponašanja vozača, pravne osobe koja gospodari cestom i samog lovoovlaštenika, što je iziskivalo višegodišnje vođenje postupaka i provođenje mnoštva dokaza pa i prometnog vještačenja, što je posljedično dovodilo do dugotrajnog i neizvjesnog parničenja.

Uvodno je rečeno da je pitanje naknade štete zbog naleta divljači na vozilo zapravo važno pravno pitanje i to ne samo zbog posljedica na život i zdravlje ljudi, ali i opstojnosti pojedine divljači (koja može biti i na popisu ugroženih vrsta), već i zbog broja isplaćenih šteta kojima se, prema podacima Hrvatskog lovačkog saveza, terete lovoovlaštenici. Radi se o ukupnom broju od 259 šteta koje se nisu ni pojavile pred sudovima već ih isplaćuje osiguratelj lovoovlaštenika, koji se potom regresira od samog lovoovlaštenika.

Na grafikonima² koji slijede - vidljiv je i pregled isplaćenih novčanih naknada iz kojeg se može zaključiti o mogućem prosječnom pokazatelju broja isplaćenih šteta po županijama u Republici Hrvatskoj, ali i gdje je zapravo najveći postotak isplaćenih šteta zbog naleta divljači na vozilo (Istarska županija), odnosno najmanji (Šibensko-Kninska županija). Teško je naći razloge takvoj raznolikosti, iz navedenog bi se moglo samo figurativno rečeno, zaključiti da u Šibensko-kninskoj županiji uopće nema divljači ili nema cesta, odnosno da je divljač mudrija nego u drugim županijama pa ne izlijeće na cestu ili se eventualno radi o nekim drugim razlozima, koji primjerice jednu županiju ističu kao područje s najviše naleta divljači na vozilo na javnoj cesti... Međutim, to nije predmet ovog teksta, stoga razlozi takvog stanja ostaju za razmišljanje prije svega lovoovlaštenicima, ali i pravnim osobama koje održavaju ceste te osigurateljima koji možebitno isplaćuju odnosne štete. Ukupan novčani iznos isplaćenih naknada štete iznosi 2.881.012,12 kn, a iz sljedećeg grafikona vidljiv je broj i vrsta stradale divljači.

² Pribavljeni od Hrvatskog lovačkog saveza – pokazatelji do 1. listopada 2022.

II. PRAVNI IZVORI

U odnosu na pravne izvore u rješavanju ovakvih šteta valja uočiti da su se pravni izvori, tijekom posljednjih trinaestak godina, mijenjali tako da su se zakonske odredbe o naknadi štete zbog naleta divljači na vozilo višekratno mijenjale i to ne samo u jednom zakonu. Ovdje zapravo možemo razlikovati, načelno gledajući, tri ili više razdoblja, prvo je razdoblje ono prije stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o lovstvu³ kada je na snazi bio Zakon o lovstvu⁴. Potom dolazi drugo razdoblje za vrijeme važenja ZID ZoL/09, koje počinje 8. srpnja 2009. i traje do 28. prosinca 2009. godine (nekih 6 mjeseci) kada je pitanje odgovornosti

³ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lovstvu „Narodne novine“ br. 75/2009. – u daljem tekstu: ZID ZoL/09

⁴ Zakon o lovstvu „Narodne novine“ br. br. 140/05., 75/09., 14/14., 21/16. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 41/16. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske i 67/16. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske - u daljem tekstu ZoL/05

za štetu zbog naleta divljači bilo izričito regulirano člankom 86. ZoL (članak 37. ZID ZoL/09). Nakon toga je nastupilo treće razdoblje kada je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o javnim cestama⁵ u članku 32.a propisano tko snosi odgovornost za štetu koju na javnoj cesti osobama ili na vozilu prouzroči divljač. Taj je zakon bio na snazi od 29. prosinca 2009. godine i samostalno je regulirao ovu materiju jer je prijelaznim člankom 29. ZID ZJC/09 izrijekom bilo propisano - da na dan stupanja na snagu tog zakona prestaje važiti odredba članka 86. stavka 3. Zakona o lovstvu („Narodne novine“, br. 140/05. i 75/09.).

Time, međutim, ovo pitanje u zakonodavnom smislu nije završeno jer je u međuvremenu stupio na snagu Zakon o cestama⁶ u kojem je člankom 142. propisano - da danom stupanja na snagu tog zakona prestaje važiti Zakon o javnim cestama („Narodne novine“ br. 180/04., 82/06., 138/06., 146/08., 152/08., 38/09., 124/09., 153/09. i 73/10.) i to je bio kraj članka 32.a ZID ZJC/09. Ovo bi se razdoblje moglo razmatrati kao četvrtto jer je člankom 50. ZC ponovno izrijekom propisana odgovornost za naknadu štete od naleta divljači na cesti. Konačno, može se zaključiti da postoji i peto razdoblje i to ono koje nastupa donošenjem novog Zakona o lovstvu⁷, kojim je u članku 80. stavak 6. propisano tko odgovara za štetu nastalu naletom vozila na divljač.

Neovisno od svega na neki način ipak ostaje upitno jesu li pravne norme dva posljednje spomenuta zakona⁸ takve da se međusobno isključuju i je li u odnosu na njih moguće primjenjivati pravila o specijalnijem ili kasnijem potonjem⁹ zakonu. Člankom 50. ZC izrijekom je normirano pitanje naknade štete od divljači koja nastane trećim osobama na javnoj cesti zbog naleta na divljač, dok je u ZoL/18 pravna norma sastavljena nomotehnički tako da se, uz ostalo, ipak može razmišljati o propisu koji se, ipak prvenstveno, odnosi na štetu na divljači koja stradava u naletu vozila. Slijedom navedenog, kako je već rečeno, izgleda da u ovom trenutku postoje „paralelne“ pravne norme o naknadi štete zbog naleta divljači na vozilo u dva zakona za koje je odredbe je bilo (ali i ostalo) dvojbeno da li se međusobno isključuju i kako se primjenjuju. Tu je dvojbu, u odnosu na odredbu čl. 50. ZC, otklonio Ustavni sud Republike Hrvatske u svom rješenju br. U-I-6264/2014 od 4. ožujka 2015. godine, koje je doneseno povodom postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom članka 50. stavka 1. Zakona o cestama („Narodne novine“ br. 84/11., 22/13., 54/13., 148/13. i 92/14.), kojim rješenjem nije prihvaćen prijedlog za pokretanje postupka. U obrazloženju tog ustavosudskog rješenja izrijekom je (ukratko) rečeno sljedeće:

„7. Prema tome, osporeni članak 50. stavak 1. ZoCes-a ni na koji se način ne odnosi na pitanje koje je u konkretnom slučaju za predlagatelja sporno, a to je odštetna odgovornost osoba koje gospodare lovištima. Odštetna odgovornost osoba koje gospodare lovištima (lovoovlaštenika i lovozakupnika) i načela na kojima se ta odgovornost zasniva nisu predmet uređenja ZoCes-a (v. sadržaj članka 1. ZoCes-a u točki 6. obrazloženja ovog rješenja).

Njihova odgovornost – i to kao objektivna odgovornost – uređena je (i nadalje) Zakonom o lovstvu i općim propisima obveznog prava (članci 1063. – 1067. Zakona o obveznim odnosima, »Narodne novine« broj 35/05. i 41/08.), a osporenim člankom 50. stavkom 1. ZoCes-a nije derogirana.

Osporeni članak 50. stavak 1. ZoCes-a (odgovornost po načelu krivnje) tiče se isključivo odštetne odgovornosti pravne osobe koja upravlja javnom cestom odnosno koncesionara javne ceste.“

U svakom slučaju, neovisno od odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske za sudsku praksu, bilo bi prihvatljivije i korisnije da je zakonodavac donošenjem ZoL/18 u prijelaznim i završnim odredbama derogirao odredbu iz članka 50. ZC, kao što je to, u odnosu na ZID ZoL/09 napravio prijelaznim člankom 29. ZID ZJC/09 ili da je još jasnije uredio ovo pitanje u novom Zakonu o lovstvu. Ali, kada nije tako tada ipak, uza sve doktrinarne pristupe o specijalnom propisu i prije navedenom rješenju Ustavnog suda Republike Hrvatske, ostaje navedena dvojba o „načinu i mjestu“ primjene spomenutih zakonskih odredbi. U svakom slučaju za čitavo

⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim cestama „Narodne novine“ br. 153/2009. – u dalnjem tekstu: ZID ZJC/09

⁶ Zakon o cestama „Narodne novine“ br. 84/11., 22/13., 54/13., 148/13., 92/14., 110/19. i 144/21 i 114/22. – u dalnjem tekstu: ZC

⁷ Zakon o lovstvu „Narodne novine“ br. 99/18., 32/19 i 32/20. – u dalnjem tekstu ZoL/18

⁸ Članak 50. ZC i članak 80. st. 6. ZoL/18

⁹ Lex specialis derogat legi generali / Lex posterior derogat legi priori

to vrijeme u sudskim odlukama je na ovaj ili onaj način, bio primjenjivan Zakon o obveznim odnosima¹⁰ u odredbama koje se odnose na naknadu štete zbog opasne stvari.

III. SUDSKA PRAKSA ZA VRIJEME VAŽENJA ZAKONA O LOVSTVU ZOL/05

(prije 8. srpnja 2009. godine)

Prije svega, valja istaknuti da u vremenu prije 8. srpnja 2009. godine (prije stupanja na snagu ZID ZoL/09) nije bilo jasnih i preciznih pravnih normi o odgovornosti za štete vozačima i njihovim putnicima zbog naleta divljači na vozilo. Naprotiv postojala je samo odredba članka 86. stavak 3. ZOL/05, koja je glasila:

Odgovornost za nastalu štetu na divljači snosi vozač ukoliko nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti, odnosno da može pravovremeno postupiti po prometnom pravilu ili znaku, a u protivnom lovoovlaštenik lovišta u kojem je šteta nastala.

Prema ovom zakonskom rješenju, odgovornost za nastalu „štetu na divljači“ snosio je vozač ukoliko nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti, odnosno ako nije upravljao vozilom tako da može pravovremeno postupiti po prometnom pravilu ili znaku, a u protivnom lovoovlaštenik lovišta u kojem je šteta nastala¹¹.

Kako se ova odredba specijalnog propisa u svom naslovu odnosila na štete na samoj divljači¹², to su je sudovi tako i primjenjivali. Zbog toga je ova materija od strane sudova i pravne doktrine bila rješavana ponajprije kroz odredbe ZOO/91 (ili ZOO/05) kao općeg obveznopravnog propisa. Polazeći od općeg uređenja instituta naknade štete, sudovima u rečenoj normativnoj situaciji nije preostajalo ništa drugo nego da se spor o naknadi štete uslijed naleta divljači na vozilo pravno kvalificira kao zahtjev za naknadu štete zbog opasne stvari. Takav je pristup posljedica logičkog promišljanja prema kojem je nalet divljači za svakog vozača bio iznenadan događaj, koji vozač u pravilu nije mogao izbjegći niti predvidjeti, slijedom toga je u jedinstvenoj sudskoj praksi prevladavalo shvaćanje - da divljač na cesti predstavlja opasnu stvar.

Prema tome, u slučaju naleta divljači na vozilo za nastalu štetu prema tadašnjoj sudskoj praksi, odgovarao je prije svih lovoovlaštenik, kao njezin vlasnik (imatelj) i to prema pravilima o objektivnoj odgovornosti za štetu od opasnih stvari iz članka 1045. st. 3. i članaka 1064. i 1064. ZOO/05 (prije toga prema čl. 173. i 174. ZOO/91).

Prema navedenim zakonskim odredbama, za štetu od stvari ili djelatnosti od kojih potječe povećana opasnost štete za okolinu odgovara se bez obzira na krivnju (*prepostavke odgovornosti*). Šteta nastala u vezi s opasnom stvari, odnosno opasnom djelatnošću smatra se da potječe od te stvari, odnosno djelatnosti, osim ako se dokaže da one nisu bile uzrok štete (*prepostavka uzročnosti*). Za štetu od opasne stvari odgovara njezin vlasnik¹³, a za štetu od opasne djelatnosti odgovara osoba koja se njome bavi (*tko je odgovaran za štetu*).

¹⁰ Zakon o obveznim odnosima „Narodne novine“ br. 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99 i 88/01. – u dalnjem tekstu: ZOO/91 i novi - Zakon o obveznim odnosima „Narodne novine“ br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18. 126/21. i 114/22- u dalnjem tekstu ZOO/05).

¹¹ Prije toga je važio je čl. 82. Zakona o lovnu („Narodne novine“ br. 10/94., 29/99., 76/99., 14/01. i 4/02.) koji je u st. I. sadržavao slijedeću odredbu: „ Za štetu koju počini divljač odgovoran je ovlaštenik prava lova u lovištu u kojem ta divljač stalno živi, pod uvjetom da je oštećeni poduzeo propisane mjere za sprečavanje štete od divljači, koje je u smislu ovoga Zakona bio obvezan poduzeti.

¹² Članak 86. glasi:

„(1) Osoba koja nanese štetu divljači u lovištu bespravnim lovom ili na drugi način obvezatna je nadoknaditi štetu lovoovlašteniku, a izvan lovišta osobi iz članka 19. ovoga Zakona.

(2) Oštećena osoba iz stavka 1. ovoga članka ostvaruje naknadu štete nanesene divljači u postupku pred redovnim sudom prema mjestu nastanka štete, ako u roku od mjesec dana od dana nastale štete ne postignu sporazum o visini naknade sa štetnikom i ako naknada u tom roku ne bude isplaćena.

(3) Odgovornost za nastalu štetu na divljači snosi vozač ukoliko nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti, odnosno da može pravovremeno postupiti po prometnom pravilu ili znaku, a u protivnom lovoovlaštenik lovišta u kojem je šteta nastala.

(4) Odštetni cjenik za štete na divljači te mjerila i kriterije za naknadu štete na divljači i lovištu donosi Ministarstvo.“

¹³ Prijasnjia odredba članka 174. Zakona o obveznim odnosima „Narodne novine“ br. 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99 i 88/01. – u dalnjem tekstu: ZOO/91) glasila je:

(1) Za štetu od opasne stvari odgovara njezin imalac, a za štetu od opasne djelatnosti odgovara osoba koja se njome bavi.

Slijedom toga, sudska praksa je za štetu prouzročenu (opasnim) stvarima iz kojih proizlazi povećani rizik štete za okoliš, kao što je divljač koja iznenada izlazi na cestu, ako nije bilo okolnosti koje su upućivale na propuste u održavanju i stanju ceste, u pravilu teretila lovoovlaštenika pozivajući se na odredbu članka 1064. ZOO/05.

Kako nam je dobro poznato, u ovakovom se slučaju vlasnik oslobađa odgovornosti ako dokaže da šteta potječe od nekog nepredvidivog uzroka koji se nalazio izvan stvari, a koji se nije mogao spriječiti, izbjegći ili otkloniti. Vlasnik stvari oslobađa se odgovornosti i ako dokaže da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika (vozača) ili treće osobe, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao ni izbjegći, ni otkloniti¹⁴. To znači da su lovoovlaštenici odgovarali bez obzira da li su bili krivi za nastalu štetu ili ne, s tim da je vozač morao dokazati samo da je šteta nastala zbog naleta divljači na vozilo. Lovoovlaštenici su se u pravilu neuspješno oslobađali od objektivne odgovornosti za opasnu stvar, najčešće dokazujući da je do štete došlo zbog propusta u održavanju javne ceste, npr. kada organizacija koja upravlja cestom nije poduzela sve što je potrebno za siguran promet na cesti, npr. kad nije postavila prometni znak - divljač na cesti, iako je to lovoovlaštenik izrijekom zatražio (i kad je to bilo u uzročnoj vezi sa štetnom posljedicom¹⁵).

Međutim, u ovisnosti od okolnosti svakog slučaja, u sudske prakse odgovornost lovoovlaštenika i organizacije koja upravlja cestom često je utvrđivana kao solidarna (članak 1107. stavak 4. ZOO/05). Pritom je važno naglasiti da tuženici u takvom slučaju nisu odgovarali prema istim odštetnim pravilima odnosno zakonskim odredbama. Naime, lovoovlaštenik koji gospodari lovištem bio je odgovoran po načelu uzročnosti (članak 1063. i 1064. ZOO/05) jer se divljač u tim okolnostima smatrala opasnom stvari, dok je nadležna organizacija za ceste odgovarala zbog neodgovarajućeg održavanja prometnice ili bolje rečeno propusta u održavanju ceste po načelu presumirane krivnje (članak 1045. st. 1. ZOO/05), jasno samo ako je to u postupku bilo i utvrđeno.

Tako je u odluci br. Rev 1547/2011-2 od 9. studenog 2016. za štetu zbog naleta divljači na vozilo, koji se zbio 14. srpnja 2007., dakle, prije stupanja na snagu ZID ZoL/09 rečeno:

„Tužbenim zahtjevom u ovom postupku tužitelj je od prvotuženika (Županijske uprave za ceste Županije Vukovarsko-srijemske) i drugotuženika (Lovačko društvo Š.) zahtjevao da mu solidarno naknade imovinsku štetu koju je pretrpio na osobnom vozilu u štetnom događaju od 14. srpnja 2007. oko 7,25 sati vozeći automobil VW Polo Classic, reg. oznake VK-XXX-xx, desnom stranom kolnika županijske ceste broj 46026 Đeletovci-Privlaka, iz pravca Privlake, kada mu je s lijeve strane kolnika istrčala srna koju nije mogao izbjegići, pa je na srnu naletio prednjom stranom vozila, uslijed čega je srna uginula, a vozilo tužitelja je bilo oštećeno. (...)

Obrazlažući razloge važnosti postavljenog pravnog pitanja revident se pozvao na odluke revizijskog suda broj Rev-1983/93 od 8. prosinca 1994., broj Gzz-9/07 od 23. siječnja 2008. i dr. tvrdeći da je pravno shvaćanje drugostupanjskog suda o pravnom pitanju postavljenom u izvanrednoj reviziji nepodudarno sa pravnim shvaćanjem revizijskog suda.

Prema ocjeni ovoga suda revident u reviziji osnovano ističe da je drugostupanjski sud, odlučujući o pravnom pitanju postavljenom u izvanrednoj reviziji zauzeo pravno shvaćanje nepodudarno sa shvaćanjem ovoga suda.

Naime, ovaj sud je u odluci broj Rev-1435/08-2 od 14. listopada 2010. zauzeo pravno shvaćanje o pravnom pitanju koje je revident postavio u izvanrednoj reviziji. Prema pravnom shvaćanju ovoga suda za štetu koja nastane naletom divljači na automobil na javnoj cesti (što je ovdje slučaj), sukladno odredbi čl. 1107. st. 4. ZOO, solidarno odgovaraju lovačko društvo koje gospodari lovištem i to po načelu uzročnosti (čl. 1063. ZOO i čl. 1064. ZOO) jer je divljač u takvim okolnostima opasna stvar te nadležna organizacija za ceste zbog neodgovarajućeg održavanja prometnice po načelu presumirane krivnje (čl. 1045. st. 1. ZOO).“

Također, istovjetno pravno shvaćanje bilo je zauzeto u jednoj ranijoj revizijskoj odluci br. Rev 1435/2008-2 od 14. listopada 2010., s razlikom što je u primjeni bio čl. 206. st. 4. ZOO/91, ali uz bitno istovjetan sadržaj pravne norme. U tom smislu u odluci se navodi sljedeće:

„Predmet sporu je zahtjev tužitelja za naknadu materijalne štete (izgubljena zarada i renta s tog osnova ubuduće) koju je pretrpio uslijed naleta divljači (srne) na njegov osobni automobil, a taj zahtjev je bio upravljen solidarno protiv I-tuženika Hrvatske ceste i II-tuženika Lovačke udruge Sx.. Tužbeni zahtjev protiv I-tuženika je (djelo-

(2) Imaočem se smatra vlasnik stvari te društvena pravna osoba koja ima pravo raspolaganja odnosno kojoj je stvar dana na privremeno korištenje.

¹⁴ Članak 177. ZOO/91 i članak 1067. ZOO/05.

¹⁵ O tome i u Rev 1547/11-2 od 9. studenog 2016.

mično) prihvaćen, dok je u odnosu na II-tuženika odbijen presudom na temelju odricanja (čl. 331.a ZPP) obzirom da se tužitelj do zaključenja glavne rasprave u odnosu na tog tuženika odrekao tužbenog zahtjeva.(...)

Naime, za štetu koja nastane naletom divljači na automobil na javnoj cesti (što je ovdje slučaj), u smislu odredbe čl. 206. st. 4¹⁶. Zakona o obveznim odnosima koji je bio na snazi u vrijeme štetnog događaja („Narodne novine“, broj 53/91, 73/91, 3/94, 7/96 i 112/99 - dalje: ZOO), solidarno odgovaraju lovačka udruga koja gospodari lovištem, i to po načelu uzročnosti (čl. 173. i 174. ZOO) jer je divljač u takvim okolnostima opasna stvar, te nadležna organizacija za ceste zbog neodgovarajućeg održavanja prometnice po načelu presumirane krivnje (čl. 154. st. 1. ZOO). U takvom slučaju oštećenik može utužiti oba solidarna dužnika odjednom ili svakog zasebno, dakle može zahtijevati ispunjenje obveze naknade štete i samo od jedne odgovorne osobe (čl. 414. st. 1. ZOO), tj. od bilo kojeg solidarnog dužnika koji zatim u regresnoj parnici može tražiti od drugog dužnika da mu naknadi ono što je platio za njega (čl. 423. st. 1. ZOO, čl. 208. ZOO). To nadalje znači, da se može i odreći tužbenog zahtjeva u odnosu na jednog (bilo kojeg) od zajedno utuženih solidarnih dužnika, pa utoliko tužiteljevo odricanje od tužbenog zahtjeva u odnosu na II-tuženika ne predstavlja nedopušteno raspolaganje u smislu odredbe čl. 3. st. 3. ZPP. Stoga, po ocjeni ovoga suda, rečenim postupanjem prvostupanjskog suda (prihvaćanjem ove dispozicije tužitelja koja se tiče izravno predmeta sporu) nije učinjena navedena bitna povreda odredaba parničnog postupka (čl. 354. st. 2. toč. 4. ZPP), a koju ne bi sankcionirao drugostupanjski sud čime bi i sam učinio istu povredu.(...)

Predmetni tužbeni zahtjev u odnosu na I-tuženika Hrvatske ceste tužitelj obrazlaže propustom tog tuženika u održavanju javne ceste (ne postavljanje prometnog znaka opasnosti „divljač na cesti“) na kojoj se zbio štetni događaj.

Polazeći, u bitnome, od utvrđenja:

- da je tužitelj 4. siječnja 2003. upravljao osobnim automobilom javnom cestom iz smjera J. polja u pravcu Suhopolja, a koja je u nadležnosti I-tuženika,
 - da je kritične zgrade srna iz lovišta Lovačke udruge Sx. pretrčavala kolnik i tom je prilikom došlo do naleta divljači na osobni automobil,
 - da su oduvijek na toj prometnici u oba smjera bili postavljeni prometni znakovi opasnosti „divljač na cesti“, time da su povremeno bili uništeni (odvaljeni ili iščupani sa betonskim dijelom),
 - da se Lovačka udruga Sx. 24. veljače 1997. obratila JP „Hrvatske ceste“ Ispostava Virovitica sa zahtjevom da se postavi znak opasnosti „divljač na cesti“,
 - da u vrijeme štetnog događaja na toj cesti, gledajući u pravcu kretanja tužiteljeva vozila, nije postojao prometni znak „divljač na cesti“ (postavljen je tek nakon nesreće),
- nižestupanjski sudovi su zaključili da postoji odgovornost I-tuženika Hrvatske ceste za štetni događaj.

Takvo stajalište sudovi obrazlažu time da je upravo I-tuženik, na zahtjev Lovačke udruge, bio dužan sukladno čl. 44. Pravilnika o održavanju i zaštiti cesta („Narodne novine“, broj 25/98) postaviti i održavati prometni znak opasnosti „divljač na cesti“ - što nije učinio, pa upravo u tom propustu, pozivajući se pritom na odredbu čl. 6. tada važećeg Zakona o javnim cestama („Narodne novine“, broj 100/96, 76/98, 27/01 i 114/01 - dalje: ZJC), prema kojem je Hrvatska uprava za ceste, Županijska uprava za ceste, odnosno korisnik koncesije dužan nadoknaditi štetu korisniku javne ceste, ako je šteta prouzrokovana stanjem javne ceste - nalaze odgovornost I-tuženika za štetni događaj, slijedom čega su ga obvezali na naknadu predmetne štete tužitelju.(...)

Obveza I-tuženika na postavljanje i održavanje prometnog znaka opasnosti „divljač na cesti“ u konkretnoj činjeničnoj situaciji ne proizlazi samo iz odredbe čl. 44. Pravilnika o održavanju i zaštiti javnih cesta na kojem se pozivaju sudovi, a koji regulira pitanje vertikalne prometne signalizacije (određujući da se uništeni prometni znakovi opasnosti i zabrane na cesti moraju zamijeniti odmah, a ostali u roku od deset dana), već prvenstveno iz odredbe čl. 58. ZJC prema kojоj je I-tuženik, između ostalog, dužan osigurati neometan i siguran promet na javnim cestama, kao i iz odredbe čl. 24. spomenutog Pravilnika prema kojem redovito održavanje cesta, među ostalim, obuhvaća popravak i zamjenu uređaja, opreme i prometne signalizacije na cesti.

Ovakvi navodi revidenta, dakle, ne isključuju njegovu odgovornost za štetni događaj (čl. 154. st. 1. ZOO), a time i obvezu naknade štete tužitelju.“

¹⁶ Članak 204. st. 4. ZOO/91 glasio je:

„Kad je nedvojbeno da je štetu uzrokovala neka od dviju ili više određenih osoba koje su na neki način međusobno povezane, a ne može se utvrditi koja je od njih štetu uzrokovala, te osobe odgovaraju solidarno.“

Iz revizijske odluke br. Rev 1816/1990 od 5. prosinca 1990., dakle, u odnosu na još ranije razdoblje (nalet divljači na vozilo zbio se u prosincu 1985. godine), može se jasno uočiti kako se sudska praksa temeljila, prije svega, na objektivnoj odgovornosti lovačkog društva - prema kojoj tuženo Lovačko društvo odgovara za štetu koja je u konkretnom slučaju nastala naletom jelena na vozilo koje se kretalo cestom po načelu objektivne odgovornosti.

„Nije ostvaren revizijski razlog pogrešne primjene materijalnog prava.

Sudovi su utvrdili:

- da je dana 18. XII 1985. godine oko 19 sati došlo do saobraćajne nezgode u kojoj je oštećen osobni automobil vlasništvo tužitelja "Ford granada" S-HD-XXx D, na način da je na ovaj automobil naletio jelen, da je brzina kretanja osobnog automobila bila između 50-70 km/h,

- da je mjesto naleta jelena na automobil tužitelja na desnoj kolničkoj traci udaljeno za 1,5 m od desnog ruba kolnika,

- da se jelen kretao od desne na lijevu stranu gledano u pravcu kretanja automobila brzinom od oko 20 km/h i da vrijeme reagiranja vozača i vozila iznosi oko 1 sek, a jelena ispod 1 sek, te da je udaljenost od 1,5 m jelen prešao za 0,3 sek.

Na temelju ovih utvrđenja sudovi su zaključili da oštećenjima na automobilu nastala naletom jelena, svojim ponašanjem tužitelj nije doprinio.

Valjano je ocijenio sud da je brzina kretanja automobila na mjestu gdje nije bilo naseljenih kuća, ali sa saobraćajnim znakom o naselju na koje nailazi, bila "prilagođena predmetima i uvjetima koji se mogu naći na kolniku u naseljenom mjestu".

Kako se u konkretnom slučaju radi o jelenu koji se nesporno ubraja u visoku divljač, a kako je sud u toku trajanja postupka (str. 42 spisa) raspravio tvrđnu tuženika koju isti ponavlja i u reviziji, da samo tuženik ima pravo i ovlaštenje za uzgoj i odstrel visoke divljači, a ne i Društvo za zaštitu i lov divljači "O.", to u smislu odredbe Zakona o lovstvu ("Narodne novine SRH", br. 25/76), tuženo društvo odgovara za svu štetu koju od te divljači pretrpe treće osobe.

Međutim, s obzirom na utvrđenje da je šteta uzrokovana naletom divljači - jelena na motorno vozilo tužitelja na javnoj prometnici, valjan je pravni stav sudova da tuženo društvo odgovara po općim propisima za naknadu štete u smislu odredaba Zakona o obveznim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 46/85, u dalnjem tekstu: ZOO).

Prema stanovištu ovog revizijskog suda tuženo Lovačko društvo odgovara za štetu, u ovom slučaju, po principu objektivne odgovornosti (čl. 174. ZOO).

Kako se u konkretnom slučaju tuženo društvo koje gospodari lovištem na čijem području se jelen uzgaja i razmnožava i koje je ovlašteno za odstrel, svoje odgovornosti nije oslobođilo ni u cijelosti, a niti djelomično u smislu odredbe iz čl. 176. ZOO, to odgovara tužitelju za spornu štetu koja mu je nastala na njegovom automobilu, a koju visinu je sud u zakonito provedenom postupku (čl. 7. i 8. ZPP) valjano utvrdio."

U revizijskoj odluci br. Rev 2070/1992-2 od 16. prosinca 1992., u odnosu na nalet srne na motorkotač, koji se desio 16. ožujka 1985. godine, iznosi se sljedeće pravno shvaćanje:

„Dana 16. III. 1989. g. tužitelj je upravljao motorom na makadamskoj cesti u pravcu od Velike Ciglane prema Prespi, kojom prilikom je doživio prometnu nezgodu. Ispred njega je istrčala srna. Uslijed naleta na srnu tužitelj je pao sa motora i zadobio niz teških tjelesnih povreda. Nakon nezgode teško povrijeđenu srnu preuzeli su radnici tuženog Lovačkog društva "V." iz Bjelovara.

Sporno je pitanje u ovoj fazi postupka u prvom redu da li tuženo lovačko društvo odgovara za štetu koju je pretrpio tužitelj.

Nižestepeni sudovi smatraju da je, a s obzirom na odredbe Zakona o lovstvu ("Narodne novine" br. 25/76) odgovoran tuženik, jer da za svu štetu koju prouzroči divljač odgovara lovačko društvo koje gospodari lovištem iz kojeg je divljač izašla.

Revizijski navodi da javna cesta ne ulazi u lovište su točni jer suglasno odredbi iz čl. 3. st. 3. Zakona o lovstvu javna saobraćajnica ne ulazi u lovište. Međutim lovačko društvo koje gospodari okolnim lovištem odgovara tužitelju za štetu do koje je došlo naletom divljači u konkretnom slučaju srne, na motor kojim je upravljao tužitelj na javnoj cesti po principu uzročnosti. Naime pojava divljači na javnoj cesti se u danim okolnostima smatra opasnom stvari suglasno odredbi iz čl. 174. Zakona o obveznim odnosima ("Sl. list SFRJ" br. 29/78, 39/85, 46/85 i 57/89) a koji zakon se primjenjuje temeljem odredbe iz čl. 1. Zakona o preuzimanju Zakona o obveznim odnosima ("NN" br. 53/91) kao zakon Republike Hrvatske (u dalnjem tekstu: ZOO)."

III.1. ZAVRŠNO O SUĐENJU PREMA ZAKONU O LOVSTVU (ZOL/05)

(prije ZID ZoL/09)

Slijedom navedenog, završno se može zaključiti da je sudska praksa u ovom razdoblju bila ustaljena i jedinstvena i to u odnosu na pasivnu legitimaciju i odštetu odgovornost tuženika budući da su lovoovlaštenici, odnosno u to vrijeme lovačka društva redovito odgovarala za štetu do koje je došlo naletom divljači na vozilo koje se kretalo cestom. Pritom je bilo neupitno da su odgovorne osobe upravo oni lovoovlaštenici ili lovozakupnici koji gospodare lovištem iz kojeg je divljač izašla na cestu, odnosno lovoovlaštenik lovišta u kojem ta divljač stalno živi.¹⁷

U odnosu na odštetu odgovornost praksa je također bila jedinstvena i ona se bez daljnje temeljila na objektivnoj odgovornosti jer se divljač koja istrčava na javnu cestu i koja nalijeće na vozilo smatrala opasnom stvari. Stoga su sudovi o naknadi štete koju je pretrpio vozač u srazu vozila i divljači sudili o naknadi štete po odredbama o objektivnoj odgovornosti iz članaka 1063. i 1064. ZOO/05, dakle, bez obzira na krivnju lovoovlaštenika, odnosno lovačkih društava.

Istina, sudska praksa pritom nije „zaboravila“ niti moguću (u to vrijeme najčešće solidarnu) odštetu odgovornost i onih osoba koje su ovlaštene upravljati javnom cestom („organizacije za ceste“). Takva se odgovornost temeljila na krivnji zbog stanja prometnice, odnosno neodgovarajućeg održavanja prometnice, ali u ovom slučaju po načelu predmijevane krivnje iz članka 1045. stavak 1. ZOO/05. To znači da štetnik koji se želi oslobođiti od odgovornosti mora dokazati da je šteta nastala bez njegove krivnje (npr. zbog slučaja). Pritom je jasno istaknuto da odgovornost osoba ovlaštenih upravljati javnom cestom proizlazi iz općih odredbi o pretpostavljenoj krivnji, ali i podzakonskih akata, npr. tada važećih Pravilnika o održavanju i zaštiti javnih cesta („Narodne novine“, br. 25/98) i Pravilnika o održavanju i zaštiti cesta („Narodne novine“, br. 14/91), prema kojima je osoba ovlaštena upravljati cestom, u cilju omogućavanja sigurnog odvijanja prometa, dužna voditi računa o vertikalnoj signalizaciji i redovito održavati ceste, što obuhvaća i popravak te zamjenu uređaja, opreme i prometne signalizacije na cesti (najčešće propusti u postavljanju znaka opasnosti - divljač na cesti).

Svaki ovako pasivno legitimirani tuženik mogao se oslobođiti svoje odgovornosti ako dokaže postojanje zakonskih pretpostavki koje su ga oslobođale od odštete odgovornosti. Napominje se da se lovoovlaštenik mogao oslobođiti svoje kauzalne odgovornosti ako dokaže da je šteta nastala od nekog uzroka koji se nalazio izvan stvari, a čije se djelovanje nije moglo predvidjeti, izbjegći ili otkloniti (viša sila), krivnjom samog vozača (tužitelja) ili od strane neke treće osobe, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjegći ili otkloniti. S druge strane, osoba ovlaštena upravljati cestom trebala je samo dokazati da je šteta nastala bez njezine krivnje.

IV. SUDSKA PRAKSA NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O LOVSTVU (ZID ZOL/09)

(od 8. srpnja 2009. do 28. prosinca 2009. godine)

Nakon stupanja na snagu ZID ZoL/09 pojavljuju se prvi „problemi“ u suđenju jer sudovi ipak (opravdano) dvoje oko daljnje primjene općeg obveznopravnog propisa o objektivnoj odgovornosti lovoovlaštenika, odnosno posebno o odgovornosti pravne osobe koja gospodari cestom, budući da je u izmijenjenom članku 86. stavak 3. Zakona o lovstvu, izrijekom rečeno sljedeće:

„Odgovornost za nastalu štetu na vozilu snosi vozač ukoliko nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti, tako da može pravovremeno postupiti po prometnom pravilu ili znaku, a u protivnom pravna osoba koja gospodari prometnicom na kojoj je šteta nastala. Iznimno od ove odredbe štetu snosi ovlaštenik prava lova, ako je šteta uvjetovana vršenjem skupnog lova.“

¹⁷ Rješenjem VSRH br. Revd-670/2020 dopuštena je revizija u odnosu na pitanje „Da li je lovačko društvo odgovorno za naknadu štete ako u svojoj lovnogospodarskoj osnovi ne gospodari divljači koja je štetu počinila?“ – koja još nije riješena.

Prema praksi revizijskog suda, novelirana odredba članka 86. stavak 3. ZID ZoL/09, koja je bila na snazi samo od 8. srpnja 2009. do 28. prosinca 2009. godine, prije svega propisuje pravilo da za nastalu štetu od divljači na prometnici odgovara pravna osoba koja gospodari prometnicom. Pritom se ističe da od tog „općeg“ pravila, postoje propisani izuzeci, i to prvi, da za štetu na vozilu odgovara vozač ako nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti, odnosno, drugi izuzetak, da za štetu (iznimno!) odgovara ovlaštenik prava lova, ali samo pod uvjetom da je ista nastala vršenjem skupnog lova. Slijedom toga, ako nema gore navedenih izuzetaka, za štetu odgovara pravna osoba koja gospodari prometnicom. To znači da se donošenjem ZID ZoL/09 odgovornost za naknadu štete na neki način prebacila prema osobama koje gospodare prometnicom, s tim da je takva odgovornost, doktrinarno gledano, bila u okviru predmijevane krivnje, ali stvarno gotovo objektivna (kauzalna). Lovoovlaštenik je odgovarao za nastalu štetu samo ako je do štete došlo vršenjem skupnog lova.

U tom se smislu u revizijskoj oduci br. Rev 1782/2013-2 od 28. studenoga 2018., u obrazloženju navodi kako slijedi (tuženik je bila samo osoba koja gospodari cestom s tim da je do štetnog događaja došlo 26. studenog 2009. godine):

Predmet spora je zahtjev tužitelja na naknadu štete koju je pretrpio na svom vozilu 26. studenoga 2009. na način da je na državnoj cesti broj 5 kod Virovitice prema mjestu Lončarica na automobil vlasništvo tužitelja kojim je upravljao Josip Š. na prednji dio automobila naletjela jelenska divljač. (...)

Na tako utvrđeno stanje prvostupanjski sud je primjenom odredbe čl. 86. st. 3. Zakona o lovstvu („Narodne novine“, broj 140/05 i 75/09 - u dalnjem tekstu: ZL), koja je bila na snazi u vrijeme štetnog događaja, prihvatio tužbeni zahtjev.

Protivno pravnom shvaćanju suda prvog stupnja, sud drugog stupnja je zauzeo shvaćanje da se navedena odredba ne može tumačiti i primjenjivati izdvojeno od odredbe čl. 1045., čl. 1063. i čl. 1064. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine“, broj 35/05 i 41/08 - u dalnjem tekstu: ZOO) koja regulira odgovornost za štetu po principu krivnje, odnosno uzročnosti, da se odredba čl. 86. st. 3. ZL ne može tumačiti na način da pravna osoba koja gospodari prometnicom, ukoliko ne postoji odgovornost vozača, odgovara za štetu po kriteriju objektivne odgovornosti, jer ta pravna osoba nije vlasnik opasne stvari (divljači) niti je cesta sama po sebi opasna tvar, a niti je djelatnost gospodarenja i održavanja javnih cesta sama po sebi opasna djelatnost.

Zbog tog razloga sud drugog stupnja preinačio je prvostupanjsku presudu na način da je odbio tužbeni zahtjev, jer tužitelj u tužbi a niti tijekom postupka nije iznosio tvrdnje da je do štete došlo zbog toga što tuženik nije održavao javnu cestu u skladu s odredbom čl. 7. Zakona o javnim cestama, već je tvrdnju o odgovornosti tuženika za nastalu štetu temeljio isključivo na sadržaju odredbe iz čl. 86. st. 3. ZL.

U svezi s tim stavom suda drugog stupnja revident postavlja pitanje:

Je li u konkretnom slučaju trebalo primijeniti propis koji je odgovornost regulirao kao posebni propis na temelju odredbe iz čl. 86. st. 3. ZL ili je trebalo primijeniti odredbe koje generalno uređuju pitanje štete odnosno ZOO konkretnije čl. 1045., čl. 1063. i čl. 1064?

Kao razlog važnosti revidenta se poziva na tri odluke Županijskog suda u Varaždinu, Stalna služba u Koprivnici te jednu odluku Županijskog suda u Virovitici koji su u identičnoj pravnoj situaciji u vrijeme važenja odredbe ZL presudile suprotno pravnom shvaćanju suda drugog stupnja, u skladu s pravnim shvaćanjem suda prvog stupnja.

Osnovana je tvrdnja revidenta da s obzirom na različitu praksu drugostupanjskih sudova o tom pitanju, postavljeno pravno pitanje je važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovojo primjeni.

Izmjenama i dopunama Zakona o lovstvu od 29. lipnja 2009. („Narodne novine“, broj 75/09), člankom 37. propisano je: (...) (3) Odgovornost za nastalu štetu na vozilu snosi vozač ukoliko nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti, tako da može pravovremeno postupiti po prometnom pravilu ili znaku, a u protivnom pravna osoba koja gospodari prometnicom na kojoj je šteta nastala. Iznimno od ove odredbe štetu snosi ovlaštenik prava lova, ako je šteta uvjetovana vršenjem skupnog lova. (...)

Dakle, novelirana odredba čl. 86. st. 3. ZL, koja je vrijedila u vrijeme štetnog događaja, prvenstveno propisuje opće pravilo da za nastalu štetu od divljači na prometnici odgovara pravna osoba koja gospodari prometnicom. Od tog općeg pravila, propisani su izuzeci, i to prvi, da za štetu na vozilu odgovara vozač ako nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti, odnosno, drugi izuzetak, da za štetu odgovara ovlaštenik prava lova, ako je ista nastala vršenjem skupnog lova. Za zaključiti je da, ako nema gore navedenih izuzetaka, za štetu odgovara pravna osoba koja gospodari prometnicom, što jasno proizlazi iz dikcije odredbe.

Naime, ova odredba je jasna, nedvosmislena, i nedvojbeno propisuje da za štetu na vozilu nastalu uslijed naleta divljači na javnoj cesti, odgovara pravna osoba koja upravlja prometnicom, ako je vozač prilagodio kretanje uvjetima na cesti, i ako šteta nije uvjetovana skupnim lovom. Tu odredbu treba primijeniti neovisno o tome što je kasnije, stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnim cestama („Narodne novine“, broj 153/09) navedena odredba prestala važiti. Također, neovisno o svojim pravnotehničkim nedostacima ona propisuje tko je u ovakvoj situaciji stekao subjektivno pravo, i kao takva se ne može izuzeti iz primjene na način kako je to učinio sud drugog stupnja.

*Naime, ovaj propis kao specijalni propis, te ujedno i kao kasniji propis, po načelu *lex specialis derogat legi generali, odnosno po načelu lex posterior derogat legi priori, ima prednost pred općim i ranijim propisom koji regulira opći odnos odgovornosti za štetu, Zakonom o obveznim odnosima („Narodne novine“, broj 35/05 - dalje: ZOO).**

O tome kako se zapravo primjenjuje „sporna“ odredba iz članka 86. stavak 3. ZID ZoL/09 gotovo istovjetno je rečeno i u revizijskoj odluci br. Rev 136/2017-2 od 20. travnja 2021. u kojoj je, odgovarajući na postavljena pravna pitanja tužitelja, izrijekom naznačeno (ponovljeno) kako se odredba članka 86. stavak 3. ZID ZoL/09 treba primijeniti u praksi. Navodi se dio iz obrazloženja te odluke:

„*Predmet spora je zahtjev tužitelja na naknadu štete koju je pretrpio na svom vozilu*

(...) *na način da je na državnoj cesti (...) došlo do prometne nezgode na način da je grupa srna udarila u motocikl KTM-990 reg. oznake LJ XX-xx.*

11. Smatrajući ih važnim za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoј primjeni tužitelj naznačuje pitanja:

I. *Kojim se konkretnim postupcima vezano za čl. 86 st. 3 Zakona o lovstvu (NN 140/05 i 75/09), koji je bio na snazi u vrijeme predmetnog štetnog događaja, nadležne uprave za ceste ekskulpiraju od odgovornosti za štetu nastalu naletom divljači na vozilo na cesti?*

II. *Da li se nadležne uprave za gospodarenje cestama, koje su temeljem čl. 86 st. 3 Zakona o lovstvu (NN 140/05 i 75/09), koji je bio na snazi u vrijeme predmetnog štetnog događaja, i sukladno načelu presumi-rane krivnje odgovarale za štetu nastale naletom divljači na vozila na cesti oslobođaju od iste odgovornosti postavljanjem prometnog znaka "divljač na cesti", te ukoliko se oslobođaju na kojoj udaljenosti od mesta naleta mora biti postavljen isti znak "opasnost od divljači"? (...)*

13. *S obzirom na različitu praksu drugostupanjskih sudova o tim pitanjima, po ocjeni ovog suda naznačena pitanja važna su za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoј primjeni.*

14. *Izmjenama i dopunama Zakona o lovstvu od 29. lipnja 2009. („Narodne novine“, broj 75/09), člankom 37., izmijenjen je čl. 86., koji nakon izmjene glasi: (...)*

15. *Dakle, novelirana odredba čl. 86. st. 3. ZL, koja je vrijedila u vrijeme štetnog događaja, prvenstveno propisuje opće pravilo da za nastalu štetu od divljači na prometnici odgovara pravna osoba koja gospodari prometnicom. Od tog općeg pravila, propisani su izuzeci, i to prvi, da za štetu na vozilu odgovara vozač ako nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti, odnosno, drugi izuzetak, da za štetu odgovara ovlaštenik prava lova, ako je ista nastala vršenjem skupnog lova. Za zaključiti je da, ako nema gore navedenih izuzetaka, za štetu odgovara pravna osoba koja gospodari prometnicom, što jasno proizlazi iz dikcije odredbe.*

U presudi koju je povodom žalbe tuženika (pravna osoba koja gospodari cestom) donio Županijski sud u Zagrebu posl br. Gžn-1931/2012-4¹⁸ od 26. rujna 2017. godine, kada je prihvatio žalbu tuženika i preinačio prvostupanjsku presudu, u odnosu na primjenu mjerodavnog materijalnog prava, rečeno je sljedeće:

Predmet spora jest zahtjev tužitelja za isplatu iznosa od 18.050,64 kn na ime nereparirane imovinske štete nastale na njegovom automobilu, registarske oznake ZG XXXX XX, uzrokovane naletom srne (30. rujna 2009. oko 0,54 sata, na kolniku državne ceste DC 28, dionica između Haganja i Cugoveca u trenutku kad je istim automobilom upravljao N. G. iz pravca Bjelovara u pravcu Vrbovca), s zakonskim zateznim kamatama od 5. prosinca 2009. (poneude za popravak automobila) do isplate i troškovima predmetne parnice s zakonskim zateznim kamatama od donošenje prvostupanjske odluke do isplate.

Na temelju u bitnome nespornih činjenica zaključio je sud prvog stupnja da tuženik odgovara tužitelju za predmetnu štetu sukladno članku 86. stavku 3. Zakona o lovstvu (Narodne novine, broj: 75/2009., 145/2005., 75/2009., 153/2009., dalje u tekstu: ZL-a), što tuženik osporava i tvrdi da je materijalno pravo pogrešno primijenjeno kako u

¹⁸ Ukinuta rješenjem Rev 814/2018-2 od 21. travnja 2020. zbog bitne povrede odredaba parničnog postupka.

dijelu odgovornosti (sama činjenica da netko odgovora po jednom propisu ne znači da netko drugi nije odgovoran po drugom propisu /pravnoj osnovi, Zakona o obveznim odnosima /Narodne novine, broj: 35/2005., 41/2008., dalje u tekstu: ZOO-a/ isključuje primjenu ZL-a, prema ZOO-a tuženik ne odgovara za predmetnu štetu budući je vještak utvrdio da je srna izletjela na kolnik u vremenu koje je kraće od vremena reakcije kočenja, što znači da štetni događaj ne bi bio izbjegnut niti da je postojao prometni znak prije mesta štetnog događaja /A44/), tako i u dijelu sporednih tražbina (tužitelju ne pripada pravo na zatezne kamate od dana ponude za popravak vozila, već eventualno od dana donošenje prvostupanske presude s obzirom da niti sam tužitelj u svom iskazu nije naveo kada je vozilo popravio, niti troškovi vještačenja u cijelosti, već u dijelu razmjerne uspjehu u parnici).(...)

Međutim, pogrešno je sud prvog stupnja u okolnostima konkretnog slučaja primijenio materijalno pravo kad je o tuženikovoj odgovornosti odlučio prema odredbi članka 86. stavak 3. Zakona o lovstvu /Narodne novine, broj: 140/2005., 75/2009., 153/2009., dalje u tekstu: ZL-a), buduće da istom odredbom nisu derogirana pravila o odštetnoj odgovornosti sadržana u Zakonu o javnim cestama (Narodne novine, broj: 108/2004., 82/2006., 138/2006., 146/2008., 152/2008., 38/2009., 124/2009., 153/2009., 73/2010.) a niti opća pravila o odštetnoj odgovornosti sadržana u ZOO-a, prema kojima tuženik odgovara po kriteriju presumirane krivnje.

Prema tome, budući da tužitelj nije dokazao da je brzinu vozila prilagodio uvjetima na cesti (članak 86. stavak 3. ZL-a), a iz rezultata raspravljanja kao nesporno proizlazi da je mjesto događaja bilo označeno znakom A44 „divljač na cesti“, sukladno Pravilniku o prometnim znakovima, signalizaciji i opremi ceste (Narodne novine, broj: 33/2005.), to se suprotno stajalištu suda prvog stupnja, po ocjeni ovog suda, u okolnostima konkretnog slučaja nisu ispunjene pretpostavke tuženikove odgovornosti za predmetni štetni događaj u smislu navedenog materijalnog prava. Osim toga, prema utvrđenju vještaka, nije niti za pretpostaviti da bi znak upozorenja od moguće pojave divljači na cesti utjecao i/ili mogao utjecati na tužiteljev način vožnje.

Stoga je preinačena prvostupanska presuda i odbijen zahtjev tužitelja za isplatu predmetnog iznosa na ime naknade štete s zakonskim zateznim kamatama i naknadu parničnih troškova s zakonskim zateznim kamatama (...).

Iz potonje drugostupanske odluke jasno je vidljivo da su sudovi i u ovom razdoblju, dakle, za vrijeme važenja članka 86. stavak 3. Zakona o lovstvu, i nadalje imali određenih dvojbi u primjeni pravila o odštetnoj odgovornosti lovoovlaštenika i pravne osobe koja upravlja cestom, odnosno odredbi sadržanih u Zakonu o javnim cestama i općim pravilima o odštetnoj odgovornosti iz ZOO-a (prema Gžn-1931/2012-4 od 26. rujna 2017. pravna osoba koja gospodari prometnicom - odgovara po kriteriju presumirane krivnje).

IV.1. ZAVRŠNO O SUĐENJU NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O LOVSTVU (ZID ZOL/09)

U odlukama koje se odnose na ovo vrijeme, kako je vidljivo iz obrazloženja revizijskih odluka, izrijekom je jasno istaknuto da posebne odredbe ZID ZO/09 kao specijalne, imaju prednost pred općim i ranijim propisom koji regulira opći odnos odgovornosti za štetu, dakle, da se u ovakvim slučajevima štete od naleta divljači na vozilo u pravilu ne primjenjuju pravila o objektivnoj odgovornosti lovoovlaštenika iz Zakona o obveznim odnosima, kao što je to bilo u prijašnjem razdoblju:

Prema tome, u ovom kratkom razdoblju, za vrijeme važenja ZID ZO/09 sudska praksa je u većem dijelu odstupila od dotadašnje primjene pravila o naknadi štete po pravilima o objektivnoj odgovornosti za opasnu stvar iz Zakona o obveznim odnosima. Pritom je jasno izraženo shvaćanje da novelirana i specijalna odredba članka 86. stavak 3. ZID ZO/09, koja je vrijedila u vrijeme štetnog događaja, propisuje opće pravilo da za nastalu štetu od divljači na cesti odgovara pravna osoba koja gospodari prometnicom. Od tog općeg pravila, prema revizijskim odlukama, propisani su izuzeci i to prvi - da za štetu na vozilu odgovara vozač ako nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti, odnosno, drugi izuzetak - da za štetu odgovara ovlaštenik prava lova, ako je ista nastala vršenjem skupnog lova. U slučaju da nema odgovornosti ni vozača niti lovoovlaštenika (kad šteta nije posljedica skupnog lova) za naknadu štete, odgovara pravna osoba koja gospodari prometnicom. Sporno je ostalo pitanje kakva je zapravo odštetna odgovornost naznačene pravne osobe. Kako je već rečeno, ona se doktrinarno mogla označiti kao odgovornost na osnovi predmijevane krivnje, ali je stvarno, polazeći od navedene sudske prakse, bila na neki način izjednačena s objektivnom (kauzalnom) odgovornošću za naknadu štete.

Revizijski sud je, kako je vidljivo, u obje odluke izrijekom istaknuo pravno shvaćanje (ne baš potrebno) da se članak 86. stavak 3. ZID ZoL/09 i nadalje (prema pravilu da je za odluku o tužbenom zahtjevu mjerodavno pravo koje je važilo u vrijeme nastanka štetnog događaja), treba primijeniti neovisno o tome što je kasnije, stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o javnim cestama („Narodne novine“, broj 153/09) navedena odredba prestala važiti¹⁹.

V. SUDSKA PRAKSA NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O JAVNIM CESTAMA (ZID ZJC/09)

(od 29. prosinca 2009. do 28. srpnja 2011. godine)

Donošenjem ZID ZJC/09 koji je stupio na snagu 29. prosinca 2009. godine, ponovno dolazi do bitne promjene u odnosu na pitanja naknade štete do koje dolazi naletom divljači na vozilo. U tom je smislu odredbom članka 32.a ZID ZJC/09 bilo propisano:

Odgovornost za štetu koju na javnoj cesti osobama ili na vozilu prouzroči divljač, snosi:

- vozač, ukoliko nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti i nije postupao po prometnom pravilu ili znaku,
- osoba ovlaštena upravljati javnom cestom prema odredbama ovoga Zakona, ukoliko nije postupala sukladno članku 7. ovoga Zakona,
- osoba koja gospodari lovištem u skladu s propisima koji uređuju lovstvo, u ostalim slučajevima.

Stupanjem na snagu ove odredbe istodobno je prestao važiti²⁰ članak 86. stavak 3. Zakona o lovstvu. Već je iz toga vidljivo da je zakonodavac izvršio (nomotehnički neuobičajen) zahvat u odredbe drugog i posebnog - specijalnog zakona, na način da je potpuno uklonio prije naznačenu odredbu prema kojoj, uz ostalo, štetu snosi ovlaštenik prava lova, samo u slučaju ako je šteta uvjetovana vršenjem skupnog lova. Prema tome, ponovno dolazi do stanovitog „obrata“ na način da se odštetna odgovornost vozača i osoba ovlaštenih upravljati javnom cestom ravna prema pravilima o krivnji, dok se odgovornost lovoovlaštenika propisuje prilično nejasno i na način koji ostavlja dvojbe o primjeni zakonskih odredbi o naknadi štete. To je samo po sebi odmah dovelo do drugačijeg pristupa u suđenju.

U revizijskoj odluci br. Rev 53/2014-2 od 22. svibnja 2018., u odnosu na štetu od divljači koja se zbila 22. travnja 2010. godine (utuženo je bilo samo Lovačko društvo Š. iz Cerovlja) rečeno je sljedeće:

„Prema pravnom shvaćanju ovoga suda prihvaćanjem tužbenog zahtjeva je pogrešno primijenjeno materijalno pravo.

Polazeći od toga da se zahtjev za naknadu štete temelji na štetnom događaju koji se zbio dana 22. travnja 2010. na javnoj cesti naletom vozila na srnu koja je izletjela na cestu iz lovišta, potrebno je utvrditi koji je propis bio mjerodavan glede odgovornosti osobe koja je upravljala lovištem smještenim uz cestu.

Odgovornost za štetu od divljači je prije stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o cestama (Narodne novine broj 153/09) bila uređena Zakonom o lovstvu (Narodne novine broj 140/05, 75/09, 153/09) koje je propisivao odgovornost za štetu od divljači koja nastane u lovištu (čl. 83. st. 1-4 tog zakona) Cesta nije površina koja prema odredbi čl. 2. st. 1. Zakona o lovstvu ulazi u kategoriju lovišta jer nije određena površina zemljišta koje je zaokružena prirodna cjelina u kojoj postoje ekološki i drugi uvjeti za uzgoj, zaštitu, lov i korištenje divljači i njezinih dijelova (čl. 2. st. 1. toč. 14) niti se može smatrati otvorenim lovištem u kojem je omogućena nesmetana dnevna i sezonska migracija divljači (čl. 2. st. 1. toč. 15).

Stoga se odgovornost za štetu od divljači prosuđivala prema odredbama Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine broj 35/05) koje uređuju odgovornost za štetu od opasne stvari. Zakonom o izmjenama Zakonu o javnim cestama (čl. 13. toga Zakona) je iza čl. 32. Zakona o javnim cestama nova odredba čl. 32a koja glasi:

¹⁹ Zaključak o primjeni mjerodavnog materijalnog prava je za revizijsku odluku Rev 136/2017-2 s obzirom na vrijeme kada je došlo do naleta divljači na vozilo je upitan (op. autora).

²⁰ Članak 29. ZID ZJC glasi: „Na dan stupanja na snagu ovoga Zakona prestaje važiti odredba članka 108. stavka 2. Zakona poljoprivrednom zemljištu (»Narodne novine«, br. 152/08.) i članka 86. stavka 3. Zakona o lovstvu (»Narodne novine«, br. 140/05. i 75/09.).“

Odgovornost za štetu koju na javnoj cesti osobama ili na vozilu prouzroči divljač, snosi:

– vozač, ukoliko nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti i nije postupao po prometnom pravilu ili znaku,

– osoba ovlaštena upravljati javnom cestom prema odredbama ovoga Zakona, ukoliko nije postupala sukladno članku 7. ovoga Zakona,

– osoba koja gospodari lovištem u skladu s propisima koji uređuju lovstvo, u ostalim slučajevima.

Ovom odredbom je dakle propisano da za štetu koju na javnoj cesti osobama ili na vozilu prouzroči divljač, odgovora osoba koja gospodari lovištem u skladu s propisima koji uređuju lovstvo. Odgovornost osobe koja gospodari lovištem je dakle široko postavljena, i ona postoji u svim onim slučajevima kada nema odgovornosti za štetu vozača ili/i osobe ovlaštene upravljati javnom cestom prema odredbama ovoga Zakona. Međutim, ako osoba koja gospodari lovištem u parnici koja se protiv nje vodi radi naknade štete dokaže da je štetni događaj nastao zato što vozač nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti i nije postupao po prometnom pravilu ili znaku, ili/i ako dokaže da je šteta nastala zato što osoba ovlaštena upravljati javnom cestom nije postupala sukladno članku 7. toga Zakona, tada nema odgovornosti osoba koja gospodari lovištem.

U ovom slučaju prema utvrđenju nižestupanjskih sudova osoba ovlaštena upravljati javnom cestom nije postupala sukladno članku 7. Zakona o javnim cestama, prema kojoj javne ceste moraju biti građene, rekonstruirane i održavane na način da ih na siguran način mogu koristiti svi korisnici cesta kojima su namijenjene.

Propust se sastoji u tome što je osoba ovlaštena upravljati javnom cestom propustila postupiti po odredbi čl. 94. Pravilnika o prometnim znakovima, signalizaciji i opremi na cestama, kojim je propisano da se zaštitne žičane ograde postavljaju uz autose, brze ceste i ostale ceste po potrebi, a prema definiciji iz čl. 93. st. 1. toč. 1. Pravilnika žičane ograde su definirane su kao ograde namijenjene zaštiti prometa na cesti od divljači i drugih životinja.

S obzirom na to da je u ovom slučaju tuženik dokazao da je štetni događaj nastao uslijed propusta osobe ovlaštene upravljati javnom cestom, slijedi da tuženik Lovačko društvo Š. iz Cerovja ne odgovara za predmetnu štetu.”

V.1. ZAVRŠNO O SUĐENJU NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O JAVNIM CESTAMA (ZID ZJC/09)

Kako je vidljivo iz obrazloženja revizijskih odluka, za štetu koju na javnoj cesti osobama ili na vozilu prouzroči divljač, ako nema odgovornosti drugih, odgovara osoba koja gospodari lovištem u skladu s propisima koji uređuju lovstvo. U propisima koji uređuju lovstvo, stavljanjem izvan snage odredbe članka 86. stavak 3. ZO-a zapravo više nije bilo mjerodavne i specijalnije pravne norme koja bi, u slučaju naleta divljači na vozilo na javnoj cesti, mogla nedvosmisleno odgovoriti na pitanje odštetne odgovornosti lovovlaštenika.

Odgovornost osobe koja gospodari lovištem je, prema pravnom shvaćanju iz prije spomenute preinakuće revizijske presude, široko postavljena i ona postoji u svim onim slučajevima (pravna norma završava riječima: „*u ostalim slučajevima*“) kada nema odgovornosti za štetu vozača ili/i osobe ovlaštene upravljati javnom cestom. Međutim, ako osoba koja gospodari lovištem u parnici koja se protiv nje vodi radi naknade štete dokaže da je štetni događaj nastao zato što vozač nije prilagodio brzinu kretanja uvjetima na cesti i nije postupao po prometnom pravilu ili znaku, ili/i ako dokaže da je šteta nastala zato što osoba ovlaštena upravljati javnom cestom nije postupala²¹ sukladno odredbama iz tog Zakona, tek tada nema odgovornosti lovovlaštenika. U protivnom, zapravo bi, uvjetno rečeno „uvijek“ odgovarao lovovlaštenik.

Drugim riječima, kad se u parnici (u kojoj su na pasivnoj strani osoba koja gospodari cestom i lovovlaštenik) utvrdi neodgovornost vozača i osobe ovlaštene upravljati javnom cestom, preostalo bi utvrditi odgovornost lovovlaštenika, stoga je u takvoj situaciji pravni položaj lovovlaštenika, može se ustvrditi, postao gotovo jednak kao u razdoblju prije 8. srpnja 2009. godine. Dakle, u vremenu kada nije bilo „isključive primjene specijalnog zakona“²² već je u primjeni općih propisa (ZOO) sudska praksa polazila od shvaćanja da je divljač opasna stvar. Zato bi se opravdano moglo zaključiti da je odgovornost lovovlaštenika i u ovom

²¹ Kao u slučaju iz Rev 53/2014-2 od 22. svibnja 2018

²² Napominje se da se i u tom vremenu sudska praksa dijelom polazila od shvaćanja da je divljač na cesti opasna stvar – o tome u odlukama Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-I-6264/2014 od 4. ožujka 2015. i U-III-3356/2018. od 20. prosinca 2018. i presudi Visokog trgovačkog suda posl.br. Pž 5722/2016-3 od 2. studenog 2018.

razdoblju, prema sudskej praksi, bila supsidijarna i objektivna, bez obzira na krivnju, to tim prije što su sudovi i nadalje, kako to jasno proizlazi iz sudske prakse, primjenjivali opće odredbe o naknadi štete zbog opasne stvari.

VI. SUDSKA PRAKSA NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O CESTAMA (ZC)

(od 28. srpnja 2011. godine i nadalje)

Zakon o cestama stupio je na snagu 28. srpnja 2011. godine, kada je ujedno prestao važiti Zakon o javnim cestama. U dijelu koji nosi naslov „Naknada štete od divljači“, u članku 50. propisano je sljedeće:

(1) Za štetu trećim osobama nastalu na javnoj cesti zbog naleta na divljač odgovara se po osnovi krivnje.

(2) Pravna osoba koja upravlja javnom cestom, odnosno koncesionar odgovara za štetu iz stavka 1. ovoga članka nastalu na javnoj cesti ukoliko javna cesta, na zahtjev osobe koja gospodari lovištem, nije označena prometnom signalizacijom i opremom sukladno posebnim propisima.

Polazeći od navedenog, vidljivo je da se ova odredba odnosi na naknade štete do kojih na javnoj cesti dolazi zbog naleta na divljač s tim da je izrijekom rečeno - da se u takvom slučaju odgovara po osnovi krivnje. Uz to, stavkom drugim ove pravne norme posebno je propisano tko odgovara za takvu štetu i pod kojim pretpostavkama. Prema tekstu tog stavka, proizlazilo bi da pravna osoba koja upravlja javnom cestom, odgovara za štetu iz stavka 1. samo ukoliko javna cesta, na zahtjev osobe koja gospodari lovištem, nije označena prometnom signalizacijom i opremom sukladno posebnim propisima. Međutim, kako je vidljivo iz teksta pravne norme - za razliku od ranijeg rješenja iz članka 32.a ZID ZJC/09, u ovim se odredbama (što nomotehnički odgovara shvaćanju iz niže naznačenog rješenja Ustavnog suda Republike Hrvatske), više izrijekom ne spominje odštetu odgovornost lovoovlaštenika.

Već je istaknuto da je ustavnost ove odredbe bila predmetom razmatranja u postupku pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske te da rješenjem br. U-I-6264/2014 od 4. ožujka 2015. godine, nije prihvaćen prijedlog za pokretanje postupka. Polazeći od sadržaja tog rješenja, valja zaključiti da se ova pravna norma zapravo ni u čemu neposredno ne odnosi na odštetu odgovornost osoba koje gospodare lovištim. Odštetna odgovornost tih osoba (lovoovlaštenika i lovozakupnika) i načela na kojima se ta odgovornost zasniva, prema Ustavnom судu Republike Hrvatske, nisu predmet njezinog uređenja. Slijedom toga, a polazeći ponovno od sadržaja navedenog ustavnopravnog rješenja, valja istaknuti da se u toj odluci posebno naglašava kako je odgovornost osoba koje gospodare lovištim i nadalje uređena (i to kao objektivna) Zakonom o lovstvu i općim propisima obveznog prava (članci 1063. – 1067. Zakona o obveznim odnosima, s tim da osporenim člankom 50. stavkom 1. ZC nije derogirana.

U revizijskoj odluci br. Rev 2902/2016-2 od 28. kolovoza 2019., u kojoj je prvotuženik bilo Lovačko društvo S., zbog štetnog događaja koji se zbio 21. ožujka 2012. uslijed naleta srne na vozilo tužitelja na kolniku državne ceste, u odnosu na odgovornost prvotuženika, navodi se sljedeće:

Tužbenim zahtjevom tužitelj kao vlasnik vozila potražuje naknadu imovinske štete na vozilu do koje je došlo 21. ožujka 2012. uslijed naleta srne na kolniku državne ceste ... Na temelju činjeničnih utvrđenja:

- da je Lj. I. 21. ožujka 2012. između 5,00 i 5,30 sati upravljala osobnim vozilom u vlasništvu tužitelja cestom ..., kroz mjesto H.,
 - da je pritom svojim vozilom naletjela na srnu na području lovišta kojim gospodari prvotuženik,
 - da je kolnik bio suh, vremenske prilike povoljne, a vidljivost smanjena zbog sumraka,
 - da se 300 metara prije mjesta naleta, gledano iz smjera kojim se kretalo predmetno vozilo, nalazi prometni znak ograničenja brzine na 80 km/h i znak upozorenja "divljač na kolniku",
 - da se vozilo tužitelja kretalo brzinom od oko 75 km/h,
 - da je preglednost na tom dijelu ceste velika, što znači da bi na otprilike 100 m prije mjesta naleta postojala mogućnost uočavanja srne na cesti, - da tehničkim putem nije moguće utvrditi da li se srna prije naleta već nalazila na kolniku ili da je izletjela iz žbunja pored ceste, kao niti brzinu kretanja srne,
 - da u slučaju da je srna izletjela iz žbunja pored ceste te da se kretala brzinom od 15 km/h (kao minimalna brzina trčanja srne) vozač ju je mogao uočiti na udaljenosti od oko 31,2 metara u kojem trenutku bi vozač mogao izbjegić nalet da se kretao brzinom do 61 km/h,

- da u slučaju da je srna pretrčavala kolnik brzinom od 40 km/h, prometna nezgoda ne bi mogla biti izbjegnuta niti pri jednoj brzini kretanja vozila,

- da u slučaju da srna nije pretrčavala kolnik već da je stajala uz rub ceste ili na kolniku tužiteljica bi uspjela istu uočiti na dovoljnoj udaljenosti da na vrijeme zaustavi vozilo,

- prvostupanjski sud je odbio tužbeni zahtjev kao neosnovan primjenom čl. 51. Zakona o sigurnosti prometa na cestama ("Narodne novine" broj 67/08 i 74/11 - dalje: ZSPC) ocijenivši da nema odgovornosti prvočuženika i drugotuženika za nastalu štetu u smislu odredbe čl. 50. Zakona o cestama ("Narodne novine" broj 84/11 - dalje: ZC) jer je nastala šteta posljedica postupanja oštećenice koja se trebala povećati oprez i voziti brzinom manjom od 61 km na sat jer bi na taj način mogla uočiti srnu i zaustaviti vozilo. (...)

U obrazloženju presude drugostupanjski sud ocjenjuje pogrešnim zaključak prvostupanjskog suda da se na prvočuženika primjenjuju pravila sadržana u odredbi čl. 50. ZC već iznosi stav da se odgovornost prvočuženika za štetu od divljači kao opasne stvari prosuđuje po općim pravilima o objektivnoj odgovornosti Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine" broj 35/05, 41/08 i 125/11 - dalje: ZOO), jer divljač na cesti zbog povećane opasnosti nastanka štete za okolinu predstavlja opasnu stvar u smislu čl. 1063. ZOO. (...)"

S obzirom da se revizijski sud, odbijajući u ovom slučaju reviziju Lovačkog društva S. pozvao na odredbu članka 396.a ZPP-a, korisno je proučiti i odluku Županijskog suda u Velikoj Gorici posl.br. Gž-2021/2015-2 od 6. travnja 2016. godine, koja u pravno relevantnom dijelu glasi:

„Predmet spora je naknada imovinske štete na vozilu koju je tužitelj pretrpio kao vlasnik vozila reg. oznake ZG XXxx-D prilikom naleta vozila na srnu na kolniku ceste D-2, u mjestu Hrastje dana 21. ožujka 2012. kada je njegovim vozilom upravljala Lj. I..

Prvostupanjski je sud u pobijanoj odluci utvrdio da tužitelj tijekom postupka nije dokazao postojanje krivnje I. i II. tuženika, ali je utvrdio postojanje krivnje vozačice predmetnog vozila koja nije prilagodila brzinu kretanja vozila smanjenoj vidljivosti zbog sumraka i potrebi povećanog opreza zbog postavljenog znaka opasnosti „divljač na cesti“ vozeći brzinom većom od 61 km/h, a pri kojoj brzini nije mogla na vrijeme zaustaviti vozilo i izbjegći nalet na srnu.

Na pravilno utvrđeno činjenično stanje prvostupanjski je sud pravilno primjenio materijalno pravo iz čl. 50. st. 1. Zakona o cestama („Narodne novine“ broj: 84/11) kada je u odnosu na II. tuženika odbio tužbeni zahtjev, jer je II. tuženik postavljanjem znaka opasnosti „divljač na cesti“ otklonio svoju odgovornost za predmetnu štetu, slijedom čega je valjalo temeljem čl. 368. st. 1. ZPP-a odbiti žalbu tužitelja kao neosnovanu i potvrditi pobijanu presudu u dijelu pod točkom I. izreke pobijane presude kojim je odbijen tužbeni zahtjev tužitelja u odnosu na II. tuženika.

Međutim, odredba čl. 50. st. 1. i 2. Zakona o cestama odnosi se na oštećenika kao osobu koja je pretrpjela štetu na javnoj cesti i pravnu osobu koja upravlja cestama, dok se odgovornost I. tuženika za štetu od divljači kao opasne stvari prosuđuje po općim pravilima o objektivnoj odgovornosti iz Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine“ broj: 35/05, 41/08 i 125/11-dalje: ZOO), jer divljač na cesti zbog povećane opasnosti nastanka štete za okolinu predstavlja opasnu stvar u smislu čl. 1063. ZOO-a.

Prvostupanjski je sud pogrešno primjenio materijalno iz čl. 50. st. 1. Zakona o cestama kada je utvrdio da je vozačica koja je u trenutku nezgode upravljala vozilom tužitelja isključivo odgovorna za predmetnu štetu.

Naime, temeljem prometnog vještačenja koje je provedeno tijekom prvostupanjskog postupka utvrđeno je da nalet na srnu nije bilo moguće izbjegći kod svih brzina većih od 61 km/h, a ograničenje brzine na tome dijelu ceste iznosilo je 80 km/h pa da se vozilo tužitelja i kretalo brzinom koja je primjerena postavljenom znaku opasnosti „divljač na cesti“ te smanjenoj vidljivosti zbog sumraka nezgoda ne bi bila izbjegnuta.

Stoga se pravilnom primjenom materijalnog prava iz čl. 50. st. 1. ZOO-a utvrđuje da vozačica automobila tužitelja nije odgovorna za nastanak prometne nezgode.

Među strankama nije sporno da je predmetna šteta nastala u lovištu kojeg je lovoovlaštenik I. tuženik, a sukladno čl. 83. st. 2. Zakona o lovstvu („Narodne novine“ broj: 140/05 i 75/09) smatra se da srna stalno živi u lovištu u kojem je počinjena šteta, ako lovoovlaštenik u tom lovištu ne dokaže protivno, što I. tuženik nije dokazao.

Kako divljač na cesti predstavlja opasnu stvar zbog povećane opasnosti za nastanak štete, temeljem čl. 1064. ZOO-a, a u vezi čl. 82. st. 3. Zakona o lovstvu, za predmetnu štetu odgovoran je I. tuženik kao lovoovlaštenik lovišta u kojem srna živi.“

Konačno u reviziji po dopuštenju br. Rev 352/2022-2 od 27. travnja 2015., koja je donesena povodom dopuštenog pravnog pitanja postavljenog od strane Lovačke udruge Š., kao revidentice, u rješenju Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. Revd-2222/2021-2 od 3. studenoga 2021., zauzeto je sljedeće pravno shvaćanje:

„3. Ovaj je sud rješenjem broj Revd-2222/2021-2 od 3. studenoga 2021. dopustio drugotuženoj Lovačkoj udruzi Š. reviziju protiv drugostupanjske presude zbog pitanja: „...ekskulpira li nepostupanje osobe ovlaštene upravljati javnom cestom po zahtjevu iz članka 50. stavka 2. Zakona o cestama (“Narodne novine” broj 84/11, 18/13, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14) lovorlaštenika od odgovornosti za štetu?” ocjenjujući da je postavljeno pitanje važno za od-luku u sporu i za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njihovoj primjeni te za razvoj prava kroz sudsku praksu imajući na umu da praksa drugostupanjskih sudova po ovom pitanju nije jedinstvena.(...)“

6. Revizija nije osnovana.

9. Nižestupanjski su sudovi utvrdili slijedeće pravno odlučne činjenice:

- da se 27. travnja 2015. oko 7,50 sati na kolniku županijske ceste broj 5013 Buzet - Cerovlje, na kilometar stupu 6 km i 800 metara, dogodila prometna nesreća na način da je pred vozilo marke “T. Corolla” reg. oznake PU XXX-XI, kojim je upravljao M. G., s lovišta Lovačke udruge Š. iskočila srna i udarila u prednji lijevi dio vozila čime je na vozilu nastala imovinska šteta u iznosu od 12.943,69 kuna;

- da divljač nakon nesreće nije pronađena;

- da je brzina kretanja vozila prije naleta bila 51,30 km/h, a u času naleta oko 30 km/h te da se nalet mogao izbjegći brzinom kretanja vozila nižom od 44 km/h, dok je ograničenje brzine na toj dionici ceste 90 km/h;

- da pri brzini kojom se kretalo vozilo nije postojala mogućnost izbjegavanja naleta;

- da u vrijeme štetnog događaja na toj dionici ceste nije bio postavljen prometni znak opasnosti “divljač na cesti”, iako je drugotužena izvjestila prvotuženu o potrebi postavljanja navedene signalizacije;

- da vozač vozila ni na koji način nije mogao izbjegći nalet na divljač u konkretnoj prometnoj situaciji.

10. Na temelju ovako utvrđenog činjeničnog stanja nižestupanjski su sudovi zaključili da su za predmetni štetni događaj solidarno odgovorne obje tužene. Pritom su ocijenili da je prvotužena Županijska uprava za ceste I. županije odgovorna na temelju odredbe članka 50. stavka 2. Zakona o cestama (“Narodne novine” broj 84/11, 22/13 i 54/13, dalje: ZC), i to po osnovi krivnje, jer na zahtjev drugotužene (podnesen prije 18. rujna 2011. - list 29 spisa) nije postavila znak opasnosti “divljač na cesti” (znak je postavljen nakon nastanka štetnog događaja) koji će sudionike u prometu upozoravati na opasnost od mogućeg naleta divljači. S druge su strane, sudovi odgovornost drugotužene Lovačke udruge Š. utemeljili na odredbi članka 83. stavka 1. Zakona o lovstvu (“Narodne novine” broj 140/05, 75/09 i 153/09, dalje: ZL), uz supsidijarnu primjenu pravila o odgovornosti sadržanih u odredbama ZOO, i to članka 1063. do 1067. ZOO, prema kriteriju odgovornosti za štetu od opasne stvari, slijedom čega drugotužena odgovara kao vlasnica divljači (srne) jer divljač na cesti predstavlja opasnu stvar. Pritom su se pozvali na pravna shvaćanja ovog suda izražena u odluci broj Rev 1889/2016 od 5. lipnja 2019. i Ustavnog suda RH broj U-I/6264/2014.(...)“

14. Naime, sukladno odredbi članka 50. stavaka 1. i 2. ZC, pravna osoba koja upravlja javnom cestom odnosno koncesionar, odgovora za štetu trećim osobama nastalu na javnoj cesti zbog naleta divljači po osnovi krivnje, ukoliko na zahtjev osobe koja gospodari lovištem, javnu cestu ne označi prometnom signalizacijom i opremom sukladno posebnim propisima. To znači da se krivnja pravne osobe koja upravlja cestom odnosno koncesionara može sastojati samo u propustu da postavi posebnu signalizaciju i znakove koji će sudionike u prometu upozoravati na opasnost od mogućeg naleta divljači.

15. S druge strane, odgovornost drugotužene za štetu koja je nastala naletom divljači na vozilo na javnoj cesti je objektivna, što znači da lovačka društva ili udruge za tu štetu odgovaraju po načelu uzročnosti jer je divljač u takvim okolnostima opasna stvar, o kojem je pitanju praksa ovog suda jedinstvena (primjerice, Rev 1057/14 od 5. prosinca 2017. i Rev-2902/16 od 28. kolovoza 2019.)

16. Stoga je odgovor na pravno pitanje zbog kojeg je revidentici dopušteno podnijeti reviziju vezan uz postojanje mogućnosti oslobođenja od odgovornosti za štetu prouzročenu opasnom stvari. Slučajevi oslobođenja od odgovornosti za tu štetu propisuje odredba članka 1067. stavka 1. ZOO u skladu s kojim se vlasnik opasne stvari oslobađa odgovornosti ako je šteta nastala, među ostalim, isključivo radnjom treće osobe, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao spriječiti (stavak 2.), a ako je nastanku štete djelomično pridonijela treća osoba, ona odgovara oštećeniku solidarno s vlasnikom stvari, a dužna je snositi naknadu razmjerno težini svoje krivnje (stavak 4.).

17. To znači da bi se revidentica u okolnostima konkretnog slučaja mogla oslobođiti od objektivne odgovornosti za štetu od opasne stvari ukoliko dokaže da je propust prvotužene koji je vezan uz nepostavljanje prometnog znaka opasnosti “divljač na cesti” na predmetnoj prometnici, usprkos zahtjevu revidentice, bio u uzročnoj vezi s predmetnim štetnim događajem, a ako to ne dokaže ne bi se mogla oslobođiti od odgovornosti. O toj okolnosti upravo i ovisi odgovor na pitanje zbog kojega je revizija dopuštena.

18. Zato nepostupanje osobe ovlaštene upravljati javnom cestom po zahtjevu lovoovlaštenika iz članka 50. stavka 2. Zakona o cestama ("Narodne novine" broj 84/11, 18/13, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14) oslobađa lovoovlaštenika od objektivne odgovornosti za štetu nastalu naletom divljači (srne) na vozilo na cesti samo ukoliko je to nepostupanje u uzročnoj vezi sa štetnim događajem i štetom jer bi u tom slučaju lovoovlaštenik dokazao da je šteta, djelomično ili potpuno, nastala radnjom treće osobe koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjegći ni otkloniti čime bi bile ostvarene pretpostavke za oslobođenje od odgovornosti u smislu odredbe članka 1067. stavaka 1., 2. i 4. ZOO.(...)

20. Stoga je reviziju valjalo odbiti i odlučiti kao izreci temeljem odredbe članka 393. stavka 1. ZPP."

Osim rečenog, važno je uz ostalo uočiti da je u odnosu na pitanje - je li propust osobe koja gospodari cestom u uzročnoj vezi sa štetnim događajem, u reviziji po dopuštenju izraženo pravno shvaćanje, prema kojem - kad je vozač i bez prometnog znaka „divljač na cesti“ vozio značajno manjom brzinom od dopuštenе, što upućuje na njegov oprez u vožnji koji bi se opravdano mogao očekivati i uz postojanje spomenutog prometnog znaka, propust na strani osobe koja gospodari cestom nije u uzročnoj vezi s nastalom štetom.

V.1. ZAVRŠNO O SUĐENJU NAKON STUPANJA NA SNAGU ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O CESTAMA (ZC)

Slijedom toga, kako je jasno vidljivo iz prije navedene sudske prakse, posebice revizijske odluke po dopuštenju, sudovi su i nadalje, odlučujući o naknadi štete zbog naleta divljači na vozilo, polazili od jedinstvenog shvaćanja da je divljač na cesti opasna stvar, stoga se lovoovlaštenik mogao oslobođiti svoje objektivne odgovornosti za štetu, prema odredbama članka 1067. stavka 1. ZOO/05 ukoliko dokaže da je propust osobe koja gospodari cestom - vezan uz nepostavljanje prometnog znaka opasnosti "divljač na cesti" na predmetnoj prometnici, usprkos zahtjevu lovovlaštenika, bio u uzročnoj vezi s predmetnim štetnim događajem, a ako to ne dokaže, lovoovlaštenik se ne bi mogao oslobođiti od svoje kauzalne odgovornosti.

U prije spomenutoj reviziji po dopuštenju br. Rev 352/2022-2 od 5. travnja 2022. istaknuto je da prema odredbi članka 50. ZC, pravna osoba koja upravlja javnom cestom odnosno koncesionar, odgovara za štetu trećim osobama nastalu na javnoj cesti zbog naleta divljači po osnovi krivnje, ukoliko na zahtjev osobe koja gospodari lovištem, javnu cestu ne označi prometnom signalizacijom i opremom sukladno posebnim propisima. To znači da je krivnja pravne osobe koja upravlja cestom samo u propustu da postavi posebnu signalizaciju i znakove²³ koji će sudionike u prometu upozoravati na opasnost od mogućeg naleta divljači.

S druge strane, prema istoj revizijskoj odluci, odgovornost lovovlaštenika za štetu koja je nastala naletom divljači na vozilo na javnoj cesti je objektivna, što znači da lovačka društva ili udruge za tu štetu odgovaraju po načelu uzročnosti jer je divljač u takvim okolnostima opasna stvar, o čemu je praksa najvišeg suda jedinstvena²⁴.

U odgovoru na sporno pitanje - koje materijalno pravo primijeniti u slučaju štete koja nastaje naletom divljači na vozilo²⁵, tj. da li odredbe propisa koji se odnose na pravne osobe koje upravljaju cestom ili one koje se odnose na lovstvo i lovovlaštenike, valja odgovoriti - da u situaciji kada je tužba za naknadu štete podnesena samo protiv pravne osobe koja upravlja cestom, tada su mjerodavne zakonske odredbe koje se odnose na upravljanje cestama, međutim, ako je tužba podnesena protiv lovačkog društva, mjerodavne su zakonske odredbe kojima se uređuje odštetna odgovornost osoba koje gospodare lovištima²⁶. U svakom slučaju i slijedom rečenog, kada su na pasivnoj stvari utužene obje navedene pravne osobe, tada su za pravilnu odluku o tužbenom zahtjevu mjerodavna oba propisa. Valja istaknuti da je i u ovom vremenu, u odnosu na lovovlaštenika sudska praksa kontinuirano polazila od pravnog shvaćanja o divljači kao opasnoj stvari za koju po objektivnom kriteriju odgovara njezin vlasnik, dakle, da postojeće odredbe specijalnih zakona ne derogiraju opće odredbe o objektivnoj odgovornosti lovovlaštenika za opasnu stvar.

²³ Ako se ne radi o obvezi postavljanja nekih drugih sredstava u odnosu na divljač (fizičkih zapreka, itd.)

²⁴ U tom se smislu revizija po dopuštenju poziva na revizijske odluke br. Rev 1057/14 od 5. prosinca 2017. te Rev-2902/16 od 28. kolovoza 2019.

²⁵ O tome podrobnije u odluci U-III-3356/2018 od 20.12.2018.

²⁶ O tome više u odlukama Ustavnog suda Republike Hrvatske naznačenim u fusnoti pod 24.

O tome se na jasan i pravno prihvatljiv način govori i u presudi Visokog trgovačkog suda posl.br. PŽ 5722/2016-3 od 2. studenog 2018. godine, kojom je odbijena žalba tuženog lovoovlaštenika (Lovačka udružiga „D.“ xx na K.) i potvrđena prvostupanjska presuda kojom je naloženo tuženiku naknaditi štetu tužitelju. Navodi se dio iz obrazloženja:

Predmet spora je tužiteljev regresni zahtjev za naknadu štete u iznosu od 13.321,30 kn s pripadajućim zakonskim zateznim kamatama budući da je isplatio osiguraniku na čije je vozilo, 30. siječnja 2010., naletjela srna prilikom vožnje prometnicom (državnom cestom broj 203) u mjestu Brod na Kupi, osigurninu (u vidu naknade štete) u tom iznosu.

Neosnovan je tuženikov žalbeni navod da, primjenom Zakona o cestama, odgovara po principu krivnje. Zakonom o cestama se utvrđuje odgovornost za štetu od naleta divljači pravnih osoba koje upravljaju javnom cestom, odnosno koncesionara, po načelu krivnje.

Dakle, prema odredbi čl. 50. st. 2. ZOC-a, pravna osoba koja upravlja javnom cestom, odnosno koncesionar odgovara za štetu trećim osobama nastalu na javnoj cesti zbog naleta na divljač, samo ako javna cesta, na zahtjev osobe koja gospodari lovištem, nije označena prometnom signalizacijom i opremom sukladno posebnim propisima. Odredbom čl. 1. ZOC-a propisano je da se tim Zakonom uređuje pravni status javnih cesta i nerazvrstanih cesta, način korištenja javnih cesta i nerazvrstanih cesta, razvrstavanje javnih cesta, planiranje građenja i održavanja javnih cesta, upravljanje javnim cestama, mjere za zaštitu javnih i nerazvrstanih cesta i prometa na njima, koncesije, financiranje i nadzor javnih cesta.

Sporni čl. 50. ZOC-a razvrstan je u glavu IV., pod nazivom „Mjere za zaštitu javnih cesta i prometa“. Slijedom navedenog, st. 1. čl. 50. ZOC-a, kojim je propisano da se za štetu odgovara po načelu krivnje, nije moguće promatrati izvan konteksta predmeta uređenja Zakona o cestama u cjelini i, posebno, glave IV. tog Zakona, kao što ga nije moguće promatrati ni odvojeno od sadržaja st. 2. te zakonske odredbe. Naime, iz st. 2. čl. 50. ZOC-a jasno proizlazi da nije riječ o pravnom uređenju odgovornosti osoba koje gospodare lovištima za štetu koja na javnoj cesti bude prouzročena trećim osobama naletom divljači. Budući da se radi o odredbi zakona koji uređuje pravno područje javnih cesta, riječ je o pravnom uređenju odgovornosti pravne osobe koja upravlja javnom cestom, odnosno koncesionara javne ceste za štetu koja na javnoj cesti bude prouzročena trećim osobama naletom divljači.

Odgovornost osoba koje gospodare lovištem, a time i tuženika, utvrđuje se prema propisima Zakona o lovstvu („Narodne novine“ broj: 140/05, 75/09 i 153/09; dalje: ZOL) te općim propisima obveznog prava, odnosno Zakonom o obveznim odnosima (čl. 1045. st. 3. u vezi s čl. 1063. do 1067.), kao što je to pravilno zaključio prvostupanjski sud. Stoga, u konkretnom slučaju tuženik, kao lovoovlaštenik u smislu odredbe čl. 83. ZOL-a, odgovara za štetu koju je prouzročila divljač naletom na motorno vozilo.

Divljač na javnoj cesti smatra se opasnom stvari, a za štetu od opasne stvari odgovara njezin vlasnik sukladno odredbi čl. 1064. ZOO-a. Prvostupanjski sud je utvrdio da tužnik tijekom prvostupanjskog postupka nije dokazao ekskulpacische razloge za oslobođenje od odgovornosti za štetu predviđene odredbom čl. 1067. ZOO-a pa ga je valjalo obvezati na isplatu utuženog iznosa. S tim u vezi, neosnovano ukazuje tužnik u žalbi da je i motorno vozilo u pogonu opasna stvar te da prema tome i imatelj vozila odgovara za nastalu štetu.

VI. STUPANJE NA SNAGU ZAKONA O LOVSTVU²⁷

Na kraju, dana 17. studenog 2018. stupio je na snagu novi Zakon o lovstu, koji u članku 80. stavak 6. na određen način, slično kao i 2009. godine (kao u ZID ZoL/09), ponovno propisuje sljedeće:

Za štetu nastalu naletom vozila na divljač odgovara se na sljedeći način:

- vozač ako se utvrdi da je upravlja vozilom protivno odredbama propisa kojima je uređeno područje o sigurnosti prometa na cestama i postojećim prometnim znakovima izričitih naredbi*
- lovoovlaštenik na čijem je lovištu nastala šteta ako se utvrdi da je šteta nastala zbog provođenja lova.*

Valja istaknuti da je ovakvo zakonodavno uređenje zapravo gotovo istovjetno onom iz srpnja 2009. godine kad je pitanje odgovornosti za štetu naletom divljači na vozilo bilo propisano u članku 86. ZOL-a i kada je lovoovlaštenik bio odgovoran samo u slučaju vršenja skupnog lova.

²⁷ „Narodne novine“ br. 99/18., 32/19 i 32/20.

U odnosu na ovu zakonsku odredbu još nema ustaljene i jedinstvene sudske prakse, ali se uvijek može povući paralela mogućih rješenja u sudskim sporovima u odnosu na istovjetan propis iz vremena kada je važio novelirani članak 86. stavak 3. ZO-a (vrijeme nakon 8. srpnja 2009. do 28. prosinca 2009.)²⁸. Naime, u jednom kraćem razdoblju, kako je to zorno iz prije navedene sudske prakse, dok zakonodavac nije posebno riješio pitanje po kojim pravilima odgovara osoba koja gospodari cestom i za vrijeme važenja članka 86. stavak 3. ZO-a, odgovornost tih osoba bila je gotovo objektivna, dok samo u tom vremenu odgovornost lovovlaštenika u pravilu nije ocjenjivana kao objektivna odgovornost zbog opasne stvari.

Teško je vjerovati da će sudska praksa ponovno krenuti onim smjerom kojim se kretala za vrijeme važenja ZID ZO/09, to tim prije jer su do sada pa i na ustavnopravnoj razini, razriješena sporna i važna pravna pitanja o objektivnoj odgovornosti lovovlaštenika iz članka 1063. i 1064. ZOO/05, koja odgovornost postoji neovisno od normi specijalnog zakona.

Na kraju, potrebno je upozoriti da je za cijelo vrijeme od stupanja na snagu Zakona o lovstvu, tj. od 17. studenog 2018. pa do 1. lipnja 2022. godine, pitanje odštetne odgovornosti zbog naleta divljači bilo pokriveno policom osiguranja od odgovornosti i sadašnjim privremenim rješenjem kojim se oštećenicima naknajuje šteta sredstvima osiguranim od strane Ministarstva poljoprivrede pa su, očito iz tog razloga u najvećem dijelu izostali i sudski sporovi radi naknade štete.

VII. UMJESTO ZAKLJUČKA

Kako je vidljivo iz sudske prakse u odnosu na sporna pitanja koja proizlaze iz naleta divljači na vozilo, tijekom godina „iskristaliziralo“ se jedinstveno shvaćanje da je divljač na cesti opasna stvar, slijedom čega za štete koje potječu od opasne stvari, ako nije utvrđeno nešto drugo, odgovara njihov vlasnik (ili po ranijem općem obveznom propisu: imatelj). To se shvaćanje kroz sve vrijeme prikazano u ovom tekstu, manje više, zapravo nije mijenjalo neovisno od promjena mjerodavnih zakona i njihova različitog uređenja.

Istina samo u vremenu od 8. srpnja do 28. prosinca 2009. godine (za važenja ZID ZO/09) sudska praksa je djelomično odstupila od pravnog shvaćanja o divljači kao opasnoj stvari ili pravilnije rečeno o kauzalnoj odgovornosti lovovlaštenika, međutim, prije spomenute odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske imale su i na tu praksu važan utjecaj slijedom čega se više nije ponavljala.

Prema onom što smo mogli zaključiti iz relevantnih odluka koje se u svom najvećem dijelu citiraju, u odnosu na naknadu štete zbog naleta divljači na vozilo i odštetno pravne institute, prevladava shvaćanje da se u odnosu na osobe koje gospodare cestama, prema načelu (predmijevane) krivnje, primjenjuju propisi koji se odnose na ceste i sigurnost prometa na cestama, dok se u odnosu na lovovlaštenike primjenjuju propisi kojima se uređuje lovstvo, ali na način da lovovlaštenici, ako se ne radi o šteti zbog provođena lova (tzv. „skupni lov“²⁹), odgovaraju po načelu objektivne odgovornosti za štetu od opasne stvari. Pritom je istaknuto da propisi posebnih zakona nisu derogirali primjenu općih odredbi Zakona o obveznim odnosima i to u onom dijelu koji se odnosi na odgovornost za naknadu štete od opasne stvari. Time je odgovoreno i na pitanje - što ako je do štete došlo bez krivnje vozača ili što kad nema krivnje osobe koja upravlja cestom i što ako šteta u konačnici nije posljedica provođenja (skupnog ili organiziranog) lova.

Jednako tako je i u odnosu na uzročnu vezu, naime, ako postupanje ili propust osobe koja upravlja cestom nije u uzročnoj vezi s nastankom štete uslijed naleta divljači na vozilo, štetu će u konačnici snositi lovovlaštenik po načelu objektivne odgovornosti.

Sudska praksa je jasno odgovorila da kod sraza motornog vozila i divljači na javnoj cesti motorno vozilo ne treba smatrati opasnom stvari jer se radi o šteti koju je prouzročila divljač kao opasna stvar, a ne o šteti koju je na divljači pričinilo motorno vozilo.

²⁸ „Općim propisima obveznog prava uređena je odgovornost za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti, konkretno člancima 1063. - 1067. ZOO-a. Prema članku 1063. ZOO-a šteta nastala u vezi opasnom stvari smatra se da potječe od te stvari, osim ako se dokaže da one nisu bile uzrok štete, a prema članku 1064. ZOO-a za štetu od opasne stvari odgovara njezin vlasnik. U skladu s dugogodišnjom sudsksom praksom divljač na cesti predstavlja opasnu stvar (Rev 2449/1990-2 od 27. veljače 1991., Rev 2070/1992-2 od 16. prosinca 1992., Rev 2436/1995-2 od 4. veljače 1999.)“ (Iz odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske br. 3356/2018. od 20. prosinca 2018.)

²⁹ U tom bi slučaju i lovovlaštenik odgovarao po načelu (predmijevane) krivnje.

Vlasnikom divljači prema sudskoj praksi smatra se njihov imatelj - lovoovlaštenik iz čijeg je lovišta divljač izašla na cestu. Međutim, ako je divljač dobro od interesa za Republiku Hrvatsku i ima njezinu osobitu zaštitu, valjalo bi *de lege ferenda*, prije svega u interesu samih oštećenika, razmisliti o možebitnoj objektivnoj odgovornosti države za štete do kojih dođe naletom divljači na vozila - posebice kada su u pitanju štete zbog povrede prava osobnosti na tjelesno i duševno zdravlje, odnosno smrti vozača ili putnika ili se radi o osobito teškim invaliditetima oštećenika i odštetnim zahtjevima oštećenih osoba i njihovih bliskih srodnika.

U svakom slučaju, s obzirom na ozbiljan porast ovakvih šteta i njihovih posljedica valjalo bi razmisliti i o djelotvornijem načinu da se putem osiguratelja i njihovih kuća učinkovito riješi pitanje naknada štete zbog naleta divljači na vozilo, naročito tamo gdje je to, s obzirom na mjesto događaja, bilo gotovo nemoguće izbjegći.

Završno, u izradi je Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o lovstvu u kojem bi, imajući na umu potrebe općeg interesa da se štete od naleta divljači na vozila rješavaju tako da oni sudionici (vozači i putnici) koji ničim nisu skrivili štetu ili doprinijeli vlastitoj šteti, ostanu bez bilo kakve zakonodavne zaštite ili im se ona s obzirom na nejasna i nedjelotvorna zakonodavna rješenja pokazuje kao prevelik teret. Drugačijim propisivanjem naknade štete trebalo bi postići pravedniju ravnotežu između općeg interesa za pravičnom naknadom štete oštećenih osoba i interesa samih lovoovlaštenika, ali i onih osoba koje gospodare cestama, te konačno i države jer je divljač dobro od interesa za Republiku Hrvatsku i ima njezinu osobitu zaštitu.

Mr. sc. Igor Periša*

NOVINE U STEČAJNOM PRAVU

I. UVOD

Stečajni zakon¹ noveliran je ove godine Zakonom o izmjenama i dopunama Stečajnog zakona² koji je na snagu stupio 31. ožujka 2022., osim odredaba njegovih članaka kojima se uređuju pravila o rokovima za prekid ovršnih postupaka (čl. 42. toga Zakona kojima je izmijenjen čl. 68. st. 2. i 3. SZ) i o postupanju Financijske agencije (dalje u tekstu: Fina) s osnovama za plaćanje nakon otvaranja stečajnoga postupka (čl. 44. toga Zakona kojim je izmijenjen čl. 69. SZ). One će na snagu stupiti 1. listopada 2022.

Prijelaznim i završnim odredbama (čl. 115. st. 1.) načelno je propisano da će se postupci započeti prije njegova stupanja na snagu dovršiti prema odredbama zakona koji je na snazi bio u vrijeme njihova pokretanja. To ne vrijedi za novelirana pravila SZ-a koja se odnose na prodaju dužnikove imovine na elektroničkoj javnoj dražbi (čl. 89. st. 1. t. 10. i 11., čl. 169. st. 6., čl. 235. st. 3. i čl. 247. st. 4. i 7.), koja će se primjenjivati na sve postupke u tijeku i na sve elektroničke javne dražbe u kojima se poziv na sudjelovanje u elektroničkoj javnoj dražbi objavljuje na mrežnim stranicama Fine nakon njegova stupanja na snagu (čl. 115. st. 2.).

Sve pravilnike propisane ZIDSZ-om ministar nadležan za poslove pravosuđa bio je dužan donijeti do 30. travnja 2022. (čl. 115. st. 3. toga Zakona).

Iz obrazloženja razloga potrebe noveliranja SZ-a³ proizlazi da ona u prvom redu proizlazi iz potrebe učinkovitijeg rješenja problema nesolventnosti poslovnih subjekata uslijed nastupa posebnih okolnosti radi proglašenja epidemije bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2. Pritom se naglašava kako se radi o okolnosti koja je značajno utjecala na porast nesolventnosti u Europskoj uniji što pak uzrokuje milijune izgubljenih radnih mjesta godišnje te se naglašava kako je novela potrebna i zbog jačanja položaja radnika poduzetnika kojemu prijeti stečaj.

Potreba noveliranja stečajnoga zakonodavstva proizlazi i iz obveze implementacije Direktive (EU) 2019/1023 (o izmjeni Direktive (EU) 2017/1132 o restrukturiranju i nesolventnosti) o okvirima za preventivno restrukturiranje, otpustu duga i zabranama te o mjerama za povećanje učinkovitosti postupaka koji se odnose na restrukturiranje, nesolventnost i otpust duga.

Konačno, naglašava se potreba ubrzanja stečajnih postupaka, kao i postupaka proizašlih iz stečajnih postupaka te poboljšanja pravnoga okvira stečajnoupraviteljske službe.

Ishod novele o kojoj je riječ izmjena je i dopuna SZ-a u dijelu općih i osnovnih postupovnih odredaba, potom, i najvećim dijelom, u pravilima kojima je uređena predstečajna nagodba, te u pravilima o uvjetima za obavljanje dužnosti stečajnoga upravitelja, o pobijanju dužnikovih pravnih radnji, o prodaji dužnikove imovine na elektroničkoj javnoj dražbi i o stečajnome planu.

* Mr. sc. Igor Periša, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

¹ Narodne novine br. 71/15 i 194/17, dalje u tekstu: SZ

² Narodne novine br. 36/22, dalje u tekstu: ZIDSZ

³ Konačni prijedlog zakona, www.sabor.hr

II. NOVELIRANE OPĆE ODREDBE SZ-A

Odredbom čl. 1. ZIDSZ naglašeno je da SZ u hrvatsko zakonodavstvo preuzima Direktiva (EU) 2017/1132 o restrukturiranju i nesolventnosti o okvirima za preventivno restrukturiranje, otpust duga i zabranama te o mjerama za povećanje učinkovitosti postupaka koji se odnose na restrukturiranje, nesolventnost i otpust duga.

Redefinirani su ciljevi predstečajnoga postupka tako da se kao dodatni njegov cilj proklamira sprečavanje nesposobnosti plaćanja (čl. 2. st. 1. SZ). Kako je nesposobnost za plaćanje jedan od stečajnih razloga (čl. 6. st. 1. SZ), dok je prijeteća nesposobnost za plaćanje jedini predstečajni razlog (čl. 4. st. 1. SZ), za zaključiti je kako je cilj zakonodavca da kod poduzetnika čije je poslovanje u problemima na vrijeme sprijeći nastanak stečajnog razloga, da bi se omogućilo provođenje predstečajnog postupka nad njim, i, tako, njegov opstanak umjesto likvidacije.

Omogućuje se da se i nad dužnikom koji je pravomoćno osuđen za kazneno djelo zlouporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju, prijevare u gospodarskom poslovanju, prouzročenja stečaja, pogodovanja vjerovnika ili povrede obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga iz Kaznenog zakona Republike Hrvatske (daleje u tekstu: KZ) može provesti predstečajni postupak, ali samo ako je dužnik poduzeo primjerene mjere za otklanjanje problema koji su doveli do te osude te je o poduzetim mjerama i njihovim rezultatima obavijestio svoje vjerovnike tijekom pregovora o restrukturiranju i dao im detaljne informacije o poduzetim mjerama i njihovim rezultatima u prijedlogu za otvaranje predstečajnog postupka (čl. st. 7. SZ).

Novim čl. 7.a SZ razvijaju se mehanizmi i alati ranog upozoravanja kojima će se dužnicima u finansijskim problemima signalizirati potreba djelovanja bez odgađanja kako bi se izbjegao stečaj te kako bi na vrijeme mogli pristupiti restrukturiranju poslovanja koje je u problemima tako da se:

- dužniku osigurava pristup jasnom i transparentnom sustavu ranog upozoravanja na okolnosti koje bi mogle dovesti do prijeteće nesposobnosti plaćanja, posebice u slučaju njegova propuštanja izvršenja određenih vrsta plaćanja, a putem kojeg sustava se dužnik upozorava da je potrebno bez odgode djelovati;
- dužniku omogućuje korištenje uslugama savjetovanja koje pružaju javne ili privatne organizacije, radi izrade strategije na temelju koje bi se izbjegao nastanak prijeteće nesposobnosti za plaćanje;
- poslodavac obvezuje najmanje jednom na godinu obavijestiti radnike o novostima u pogledu sustava ranog upozoravanja, kao i postupaka i mjera koji se odnose na restrukturiranje i otpust duga (oslobodenje od preostalih obveza);
- dužnicima i cjelokupnoj javnosti na raspolaganju stavlju relevantne i ažurirane informacije o pristupu sustavu ranog upozoravanja, kao i postupcima koji se odnose na restrukturiranje i otpust duga (oslobodenje od preostalih obveza) na mrežnoj stranici e-Oglasna ploča sudova, pri čemu se proklamira kako informacije moraju biti lako dostupne i predstavljene na način prilagođen korisnicima,
- propisuje obveza da na mrežnoj stranici e-Oglasna ploča sudova budu javno dostupni podaci o sadržaju i načinu sastavljanja planova restrukturiranja, posebice prilagođeni potrebama mikro, malih i srednjih poduzeća, i to na hrvatskom i engleskom jeziku.

Za uspostavu sustava ranog upozoravanja za subjekte malog gospodarstva zaduženo je ministarstvo nadležno za poduzetništvo i obrt te je propisana obveza ministra nadležnog za poslove pravosuđa da uz prethodnu suglasnost ministra nadležnog za poduzetništvo i obrt te ministra nadležnog za financije pravilnikom uredi sustav ranog upozoravanja, način njegova korištenja te način objave navedenih informacija.

U vezi sa sustavom ranog upozoravanja te radi njegova funkcioniranja propisanim alatima i mehanizmima, ostaje za vidjeti u kojoj će mjeri, odnosno hoće li uopće, uspostava toga sustava za ishod imati manji broj stečajeva koji okončavaju dužnikovom likvidacijom, a veći broj oporavljenih poduzetnika. Osim toga, pitanje je je li koji od poduzetnika nesposoban za plaćanje postao samo zato što dosad na raspolaganju nije imao predmetnom Novelom uspostavljen sustav ranog upozoravanja na takvu mogućnost, odnosno je li za pretpostaviti da dosad poduzetnici sve do nastanka stečajnog razloga nisu mogli prepoznati prijetnju insolventnosti, kao i je li opravданo očekivati da će se radnici, na temelju obavijesti koje im sada poslodavac mora davati, u većoj mjeri uključiti u sprječavanje nastanka razloga za neki od insolvencijskih postupaka.

Novelom je u Općim odredbama (čl. 20.a SZ) osvanula i dužnost direktora odnosno uprave društva da u slučaju vjerojatnosti nastanka nesposobnosti za plaćanje u obzir uzmu: 1. interes vjerovnika, nositelja udje-

la i drugih osoba s posebnim interesom u skladu s člankom 232. SZ koji uređuje pretpostavke za otuđenje poduzeća ili pogona osobama s posebnim interesom; 2. poduzimanje mjera kojima bi se izbjegla nesposobnost za plaćanje; 3. izbjegavanje namjernih radnji ili radnji iz krajnje nepažnje kojima se ugrožava održivost poslovanja.

Također, propisana je obveza ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa da prikuplja i generira na godišnjoj osnovi i nacionalnoj razini podatke o postupcima koji se odnose na restrukturiranje, nesolventnost i otpust duga, po vrsti postupaka te koji obuhvaćaju elemente koji se odnose na broj tih postupaka, njihovu duljinu trajanja i neke ostale elemente, kao i podatke o troškovima postupka, prosječnim stopama naplate vjerovnika, broju izgubljenih radnih mjesta. Jasno je da ova odredba za samo provođenje bilo kojeg konkretnog postupka koji se vodi prema SZ-u nema nikakav značaj, već ona za svrhu može imati jedino to da se na temelju prikupljenih podataka može zaključivati o uspješnosti zakonodavnog okvira kakav daje SZ i eventualnoj potrebi njegova unapređenja. Prema tome, takva je odredba mogla biti i dio nekoga od propisa kojima se uređuju pravila službene statistike.

III. NOVELIRANE OSNOVNE POSTUPOVNE ODREDBE SZ-A

Promjene u ovome dijelu odnose se na:

- Propisivanje obveze dostave pismena između suda i Fine putem jedinstvenog informacijskog sustava eSpis, kada Fina postupa kao tijelo koje poduzima radne u skladu s odredbama SZ-a i postupa po odlikama suda;
- Izmjenu u vezi s do sada odredbom čl. 13. st. 4. SZ propisanom posljedicom nepodnošenja podnesaka na propisanome obrascu kada je propisano da se oni na obrascu moraju podnijeti, za koji je slučaj bilo propisano da će ih sud odbaciti. Sada je propisano da sud takav podnesak neće odbaciti ako on sadrži sve podatke koji inače moraju biti navedeni u obrascu. Valja, međutim, napomenuti da je do sada postojala stabilna praksa Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske prema kojoj podneske za koje je SZ-om bilo propisano da se podnose na obrascu sudovi nisu bili ovlašteni odbaciti samo zato što nisu bili podneseni na obrascu, ako su sadržavali sve ono što bi sadržavali i da su bili podneseni na obrascu⁴;
- Propisivanje mogućnosti uporabe elektronske komunikacije u predstečajnom i stečajnom postupku, uz odgovarajuću primjenu pravila parničnog postupka pred trgovačkim sudovima, s tim da je posebno propisano da se u prekograničnim slučajevima putem sredstava elektroničke komunikacije mogu podnijeti prijava tražbine i plan testruktuiranja ili plan otplate, poslati obavijest vjerovnicima te podnijeti prigovor odnosno pravni lijek (čl. 13.a SZ).
- Izmjenu pretpostavke za pobijanje odluka donesenih u stečajnom i predstečajnom postupku revizijom, pa je noveliranom odredbom čl. 19. st. 8. SZ mogućnost podnošenja revizije uskladena je s pravilima Zakona o parničnom postupku⁵ o uvjetima za podnošenje toga izvanrednog pravnog lijeka, tako da je propisano da se revizija može izjaviti „odgovarajućom primjenom pravila o reviziji u parničnom postupku“. Mogućnost podnošenja revizije u predstečajnom i stečajnom postupku omogućava Vrhovnom суду Republike Hrvatske da obavlja svoju ustavnu ulogu⁶ osiguravatelja jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni. Brojne su, međutim, odluke koje u obliku rješenja donosi sud u predstečajnom odnosno stečajnom postupku, u odnosu na koje nije dopušteno podnijeti prijedlog za dopuštenje revizije, čime je onemogućeno i podnošenje revizije (čl. 382. st. 1.

⁴ Na pr. rješenje toga suda Pž-1841/16-3 od 22. ožujka 2016. u obrazloženju kojega je, u vezi s primjenom odredbe čl. 13. st. 4. SZ, navedeno: „Međutim, logičkim i svrshodnim tumačenjem navedene zakonske odredbe kao i odredbi Stečajnog zakona koje se odnose na postupak podnošenja prijedloga za otvaranje stečaja i po shvaćanju ovog drugostupanjskog suda proizlazi da je bitan sadržaj podnesenog prijedloga, a ne nužno činjenica je li prijedlog podnesen na propisanom obrascu.“

⁵ Narodne novine br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/00, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, dalje u tekstu: ZPP

⁶ Čl. 116. st. 1. Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14

ZPP), a to zbog pravila iz odredbe čl. 400. st. 1. ZPP prema kojem se revizija može podnijeti samo protiv onih rješenja kojima je postupak pravomoćno završen.

IV. IZMJENE U PREDSTEČAJNOM POSTUPKU

IV.1. IZMJENE U POKRETANJU PREDSTEČAJNOG POSTUPKA

Noveliranim odredbom čl. 25. st. 1. SZ isključivo je sam dužnik ovlašten podnijeti prijedlog da se nad njime otvori predstečajni postupak. Do sada je za to bio ovlašten i vjerovnik uz dužnikovu suglasnost. Smatramo da je doista bilo bespotrebno vjerovnika ovlastiti da podnese prijedlog za otvaranje predstečajnog postupka nad dužnikom ako mu je za to ionako potrebna dužnikova suglasnost. Naime, s jedne strane, ako je dužnik već suglasan s otvaranjem predstečajnog postupka nad njim, logično je za očekivati da će sam i podnijeti takav prijedlog. S druge pak strane, s obzirom na to da je bilo propisana (čl. 26. SZ) dužnost predlagatelja da prijedlogu priloži brojne isprave za koje je logično prepostaviti da s njima vjerovnik nije tako upoznat kao dužnik sam, a osobito da podnese i prijedlog plana restrukturiranja, postavlja se pitanje može li vjerovnik poznavati dužnikovu situaciju tako da mu je moguće sastaviti takav plan.

Predlagatelj, a to, dakle, može biti isključivo dužnik sam, uz prijedlog za otvaranje predstečajnog postupka više nije obvezan podnijeti prijedlog plana restrukturiranja, ali, ako je već izrađen, može to učiniti. Prema odredbi čl. 26. st. 2. SZ, „ako plan restrukturiranja nije podnesen, uz prijedlog za otvaranje predstečajnog postupka“ (zapravo, prema st. 1. toga članka podnosi se prijedlog plana restrukturiranja, a ne plan), mora ga se podnijeti najkasnije u roku od 21 dan od dana pravomoćnosti rješenja o utvrđenim i osporenim tražbinama odnosno od dana dostave odluke drugostupanjskog suda o žalbi protiv rješenja o utvrđenim i osporenim tražbinama. I u tom je slučaju samo dužnik taj koji može podnijeti „plan restrukturiranja“ (čl. 26.a SZ).

Dopunjeno je popis podataka iz čl. 27. SZ koje prijedlog plana restrukturiranja mora sadržavati, tako da on sada mora sadržavati i: podatke o identitetu dužnika; podatke o identitetu povjerenika, ako se prijedlog plana restrukturiranja podnosi nakon otvaranja predstečajnoga postupka; podatke o imovini i vrijednosti imovine dužnika u trenutku podnošenja plana restrukturiranja; opis ekonomске situacije dužnika i položaja radnika te opis razloga i razmjer poteškoća dužnika; naznaku kategorija tražbina na koje plan restrukturiranja sukladno zakonu ne utječe; način obavještavanja radnika i način obavljanja savjetovanja s njima; obrazloženje u kojem se razjašnjava zašto plan restrukturiranja ima razumne izglede za sprječavanje nesposobnosti dužnika za plaćanje i osiguravanje održivosti poslovanja, uključujući potrebne prepostavke za uspjeh plana.

Osim toga, uz mjere finansijskog restrukturiranja sada mora biti naznačena „vremenska naznaka njihova trajanja“, a takva naznaka mora biti i uz mjere operativnog restrukturiranja, s tim da se u izračun učinaka tih mјera na poslovanje sada moraju naznačiti i moguće opće posljedice u pogledu zapošljavanja, kao što su moguća otpuštanja, rad na kraće vrijeme i slično.

IV.2. IZMJENE U VEZI S TIJELIMA PREDSTEČAJNOG POSTUPKA

Sz-om je i dalje propisano da su tijela predstečajnoga postupka sud i povjerenik (čl. 21.). Povjerenik do sada, međutim, nije bio obavezno tijelo toga postupka, jer je odredbom čl. 33. st. 2. SZ bilo propisano da će rješenjem o otvaranju predstečajnog postupka sud imenovati povjerenika ako imenovanje povjerenika smatra potrebnim. Ova je odredba novelirana čl. 17. ZIDSZ/22 tako da su riječi „ako imenovanje povjerenika smatra potrebnim“ brisane. Dakle, rješenjem o otvaranju predstečajnog postupka sud sada obavezno imenuje povjerenika. Da u obrazloženju konačnog prijedloga ZIDSZ u vezi s njegovom odredbom čl. 17. nije navedeno da se „na temelju tako izmijenjene odredbe sada propisuje da se povjerenik uvijek imenuje“ bilo bi dvojbeno je li funkcija povjerenika sada obvezna u svakom predstečajnom postupku ili je i dalje sudu ostavljeno da odluči hoće li u svakom pojedinačnom postupku imenovati povjerenika. Naime, pogreškom je u SZ-u propušteno izmijeniti odredbu čl. 34. st. 1. al. 1., tako da je i dalje propisano da rješenje o otvaranju predstečajnog postupka mora sadržavati podatke za identifikaciju povjerenika ako je on imenovan, potom je u odredbi njegova čl. 41. st. 1. i dalje propisano kako se je o prijavljenim tražbinama dužan očitovati povjerenik

ako je imenovan, a u st. 2. toga članka da očitovanje koje se dostavlja Fini mora sadržavati izjavu povjerenika priznaje li ili osporava tražbinu, ako je on imenovan.

Dopunjeno je i popis povjerenikovih dužnosti iz čl. 24. SZ, tako da je on pored do sada propisanih dužnosti dužan i:

- pružati pomoć dužniku u izradi plana restrukturiranja ili u pregovorima o tome planu;
- preuzeti djelomično upravljanje nad imovinom ili poslovima dužnika tijekom pregovora, osim u dijelu u kojem dužnik može slobodno raspolažati prema odredbama SZ-a;
- podnosi na propisanom obrascu izvješća sudu o tijeku predstečajnog postupka.

Što se tiče uloge suda u predstečajnom postupku, izmijenjenom odredbom čl. 46. st. 1. SZ sada je jasno propisano da na ročištu radi ispitivanja tražbina sud rukovodi ispitnim ročištem, dok je ranije bilo propisano da sud ispituje prijavljene tražbine. Uloga suda u predstečajnom, kao ni u bilo kojem drugom insolvencijskom postupku, nikako ne može biti ta da ispituje prijavljene tražbine jer se to protivi naravi uloge suda i naravi samog postupka.

IV.3. IZMJENE U PRAVILIMA O PRIJAVI I UTVRĐENJU TRAŽBINA

Novelom je potpuno brisana odredba čl. 37. SZ u vezi s tražbinama dužnikovih radnika i prijašnjih njegovih radnika iz radnog odnosa, te po osnovi otpremnine do iznosa propisanoga zakonom odnosno kolektivnim ugovorom i tražbinama po osnovi naknade štete pretrpljene zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti. Ona je ionako bila suvišna jer, kako je i sada propisano (čl. 66. st. 1. t. 1. SZ), predstečajni postupak na te tražbine ne utječe (čl. 66. st. 1. t. 1. SZ).

Brisano je i pravilo iz odredbe čl. 39. SZ koje je predstavljalo da se tražbina vjerovnika koji je nije prijavio smatra prijavljena ako je navedena u prijedlogu za otvaranje predstečajnoga postupka. Sada je propisano da svi oni „vjerovnici na koje predstečajni postupak utječe“ (ne radi se, zapravo, o vjerovnicima, već o tražbinama na koje predstečajni postupak ne utječe, kako je to pravilno navedeno u naslovu iznad odredbe čl. 66. SZ) svoje tražbine mogu ostvariti samo u predstečajnom postupku. To praktično znači da svaki od vjerovnika na čije tražbine predstečajni postupak utječe mora svoju tražbinu prijaviti ako je želi ostvariti. Nejasnoću pritom ostavlja odredba druge rečenice noveliranoga čl. 62. st. 1. SZ, kojom je propisano da se tražbina vjerovnika koji svoju tražbinu nije prijavio u predstečajni postupak, premda je uredno obaviješten o njegovu otvaranju, može namiriti samo na način, u rokovima i pod uvjetima koje predviđa plan restrukturiranja za tražbine skupine vjerovnika kojoj bi dotični vjerovnik pripadao da je prijavio tražbinu.

Dopunjena je odredba čl. 48. st. 3. SZ o upućivanju na parnicu u slučaju kada vjerovnik ospori tražbinu drugog vjerovnika koju su dužnik i povjerenik priznali, a u kojoj parnici osporavatelj nastupa u ime i za račun dužnika. Sada je dodano da on u toj parnici nastupa na svoj trošak. Ova je odredba, međutim i dalje ostala nejasna te je Novelom propušteno tu nejasnoću otkloniti. Naime, njome je i dalje propisano da će sud vjerovnika koji je osporio tražbinu koju su dužnik i povjerenik priznali uputiti na parnicu radi utvrđivanja osporene tražbine. Međutim, po logici stvari, ako vjerovnik tražbinu drugoga vjerovnika osporava, taj vjerovnik osporavatelj ne može parnicu pokrenuti radi utvrđivanja osporene tražbine, odnosno, u parnici zahtijevati da se tražbina koju osporava utvrdi, već bi ga sud mogao uputiti na parnicu radi osnovanosti osporavanja. U vezi s tim na Sjednici Odjela trgovackih i ostalih sporova Visokog trgovackog suda Republike Hrvatske od 20. prosinca 2018. zauzeto je pravno shvaćanje koje glasi: „Ako je u predstečajnom postupku tražbinu za koju ne postoji ovršna isprava priznao dužnik i povjerenik, a osporio ju je koji drugi vjerovnik, u parnicu se upućuje vjerovnik osporene tražbine radi utvrđivanja osporene tražbine. Osporavatelj u toj parnici nastupa u ime i za račun dužnika.“⁷

Valja primjetiti i to da je glede propisivanja da osporavatelj u parnici nastupa na svoj trošak, kada je to Novelom već izričito propisano za predstečajni postupak, propušteno isto učiniti u odredbi čl. 266. st. 2. SZ u istovjetnoj situaciji u stečajnome postupku.

Izmijenjena je odredba čl. 50. st. 3. SZ kojom je bilo propisano, što se tiče sadržaja rješenja o utvrđenim i osporenim tražbinama, da se na upućivanje na parnicu u predstečajnom postupku na odgovarajući način

⁷ Valjanost ovoga shvaćanja potvrđuje Vrhovni sud Republike Hrvatske u rješenju Rev 777/2020-8 od 26. siječnja 2021.

primjenjuju odredbe o upućivanju na parnicu u stečajnom postupku. Ova je odredba bila zbnjujuća jer se postavljalo pitanje zašto je uopće bilo potrebno za pitanja upućivanja na parnicu u predstečajnom postupku posezati za odgovarajućom primjenom pravila o tome propisanima za stečajni postupak, kada je već odredba čl. 48. SZ imala pravila o tome. Moguće je da je razlog tome bio to što ta pravila nisu rješavala situaciju u kojoj je osporena tražbina za koju postoji ovršna isprava, a koju u stečajnom postupku uređuje odredba čl. 266. st. 4. SZ. Sada je ta situacija i za predstečajni postupak izričito uređena noveliranom odredbom čl. 50. st. 3. SZ. Međutim, sada, nepotrebno, moguće situacije u vezi s parnicama na koje sud upućuje sudionike radi osporavanja tražbine nisu uređene u jednom članku, već je ona koja se tiče osporavanja tražbine za koju postoji ovršna isprava uređena u čl. 50. st. 3. SZ koji propisuje sadržaj i objavu rješenja o utvrđenim i osporenim tražbinama, a ostale u čl. 48. st. 3. SZ naslov iznad kojeg je „Osporene tražbine“.

Što se tiče razlučnih vjerovnika, noveliranom odredbom čl. 38. st. 3. SZ, koja je sadržajno ostala nepromijenjena, osim što su riječ „predstečajni sporazum“ u odgovarajućim padežima zamijenjene riječima „plan restrukturiranja“, propisano je da plan restrukturiranja ne smije zadirati u pravo razlučnih vjerovnika na naminjenje iz predmeta na kojima postoje prava odvojenoga namirenja, ako tim planom nije izrijekom drukčije određeno. Ako je pak planom restrukturiranja drukčije određeno, za razlučne vjerovnike posebno će se navesti u kojem se dijelu njihova prava smanjuju, na koje se vrijeme odgađa namirenje i koje druge odredbe plana restrukturiranja prema njima djeluju. Postavlja se pitanje kako ovu odredbu primijeniti u kontekstu odredbe noveliranoga čl. 66. SZ, naslov iznad kojega je „Tražbine i prava na koje predstečajni postupak ne utječe“, u odredbi čijega je st. 4. propisano da se prava razlučnih vjerovnika mogu planom restrukturiranja ograničiti i bez njihove suglasnosti, ali oni ne smiju biti stavljeni u lošiji položaj od onoga u kojem bi bili da plana nema i da je otvoren stečajni postupak. Naime, teško je zamisliti situaciju u kojoj bi se pravo razlučnoga vjerovnika nečim ograničilo a da, automatski, on ograničenjem nije stavlen u lošiji plan od onoga u kojem bi bio bez plana restrukturiranja.

IV.4. IZMJENE U VEZI S RASPRAVLJANJEM I GLASOVANJEM O PLANU RESTRUKTUIRANJA

Za razliku od prijašnjeg rješenja iz četvrte rečenice čl. 58. st. 1. SZ kojom je bilo propisano da će se za one vjerovnike koji do početka ročista za glasovanje (koje se sada, prema Noveli, naziva „ročištem za raspravljanje te glasovanje o planu restrukturiranja“) nisu dostavili obrazac za glasovanje ili se iz obrasca koji su dostavili ne može nedvojbeno utvrditi kako su glasovali smatrati da su glasovali protiv plana restrukturiranja, sada se smatra da su glasovali za plan restrukturiranja.

Izmijenjenom odredbom čl. 59. st. 2. SZ propisana je svojevrsna dvostruka većina kod glasovanja o planu restrukturiranja. Naime, smatra se da su vjerovnici prihvatali plan restrukturiranja ako je u svakoj skupini većina vjerovnika glasovala za plan te zbroj tražbina vjerovnika koji su glasovali za plan dvostruko prelazi zbroj tražbina vjerovnika koji su glasovali protiv plana.

Ipak, očito uvažavajući okolnost da će se ovako propisana većina pri glasovanju teško postići, novom odredbom iz čl. 59.a SZ uređen je institut „većinske odluke skupina vjerovnika“, pa tako, ako u određenoj skupini vjerovnika nije postignuta opisana potrebna većina, a ispunjene su sve ostale prepostavke za potvrdu plana restrukturiranja iz članka 61. SZ, na dužnikov prijedlog ili uz njegovu suglasnost, smarat će se da je ta skupina prihvatala plan i sud će potvrditi plan restrukturiranja ako su ispunjeni sljedeći uvjeti:

1. vjerovnici te skupine planom restrukturiranja nisu stavljeni u lošiji položaj od onoga u kojem bi bili da plana restrukturiranja nema
2. vjerovnici te skupine primjereno sudjeluju u gospodarskim koristima koje bi sudionicima trebale pripasti na temelju plana restrukturiranja
3. većina skupina vjerovnika prihvatala je plan restrukturiranja s potrebnom većinom, s tim što najmanje jedna od skupina vjerovnika koja je prihvatala plan ne smije biti skupina vjerovnika koji su nositelji udjela ili skupina vjerovnika s tražbinama nižih isplatnih redova u smislu članka 139. SZ.

Smatrat će se pak da primjereno sudjelovanje vjerovnika skupine u gospodarskim koristima postoji ako prema planu restrukturiranja:

1. nijedan vjerovnik neće primiti imovinsku korist koja prelazi iznos njegove tražbine
2. vjerovnici skupine koja je odbila prihvati plan stavljeni su barem u isti položaj kao i druge skupine vjerovnika s tražbinama koje bi u slučaju otvaranja stečajnog postupka bile istog isplatnog reda

3. vjerovnici skupine koja je odbila prihvati plan stavljeni su u bolji položaj od vjerovnika drugih skupina s tražbinama koje bi u slučaju otvaranja stečajnog postupka bile nižeg isplatnog reda i
4. dužnik ili osoba koja u njemu ima udjel neće primiti imovinsku korist.

Nakon što vjerovnici prihvate plan restrukturiranja i dužnik na njega da svoj pristanak, sud će odlučiti o tome hoće li plan restrukturiranja potvrditi, a noveliranim je odredbom čl. 61. propisano u kojim će slučajevima sud potvrdu plana restrukturiranja uskratiti po službenoj dužnosti, a u kojima na prijedlog vjerovnika, dužnika, dioničara, nositelja udjela te nositelja drugih osnivačkih prava pravnih osoba.

Ako pak nisu ispunjene prepostavke za potvrdu plana restrukturiranja sud će rješenjem uskratiti potvrdu plana restrukturiranja i obustaviti postupak, a novom je odredbom čl. 61.b SZ propisano da protiv rješenja kojim se plan restrukturiranja potvrđuje ili se potvrda plana restrukturiranja uskraćuje sudionici plana restrukturiranja imaju pravo na žalbu te pod kojim prepostavkama.

IV.5. OSTALE IZMJENE U PREDSTEČAJNOM POSTUPKU

Noveliranim odredbom čl. 63. SZ skraćeno je maksimalno trajanje predstečajnoga postupka s 300 na 120 dana računajući od dana njegova otvaranja, a iznimno, na prijedlog dužnika, vjerovnika ili povjerenika taj rok može sud produžiti za dalnjih 180 dana, ako utvrdi da je postignut napredak u pregovorima o planu restrukturiranja i da postoji vjerojatnost uspješnog okončanja predstečajnog postupka.

Danom otvaranja predstečajnog postupka nastupa prekid parničnih i arbitražnih postupaka, kao i zabrana pokretanja novih parničnih i arbitražnih postupaka protiv dužnika u svezi s tražbinama na koje predstečajni postupak utječe. Parnični i arbitražni postupci u vezi s tražbinama na koje predstečajni postupak utječe mogu se nastaviti ili pokrenuti nakon sklopljenog predstečajnog sporazuma u odnosu na tražbine ili dio tražbina koje su u predstečajnom postupku osporene te nakon pravomoćnosti rješenja o obustavi predstečajnog postupka (čl. 68. st. 1. SZ).

Također, danom otvaranja predstečajnog postupka nastupa prekid ovršnih postupaka i postupaka osiguranja, kao i zabrana pokretanja novih ovršnih postupaka i postupaka osiguranja protiv dužnika u svezi s tražbinama na koje predstečajni postupak utječe, a zabrana provođenja ovrhe traje 120 dana, no sud taj rok može na zahtjev dužnika, vjerovnika ili povjerenika produžiti dva puta za dalnjih 90 dana, ako je postignut relevantan napredak u pregovorima o planu restrukturiranja i ako je navedena zabrana nužna radi ostvarivanja plana restrukturiranja. Na prijedlog dužnika, vjerovnika ili povjerenika sud pak može ukinuti zabranu provedbe ovršnih postupaka i postupaka osiguranja ako postane očito da dio vjerovnika koji bi mogli spriječiti donošenje plana restrukturiranja ne podupire nastavak pregovora te će obustaviti predstečajni postupak.

Dodana su i pravila (čl. 67.a SZ) kojima su uređene pravne posljedice otvaranja predstečajnog postupka na dvostrano obvezne ugovore koje nije ispunila niti jedna od ugovornih strana.

Tako vjerovnik iz dvostrano obveznog ugovora koji je s dužnikom sklopio prije otvaranja predstečajnog postupka i na koji predstečajni postupak utječe, a koji u vrijeme otvaranja tog postupka nisu ili nisu u potpunosti ispunili ni dužnik ni vjerovnik, nije ovlašten nakon otvaranja predstečajnog postupka uskratiti svoju činidbu, raskinuti ugovor, proglašiti dospjelost svoje tražbine ili na bilo koji drugi način izmijeniti taj ugovor na štetu dužnika pozivom na činjenicu da dužnik svoj dug nije platio (čl. 67.a st. 1. SZ reč. prva). U drugoj rečenici istoga stavka objašnjava se koji se ugovori smatraju bitnima (ugovor koji je nužan za nastavak redovitog poslovanja, uključujući ugovor koji se odnosi na opskrbu čiji bi prekid mogao dovesti do obustave poslovanja dužnika) pa nije jasno odnosi li se pravilo iz st. 1. na sve neispunjene dvostranoobvezne ugovore ili samo na one bitne. Postupanje vjerovnika protivno tome nema pravni učinak.

Također, vjerovnik iz dvostrano obveznog ugovora koji je sklopljen prije otvaranja predstečajnog postupka, a koji nisu ili nisu u potpunosti ispunili ni dužnik ni vjerovnik, nije ovlašten uskratiti svoju činidbu, raskinuti ugovor, proglašiti dospjelost svoje tražbine ili na bilo koji drugi način izmijeniti taj ugovor na dužnikovu štetu pozivom na odgovarajuću ugovorenou klauzulu zbog: podnošenja prijedloga za otvaranje predstečajnog postupka; podnošenja prijedloga za zastoj/odgodu ovrhe; otvaranja predstečajnog postupka; usvajanja prijedloga za zastoj/odgodu ovrhe. Ugovorne odredbe kojima se unaprijed isključuje ili ograničava primjena navedenih pravila bez pravnog su učinka, kao i ponašanja koja bi mu bila protivna.

Navedena se pravila ne primjenjuju na fiksne poslove, poslove s indeksnom klauzulom i kvalificirane finansijske poslove s određenim rokom.

Konačno, sada je propisano da će sud čim rješenje o potvrdi plana restrukturiranja postane pravomoćno donijeti rješenje o zaključenju predstečajnog postupka, a dužnik je prije toga dužan namiriti troškove predstečajnoga postupka te nesporne dospjele tražbine vjerovnika koje su nastale nakon otvaranja predstečajnoga postupka, a za sporne pružiti odgovarajuće osiguranje (čl. 74.a SZ).

V. NOVINE U STEČAJNOM POSTUPKU

V.1. STEČAJNI UPRAVITELJ

Regulacija stečajnoupraviteljske službe pretrpjela je Novelom korijenite promjene. Od početka hrvatskoga suvremenog stečajnog zakonodavstva, donošenja Stečajnog zakona iz 1996.⁸, materija koja se tiče stečajnih upravitelja, osobito uvjeta za obavljanje ove službe i načina njihova imenovanja, više su puta značajno izmijenjena, svaki put očito s namjerom unapređenja djelotvornosti ove službe.

U početku se za stečajnog upravitelja moglo imenovati fizičku osobu koja raspolaže potrebnom stručnošću i poslovnim iskustvom, a za upis na listu stečajnih upravitelja, koju utvrđuje ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa, uvjet nisu bili ni određena stručna spremu određenoga smjera ni poseban stečajnoupraviteljski ispit. Za stečajnoga upravitelja mogao je biti imenovan i javni bilježnik, javnobilježnički prisjednik ili odvjetnik, ako su s time suglasili. Stečajni sudac u postupku samostalno je odlučivao koga će imenovati stečajnim upraviteljem.

Visoka stručna spremu (VII/1 stupanj) i položen stručni ispit za stečajnoga upravitelja postao je uvjet za upis na listu stečajnih upravitelja 1999. godine.

Od 2003. godine za stečajnog je upravitelja mogao biti imenovan samo odvjetnik, odvjetnički ured koji ima finansijsko-ekonomskog savjetnika ili član javnog trgovackog društva upisanog u sudski registar za obavljanje djelatnosti stečajno upraviteljske službe koji ima visoku stručnu spremu (VII/I stupanj) i položen stručni ispit za stečajnog upravitelja.

S obzirom na to da je i dalje stečajni sudac bio taj koji odlučuje koga će s liste stečajnih upravitelja imenovati u svakom konkretnom stečajnom postupku, a kako bi se spriječilo stjecanje dojma o postojanju određene sprege između sudaca i stečajnih upravitelja zbog pojave da su određeni suci jednoga te istoga stečajnog upravitelja imenovali u više stečajnih postupaka, iako je na listi bilo stečajnih upravitelja koji nisu nikada bili imenovani u niti jednom stečajnom postupku, od 2012. se godine ista osoba mogla imenovati za stečajnog upravitelja u najviše tri stečajna postupka u kojima se otvoreni stečajni postupak provodi kod tog stečajnog suca.

Ta se instruktivna odredba bez propisane sankcije katkada nije poštovala. To je bio razlog što je Stečajnim zakonom iz 2015. uvedeno imenovanje stečajnog upravitelja metodom slučajnog odabira. No, ovo se pravilo moglo izbjegći jer je bilo propisano da ako sud smatra da stečajni upravitelj izabran metodom slučajnoga odabira ne raspolaže potrebnom stručnošću ili poslovnim iskustvom potrebnim za vođenje stečajnoga postupka, za stečajnoga upravitelja može izabrati drugu osobu.

Zadržano je pravilo o visokoj stručnoj spremi kao uvjetu za upis na listu stečajnih upravitelja, tako da je bilo propisano da na tu listu može biti upisana fizička osoba koja ima diplomski sveučilišni studij, odnosno završeno visoko obrazovanje s najmanje 300 ETC bodova, s tim da lista više nije bila utvrđena kao jedinstvena za područje čitave države već je svaki od stečajnih upravitelja mogao biti na listi za područje određenoga trgovackog suda, pri čemu je mogao biti upisan i na više takvih lista. Postojale su i dvije vrste lista, ona A i ona B, a na onu A nije mogla biti opisan stečajni upravitelj koji nakon položenoga stručnog ispita nije obavio stručnu obuku prema propisanom programu u trajanju od jedne godine. Stečajni upravitelji s B liste mogli su dužnost obavljati samo u skraćenom stečajnom postupku.

Novelom iz 2022. narušeno je razvrstavanje stečajnih upravitelja na dvije liste s obzirom na određene kvalifikacije (A i B).

⁸ Narodne novine 44/96, dalje u tekstu SZ/96

Na listu stečajnih upravitelja sada može biti upisana fizička osoba:

1. koja ima poslovnu sposobnost i zdravstvenu sposobnost za obavljanje poslova stečajnog upravitelja
2. koja ima položen stručni ispit za stečajnog upravitelja
3. koja je nakon položenoga stručnog ispita obavila stručnu obuku u trajanju od najmanje jedne godine
4. koja ima sklopljenu policu osiguranja od profesionalne odgovornosti odgovarajućom primjenom odredbi o osiguranju od profesionalne odgovornosti za odvjetnike
5. koja je dostažna za obavljanje poslova stečajnoga upravitelja;

Polaganju stručnog ispita za stečajnog upravitelja sada ne može pristupiti svaka osoba koja ima završeni diplomski sveučilišni studij odnosno završeno visoko obrazovanje s najmanje 300 ECTS bodova, već samo ona s obrazovanjem pravne ili ekonomsko struke, koja u nekoj od tih struka ima najmanje tri godine radnoga iskustva i koja je pohađala obvezne pripreme za polaganje stručnog ispita za stečajnog upravitelja u organizaciji ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa.

U objašnjenju prijedloga zakona nije obrazloženo što se htjelo s ograničavanjem stečajnoupraviteljske službe isključivo na pravnu i ekonomsku struku. Stečajni i predstečajni postupci su sudski postupci uređeni zakonom (pri čemu je odredbom čl. 23. st. 3. SZ propisano je da se na određivanje povjerenika primjenjuju odredbe toga Zakona o stečajnom upravitelju) pa je za prepostaviti da će se pravnici u primjeni propisa snaći lakše i brže nego akademski građani drugih struka, a kako su stečajni dužnici većinom poduzetnici za razumjeti je i da je poznavanje osnova ekonomije poželjno u stečajnoga upravitelja odnosno povjerenika. S druge pak strane, SZ omogućuje nastavak poslovanja stečajnoga dužnika odnosno dovršenje započetih poslova nakon otvaranja stečajnog postupka a i mogućnost provođenja stečajnog plana nakon otvaranja stečajnoga postupka, upravo zbog nastavka poslovanja stečajnoga dužnika, pa se postavlja pitanje ne bi li se katkad osobe s kvalifikacijama specifičnim za djelatnost konkretnoga stečajnoga dužnika (primjerice poljoprivredni i tehnički inženjeri) lakše snašle u ulozi stečajnoga upravitelja i uspješnije je obavljali od pravnika odnosno ekonomista, dakako uz zadržavanje obveze polaganja propisanoga ispita za stečajnog upravitelja i potom kontinuiranoga stručnog usavršavanja prema propisanom programu. Konačno, Novelom su dužnosti povjerenika u predstečajnom postupku iz čl. 24. SZ proširene tako da je, između ostalog, on dužan preuzeti upravljanje nad imovinom ili poslovima dužnika. Za prepostaviti je da bi stoga radi ostvarenja cilja predstečajnoga i stečajnoga postupka u određenim slučajevima bilo korisnije za povjerenika odnosno stečajnoga upravitelja imenovati osobu s kvalifikacijama poželjnima i uobičajenima s obzirom na specifičnost dužnikova predmeta poslovanja. Moguće je, dakako, argumentirati i da stečajni upravitelj odnosno povjerenik koji je pravnik odnosno ekonomist uvijek za vođenje određenih poslova može angažirati osobu neke druge struke, ali isto bi se tako moglo reći da bi takva osoba kao stečajni upravitelj odnosno povjerenik tijekom predstečajnoga odnosno stečajnoga postupka mogla angažirati pravnika odnosno ekonomista.

Novelom je propisana i obveza ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa da utvrdi i na mrežnoj stranici e-Oglasna ploča sudova objavljuje listu visokokvalificiranih stečajnih upravitelja za područje nadležnosti svih sudova, koja se može dopunjavati.

Na listu visokokvalificiranih stečajnih upravitelja može biti upisana osoba koja je upisana na listu stečajnih upravitelja najmanje sedam godina i koja je imenovana za stečajnog upravitelja u najmanje dva stečajna postupka u kojima se stečajni dužnici mogu označiti kao srednji i veliki poduzetnici u skladu s računovodstvenim propisima te koja je uspješno dovršila najmanje dva stečajna postupka potvrdom stečajnog plana.

Zaključiti je da lista visoko kvalificiranih stečajnih upravitelja služi kao pomoć stečajnome sucu da ovlašću iz odredbe čl. 84. st. 2. SZ, ako smatra da stečajni upravitelj izabran metodom slučajnoga odabira ne raspolaže potrebnom stručnošću ili poslovnim iskustvom potrebnim za vođenje stečajnog postupka, izabere drugu osobu s liste, odnosno kao orientir skupštini vjerovnika, koja na prvom ili kojem kasnijem ročištu nakon imenovanja stečajnoga upravitelja može umjesto stečajnoga upravitelja kojeg je imenovao sud izabrati drugog stečajnog upravitelja.

Omogućeno je dvojici stečajnih upravitelja upisanih na listi stečajnih upravitelja ili više njih da osnuju trgovacko društvo (društvo stečajnih upravitelja) za obavljanje poslova stečajnog upravitelja. To se društvo može osnovati kao javno trgovacko društvo ili kao društvo s ograničenom odgovornošću.

Novelirane su i odredbe kojima je uređeno udaljenje od obavljanja dužnosti stečajnog upravitelja. Stečajni će se upravitelj udaljiti od obavljanja dužnosti ako je protiv njega pokrenut kazneni postupak zbog

kaznenog djela za koje se postupak pokreće po službenoj dužnosti, a može se udaljiti od obavljanja dužnosti ako je protiv njega pokrenut postupak za povredu Etičkog kodeksa stečajnih upravitelja.

Također, izmijenjena su pravila o brisanju s liste stečajnih upravitelja, pri čemu je najvažnija novost da se stečajni upravitelj po službenoj dužnosti s liste briše i kada navrši 70 godina života (čl. 81. st. 1. t 7. SZ). Propisano je da će iznimno od te odredbe „stečajni upravitelji koji će navršiti 70 godina života“ biti izuzeti od dodjeljivanja novih predmeta, a brisat će se s liste nakon dovršetka svih postupaka u kojima su imenovani do trenutka navršavanja 70 godina života.

Prema novom čl. 83.a SZ, iznad kojega je naslov: „Nadzor nad radom stečajnih upravitelja“, ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa prati rad stečajnih upravitelja (st. 1.), a tom se ministarstvu podnese i predstavke i pritužbe na nedolično ili neprimjereno ponašanje stečajnih upravitelja u postupcima u kojima sudjeju (st. 2.).

Ovako redigirana odredba ostavlja određene nejasnoće. Naime, iako naslov iznad nje govori o nadzoru nad radom stečajnih upravitelja, sama odredba st. 1. govori o praćenju njegova rada, pri čemu nije jasno što to podrazumijeva. Ovo se dvoje nikako ne može poistovjetiti, jer obavljanje nadzora nad radom stečajnoga upravitelja podrazumijeva kontrolu obavljanja njegove službe u skladu s propisima te odlukama i uputama drugih tijela stečajnoga postupka prema kojima stečajni upravitelj mora postupati, a ne puko praćenje rada. Osim toga, nadzirati rad stečajnoga upravitelja dužnost je stečajnoga suca (izričita odredba čl. 76. t. 3. SZ), a na određeni način kontrolu njegova rada provodi i odbor vjerovnika (čl. 98. st. 2. t. 1. SZ) i skupština vjerovnika (čl. 107. st. 2. SZ).

Ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa, uz prethodno mišljenje strukovne udruge, prema Noveli donosi Etički kodeks stečajnih upravitelja, koji utvrđuje etička načela i pravila ponašanja stečajnih upravitelja radi čuvanja dostojarstva i ugleda dužnosti stečajnog upravitelja. Ministarstvo odlučuje o povredama Etičkog kodeksa, a protiv odluka ministarstva stečajni upravitelj i podnositelj pritužbe imaju pravo prigovora u roku od osam dana od dana dostave odluke, o kojem odlučuje Etičko vijeće koje tri člana koji se biraju iz reda ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa, stečajnih upravitelja i suda.

Sada je stečajnom upravitelju omogućeno podnijeti zahtjev ministarstvu nadležnom za poslove pravosuđa da ga se privremeno izuzme od izbora za stečajnog upravitelja, u kojem slučaju može nastaviti obavljati dužnost u postupcima u kojima je imenovan, ali ga se izuzima od izbora i imenovanja za stečajnog upravitelja u novim predmetima u razdoblju od tri mjeseca do dvije godine.

V. 2. POBIJANJE DUŽNIKOVIH PRAVNIH RADNJI

Rok od godine i pol dana, čiji se početak tijeka računa od dana otvaranja stečajnoga postupka, u kojem se može podnijeti tužba za pobijanje dužnikovih pravnih radnji, Novelom je produžen na dvije godine, kako je to bilo propisano i SZ-om/96. Osim toga, taj rok sada vrijedi i za stečajnoga upravitelja i za stečajne vjerovnike kao ovlaštenike za podnošenje tužbe. Tako je napušteno dosadašnje pravilo prema kojem je stečajni upravitelj imao svojevrsnu prednost u podnošenju tužbe, jer je bilo propisano da stečajni vjerovnici tužbu mogu podnijeti u određenim rokovima ako stečajni upravitelj u roku tužbu ne podnese, odnosno ako se izjasni da je neće ni podnijeti ili ako podnesenu tužbu povuče.

V. 3. UNOVČENJE PREDMETA NA KOJIMA POSTOJI RAZLUČNO PRAVO

Nekretnine, kao i brodovi i zrakoplovi, na kojima postoji razlučno pravo prodaju se i dalje u stečajnom postupku i o prodaji rješenjem odlučuje sud, a samu prodaju elektroničkom javnom dražbom provodi Fina. Zadržana su i pravila o načinu smanjivanja početne prodajne cijene nakon neuspjele prve dražbe sve do one četvrte, na kojoj se nekretnina prodaje po početnoj cijeni od 1,00 kn. Međutim, ova su pravila iz čl. 247. SZ dopunjena novim, prema kojem nakon neuspjele četvrte dražbe razlučni vjerovnici imaju pravo odlučiti o neunovčenom predmetu stečajne mase. Ova bi pravila mogla rezultirati skraćivanjem vremena u kojem se realizira unovčenje predmeta stečajne mase u stečajnom postupku, i tako skraćenju trajanja stečajnoga postupka uopće. Naime, besmisleno je nakon četvrte dražbe, ako već nitko nije bio zainteresiran predmet prodaje kupiti ni za 1,00 kn, inzistirati na održavanju dalnjih dražbi s početnom cijenom od 1,00 kn. No, pri-

tom se otvara pitanje koje bi sve odluke razlučni vjerovnici mogli donijeti u realizaciji svoje ovlasti da odluče o neunovčenom predmetu.

V. 4. STEČAJNI PLAN

Novelom je, kako je to bilo propisano i SZ-om/96, dano pravo dužniku da podnese stečajni plan, što može učiniti zajedno s prijedlogom za otvaranje stečajnoga postupka, a stečajni upravitelj i dužnik pojedinac imaju pravo podnijeti stečajni plan nakon otvaranja stečajnoga postupka. Do sada je SZ-om bilo propisano da samo stečajni upravitelj može podnijeti stečajni plan, a dužnik je prilikom podnošenja prijedloga za otvaranje stečajnoga postupka mogao samo predložiti smjernice za donošenje stečajnoga plana o kojima se na izvještajnom ročištu očituju stečajni upravitelj i stečajni vjerovnici.

Napuštena je taksativna lista načina na koji se stečajni plan može provesti jer je pored do sada predviđenih načina dodano da se stečajnim planom mogu „odrediti ostale odgovarajuće aktivnosti“. Otvorenu listu načina na koji se može provesti preustroj odnosno stečajni plan poznavao je i SZ/96.

VI. ZAKLJUČNO

Izmjene SZ-a u jednom su dijelu motivirane implementiranjem direktive EU. Iz obrazloženja razloga zbog kojih se ZIDSZ donosi proizlazi mišljenje zakonodavca da će postojeća rješenja osigurati veći broj SZ-om propisanih insolvensijskih postupaka koji se ne okončavaju dužnikovom likvidacijom već omogućavanju poduzetnicima u poteškoćama sa solventnošću da opstanu i nastave poslovanje uz zadržavanje radnih mesta. Zakonodavac očekuje i ubrzanje te veću transparentnost tih postupaka.

Ostaje za vidjeti hoće li ovogodišnja Novela SZ-a za ishod imati promjenu negativnog stava poduzetnika, ali i opće javnosti, prema stečajnom postupku, koji se uglavnom doživljava kao trom i usmjereni isključivo na dužnikovu likvidaciju uz neodgovarajući stupanj namirenja vjerovnika. Pri tome valja primijetiti da u domaćoj javnosti, kao i među samim sudionicima insolvensijskih postupaka, koji nerijetko u njima pokušavaju ostvariti interes koji se međusobno isključuju, postoje nerealna očekivanja jer se ne razumije da insolvensijska regulativa ne bi trebala biti ta koja bi u nekoj većoj mjeri predstavljala prostor predviđen za unaprjeđenje poduzetničkog okruženja, zaposlenosti i uopće gospodarskoga prosperiteta.

Doc. dr. sc. Jadranko Jug*

TROŠKOVI POSTUPKA – SPORNA PITANJA

1. UVOD

Od 1991. godine pa do danas naš osnovni postupovopravni zakon¹ u građanskoj grani sudovanja mijenjan je sedamnaest puta.² Nisu sve izmjene bile opsežne, odnosno nije se uvijek radilo o stvarnoj noveli, već samo o ispravku,³ odluci Ustavnog suda Republike Hrvatske (dalje – USRH) koji je ukinuo određene odredbe ZPP-a ili produljio rok odgode prestanka važenja ukinutih odredbi⁴ ili pročišćenom tekstu ZPP-a, odnosno ispravku odredbi ZPP-a ili pretvaranju iznosa u kunama u eure⁵. Prave novele ZPP-a su u stvari šest izmjena i dopuna ZPP-a⁶, od kojih su najveće ona iz 2003. godine i novele iz 2019. i 2022. godine.

Novela ZPP-a iz 2019. je zapravo prva novela koja je značajnije izmjenila odredbe o troškovima parničnog postupka, dok ranije novele nisu mijenjale odredbe ZPP-a koje se tiču načina obračuna i određivanja troškova parničnog postupka. Kod troškova postupka osnovna izmjena u noveli ZPP-a iz 2019. godine odnosila se na obračun troškova kod djelomičnog uspjeha u parnici.⁷ Zadržala se i dalje mogućnost da kod uspjeha u približno podjednakim dijelovima svaka stranka snosi svoje troškove kao i načelo krivnje za naknadu troška, a također je zadržano rješenje da kod razmjerno neznatnog neuspjeha u parnici zbog kojeg nisu nastali posebni troškovi, druga stranka je dužna u cijelosti naknaditi trošak postupka.⁸ Jedna od novina u noveli ZPP-a iz 2019. bila je da je uvedena obveza naknade troškova postupka umješaću na strani stranke koja je izgubila parnicu te je isti dužan naknaditi troškove koje je uzrokovao svojim radnjama.⁹ Također je novelom ZPP-a iz 2029. uveden novi način izračuna troškova parničnog postupka kod djelomičnog uspjeha stranaka te je propisano da će sud prvotno odrediti postotak uspjeha u parnici svake stranke, zatim će od postotka stranke koja je uspjela u većem dijelu oduzeti postotak one stranke koja je uspjela u manjoj mjeri te će nakon

* Doc. dr. sc. Jadranko Jug, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

¹ Zakon o parničnom postupku („Narodne novine“ broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07 – Odluka USRH, 84/08, 96/08 – Odluka USRH, 123/08 – ispr., 57/11, 148/11 – proč. Tekst, 25/13, 89/14 – Odluka USRH, 70/19, 80/22 i 114/22 – dalje ZPP).

² *Ibid.*

³ V. Ispravak Zakona o izmjenama i dopunama ZPP-a („Narodne novine“, broj 123/08).

⁴ V. Odluku USHR broj: U-I-1569/2004, U-I-305/2005, U-I-1677/2004, U-I-320/2005, U-I-1702/2004, U-I-464/2006, U-I-1904/2004, U-I-3351/2006 – „Narodne novine“, broj 2/07).

⁵ V. Zakon o izmjenama ZPP-a („Narodne novine“, broj 114/22 – ZI ZPP/22)

⁶ V. Zakon o izmjenama i dopunama ZPP-a („Narodne novine“, broj 117/03 – dalje ZID ZPP/03), Zakon o izmjenama i dopunama ZPP-a („Narodne novine“, broj 84/08 – dalje ZID ZPP/08), Zakon o izmjenama i dopunama ZPP-a („Narodne novine“, broj 57/11 – dalje ZID ZPP/11), Zakon o izmjenama i dopunama ZPP-a („Narodne novine“, broj 25/13 – dalje ZID ZPP/13), Zakon o izmjenama i dopuna- ma ZPP-a („Narodne novine“, broj 70/19 – dalje ZID ZPP/19) i Zakon o izmjenama ZPP-a („Narodne novine“, broj 114/22 – ZI ZPP/22).

⁷ V. čl. 29. st. 2. ZID ZPP/19.

⁸ V. čl. 29. st. 3., 4. i 5. ZID ZPP/19. Novatom ZPP-a iz 2019. u cijelosti je zamijenjen čl. 154. ZPP-a, ali su neka rješenja ostala ista kao u ova dva slučaja djelomičnog uspjeha u parnici i dužnost naknade troška po načelu krivnje.

⁹ V. čl. 29. st. 1. ZID ZPP/19. Zakonodavac je kod toga imao u vidu da neke radnje u postupku koje su prouzročile trošak mogu biti poduzete samo od umješaća (npr. samo umješač izjavi žalbu), slijedom čega je i on dužan snositi troškove koje je time prouzročio drugoj strani.

toga utvrditi ukupan iznos troškova one stranke koja je u većoj mjeri uspjela i koji su bili potrebni za vođenje parnice. Nakon toga sud će odmjeriti toj stranci naknadu dijela takvih troškova koji odgovara postotku koji je preostao nakon navedenog obračuna postotaka u kojima su stranke uspjele u parnici.¹⁰ Kod toga je bitno da se omjer uspjeha ocjenjuje prema konačno postavljenom tužbenom zahtjevu, vodeći računa i o uspjehu dokazivanja u pogledu osnove zahtjeva.

Kod novog obračuna troškova kod djelomičnog uspjeha u parnici zakonodavac je novelom ZPP-a iz 2019. želio pojednostaviti postupak izračuna i odmjeravanja troška rukovodeći se da će na ovaj način sud zapravo određivati trošak samo onoj strani koja je uspjela u parnici u većem dijelu. Novelom ZPP-a iz 2019. uveden je i kvalitativni uspjeh u parnici kao važan za odlučivanje o omjeru uspjeha¹¹, a novela ZPP-a iz 2019. ne regulira izrijekom na koji način će se vrednovati djelomično povlačenje tužbe (smanjenje tužbenog zahtjeva). Noveлом ZPP-a iz 2019. izmijenjen je i čl. 158. ZPP-a na način da je sada propisano da je tužitelj dužan naknaditi trošak tuženiku i ako se je odrekao tužbenog zahtjeva te je dodana iznimka od tog pravila uz udovoljenje tužbenom zahtjevu ili zbog drugih razloga koji se mogu pripisati tuženiku.¹² Novelom ZPP-a iz 2019. uvedeno je i pravilo da svaka stranka snosi svoje troškove kod izlučnih parnica (nedopustivost ovrhe), ako je ovrhovoditelj u ovršnom postupku imao opravdanih razloga smatrati da ne postoje prava trećih osoba.¹³ *Ratio* za takvo rješenje je da se dodatno ne sankcionira savjesni ovrhovoditelj. Zadnje promjene koje su uvedene novelom ZPP-a iz 2019. odnose se na čl. 164. st. 9. ZPP-a te je prošireno ovlaštenje savjetnika za donošenje odluke o troškovima u slučajevima iz čl. 164. st. 8. ZPP-a.¹⁴

Novela ZPP-a iz 2022. izvršila je samo jednu manju, ali bitnu izmjenu čl. 151. ZPP-a na način da je sada određeno kako parnične troškove obuhvaćaju i zatezne kamate od dana donošenja odluke kojom je naloženo plaćanje troškova postupka te da o zateznim kamataima na iznos parničnih troškova sud odlučuje na zahtjev stranke. Na taj način stranke će morati zatražiti zatezne kamate na trošak postupka u parničnom postupku te se na ovršne odluke koje su donijete u parničnom postupku više neće primjenjivati odredba čl. 30. st. 2. Ovršnog zakona¹⁵. Iako je navedena odredba OZ-a i dalje na snazi, odredba čl. 151. st. 3. ZPP-a je *lex specialis* i *lex posterior*.

Iz navedenog uvodnog prikaza, vidljivo je da je zapravo tek novela ZPP/19 značajnije izmijenila odredbe o troškovima parničnog postupka.¹⁶ Sudska praksa, a posebno Vrhovni sud RH (dalje – VSRH) kao najviši sud u RH kojem je osnovna ustavna zadaća ujednačavanje sudske prakse, kontinuirano se bavi problematikom troškova parničnog postupka i zauzima pravna shvaćanja u vezi spornih pitanja iz prakse. Stoga će se u radu prikazati i analizirati sudska praksa VSRH u vezi spornih pitanja koja se odnose na troškove parničnog postupka.

2. SPORNA PITANJA U VEZI TROŠKOVA PARNIČNOG POSTUPKA

VSRH je mogao zauzimati pravna shvaćanja u vezi s troškovima postupka do zaključno 15. studenog 2015., a nakon toga od 1. rujna 2019. kao dana stupanja na snagu ZID ZPP/19 pa nadalje. U razdoblju od gotovo četiri godine bilo je na snazi pravno shvaćanje zauzeto na četvrtoj sjednici Građanskog odjela VSRH od

¹⁰ Dakle, sada više nema mogućnosti da stranka koja je uspjela u parnici u većem dijelu naknadi drugoj stranci trošak koji u konačnici može biti i veći od njenog jer je druga strana imala odvjetnika kao punomoćnika i njen trošak je daleko veći (do novele ZPP-a iz 2019. sudska praksa priznavala je svakoj strani trošak razmjerno uspjehu i nakon toga se vršilo prebijanje iznosa troška i nalagalo plaćanje razlike onoj strani čiji je trošak bio manji).

¹¹ Npr. kod sporova u svezi naknade štete vrlo bitno je da li se tuženik protivio svojoj odgovornosti za naknadu štete (osnovi zahtjeva) i da li su povodom toga zapravo većim dijelom nastali troškovi postupka. Stoga se npr. može uzet da je uspjeh u cijelosti u svezi osnove zahtjeva 50% ukupnog uspjeha u parnici i gdje visina zahtjeva i uspjeh u tom dijelu čini samo dio u odnosu na koji se ukupno utvrđuje uspjeh u parnici.

¹² V. čl. 29. ZID ZPP/19.

¹³ V. čl. 30. ZID ZPP/19.

¹⁴ V. čl. 31. ZID ZPP/19.

¹⁵ „Narodne novine“, broj 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17 i 131/20 – dalje OZ). Odredbom čl. 30. st. 2. OZ-a predviđeno je da se u slučaju ako u ovršnoj ispravi nije određeno plaćanje zatezne kamate na trošak parničnog postupka, ovršni sud može na prijedlog ovrhovoditelja u rješenju o ovrsi odrediti naplatu tih kamata po propisanoj stopi od dana donošenja odluke do naplate.

¹⁶ To se posebno odnosi na način obračuna troškova kod djelomičnog uspjeha u parnici (čl. 28. ZID ZPP/19).

16. studenog 2015. da pravomoćno rješenje o troškovima parničnog postupka nije rješenje protiv kojega bi bila dopuštena revizija.¹⁷ Na taj način kroz jedno dosta dugo razdoblje strankama nije bio omogućen pristup VSRH u vezi problematike troškova parničnog postupka što je zasigurno utjecalo na manji broj pravnih shvaćanja u vezi ove problematike od strane najvišeg suda u RH čija je osnovna zadaća ujednačavanje sudske prakse, odnosno osiguranja jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni¹⁸.

U razdoblju od zadnje tri godine VSRH je zauzimao pravna shvaćanja povodom dopuštenih revizija na temelju podnesenih prijedloga za dopuštenje revizije u odnosu na troškove parničnog postupka te je potvrdio neka ranija pravna shvaćanja ili je zauzeo nova, što se prvenstveno odnosi na novine u noveli ZPP-a iz 2019. U odnosu na neka pitanja dopušteno je izjavljivanje revizije te se očekuje zauzimanje pravnih shvaćanja za dopuštena pitanja. Najveći broj odluka i pravnih shvaćanja odnosi se na primjenu čl. 154. st. 1. i 2. ZPP-a, odnosno na priznanje i obračun troškova parničnog postupka kad stranka u cijelosti ili djelomično uspije u parnici. Dio odluka odnosi se na dvojbe oko naknade troška kod povlačenja tužbe ili priznanja tužbenog zahtjeva, koji troškovi čine parnične troškove, nedavanja povoda za tužbu odnosno udovoljenju tužbenom zahtjevu. Isto tako VSRH je zauzimao pravna shvaćanja u vezi obračuna i određivanja parničnih troškova kada se vrijednost predmeta spora mijenjala tijekom postupka.

¹⁷ Obrazloženje tog pravnog shvaćanja glasi: „O zahtjevu za naknadu parničnih troškova sud odlučuje u presudi ili rješenju kojim se dovršava parnični postupak (čl. 164. st. 4. ZPP-a), s time što se odluka o trošku u presudi smatra rješenjem (čl. 129. st. 5. ZPP-a). Stoga je u pogledu dopuštenosti revizije protiv pravomoćne odluke o troškovima parničnog postupka, mjerodavna odredba čl. 400. st. 1. ZPP-a (stranke mogu izjaviti reviziju i protiv rješenja drugostupanjskog suda kojim je postupak pravomoćno završen u sporovima u kojima bi revizija bila dopuštena protiv drugostupanjske presude – članak 382. ZPP-a). Iz navedene odredbe slijedi da je revizijom dopušteno pobijati samo ona rješenja drugostupanjskog suda koja predstavljaju pojedinačni akt o predmetu spora i kojima se dovršava postupak po tužbi, pa je za ocjenu o dopuštenosti revizije protiv rješenja o troškovima parničnog postupka potrebno ocijeniti ima li rješenje o parničnim troškovima karakter takvog pojedinačnog akta čijom se pravomoćnošću dovršava parnični postupak. Rješenje drugostupanjskog suda o troškovima parničnog postupaka nije rješenje iz čl. 400. st. 1. ZPP protiv kojega je dopuštena revizija jer glede parničnih troškova spor niti počinje niti se dovršava. Samo u odnosu na predmet spora određen tužbom počinje teći parnica, ispituje se litispendencija, objektivna kumulacija tužbenog zahtjeva i objektivno preinacenje tužbenog zahtjeva, i samo u odnosu na predmet spora se postupak dovršava pojedinačnim aktom, bilo presudom ili rješenjem. Upravo odredbe ZPP-a o litispendenciji otkrivaju pravu prirodu rješenja o troškovima parničnog postupka slijedom koje rješenje o troškovima parničnog postupka nije rješenje iz čl. 400. st. 1. ZPP-a. Naime prema odredbi čl. 194. st. 1. ZPP-a parnica počinje teći dostavom tužbe tuženiku. U pogledu zahtjeva koji je stranka postavila u tijeku postupka, parnica počinje teći od časa kad je o tom zahtjevu obaviještena protivna stranka (čl. 194. st. 2. ZPP-a). Parnica dakle ne počinje teći podnošenjem zahtjeva za naknadu parničnih troškova nego samo u pogledu tužbenog zahtjeva, pa se i litispendencija odnosi na tužbeni zahtjev, a ne i na zahtjev za naknadu parničnih troškova. Također treba imati na umu i odredbu čl. 190. ZPP-a prema kojoj se objektivna preinaka tužbe odnosi na predmet spora, dok se preinakom zahtjeva za naknadu parničnog troška ne mijenja identitet spora, iz čega također slijedi da zahtjev za naknadu parničnog troška nije sastavni dio predmeta spora, niti o tom zahtjevu teče parnica. Zaključno, odredba čl. 400. st. 1. ZPP-a odnosi se samo na ona rješenja kojima se prekida litispendencija i pravomoćno dovršava parnični postupak. Kada su u pitanju parnični troškovi, sama okolnost što se rješenje o troškovima postupka donosi u presudi ili rješenju kojim se pravomoćno dovršava postupak pred sudom ne daje tom rješenju svojstvo rješenja kojim se pravomoćno završava parnični postupak. Parnične troškove čine izdaci učinjeni u tijeku ili u povodu postupka (čl. 151. st. 1. ZPP-a), o njima sud odlučuje u presudi ili rješenju kojim se završava postupak pred tim sudom (čl. 164. st. 1. i 2. ZPP-a), ali nemaju karakter rješenja iz čl. 400. st. 1. ZPP-a. Kad je u pitanju postupanje revizijskog suda po reviziji protiv pravomoćne odluke o predmetu spora, treba imati na umu odredbu čl. 166. st. 2. ZPP-a prema kojoj je sud dužan, samo kad preinaci odluku protiv koje je podnesena revizija ili ukine tu odluku i odbaci tužbu, odlučiti o troškovima cijelog postupka (čl. 166. st. 2. ZPP-a). Nadalje, kada sud odbaci ili odbije reviziju, odlučit će o troškovima nastalim u postupku u povodu revizije (čl. 166. st. 1. ZPP-a). O troškovima parničnog postupka se dakle odlučuje isključivo kao o izdatku nastalom u tijeku i u povodu spora. O pravnoj prirodi rješenja o troškovima postupka izjasnio se i Ustavni sud RH u rješenju broj U-III-4937/2013 od 11. studenoga 2013. u kojem je navedeno: sukladno tome, samo ona odluka kojom je nadležni sud meritorno odlučio o biti stvari, odnosno o pravu ili obvezu ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela podnositelja, jest pojedinačni akt u smislu članka 62. st. 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH u povodu kojega je Ustavni sud RH bio nadležan pružiti ustavnosudsku zaštitu.“ (tako i u odlukama U-III-4623/2013, U-III-2365/2001, U-III-954/2004, U-III-1794/2009, U-III-565/2012, U-III-140/2014).“

¹⁸ V. čl. 116. st. 1. Ustava RH („Narodne novine“, broj 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01., 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 5/14).

2.1. ČL. 154. ST. 1. I 2. ZPP-A

Jedno od pitanja koje se odnosi na primjenu čl. 154. st. 1. i 2. u vezi čl. 163. ZPP-a odnosi se na pravna shvaćanja iz odluka Europskog suda za ljudska prava (dalje – ESLJP) u primjeni odredbi čl. 6. st. 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹⁹ te čl. 1. Protokola 1. uz Konvenciju, bez obzira na ishod spora.²⁰ VSRH je tako dopustio podnošenje revizije²¹ radi pitanja: „*Je li sud prilikom odmjeravanja troškova postupka RH po osnovi zastupanja po državnom odvjetništvu, sukladno odredbi čl. 154. st. 1. u vezi s čl. 163. ZPP-a dužan ocijeniti predstavlja li dosuđeni iznos nerazmjeran teret za protivnu stranku, a s obzirom na to da se radi o troškovima koji nisu stvarno nastali, vodeći računa o zaključcima ESLJP u presudama Cindrić i Bešlić protiv RH od 6. rujna 2016. i Klauz protiv RH od 18. srpnja 2013., u primjeni odredbi čl. 6. st. 1. Konvencije te čl. 1. Protokola 1. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, bez obzira na ishod spora?*“

VSRH je odgovorio pozitivno na postavljeno pitanje u dopuštenoj reviziji u svojoj presudi broj Rev-89/2021 od 2. ožujka 2021., a imajući u vidu okolnosti konkretnog slučaja te je zaključeno da odlukom o troškovima postupka nije postignuta pravična ravnoteža, odnosno da plaćanje navedenih troškova za tužiteljice predstavlja prekomjeran teret, a što bi dovelo do povrede čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju. Stoga je preinačena odluka o troškovima postupka iz nižestupanjskih odluka kojima je tužiteljicama bilo naloženo platiti troškove postupka tuženici RH na način da je suđeno da svaka strana snosi svoje troškove postupka.²²

Isto tako je VSRH u primjeni čl. 154. st. 2. ZPP-a zauzeo pravno shvaćanje da su sudovi prilikom svakog odlučivanja o troškovima postupka dužni uzeti u obzir sve elemente koji su utjecali na okončanje ili odugovlačenje s postupkom i odluku o troškovima donijeti tek na temelju njihove brižljive ocjene, a one moraju biti razmjerne legitimnom cilju kojem smjera pravilo navedeno u čl. 154. st. 2. ZPP-a.²³

VSRH je dopustio podnošenje revizije zbog sljedećih pitanja: „*Je li sud ovlašten donijeti odluku da je stranka (tužitelj/protutuženik) djelomično uspjela u sporu ukoliko je u cijelosti usvojen tužbeni zahtjev i u cijelosti odbijen protutužbeni zahtjev i je li zakonito donijeti odluku da svaka strana snosi svoje troškove parničnog postupka, ako je jedna strana u cijelosti izgubila parnicu, i to pozivom na odredbu članka 158. ZPP-a u vezi s odredbom članka 154. st. 2. ZPP-a?*“²⁴ Naime, radilo se o tome da su nižestupanjski sudovi odredili da svaka strana snosi svoje troškove parničnog postupka iako je tužitelj/protutuženik uspio u postupku obzirom je prihvaćen tužbeni zahtjev, a odbijen protutužbeni zahtjev. Nižestupanjski sudovi su takvu odluku obrazložili držanjem tužitelja/protutuženika prije parnice.

VSRH je odgovorio na postavljena pitanja u svojoj odluci broj Rev-793/2021 od 14. srpnja 2021. da u situaciji kada je tužiteljev/protutuženikov tužbeni zahtjev u cijelosti prihvaćen, a protutužiteljev tužbeni zahtjev u cijelosti odbijen, to je pozivom na odredbu čl. 154. st. 1. ZPP-a tuženik/protutužitelj kao stranka koja je u

¹⁹ „Narodne novine“ – Međunarodni ugovori, broj 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10 i 13/17 – dalje Konvencija

²⁰ V. presude ESLJP *Cindrić i Bešlić protiv RH* od 6. rujna 2016. i *Klauz protiv RH* od 18. srpnja 203.

²¹ V. odluku VSRH broj Revd-1367/2020 od 22. rujna 2020.

²² *Ibid.* U ovom predmetu tužiteljice su ponijele tužbu radi naknade štete zbog smrti supruga I. tužiteljice i oca II. tužiteljice koji je, nakon što je bio zatvoren u prostorijama za zadržavanje Policijske uprave Bjelovar, zajedno s drugim osobama, odveden u obližnju šumu i ubijen iz vatrenog oružja. U vrijeme podnošenja tužbe zbog predmetnog štetnog događaja vodio se kazneni postupak protiv više optuženika. Drugostupanjski sud je zaključio da bi tužiteljice imale pravo na naknadu štete prema odredbama Zakona o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija (“Narodne novine”, broj 117/03). Međutim, tužbeni zahtjev je odbijen jer je protekao objektivni zastarni rok iz čl. 376. Zakona o obveznim odnosima (“Narodne novine”, broj 53/91, 73/91, 3/94, 7/96, 112/99 i 88/01, dalje – ZOO), a ocijenjeno je da nema mesta primjeni zastarnog roka iz čl. 377. ZOO-a. Prema ocjeni VSRH predmetna tužba nije bila lišena ikakvog sadržaja ili očigledno nerazumna, niti se može smatrati da je očekivanje tužiteljica da će ostvariti pravo na naknadu štete bilo potpuno neopravданo. VSRH je također istaknuo da se u ovom predmetu ne radi o klasičnom građanskopravnom sporu između privatnih stranaka jer tuženici RH zastupa Državno odvjetništvo, a troškovi državnog odvjetništva se procjenjuju na temelju odvjetničkih nagrada iako se isto zapravo financira iz državnog proračuna i, samim time, nije u istom položaju kao odvjetnik. Tužiteljicama je naloženo naknaditi tuženici troškove parničnog postupka u iznosu od 58.750,00 kn. Navedeni iznos troškova nije neznatan s obzirom na materijalnu i finansijsku situaciju tužiteljica, a prema podacima iz spisa.

Slijedom iznesenog, a imajući u vidu okolnosti konkretnog slučaja, VSRH je zaključio da odlukom o troškovima postupka nije postignuta pravična ravnoteža odnosno da plaćanje navedenih troškova za tužiteljice predstavlja prekomjeran teret, a što bi dovelo do povrede čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

²³ V. odluku VSRH broj Rev-129/2021 od 16. veljače 2021. povodom dopuštene revizije odlukom VSRH broj Revd-3010/2020 od 27. listopada 2020.

²⁴ V. odluku VSRH broj Revd-913/2020 od 2. prosinca 2020.

cijelosti izgubila parnicu dužna protivnoj stranci naknaditi troškove izazvane vođenjem postupka. Stoga je VSRH preinačio odluku o trošku i naložio tuženiku/protutužitelju naknaditi trošak postupka tužitelju/protutuženiku.²⁵

Nadalje, VSRH je dopustio izjavljivanje revizije zbog pravnog pitanja: „*Može li sud zakonito pozivom na odredbu čl. 154. st. 1. ZPP-a odbiti tuženika sa zahtjevom za naknadu troškova parničnog postupka koji je u cijelosti uspio u parnici, zbog toga što je tužitelj imao opravdana očekivanja da će uspjeti u parnici a koja su nastala zbog ponašanja tuženika prije podnošenja tužbe?*²⁶“ Na navedeno pitanje VSRH je odgovorio u odluci broj Rev-914/2021 od 8. rujna 2021: „*U ovoj pravnoj stvari tužiteljica je u cijelosti izgubila parnicu pa se u tom slučaju valja primijeniti odredba iz čl. 154. st. 1. ZPP-a koja propisuje da stranka koja u cijelosti izgubi parnicu dužna je protivnoj stranci i njezinu umješaču naknaditi troškove izazvane vođenjem postupka. Pri tome je potpuno nevažno što se događalo prije pokretanja parnice. Slijedom navedenog odgovor na postavljeno pravno pitanje jest taj da u ovakvim slučajevima, tužiteljica koja u cijelosti izgubi parnicu snosi troškove postupka tuženiku, na temelju gore citirane odredbe.*“

VSRH je u primjeni čl. 154 st. 2. ZPP-a potvrđio svoje ranije pravno shvaćanje u vezi priznavanja troškova vještačenja bez obzira na uspjeh u parnici. Povodom prijedloga za dopuštenje revizije VSRH je dopustio izjavljivanje revizije zbog pravnog pitanja: „*Ima li tužitelj, pri donošenju odluke o trošku, u situaciji kada tuženik osporava osnovu tužbenog zahtjeva u cijelosti, zbog čega su provedena vještačenja - koje troškove je predujmio tužitelj, pravo na priznanje (dosudu) tih troškova vještačenja (i pristupa sudskog vještaka) u cijelosti, bez obzira što je s tužbenim zahtjevom uspio samo djelomično?*²⁷“ U odluci broj Rev-994/2021 od 14. rujna 2021. VSRH je odgovorio na pravno pitanje zbog kojeg je dopuštena revizija i potvrđio svoje ranije pravno shvaćanje²⁸ „*da kod djelomičnog uspjeha u parnici, kada je tuženik osporavao osnovu zahtjeva (kod naknade štete svoju odgovornost), trošak vještačenja koji je predujmio tužitelj, priznaje se tužitelju u cijelosti obzirom da je bio potreban bez obzira na uspjeh u parnici.*“

U vezi primjene odredbe čl. 154. st. 2. ZPP-a nakon novele ZPP-a iz 2019., VSRH je dopustio izjavljivanje revizije zbog sljedećih pravnih pitanja: „*Je li sud pri donošenju odluke o parničnom troškovima dužan voditi računa ne samo o kvantitativnom uspjehu stranaka u sporu nego i o uspjehu dokazivanja sporne osnove tužbenog zahtjeva te ima li preciziranje tužbenog zahtjeva smanjenjem početno postavljenog tužbenog zahtjeva tijekom postupka, sukladno nalazu i mišljenju sudskog vještaka, utjecaja na odluku o naknadi parničnih troškova prema odredbi čl. 154. st. 2. ZPP-a, odnosno određuje li se u opisanoj procesnoj situaciji omjer uspjeha stranaka u parnici prema konačno postavljenom tužbenom zahtjevu?*²⁹“

U odluci Rev-1249/2021 od 1. ožujka 2022. VSRH je na navedena pitanja odgovorio: „*Odredbom čl. 154. st. 2. ZPP-a, između ostalog propisano je da se omjer uspjeha u parnici ocjenjuje prema konačno postavljenom tužbenom zahtjevu, vodeći računa i o uspjehu dokazivanja u pogledu osnove zahtjeva. Uponovljenom postupku o uspjehu stranaka u parnici odlučiti će se prema konačno postavljenom tužbenom zahtjevu, vodeći računa i o uspjehu dokazivanja u pogledu osnove zahtjeva, dok će se u odnosu na smanjeni dio tužbenog zahtjeva odlučiti prema odredbama ZPP-a o povlačenju tužbe, vodeći pri tome računa o tome, jesu li, prema tarifnom razredu s obzirom na vrijednost predmeta spora, isticanjem zahtjeva iznad konačno postavljenog nastali posebni troškovi zastupanja.*“ Odgovor na prvo postavljeno pitanje je zapravo zakonska formulacija iz zadnje rečenice odredbe čl. 154. st. 2. ZPP-a, dok se odgovor na drugo postavljeno pitanje temelji na pravnom shvaćanju s treće sjednice Građanskog odjela VSRH od 26. travnja 2021³⁰. Također je vidljivo da se u odnosu na smanjenje tužbenog zahtjeva

²⁵ Pri tome je VSRH istaknuo da „je odredbom čl. 154. st. 1. ZPP-a propisano da stranka koja u cijelosti izgubi parnicu dužna je protivnoj stranci i njezinu umješaču naknaditi troškove izazvane vođenjem postupka. Ovom odredbom izraženo je načelo po kojem se parnični troškovi naknadjuju prema uspjehu stranaka u parnici (načelo *causae*). Ova procesna odredba nema iznimke ili izuzetka, dakle uspjeh u sporu ne može se mjeriti kvantitativno, kako to navodi sud prvog stupnja, jer se ne radi o slučaju djelomičnog uspjeha u sporu iz odredbe čl. 154. st. 2. ZPP, niti je za uspjeh u sporu relevantno držanje tužitelja-protutuženika prije parnice, kako to tvrdi sud drugog stupnja.“

²⁶ V. rješenje VSRH broj Revd-2166/2020 od 9. rujna 2020.

²⁷ V. rješenje VSRH broj Revd-3277/2020 od 7. travnja 2021.

²⁸ V. odluke VSRH broj Rev 842/2010 od 29. rujna 2010., Rev-868/2004 od 10. studenoga 2004., Rev 1687/2009 od 8. travnja 2010. i dr.

²⁹ V. rješenje VSRH broj Revd-1347/2021 od 1. lipnja 2021.

³⁰ Pravno shvaćanje glasi: „Smanjenje tužbenog zahtjeva (iako nije preinaka tužbe) djelomično je povlačenje tužbe iz članka 193. ZPP-a za koje je, ako je do toga došlo nakon što se tuženik upustio u raspravljanje o glavnoj stvari, (uvijek) potreban pristanak tužnika.“

koje se smatra djelomičnim povlačenjem tužbe posredno zauzima pravno shvaćanje da eventualno tuženiku ne bi pripadali troškovi prema pravilima iz čl. 158. st. 1. ZPP-a, ako zbog tog smanjenja unutar istog tarifnog razreda sukladno važećoj odvjetničkoj tarifi³¹ nisu nastali posebni troškovi.

VSRH je dopustio izjavljivanje revizije i zbog sljedećeg pitanja: „*Pripada li, izvan okolnosti predviđenih odredbom članka 156. st. 1. ZPP-a, onoj stranci koja je u cijelosti izgubila parnicu pravo na naknadu troškova izazvanih vođenjem postupka od protivne stranke?*“³² VSRH je na navedeno neuobičajeno pitanje u konkretnoj pravnoj stvari odgovorio pozitivno, ali kao iznimku od pravila.³³ Tako je VSRH naveo: „*Ocenjujući osnovanost revizije prvenstveno treba poći od opće odredbe čl. 154. st. 1. ZPP-a, iz koje, doista proizlazi da je stranka koja u cijelosti izgubi parnicu dužna protivnoj stranci i njezinu umješaču naknaditi troškove izazvane vođenjem postupka. No, prilikom odlučivanja u ovoj pravnoj stvari, ne može se ispustiti izvida da se, unatoč tome što je tužbeni zahtjev u pogledu glavne stvari odbijen, žalbeni postupak vodio isključivo povodom odluke o trošku postupka te da se glavnina žalbenog postupka iscrpljivala u problematici nametnutoj po tuženicima, koja se odnosi na određivanje visine vrijednosti predmeta spora. Nakon što su takvi neumjereno visoko postavljeni zahtjevi tuženika bili od strane suda (djelomično) prihvaci, tužitelju nije preostalo ništa drugo nego iskoristiti pravna sredstva radi zaštite od takvih izuzetno visokih naloženih mu obveza. Nije se od njega moglo očekivati da u takvoj situaciji prihvati činjenicu da, s obzirom da nije uspio u pogledu glavne stvari, snosi toliko nerazmjerne i neumjereno zatraženu pa i dosuđenu obvezu snošenja izuzetno visokih troškova parničnog postupka; takvo nametanje obveze bi imalo punitivni karakter, a ne karakter naknade troška. U takovim konkretnim situacijama krajnje nerazmernog i neumjerenog postavljanja i, posljedično određivanja vrijednosti predmeta spora pa onda i troška postupka, kada se žalbeni postupak zapravo u potpunosti iscrpljivao u razrješenju toga pitanja i kada je praktično problematika akcesornog potraživanja troška u žalbenom postupku u potpunosti prevladala i postala sama sebi smisao vođenja toga postupka inducirajući izuzetno visoke parnične troškove – tužitelju se ne može uskratiti pravna zaštita u odnosu na odluku donesenu povodom toga zahtjeva tuženika pa tako niti naknada troška takove pravne zaštite.*“

Sljedeće pravno shvaćanje koje se odnosi na primjenu čl. 154. st. 1. ZPP-a, VSRH je zauzeo povodom do puštene revizije u rješenju Revd-947/2021 od 6. srpnja 2021. Radilo se o pravnom pitanju koje se odnosilo na odmjeravanje visine odvjetničkih troškova kod tužbe i protutužbe. Pitanje zbog kojeg je dopuštena revizija glasi: „*U slučaju zajedničkog raspravljanja o tužbi i protutužbi je li vrijednost predmeta spora za odmjeravanje visine naknade za odvjetnički rad zbroj vrijednosti predmeta spora tužbe i protutužbe, te dijele li se troškovi zajedničkog raspravljanja na oba postupka prema vrijednosti predmeta spora iz tužbe i protutužbe, te utvrđuje li se uspjeh stranaka u sporu posebno u odnosu na zahtjev iz tužbe, a posebno za zahtjev iz protutužbe?*“

U odluci broj Rev-1356/2021 od 26. travnja 2022. odgovoren je: „*Kod donošenja odluke o troškovima parničnog postupka u slučaju tužbe i protutužbe valja prvenstveno poći od činjenice da je po svojoj pravnoj prirodi protutužba samostalna tužba pa se i troškovima parničnog postupka samostalno odlučuje o tužbi i protutužbi, odnosno da se o tužbi i protutužbi vrijednost predmeta spora za odmjeravanje visine nagrade za odvjetnički rad obračunava sukladno vrijednosti predmeta spora tužbe odnosno protutužbe, jer svaka od njih po svojoj pravnoj prirodi predstavljaju samostalnu tužbu. Stoga se uspjeh stranaka u sporu posebno utvrđuje u odnosu na zahtjev tužbe, posebno u odnosu na zahtjev iz protutužbe.*“

2.2. ČL. 151. ST. 1. ZPP-A

VSRH je dopustio izjavljivanje revizije zbog sljedećeg pravnog pitanja: „*Može li sud temeljem čl. 154. st. 5. i čl. 155. ZPP-a odbiti priznati tužitelju u parničnom postupku trošak sastava zahtjeva za mirno rješenje spora iz čl. 186.a ZPP-a podnesen nadležnom Općinskom državnom odvjetništvu koji je procesna prepostavka za vođenje parnice protiv RH?*“³⁴ VSRH je na to pitanje odgovorio, sukladno već ustaljenoj sudske praksi,³⁵ na način

³¹ V. Tarifu o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika („Narodne novine“, broj 142/12, 103/14, 118/14, 107/15, 37/22 i 116/22 – dalje Tarifa).

³² V. rješenje VSRH broj Revd-876/2021 od 12. svibnja 2021.

³³ V. odluku VSRH broj Rev-1229/2021 od 22. ožujka 2022.

³⁴ V. rješenje VSRH broj Revd-1066/2020 od 22. rujna 2020.

³⁵ V. npr. odluke VSRH broj Revr-447/2010 od 17. lipnja 2010., broj Revr-780/2009 od 9. prosinca 2009., broj Revr-664/2009 od 27. siječnja 2010., broj Revr-223/2009 od 11. studenog 2009. i dr.

„da prema zauzetom pravnom shvaćanju stranka ima pravo na naknadu troškova podnošenja zahtjeva za mirno rješenje spora u skladu s odredbom čl. 186.a st. 1. ZPP, ako je zahtjev procesna prepostavka za podnošenje tužbe u parničnom postupku“.³⁶ Obzirom da nižestupanjski sudovi nisu tužitelju priznali trošak sastava zahtjeva za mirno rješenje spora, VSRH je preinačio nižestupanjske odluke u odnosu na trošak parničnog postupka i dosudio tužitelju trošak sastava zahtjeva za mirno rješenje spora.

2.3. ČL. 158. ST. 1. I 2. ZPP-A

Rješenjem Revd-1701/2020 od 6. listopada 2020. VSRH je dopustio izjavljivanje revizije zbog sljedećih pravnih pitanja: „Je li se, u slučaju kada tužitelj u tijeku postupka mijenja visinu tužbenog zahtjeva, a čime se mijenja i vrijednost predmeta spora odlučna za obračun parničnih troškova, glede svake parnične radnje visina parničnih troškova obračunava prema vrijednosti predmeta spora u trenutku njezinog poduzimanja ili prema konačno uređenom tužbenom zahtjevu te je li smanjenje tužbenog zahtjeva predstavlja ili ne predstavlja djelomično povlačenje tužbe u smislu odredbe čl. 193. ZPP-a odnosno je li se smatra da se parnica od početka vodi povodom smanjenog tužbenog zahtjeva, odnosno je li visinu tužiteljevih troškova nastalih prije smanjenja tužbenog zahtjeva treba utvrditi prema vrijednosti spora u trenutku poduzete radnje ili prema vrijednosti smanjenog tužbenog zahtjeva?“ Na navedena pitanja zbog kojih je dopuštena revizija VSRH je odgovorio u odluci broj Rev-216/2021 od 25. svibnja 2021. navodeći „budući da u ovoj pravnoj stvari do smanjenja tužbenog zahtjeva nije došlo nakon djelomičnog udovoljenja zahtjevu tužitelja, to nema mjesta primjeni iznimke iz čl. 158. st. 1. ZPP-a te tužitelj za radnje poduzete prije smanjenja zahtjeva nema pravo na naknadu troškova postupka prema vrijednosti predmeta spora u trenutku poduzete radnje, već upravo prema vrijednosti predmeta spora smanjenog zahtjeva, a kako su to pravilno i zaključili nižestupanjski sudovi.“³⁷

³⁶ V. odluku VSRH broj Rev-133/2021 od 16. veljače 2021. Kod toga je VSRH istaknuo: „da prema odredbi čl. 186.a st. 1. ZPP-a osoba koja namjerava podnijeti tužbu protiv RH dužna se prije podnošenja tužbe obratiti sa zahtjevom za mirno rješenje spora nadležnom državnom odvjetništvu, uz prijetnu odbačaju tužbe za slučaj da stranka ne postupi na taj način (st. 6. čl. 186.a ZPP-a), iz čega slijedi da je podnošenje zahtjeva nadležnom državnom odvjetništvu za mirno rješenje spora procesna prepostavka za podnošenje tužbe. Stoga, prema pravnom shvaćanju ovog suda stranci koja je podnijela zahtjev za mirno rješenje spora pripadaju troškovi zastupanja koji su povodom togta nastali, jer se odredba čl. 151. st. 1. ZPP-a mora tumačiti u tom smislu, bez obzira na činjenicu je li stranka uspjela u parničnom postupku koji je uslijedio ili je protivna strana dobrovoljno ispunila zahtjev prije pokretanja parničnog postupka. Pri tom treba imati na umu da se odredbe čl. 186.a ZPP-a odnose samo na slučaj kad stranka svoje pravo ostvaruje u parničnom postupku, jer je obraćanje zahtjevom za mirno rješenje spora procesna prepostavka za traženje sudske zaštite. Isto shvaćanje izrazio je i Ustavni sud RH u Odluci br. U-III/15/2010 od 25. ožujka 2010., a prihvaćeno je i na četvrtoj sjednici Građanskog odjela VSRH-a održanoj 26. listopada 2009., pa postupanje po takvome shvaćanju predstavlja suđenje u skladu s stabilnom, ustaljenom i dosljednom sudskom praksom – koju bi upravo stoga što je takva bilo i ustavnopravno neprihvatljivo (s aspekta pravne sigurnosti i vladavine prava te jednakosti svih pred zakonom) mijenjati.“

³⁷ VSRH je u odluci broj Rev-216/2021 od 25. svibnja 2021. također naveo „Podnoseći prijedlog za dopuštenje revizije, kao razlog važnosti naznačenih pitanja za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni, tužitelj se bio pozvao na odluku ovog suda broj Rev-985/2010 od 4. prosinca 2013. u kojoj su izražena shvaćanja:

1. kad tužitelj u tijeku postupka mijenja tužbeni zahtjev po njegovoj visini mijenja se u sporu i vrijednost predmeta spora odlučna za obračun parničnih troškova, pa se u takvoj situaciji glede svake parnične radnje visina parničnih troškova obračunava prema vrijednosti predmeta spora u trenutku njezinog poduzimanja, a ne prema konačno uređenom tužbenom zahtjevu;

2. prema odredbi čl. 193. st. 2 ZPP-a smanjenje tužbenog zahtjeva ima značaj povlačenja tužbe, no budući da je riječ o djelomičnom povlačenju tužbe koja nema za posljedicu okončanje postupka pred prvostupanjskim sudom, već se procesne aktivnosti nastavljaju tako da u trenutku smanjenja tužbenog zahtjeva ukupni troškovi i uspjeh stranaka još nisu poznati, o naknadni pojedinačnih troškova koji se odnose na smanjeni dio tužbenog zahtjeva sud treba odlučiti u odluci o glavnoj stvari, a naknadu tih troškova tuženik može ostvariti zajedno s naknadom ostalih troškova obračunatih prema smanjenom tužbenom zahtjevu. Visinu tuženikovih troškova nastalih prije smanjenja tužbenog zahtjeva treba utvrditi prema vrijednosti predmeta spora u trenutku poduzete radnje, a ne prema vrijednosti smanjenog tužbenog zahtjeva.“

Izraženo shvaćanje ovog suda da se u situaciji smanjenja tužbenog zahtjeva naknada troškova određuje za poduzete prema vrijednosti predmeta spora u vrijeme njihova poduzimanja nije primjenjivo u svim situacijama, već samo za odluku o zahtjevu za naknadu troška postupka tuženiku, odnosno tužitelju koji je povukao tužbu odmah nakon što je tuženik udovoljio zahtjevu tužitelja. Prema shvaćanju Građanskog odjela ovog suda od 26. travnja 2021. smanjenje tužbenog zahtjeva (iako nije preinaka tužbe) djelomično je povlačenje tužbe iz članka 193. ZPP-a. Isto shvaćanje izrazili su i nižestupanjski sudovi. Stoga o zahtjevu tužitelja za naknadu troškova postupka u situaciji smanjenja tužbenog zahtjeva treba na odgovarajući način primjeniti odredbe ZPP-a o naknadi troškova postupka u slučaju povlačenja tužbe.

U vezi primjene odredbe čl. 158. st. 2. ZPP-a VSRH je dopustio izjavljivanje revizije i zbog sljedećeg pravnog pitanja: „Postoji li obveza tuženika da na temelju odredbe čl. 158. st. 2. ZPP-a tužitelju naknadi troškove parničnog postupka u parnici radi proglašenja ovrhe nedopuštenom koja je okončana tužiteljevim povlačenjem tužbe nakon što je u ovršnom postupku povodom žalbe tužitelja (kao ovršenika) viši sud preinac̄io rješenje o ovrsi i odbio isti taj prijedlog za ovru?“³⁸ Na to pitanje VSRH je odgovorio pozitivno navodeći: „Stoga je odgovor na postavljeno pitanje da postoji obveza tuženika da na temelju odredbe čl. 158. st. 2. ZPP-a tužitelju naknadi troškove parničnog postupka u parnici radi proglašenja ovrhe nedopuštenom koja je okončana tužiteljevim povlačenjem tužbe nakon što je u ovršnom postupku povodom žalbe tužitelja (kao ovršenika) viši sud preinac̄io rješenje o ovrsi i odbio isti taj prijedlog za ovru.“³⁹

Jedno od pitanja koje se postavilo u primjeni čl. 158. st. 2. ZPP-a (do ZID ZPP/19 čl. 158. st. 1. ZPP-a) odnosilo se na to „ima li se sklapanje Dodatka ugovora o kreditu između korisnika kredita u CHF i tužene banke na temelju odredbi Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju“⁴⁰ smatrati postupanjem tuženice sukladno prisilnoj zakonskoj normi ili pak njenim udovoljenjem tužbenom zahtjevu u smislu odredbe čl. 158. st. 1. ZPP-a“.⁴¹ U konkretnim slučajevima predmet revizijskog postupka je odluka o troškovima parničnog postupka, iako je na sjednici Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske održanoj 16. studenoga 2015. zauzeto pravno shvaćanje, da pravomoćno rješenje o troškovima parničnog postupka nije rješenje protiv kojeg bi bila dopuštena revizija. Međutim, uzimajući u obzir odluke Ustavnog suda RH broj U-III-3400/18 i broj U-III-3401/18 od 8. lipnja 2021., revizijski sud je ocijenio da je postavljeno pitanje važno za odluku o sporu. Naime, u odlukama Ustavnog suda RH je navedeno da je VSRH dužan odstupiti od pravnog shvaćanja i meritorno odlučiti o reviziji podnositelja, kraj očite činjenice da o spornom pitanju naknade troškova parničnog postupka, u slučaju kada je korisnik kredita povukao tužbu protiv banke nakon izvršene konverzije kredita iz valute CHF u EUR, postoji različita praksa županijskih sudova, zbog čega se ne može stranci uskratiti pravo na pristup VSRH.

Stoga je VSRH u svojim odlukama⁴² odgovorio na postavljeno pitanje na način „da u situaciji kada je sklopljen Dodatak ugovoru o kreditu kojim je umanjena glavnica duga, ima se smatrati udovoljenje tužbenom zahtjevu kojim tužitelj traži utvrđenje ništetnosti odredbi ugovora o kreditu koji se odnosi na promjenjive ugovorene kamate i isplatu više plaćenih kamata, pa osnovano u konkretnom slučaju tužitelj potražuje naknadu troškova parničnog postupka u skladu s odredbom čl. 158. st. 1. ZPP-a“.⁴³ Takovo pravno shvaćanje eventualno dovodi u

Prema odredbi čl. 158. st. 1. ZPP-a tužitelj koji povuče tužbu dužan je protivnoj stranci nadoknadi parnične troškove. Ali, ako je tužba povučena odmah nakon što je tuženik udovoljio zahtjevu tužitelja, troškove postupka tužan je tužitelju naknaditi tuženik. Dakle, tužitelj, osim iznimno, nema pravo na naknadu troškova postupka u slučaju povlačenja tužbe, odnosno, kod djelomičnog povlačenja tužbe, za iznos smanjenog zahtjeva.“

³⁸ V. rješenje VSRH broj 4319/2021 od 9. studenog 2021..

³⁹ V. odluku VSRH broj Rev-178/2022 od 14. lipnja 2022. U obrazloženju odluke VSRH je također naveo: „U okolnostima konkretnog slučaja, pravilno je od strane drugostupanjskog suda primijenjena odredba čl. 158. st. 2. ZPP-a jer je do povlačenja tužbe došlo zbog okolnosti da je tužitelj kao ovršenik uspio u svom pravnom lijeku u ovršnom postupku posljedica čega je bilo odbijanje prijedloga za ovru kojeg je dakle, neosnovano podnio tuženik kao ovrhovoditelj. Da tužitelj nije podnio prigovor protiv rješenja o ovrsi, tako neosnovana ovra bila bi provedena. Stoga, je ostvarena pretpostavka primjene odredbe čl. 158. st. 2. ZPP jer je tužitelj povukao tužbu nakon što je zaprimio drugostupanjsko rješenje kojim je preinac̄eno rješenje o ovrsi i prijedlog za ovru odbijen, a koji razloge neosnovanosti prijedloga za ovru se može pripisati jedino tuženiku, pa je troškove postupka dužan tužitelju naknaditi tuženik.“

⁴⁰ „Narodne novine“, broj 102/15 – dalje ZID ZPK.

⁴¹ V. odluke VSRH broj Rev-893/2017 od 29. lipnja 2021, broj Rev-1014/2018 od 20. listopada 2021 i broj Rev-2609/2017 od 15 veljače 2022.

⁴² Ibid.

⁴³ Također je istaknuto: „da prema shvaćanju revizijskog suda, tuženica je postupajući u skladu s odredbom čl. 19.e ZID ZPK i izrađujući izračun konverzije kredita, koji je tužitelj prihvatio i s tuženicom sklopio Dodatak ugovoru o kreditu, zapravo ispunila tužbeni zahtjev u okviru kojeg je tužitelj zahtjevao utvrđenje ništetnosti obračuna ugovorenih promjenjivih kamata i isplatu više plaćenog iznosa. Uostalom, sukladno Direktivi Vijeća 93/13 EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima, sud u ovakvoj parnici može odlučiti o troškovima postupka i na drugi način ako ocijeni da bi odmjeravanje troškova postupka prema prije navedenim pravilima narušilo pravičnu ravnotežu između interesa stranaka jer bi donesena odluka bila prekomjeran i nerazuman teret za stranku koja svojim držanjem (potrošač) nije dala povod za parnicu, ili je to potrebno zbog drugih važnih razloga koji se mogu pripisati tuženiku. Osim toga, drugačija odluka o troškovima postupka rezultirala bi ograničenjem koje umanjuje samu bit tužiteljevog prava na pristup sudu te bi mogla odvratiti potrošača od ostvarivanja prava na djelotvorni sudske nadzor nepoštenosti ugovornih odredaba (Odluka suda Europske uni-

pitanje odluka ESLJP od 1. rujna 2022 u predmetu Žulić protiv RH kojom je utvrđeno da je zahtjev podnositelja nedopušten.⁴⁴

Kao što je već navedeno, smanjenje tužbenog zahtjeva je djelomično povlačenje tužbe te je za takvo djelomično povlačenje tužbe nakon upuštanja tuženika u raspravljanje potreban njegov pristanak, a tuženik mora odmah kod pristanka na djelomično povlačenje zatražiti trošak.⁴⁵ Slijedom navedenog, proizlazi da bi sud trebao donijeti rješenje kojim bi utvrdio djelomično povlačenje tužbe i trebao bi odrediti trošak tuženiku.⁴⁶ Nema zapreke da sud i naknadno u oduci o glavnoj stvari doneše takvo rješenje, a mišljenja sam da je to posebno svrshishodno u odnosu na određivanje troška tuženiku. Naime, smanjenje zahtjeva se i do Novele ZPP/19 smatralo djelomičnim povlačenjem tužbe, ali se nije tražilo da sud donosi rješenje o tome, a niti se tražilo da tuženik odmah zatraži trošak po toj osnovi. Jednostavno se kod ukupnog uspjeha i utvrđivanja ukupnih troškova to uzimalo u obzir.⁴⁷ Međutim, smatram da treba biti vrlo oprezan kod priznavanja tuženiku troškova na ime djelomičnog povlačenja tužbe te da bi osnovno pravilo ipak trebalo biti da tužitelj ne može biti u nepovoljnijem niti tuženik u povoljnijem položaju nego da je tužitelju taj dio zahtjeva odbijen kao neosnovan. VSRH je već zauzeo određena pravna shvaćanja koja se primjenjuju na situaciju djelomičnog povlačenja tužbe,⁴⁸ ali će povodom dopuštenih revizija i postavljenih pitanja morati donijeti jasna pravna shvaćanja u odnosu na naknadu troškova postupka tuženiku temeljem čl. 158. st. 1. ZPP-a kod smanjenja tužbenog zahtjeva koje smanjenje se smatra djelomičnim povlačenjem tužbe.⁴⁹

2.4. OBRAČUN TROŠKOVA POSTUPKA KOD PROMJENE VRIJEDNOSTI PREDMETA SPORA (ČL. 155. ZPP-A)

I dalje se kod obračuna parničnih troškova postavlja pitanje na koji način se vrši obračun troškova, ako se mijenjala vrijednost predmeta spora, odnosno da li prema konačnoj vrijednosti predmeta spora ili prema vrijednosti predmeta spora u vrijeme poduzimanja pojedine parnične radnje. To pitanje se ponovno javlja nakon donošenja ZID ZPP/19, ali zapravo nije došlo do nikakve promjene već ustaljene sudske prakse VSRH. Tako je još u odluci VSRH broj Rev-x 123/2012 od 4. prosinca 2012 odgovoreno na pitanje: „obračunavaju li se troškovi parničnog postupka sukladno vrijednosti predmeta spora u vrijeme poduzimanja pojedine parnične radnje?“ U navedenoj odluci VSRH je odgovorio na to pitanje: „slijedom iznesenog, pravilno je prvostupanjski sud primijenio materijalno pravo iz čl.155. ZPP-a kada je tuženici troškove postupka odmjerio prema vrijednosti predmeta spora u vrijeme poduzimanja pojedine parnične radnje.“ Isto pravno shvaćanje je VSRH zauzeo u nizu svojih odluka.⁵⁰

VSRH je dopustio podnošenje revizije u nizu predmeta gdje se radi o pitanju „je li kod odlučivanja o troškovima postupka kod stupnjevite tužbe relevantna naznačena vrijednost predmeta spora u trenutku pokretanja postupka podnošenjem manifestacijskog (neodređenog) zahtjeva ili vrijednost predmeta spora u trenutku podnošenja određenog (kondemnatornog) zahtjeva?“⁵¹ VSRH je u tim predmetima ocijenio da su ispunjene pretpostavke za dopuštenost revizije u smislu odredbe čl. 385.a st. 1. al. druga ZPP-a radi navedenog pravnog pitanja jer je riječ o pravnom pitanju koje je važno za rješenje konkretnog spora

je C-224/19 i C-259/19, te predmet Cindrić i Bešlić protiv RH, presuda ESLJP od 6. rujna 2016. i odluka Ustavnog suda RH, br. U-III-4029/2013 od 19. prosinca 2017.).“

⁴⁴ Naime, ESLJP je zaključio da kriteriji za primjenu odredbe iz čl. 158. st. 1. ZPP-a nisu bili ispunjeni, jer banka potpisivanjem aneksa nije udovoljila tužbenom zahtjevu kako ga je formulirao podnositelj. Nadalje, ESLJP je ukazao na navod prvostupanjskog suda da bi podnositelj zahtjeva uspio u postupku da nije povukao svoju tužbu, što dodatno potvrđuje da banka nije udovoljila njegovom zahtjevu.

⁴⁵ V. supra bilj. 30.

⁴⁶ V. čl. 193. st. 4. ZPP-a.

⁴⁷ V. npr. odluku VSRH broj Rev-2603/11-2 od 19. veljače 2013.

⁴⁸ V. odluke VSRH broj Rev-1249/2021 od 1. ožujka 2022. i broj Rev-216/2021-2 od 25. svibnja 2021.

⁴⁹ V. npr rješenje VSRH broj Revd-159672022 od 12. travnja 2022.

⁵⁰ Npr. u odlukama broj Revt-35/04-2 od 14. lipnja 2005., broj Rev-402/04-2 od 21. rujna 2005., broj Revr-403/10-2 od 25. svibnja 2010., brojRevr-1743/09-2 od 27. svibnja 2010 itd.

⁵¹ V. rješenja VSRH broj Revd-3024/2022 od 44 veljače 2022., broj Revd-2633/2022 od 13. srpnja 2022., broj Revd-2737/2022 od 13. srpnja 2022., broj Revd-1646/2020 od 13. travnja 2022., broj Revd-3024/2022 od4. veljače 2022. itd,

glede obračuna troškova postupka, o kojemu nema prakse revizijskog suda, a pitanje je važno za razvoj prava kroz sudsku praksu. Očekuje se uskoro zauzimanje pravnog shvaćanja u vezi tog pitanja, ali može se pretpostaviti da će VSRH ostati kod svojeg stajališta da se troškovi parničnog postupka obračunavaju sukladno vrijednosti predmeta spora u vrijeme poduzimanja pojedine parnične radnje.

2.5. OSTALA SPORNA PITANJA U ODNOSU NA KOJA JE DOPUŠTENO IZJAVLJIVANJE REVIZIJE

VSRH je u nekim predmetima povodom prijedloga za dopuštenje revizije dopustio podnošenje revizije zbog pravnih pitanja koja se odnose na troškove parničnog postupka te se očekuje odgovor na ta pitanja i zauzimanje određenih pravnih shvaćanja. Tako je dopušteno izjavljivanje revizije zbog pravnih pitanja „*utvrđuje li se vrijednost predmeta spora (kao osnova za odluku o troškovima postupka za zastupanje odvjetnika) prema vrijednosti svakoga pojedinog zahtjeva u slučaju kada su pojedine tužbene zahtjeve istaknuli različiti tužitelji protiv istog tuženika?*”⁵² Isto tako dopušteno je izjavljivanje revizije zbog pitanja „*da li u sporu u kojemu svaki od tužitelja potražuje svoju naknadu štete i svi tužitelji su zastupani po istom punomoćniku, odluku o parničnim troškovima stranaka treba donijeti tako da se tužiteljima prizna parnični trošak sukladno vrijednosti predmeta spora najvišeg postavljenog tužbenog zahtjeva jednog od tužitelja, ili zbrajajući iznose postavljenih tužbenih zahtjeva svih tužitelja?*”⁵³ U navedenim predmetima dopušteno je izjavljivanje revizije na temelju odredbe čl. 385.a st. 1. al. 2. ZPP-a, odnosno jer je riječ o pravnim pitanjima o kojima nema prakse revizijskog suda, a praksa viših sudova nije jedinstvena.

3. ZAKLJUČAK

Novelom ZPP/19 izmijenjene su nakon dugo vremena odredbe o troškovima postupka iz Glave XII ZPP-a kao i neke druge odredbe ZPP-a koje su u vezi s naknadom troškova parničnog postupka. Najveća promjena odnosi se na određivanje troška kod djelomičnog uspjeha u parnici i koja promjena u potpunosti mijenja prijašnji način obračuna i utvrđivanja troškova. Također je nakon donošenja ZID ZPP/19 omogućeno da VSRH kao najviši sud ponovno može ujednačavati sudsku praksu koja se odnosi na troškove parničnog postupka. VSRH kontinuirano zauzima pravna shvaćanja povodom dopuštenih revizija u odnosu na troškove parničnog postupka i time ujednačava sudsku praksu u vezi te problematike i doprinosi pravnoj sigurnosti i vladavini prava.

⁵² V. rješenje VSRH broj Revd-2289/2021 od 29. rujna 2021.

⁵³ V. rješenje VSRH broj Revd-3564/2021 od 11. listopada 2021.

Goranka Barać – Ručević*

Morana Briški **

Ivana Čačić ***

AKTUALNA PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA I SUDA EUROPSKE UNIJE

U članku se prikazuje aktualna sudska praksa (2021. – 2022.) Europskog suda za ljudska prava te Suda Europske unije, s osobitim naglaskom na njen recentni razvoj, pri čemu su prikazane odluke koje značajno utječu na promjenu sudske prakse hrvatskih sudova te reflektiraju izazove koji se pojavljuju pred hrvatskim sucima prilikom rada na pojedinim predmetima u tumačenju i primjeni odredaba Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, odnosno prava Europske unije. Odabrane su i analizirane odluke o pitanjima koje su hrvatski suci uputili Sudu EU, kao i odluke o pitanjima koja se učestalo pojavljuju pred hrvatskim sucima, a njihov izbor ima za cilj ukazati na uočene probleme te dati moguće putokaze za njihovo rješavanje u budućnosti.

Ključne riječi: Europski sud za ljudska prava, Sud Europske unije, pravo na pristup sudu, pravo na pošteno suđenje, zahtjev za prethodnu odluku, zaštita potrošača

I. UVOD

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kako je izmijenjena Protokolima 11, 14 i 15, s Protokolima 1, 4, 6, 7, 12, 13 i 16¹ primjenjuje se na nacionalnoj razini već dvadeset pet godina, budući da je preuzeta u hrvatsko zakonodavstvo još 5. studenoga 1997., te su hrvatski sudovi obvezni štititi prava sadržana u Konvenciji. U protivnom, Europski sud za ljudska prava (u dalnjem tekstu: ESLJP) mogao bi pronaći povredu prava u slučaju podnošenja zahtjeva pojedinaca koji se odnose na propuste u zaštiti njihovih prava u skladu s jamstvima iz Konvencije. U tom slučaju, presude kojima su utvrđene povrede obvezuju države na koje se odnose i one su ih dužne izvršiti, a Odbor ministara Vijeća Europe nadzire izvršenje tih presuda. Tako je ESLJP, samo u proteklom razdoblju od 1. listopada 2021. do 1. listopada 2022., donio 40 presuda u postupcima protiv Republike Hrvatske, a u njih 34 pronađena je najmanje jedna povreda nekog prava iz Konvencije. Na građanski postupak od toga broja odnosi se 21 presuda, pri čemu u samo jednoj presudi nije utvrđena povreda.

Nadalje, od stupanja Republike Hrvatske u članstvo Europske unije 1. srpnja 2013. hrvatski su sudovi u obvezi primjenjivati pravnu stečevinu Europske unije u svom svakodnevnom radu. S tim u vezi, hrvatski su sudovi, primjenom članka 267. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, podnijeli Sudu Europske unije (u dalnjem tekstu: Sud EU ili SEU) trideset i četiri zahtjeva za tumačenje europskog prava, od čega dvadeset i jedan zahtjev (60%) u razdoblju od 2019. do 2022.

* Goranka Barać – Ručević – sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske

** Morana Briški, viša sudska savjetnica – specijalistica u Vrhovnom sudu Republike Hrvatske

*** Ivana Čačić, sutkinja Općinskog građanskog suda u Zagrebu

¹ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 18/1997., 6/1999. – pročišćeni tekst, 8/1999. – ispravak, 14/2002., 1/2006. i 13/2017. (u dalnjem tekstu: Konvencija)

Sud EU do sada je odlučio o dvadeset i osam zahtjeva, dok je u odnosu na sedam postupak još u tijeku. Od riješenih predmeta šesnaest ih je završilo odlukom o tumačenju (presude i obrazložena rješenja), dok je u preostalim slučajevima odlučeno procesnim odlukama, dakle Sud EU nije meritorno odlučivao. O zauzetim pravnim shvaćanjima u povodu tih zahtjeva biti će više riječi u nastavku rada.

Međutim, za rad hrvatskih sudaca nisu odlučna samo pravna shvaćanja koja je Sud EU izrazio u odlukama donesenih u povodu zahtjeva podnesenih iz Republike Hrvatske, već ih obvezuju i odluke donesene u povodu zahtjeva upućenih iz drugih država članica. Posebno je stoga važno biti upoznat s praksom Suda EU, jer je on kreator pravnih pravila koja proizlaze iz sudske prakse. Stavovi tog Suda utječu na opće normiranje u državama članicama, a mogu poslužiti u popunjavanju pravnih praznina u nacionalnom zakonodavstvu, kao i biti pomoć pri tumačenju i primjeni postojećih pravnih pravila domaćega pravnog sustava. Prema tome, sudska praksa Suda EU, donesena kako u hrvatskim tako i u predmetima drugih država članica, predstavlja izvor prava i utječe na hrvatske sudove koji u svom radu, pored materijalnih i postupovnih pravila hrvatskoga pravnog sustava, moraju primjenjivati i pravo Europske unije.

Stoga će u ovom radu biti izložena aktualna praksa ESLJP i SEU, te pobliže analizirane izabrane odluke tih sudova, kako bi se sucima i dugim pravnim praktičarima olakšalo snalaženje i tumačenje pojedinih konvencijskih instituta, odnosno europske pravne stečevine.

II. PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

1. UVODNE NAPOMENE – STATISTIKA

Europski sud za ljudska prava je, kako je uvodno rečeno, u razdoblju od 1. listopada 2021. do 1. listopada 2022. donio 40 presuda u postupcima protiv Republike Hrvatske u kojima je u njih 34 pronađena najmanje jedna povreda nekog prava iz Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Osim presuda, ESLJP je donio i 30 odluka kojima je odbacio zahtjev kao nedopusťen iz nekog od razloga navedenih u članku 35. Konvencije. Pritom treba istaknuti da je riječ o odlukama u predmetima u kojima je o zahtjevu obaviještena i u kojima se očitovala Vlada Republike Hrvatske. S druge strane, većina zahtjeva podnesenih tom sudu odbacuje se odlukom suca pojedinca, bez obavještavanja tužene države o zahtjevu, zbog očiglednog neispunjavanja pretpostavki dopuštenosti.

Sklopljeno je i 7 prijateljskih rješenja (nagodbi) koje podrazumijevaju isplatu novčane naknade podnositeljima zahtjeva bez utvrđenja povrede.

Na građanski postupak odnosi se 21 presuda, pri čemu u samo jednoj presudi nije utvrđena povreda².

U predmetima koji se tiču uvjeta u kojima borave osobe lišene slobode pronađena je povreda u četiri predmeta³, jer su uvjeti boravka ocijenjeni neodgovarajućima u svjetlu standarda postavljenih u presudi *Muršić protiv Hrvatske*⁴.

Dvije presude⁵ odnose se na prava vlasnika stanova u kojima žive zaštićeni najmoprimeci (predmeti iz tzv. grupe "Statileo") u kojima je glavni uzrok povrede zastoj u donošenju izmjena Zakona o najmu stanova, bez čijeg donošenja ESLJP nije spreman odstupiti od svoje prakse da je prema postojećem zakonodavnom rješenju prekomjeran teret prebačen na vlasnike stanova.

² *Tabak protiv Hrvatske*, zahtjev broj 2431/13, presuda od 13. siječnja 2022., ECHR 2010. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>) (pravo na pošteno suđenje)

³ *Huber protiv Hrvatske*, zahtjev broj 39571/16, presuda od 7. srpnja 2022., *Hrnčić protiv Hrvatske*, zahtjev broj 53563/16, presuda od 29. rujna 2022., *Katanović i Mihovilović protiv Hrvatske*, zahtjev broj 18208/19, presuda od 29. rujna 2022. i *Kopić protiv Hrvatske*, zahtjev broj 216789/19, presuda od 29. rujna 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

⁴ *Mušić protiv Hrvatske* (VV), zahtjev broj 7334/13, presuda od 20. listopada 2016.; ECHR 2016. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

⁵ *Arambašin protiv Hrvatske*, zahtjev broj 48981/17 i *Hegediš protiv Hrvatske*, zahtjev broj 41306/18, obje presude od 23. lipnja 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

Povreda prava vlasništva pronađena je i u predmetu *Pero Marić protiv Hrvatske*⁶ koji se odnosi na pravo na naknadu štete od jedinice lokalne samouprave za štetu koju je počinio korisnik koji je privremenom koristio nekretninu na temelju Zakona o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom⁷.

U predmetu *Grbac*⁸ ESLJP se bavio dosjelošću, te je ocijenio da je odbijanje tužbenog zahtjeva za utvrđenje stjecanja prava vlasništva dosjelošću na temelju stava da se u vrijeme potrebno za stjecanje prava vlasništva dosjelošću na nekretninama u društvenom vlasništvu ne uračunava razdoblje posjedovanja od 1941. do 1991. bilo protivno zaključcima ESLJP-a iz presude *Trgo protiv Hrvatske*⁹ iz 2009., kao i praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske nakon presude *Trgo*, te predstavlja povredu prava na mirno uživanje vlasništva.

U presudi *Bursać*¹⁰ povreda prava na mirno uživanje vlasništva utvrđena zbog toga što je podnositeljima zahtjeva, u okolnostima konkretnog predmeta, naloženo da snose troškove parničnog postupka u cijelosti, iako, po stavu ESLJP-a, prilikom podnošenja tužbe nisu mogli sa sigurnošću očekivati da će im zahtjev biti odbijen.

Troškovima postupka ESLJP se bavio i okviru prava na pristup sudu u predmetima Čolić¹¹ i Štefek¹². Ocijenio je da je to pravo povrijeđeno obvezivanjem tužitelja da u slučaju djelomičnog uspjeha u sporu tuženiku nadoknadi iznos troškova postupka koji u pretežnom dijelu ili u cijelosti konzumira naknadu koja mu je došljena, te propustom da se pri odmjeravanju troškova postupka uzme u obzir kvalitativni uspjeh tužitelja u sporu.

U predmetu *Cvetković*¹³ utvrđena je povreda prava na pošteno suđenje jer je ESLJP ocijenio da presuda drugostupanjskog suda nije imala odgovarajuće obrazloženje i da je bila u suprotnosti sa sudskom praksom Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

Povreda prava na pošteno suđenje pronađena je i u predmetu *Baljak*¹⁴, gdje je ocijenjeno da su odluke domaćih sudova kojima je odbijen tužbeni zahtjev podnositelja bile očigledno nerazumne jer su podnositeljima zahtjeva nametnule neostvariv standard dokazivanja. Presuda *Baljak* opširnije je analizirana u nastavku rada.

U dva predmeta pronađena je povreda prava na pošteno suđenje u odnosu na ovršni postupak¹⁵, te jedna povreda prava na suđenje u razumnom roku u odnosu na parnični postupak¹⁶.

Povreda članka 8. Konvencije (pravo na privatni i obiteljski život) pronađena je u dva predmeta koja se tiču obiteljsko-pravne problematike i odnosa roditelja i djece, zbog neodgovarajućeg postupanja nadležnih tijela¹⁷. Primjena prava iz članka 8. Konvencije na profesionalni život razmatrana je u predmetu *Budimir protiv Hrvatske*¹⁸. Podnositelju zahtjeva u tom predmetu nezakonito je oduzeta licenca za obavljanje poslova tehničkih pregleda vozila zbog čega tijekom pet godina nije mogao raditi na tim poslovima.

U presudi *Mesić*¹⁹, odlučujući o zahtjevu bivšeg predsjednika Republike Hrvatske ESLJP nije našao povredu prava na slobodu izražavanja, ali jest povredu prava na suđenje u razumnom roku, jer je žalbeni postupak trajao više od tri godine i sedam mjeseci.

U nastavku rada izdvojili smo nekoliko odluka ESLJP-a koje ćemo pobliže izložiti.

⁶ *Pero Marić protiv Hrvatske*, zahtjev broj 29525/15, presuda od 17. ožujka 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

⁷ Zakon o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom, Narodne novine, broj 73/1995., 7/1996. i 100/1997. (prestao važiti 5. kolovoza 1998., na temelju Zakona o prestanku važenja Zakona o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom, Narodne novine, broj 101/1998.)

⁸ *Grbac protiv Hrvatske*, zahtjev broj 64795/19, presuda od 16. prosinca 2021.; ECHR 2021. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

⁹ *Trgo protiv Hrvatske*, zahtjev broj 35298/04, presuda od 11. lipnja 2009.; ECHR 2009. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

¹⁰ *Bursać i drugi protiv Hrvatske*, zahtjev broj 78836/16, presuda od 28. travnja 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

¹¹ *Čolić protiv Hrvatske*, zahtjev broj 49083/18, presuda od 18. studenog 2021.; ECHR 2021. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

¹² *Štefek protiv Hrvatske*, zahtjev broj 65173/17, presuda od 2. lipnja 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

¹³ *Cvetković protiv Hrvatske*, zahtjev broj 28539/16, presuda od 22. rujna 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

¹⁴ *Baljak protiv Hrvatske*, zahtjev broj 41295/19, presuda od 25. studenog 2021.; ECHR 2021. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

¹⁵ *Žibrat protiv Hrvatske*, zahtjev broj 38100/15, presuda od 14. listopada 2021. i *Žic protiv Hrvatske*, zahtjev broj 54115/15, presuda od 19. svibnja 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

¹⁶ *Salameh protiv Hrvatske*, zahtjev broj 38943/15, presuda od 14. listopada 2021.; ECHR 2021. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

¹⁷ *H.P. i drugi protiv Hrvatske*, zahtjev broj 58282/19, presuda od 19. svibnja 2022. i *Z. protiv Hrvatske*, zahtjev broj 21347/21, presuda od 8. rujna 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

¹⁸ *Budimir protiv Hrvatske*, zahtjev broj 44691/14, presuda od 16. prosinca 2021.; ECHR 2021. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

¹⁹ *Mesić protiv Hrvatske*, zahtjev broj 19362/18 od 5. svibnja 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

2. PRAVO NA PRISTUP SUDU I TROŠKOVI PARNIČNOG POSTUPKA

U novijoj praksi ESLJP-a u odnosu na Hrvatsku, koja se tiče građanskih postupaka, često se postavljalo pitanje povrede prava na pristup sudu i prava na mirno uživanje vlasništva zbog odluke o troškovima postupka.

Do povrede tih prava može doći u slučajevima u kojima stranka uspije, barem djelomično, s osnovom ali ne i visinom tužbenog zahtjeva. Ako u takvoj parnici stranci bude naloženo plaćanje "nerazumno visokih" troškova postupka na način da oni u pretežnom dijelu konzumiraju dosuđenu naknadu, tada takva situacija čini parnicu bespredmetnom a pravo te stranke na sud tek teorijskim i iluzornim.

ESLJP je više puta isticao da se pravilo „gubitnik plaća“ može smatrati legitimnim ograničenjem prava na pristup суду namijenjenim odvraćanju potencijalnih stranaka od podnošenja neosnovanih tužbi ili iznošenja pretjeranih tužbenih zahtjeva pred sudovima.²⁰ Takvo ograničenje prava na pristup суду ne može se, samo po sebi, smatrati nespojivim s člankom 6. stavkom 1. Konvencije. Međutim, iznos troškova ocijenjenih u svjetlu konkretnih okolnosti nekog predmeta bitan je čimbenik pri odlučivanju je li osoba uživala pravo na pristup суду.²¹

Kao što je istaknuto, dosuđivanje visokih troškova dovest će do povrede prava na pristup суду u slučajevima kada stranka uspije, barem djelomično, s osnovom tužbenog zahtjeva, ali ne s cijelim iznosom²². Do iste povrede može doći i onda kada je stranka potpuno neuspješna s osnovom tužbenog zahtjeva u situacijama u kojima ta stranka iz nekog razloga nije mogla predvidjeti svoje izglede za uspjeh jer je, primjerice, ishod postupka u predmetu ovisio o tumačenju novog pravnog pitanja.²³

Unatoč mogućem visokom iznosu troškova, neće doći do povrede prava na pristup суду u slučajevima kada je tužbeni zahtjev bio neopravdano visok („*unjustifiably inflated*“)²⁴, kao i u slučajevima kada je tužitelj morao biti svjestan toga da njegov zahtjev nema razumne izglede za uspjeh (npr. zbog ustaljene sudske prakse u nekom pitanju)²⁵.

U ovom radu izdvojiti ćemo odluku o nedopuštenosti zahtjeva u predmetu Žulić²⁶, koja se odnosi na troškove postupka u parnicama tužitelja protiv kreditnih institucija, nastalih u vezi s ugovorom o kreditu, u kojima je tužba povučena.

Ta je odluka izazvala raspravu u javnosti jer je udruge za zaštitu prava potrošača tumače na način da je ESLJP utvrđio " da nakon zakonske konverzije hrvatski potrošač ima pravo na preplaćene kamate, jer je (...) sud odlučivao o tužbi koja se odnosi samo na kamate, a ne i na tečaj."²⁷

Da bi se odluka ispravno razumjela, potrebno je podsjetiti na nadležnost Europskog suda za ljudska prava te značaj i doseg njegovih odluka.

ESLJP odlučuje o pojedinačnim zahtjevima osoba koje smatraju da su im odlukama nacionalnih tijela povrijeđena prava zajamčena Konvencijom. Taj sud u svojoj praksi učestalo ističe da nije "sud četvrte instance" niti odlučuje o primjeni nacionalnog prava. Njegove ovlasti ograničene su na provjeru toga poštuju li države ugovornice obveze u odnosu na ljudska prava koje su preuzele pristupanjem Konvenciji. Zadaća ESLJP nije ispravljati činjenične i pravne pogreške koje je nacionalni sud navodno počinio osim ako, i u onoj mjeri u kojoj su, takve pogreške možda povrijedile prava i slobode zaštićene Konvencijom. Ne može sam ocjenjivati činjenice koje su nacionalni sud navele da donese jednu odluku umjesto neke druge. U protivnom bi ESLJP djelovalo u svojstvu suda trećeg ili četvrtog stupnja, a to bi značilo zanemarivanje ograničenja njegova djelovanja.

Drugim riječima, kada odlučuje o pojedinačnim zahtjevima, ESLJP ispituje jesu li podnositelju zahtjeva odlukama i postupcima domaćih tijela povrijeđena prava iz Konvencije, a ne odlučuje o meritumu spora pred domaćim sudovima.

²⁰ *Klaуз protiv Hrvatske*, zahtjev broj 28963/10 od 18. srpnja 2013.; ECHR 2013. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

²¹ *Čolić protiv Hrvatske*, op. cit. bilj. u 14

²² *Klaуз protiv Hrvatske*, op. cit. bilj. u 23

²³ *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske*, zahtjev broj 72152/13, presuda od 6. rujna 2016.; ECHR 2016. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

²⁴ *Horvat protiv Hrvatske*, zahtjev broj 27702/16, presuda od 22. veljače 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

²⁵ *Perša protiv Hrvatske*, zahtjev broj 50014/15, presuda od 8. ožujka 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

²⁶ *Žulić protiv Hrvatske*, zahtjev broj 69108/17, presuda od 5. srpnja 2022.; ECHR 2022. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

²⁷ <https://udrugafranak.hr/hrvatska-konverzija-nije-obestecenje-presudio-je-europski-sud-za-ljudska-prava-to-je-jos-jedan-u-nizu-dokaza-da-konverzijom-hrvatski-potrosaci-nisu-obesteceni/>

U odluci *Žulić protiv Hrvatske* podnositelj zahtjeva podnio je u ožujku 2015. tužbu protiv Privredne banke Zagreb d.d. tražeći da se utvrdi djelomično ništetnom odredba Ugovora o kreditu kojom je ugovoren da je kamatna stopa promjenjiva prema odluci banke o kreditiranju građana. Uz to je potraživao povrat preplaćenih kamata po kreditu, isplatu razlike glavnice i naknadu parničnih troškova. U prosincu 2015. podnositelj zahtjeva i banka sklopili su Dodatak Ugovoru o kreditu, te je šest mjeseci kasnije podnositelj podneskom povukao tužbu. Općinski sud utvrdio je da je tužba povučena i naložio baci da nadoknadi podnositelju trošak parničnog postupka. Međutim, odlučujući o podnesenim žalbama, županijski sud odlučio je da svaka stranka snosi svoje troškove postupka, analogno primjenjujući odredbu članka 159. stavka 1. Zakona o parničnom postupku koja propisuje da svaka stranka snosi svoje troškove ako je parnica završena sudskom nagodbom. Vrhovni je sud podnositeljevu reviziju protiv odluke o troškovima proglašio nedopuštenom.

Podnositelj zahtjeva smatrao je da je trebalo primijeniti članak 158. stavak 1. ZPP-a, te da mu je odlukom županijskog suda povrijeđeno pravo na pristup sudu i pravo na mirno uživanje vlasništva.

ESLJP je uzeo u obzir da je praksa domaćih sudova bila različita te da su neki sudovi u takvim slučajevima primjenjivali članak 158. ZPP-a, a drugi analogno primjenjivali članak 159. ZPP-a. Isto tako, ESLJP je primijetio da je odlukom VSRH broj Rev-2046/10. od 27. lipnja 2012. odlučeno kako okolnost da je do ispunjenja obveze došlo temeljem izvansudske nagodbe nije odlučna niti opravdava zaključak da bi se radilo o pravnoj praznini koju treba popunjavati primjenom odredbe članka 159. stavka 1. ZPP-a. ESLJP je uzeo u obzir i Zaključak broj Su-IV-201/2017. od 2. lipnja 2017. o troškovima postupka u parnicama tužitelja protiv kreditnih institucija, nastalih u vezi s ugovorom o kreditu, u kojima je tužba povučena prema kojem kod odlučivanja o troškovima postupka treba cijeniti sadržaj tužbenog zahtjeva, podneska tužitelja o povlačenju tužbe i sadržaj očitovanja tuženika na obavijest o povlačenju tužbe, kao i priložene dokaze stranaka na okolnost je li tužba povučena odmah nakon što je tuženik udovoljio tužbenom zahtjevu.

ESLJP je ocijenio da kriteriji za primjenu članka 158. stavka 1. ZPP-a nisu bili ispunjeni u podnositeljevom slučaju, jer banka potpisivanjem Dodatka nije udovoljila tužbenom zahtjevu kako ga je formulirao podnositelj. Taj je zaključak ESLJP donio je na temelju sljedećih okolnosti:

- Dodatak ugovora o kreditu nije sadržavao referencu na sudski postupak u tijeku, niti na troškove tog postupka;
- banka je izričito navela da potpisivanjem Dodatka nije u cijelosti udovoljila podnositeljevom tužbenom zahtjevu;
- činjenicu da je prvostupanjski sud u svojoj odluci naveo da bi tužitelj uspio sa zahtjevom da tužba nije povučena.

Međutim, bez obzira na različitu praksu domaćih sudova po pitanju dosuđivanja troškova nastalih u parnicama zbog kredita u švicarskim francima, podnositelj zahtjeva nije pretrpio značajnu štetu koja bi zahtjevala preispitivanje povrede njegovih ljudskih prava, stoga je njegov zahtjev odbačen.

Dakle, suprotno određenim stavovima da se ovakva odluka ESLJP-a može tumačiti na način da predstavlja "stajanje na stranu" potrošača koji su konvertirali kredite u švicarskim francima u kredite u eurima, iz nje ne proizlazi takav zaključak.

ESLJP nije ulazio u pitanje prava na potraživanje preplaćenih iznosa kamata i preplaćenih iznosa tečaja uz pripadajuće zatezne kamate. Njegova se ocjena odnosi isključivo na pravo na pristup sudu u kontekstu odlučivanja o troškovima postupka. Pritom je primijetio da odluka drugostupanjskog suda nije bila u skladu sa stajalištem Vrhovnog suda koje upućuje na potrebu ocjene konkretnih okolnosti pojedinog slučaja. Unatoč takvoj neusklađenosti, ESLJP nije našao da je podnositelju odlukom o troškovima postupka nametnuto znatno financijsko opterećenje koje bi ugrozilo ostvarenje njegovih prava pred sudom.

3. PRAVO NA POŠTENI POSTUPAK I NEDOSTIŽAN STANDARD DOKAZIVANJA

ESLJP je u presudi *Baljak protiv Hrvatske* utvrdio povedu prava na pošteno suđenje jer odluke domaćih sudova, između ostalog, nisu bile u skladu s odlukama Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

Činjenice predmeta su sljedeće. Nakon što je tijekom Vojno-redarstvene akcije Oluja hrvatska vojska preuzeila kontrolu od srpskih paravojnih postrojbi, srodnika podnositelja zahtjeva S.B.-a zarobili su hrvatski vojnici u obližnjem selu. Sljedećeg dana njega i još nekoliko muškaraca hrvatski su vojnici odveli na nepoznato

mjesto. Njegovo tijelo pronađeno je 2002. u grobnici s prostrijelnom ranom glave, zajedno s tijelima ostalih muškaraca koji su njim odvedeni. Službena istraga o okolnostima nestanka ili smrtnog stradavanja S. B. nikad nije pokrenuta.

Podnositelji su 24. lipnja 2005. podnijeli tužbu za naknadu štete protiv države pred Općinskim građanskim sudom u Zagrebu navodeći da su S.B.-a ubili hrvatski vojnici. Tijekom postupka je saslušano nekoliko svjedočaka koji su svjedočili kako je S.B.-a zarobila hrvatska vojska, pucnjavu koju su čuli te pronalasku S.B.-ovog tijela.

Općinski građanski sud odbio je 23. siječnja 2015. tužbeni zahtjev zaključivši da tužitelji nisu dokazali da su S.B.-a ubili hrvatski vojnici. Općinski građanski sud je istaknuo da je prema Zakonu o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovana od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata bila primjenjiva presumpcija ratne štete, a da podnositelji nisu dokazali suprotno. Žalba i revizija tužitelja su odbijene. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je ustavnu tužbu podnositelja kao neosnovanu, smatrajući da zaključak domaćih sudova nije bio proizvoljan.

U skladu sa svojom ranjom praksom na temelju članka 2. Konvencije (pravo na život) prema kojoj se presumira odgovornost države za smrt osoba koje su nestale nakon što su ih pritvorili ili odveli predstavnici države, ESLJP je zaključio da je u konkretnim okolnostima ovog predmeta također postojala čvrsta presumpcija uzročnosti između nestanka S.B.-a i njegova smrtnog stradavanja. Zbog toga je teret dokazivanja da ga hrvatski vojnici nisu nezakonito ubili trebao biti na vlastima. Tako je ESLJP utvrdio i u ranijoj presudi *Trivkanović protiv Hrvatske* (br.2)²⁸, u kojoj je istaknuo da su nacionalni sudovi trebali uzeti u obzir da postoji presumpcija uzročne veze između postojanja pravomoćne kaznene presude za ratni zločin u kojoj su podnositeljičini sinovi navedeni kao žrtve prisilnog odvođenja i činjenice da su nakon nestanka proglašeni umrlimi.

ESLJP je u presudi *Baljak* ponovio da se odgovornost države u takvim slučajevima temelji na čvrstoj presumpciji postojanja uzročne veze između zarobljavanja i smrti koja nastaje kada god isključivo državne vlasti imaju saznanja o događajima povezanim sa smrću pojedinca. U takvim situacijama teret dokazivanja prebacuje se na vlasti; one moraju pružiti zadovoljavajuće i uvjerljivo objašnjenje događaja koje može isključiti njihovu odgovornost (da je osoba preživjela ili je umrla u okolnostima koje nisu povezane s djelovanjem države).

ESLJP se pozvao i na praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske koji je u slučajevima prisilnih nestanaka prebacivao teret dokazivanja na državne vlasti, odbijao prigovor ratne štete te smatrao državu odgovornom za štetu, čak i kada nisu vođeni nikakvi kazneni postupci povodom istih činjenica²⁹. Prema citiranoj praksi, iako nije bila provedena službena istraga o okolnostima smrti srodnika podnositelja, zbog činjenice da su ga odveli pripadnici hrvatske vojske nakon čega je njegovo tijelo pronađeno u grobnici s prostrijelnom ranom glave zajedno s tijelima drugih muškaraca odvedenih istom prilikom, na državi je bio teret dokazivanja da srodnika podnositelja nisu ubili hrvatski vojnici. Zaključujući protivno tome, domaći su sudovi podnositeljima nametnuli nedostiran teret dokazivanja, čime su povrijedili njihovo pravo na pošteno suđenje.

Povodom presuda *Baljak i Trivkanović* (2) podneseni su prijedlozi za ponavljanje parničnog postupka.

Iako su nižestupanjski sudovi odbili prijedlog za ponavljanje postupka povodom presude ESLJP-a koje su podnijeli podnositelji zahtjeva iz predmeta *Trivkanović* (2), Vrhovni sud je rješenjem broj Rev-x-2018. od 10. ožujka 2021. prihvatio reviziju tužitelja i ukinuo rješenje Županijskog suda u Sisku broj Gž-629/2017. od 7. ožujka 2018. kojim je prijedlog za ponavljanje postupka koji su podnijeli tužitelji bio odbijen kao neosnovan. U rješenju VSRH citirana su i primjenjena pravna shvaćanja ESLJP-a iz presude *Trivkanović* (2) o uzročnoj vezi i teretu dokazivanja. U ponovljenom postupku, rješenjem Županijskog suda u Sisku broj Gž-512/2021. od 23. kolovoza 2021. u navedenom predmetu dopušteno je ponavljanje postupka.

²⁸ *Trivkanović* (2) protiv Hrvatske, zahtjev broj 54916/16, presuda od 21. siječnja 2021.; ECHR 2021. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

²⁹ Presude Vrhovnog suda citirane u par. 20. presude Baljak; br. Rev 270/06-2 od 10. listopada 2007. i presuda br. Rev-1518/10-2 od 07. prosinca 2011., kao i presuda br. Rev 2319/14-2 od 25. rujna 2018. te presuda br. Rev 2726/2016-2 od 27. ožujka 2019).

4. PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE I OVRŠNI POSTUPCI

U ovom dijelu rada izložit ćemo ukratko i tri presude koje se tiču ovršnih postupaka.

a) *Žibrat protiv Hrvatske*³⁰

U siječnju 2010. podnositelj zahtjeva je na dražbi u ovršnom postupku kupio kuću u kojoj su boravili raniji vlasnik i njegova obitelj. Deložacija je više puta bili odgođena (zbog korištenja različitih pravnih sredstava od strane ovršenika) ili neuspješna (zbog djelovanja aktivista koji su blokirali pristup nekretnini i spriječili sudskog ovršitelja i policiju u provođenju deložacije). Kuća je predana podnositelju zahtjeva u srpnju 2015.

U međuvremenu je u studenom 2013. podnositelj podnio predsjednici Općinskog građanskog suda u Zagrebu zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, prigovaraajući prekomjernom trajanju ovršnog postupka. Rješenjem od 17. siječnja 2014. predsjednica suda naložila je sucu zaduženom za podnositeljev predmet dovršiti ovrhu u roku od 12 mjeseci. Budući da taj rok nije bio poštovan, podnositelj zahtjeva podnio je 31. ožujka 2015. zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku.

Rješenjem od 27. travnja 2016. Županijski sud u Velikoj Gorici dosudio je podnositelju naknadu zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku u iznosu od 7.500,00 kuna. Povodom žalbe, Vrhovni sud Republike Hrvatske je smanjio iznos naknade na 3.500,00 kuna jer je smatrao da županijski sud nije u dovoljnoj mjeri cijenio činjenicu da se odlaganje djelomično moglo pripisati ponašanju ovršenika i trećih osoba i njihovoj zloupotrebi procesnih ovlaštenja, odnosno okolnostima koje su izvan utjecaja samog suda.

Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je ustavnu tužbu podnositelja zahtjeva, obrazloživši da je Vrhovni sud podnositelju već dosudio naknadu zbog prekomjernog trajanja ovršnog postupka.

ESLJP je utvrdio da je ovršni postupak trajao 5 godina i 2,5 mjeseca te da je Vrhovni sud dosudio podnositelju 3.500,00 kuna na ime naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Međutim, ESLJP je smatrao da je dosuđena naknada bila preniska u odnosu na naknadu koja se uobičajeno ostvaruje za takvu duljinu postupka i koju bi podnositelju dosudio ESLJP.

Prihvaćajući ranija utvrđenja županijskog i Vrhovnog suda o prekomjernom trajanju ovršnog postupka te uzimajući u obzir svoj stav o preniskoj naknadi, ESLJP je smatrao da povreda nije ispravljena. Stoga je u presudi utvrdio povredu prava na suđenje u razumnom roku (članak 6. Konvencije).

ESLJP je također ocijenio da je odugovlačenje s iseljenjem ovršenika povrijedilo pravo na mirno uživanje vlasništva zajamčeno člankom 1. Protokola broj 1 uz Konvenciju, jer podnositelj tijekom 5 godina i 2,5 mjeseca nije mogao stupiti u posjed svoje nekretnine.

ESLJP je podnositelju dosudio iznos od 2.300 eura na ime nematerijalne štete te 3.000 eura za troškove postupka.

b) *Marinić protiv Hrvatske*³¹

U predmetu *Marinić* riječ je također o dugom trajanju ovršnog postupka zbog odgode koju je zatražila država. U tom predmetu, međutim, nije razmatrano pravo na suđenje u razumnom roku, nego pravo na priступ судu.

Podnositelji zahtjeva, kojima je priznato pravo na obiteljsku invalidninu, pokrenuli su parnični postupak protiv Republike Hrvatske radi isplate neisplaćenih iznosa invalidnine. U prosincu 2012. Općinski sud u Šibeniku naložio je isplatu 187.611,52 kuna zajedno sa zakonskim zateznim kamatama. Ta presuda je potvrđena presudom Županijskog suda u Šibeniku 2014.. U travnju 2014. obje su stranke podnijele reviziju. U svibnju 2017.g. Vrhovni sud je odbio reviziju podnositelja i odbacio reviziju tužene RH.

U travnju 2014., prije odluke Vrhovnog suda o podnesenim revizijama, podnositelji su podnijeli zahtjev Financijskoj agenciji radi izravne naplate dosuđenog iznosa (sveukupno 348.766,25 kuna). Ovršena RH podnijela je prijedlog za odgodu ovrhe. U prijedlogu za odgodu navedeno je kako se radi o velikom iznosu, a budući da je podnesena revizija protiv drugostupanjske presude vjerojatno je da bi RH pretrpjela teško nadoknadicu štetu jer se neće moći naplatiti od ovrhovoditelja ako revizija bude prihvaćena. Općinski sud je

³⁰ *Žibrat protiv Hrvatske*, op. cit. u bilj. 18

³¹ *Marinić protiv Hrvatske*, zahtjev broj 22360/15, presuda od 2. rujna 2021.; ECHR 2021. (HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/>)

istoga dana donio rješenje o odgodi ovrhe do okončanja revizijskog postupka. Ovrha je provedena u svibnju 2017., po okončanju revizijskog postupka.

Prema praksi ESLJP-a odgoda izvršenja pravomoćne presude donesene protiv države može biti opravданa u slučaju postojanja specifičnih okolnosti, ali ne smije narušiti samu bit prava na pristup sudu. Činjenica da je ovrha pravomoćne sudske odluke kojom je podnositeljima dosuđen iznos mirovine provedena tek nakon tri godine od pokretanja ovršnog postupka sama je po sebi dovoljna da dovede u pitanje poštivanje prava na pristup sudu. Dugotrajnost ovrhe rezultat je činjenice da je ovršni sud ovrhu odgodio na prijedlog Republike Hrvatske, zbog toga što je ista izjavila reviziju protiv pravomoćne presude na temelju koje je ovrha određena, navodeći kao razlog odgode sprječavanje nastanka „teško nadoknadive štete“ za državu. Međutim, pri donošenju odluke o odgodi ovrhe ovršni sud nije utvrđivao imovinsko stanje ovrhovoditelja kako bi ispitao egzistira li doista vjerojatnost nastupa „teško nadoknadive štete“. Dodatno, ESLJP je istaknuo kako gubitak iznosa o kojem je riječ može ozbiljno utjecati na imovinsko stanje pojedinca, dok se isto ne može reći za državni proračun. Konačno, ESLJP je primijetio da je revizija državnog odvjetništva bila očigledno nedopuštena jer nije sadržavala nikakvo pravno pitanje koje je važno za odluku u sporu i za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava kroz sudske praksu. Ako bi se odgoda ovrhe dopuštala samo na temelju činjenice da je protiv ovršne isprave podnesena revizija, to bi omogućilo državi da podnošenjem revizija koje su nedopuštene ili očigledno neosnovane, odgađa plaćanje svojih obveza koje proizlaze iz pravomoćnih presuda.

ESLJP je zaključio da je opisana praksa neodrživa, jer bi omogućila odgađanje izvršenja pravomoćnih presuda protiv države zbog podnošenja pravnih lijekova koji su nedopušteni ili nemaju velike mogućnost za uspjeh. Slijedom navedenog, ESLJP je zaključio da odgoda ovrhe pravomoćne presude nije bila opravdana i predstavlja povredu članka 6. Konvencije (pristup sudu).

c) *Žic protiv Hrvatske*³²

Ovdje ističemo i presudu Žic, u kojoj je utvrđena povreda prava na pristup sudu. Prema presudi koja je postala pravomoćna 1992. Općina Rijeka trebala je vratiti podnositeljicu zahtjeva na rad. Nakon pravomoćnosti presude, Općina Rijeka prestala postojati a njezine ovlasti preuzeli su Grad Rijeka i Primorsko-goranska županija.

Podnositeljica je pokrenula ovršni postupak protiv Grada Rijeke. Godine 1994. ovršni sud je naložio Gradu da podnositeljicu vrati na rad. Međutim, povodom tužbe Grada, sudovi su proglašili ovrhu nedopuštenom utvrdiši da je na Županiju, a ne na Grad, prenesena obveza vraćanja podnositeljice na rad. Godine 2015. Ustavni sud je odbio podnositeljičinu ustavnu tužbu.

ESLJP je istaknuo da sukladno članku 6. stavku 1. Konvencije, osoba koja je ishodila ovršnu ispravu/odluku protiv države (pri čemu ESLJP pod pojmom "država" podrazumijeva sva tijela državne i lokalne vlasti), nije dužna pokretati postupak radi prisilnog izvršenja te isprave/odluke, već država ima obvezu sama postupiti po takvoj presudi, što uključuje i obvezu da identificira pravu osobu koja je podnositeljicu dužna vratiti na rad i isplatiti joj zaostale plaće.

Stoga je ESLJP zaključio da podnositeljica, tim više, ne može trpjeti štetne posljedice zbog podnošenja prijedloga za ovrhu protiv navodno pogrešnog tijela te je utvrdio da je došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije.

Iako podnositeljica zahtjeva nije isticala prigovor povrede prava na suđenje u razumnom roku, za primijetiti je da je u ovom slučaju parnični postupak za proglašenje ovrhe nedopuštenom trajao osam godina što premašuje okvire razumnog roka. Tijekom tog vremena podnositeljica zahtjeva je bila u produljenoj neizvjesnosti u pogledu dopuštenosti ovrhe koju je pokrenula, a to je negativno utjecalo i na zahtjeve za naknadu plaće koje je pokrenula protiv pogrešnog tuženika.

Mišljenja smo da u ovom slučaju odgovornost za utvrđenu povredu ne leži na sudovima, koji su u ovršnom postupku vezani ovršnim prijedlogom, budući da je kao temeljni problem u ovoj presudi istaknuto nepostupanje po ovršnoj ispravi protiv "države" (jedinice lokalne samouprave). U tom je smislu u nadležnosti tijela koja zastupaju državu i jedinica lokalne samouprave da osiguraju provedbu, odnosno ne odgađaju

³² *Žic protiv Hrvatske*, op. cit. u bilj. 18

(vidi i ranije citiranu presudu *Marinić protiv Hrvatske*) provedbu pravomoćnih presuda po kojima su dužna postupiti.

III. AKTUALNA PRAKSA SUDA EUROPSKE UNIJE

1. HRVATSKO ISKUSTVO

U nešto više od devet godina članstva Republike Hrvatske u Europskoj uniji hrvatski su sudovi na temelju članka 267. Ugovora o funkcioniranju Europske unije podnijeli Sudu Europske unije trideset i četiri zahtjeva za tumačenje europskog prava. Jedan je zahtjev podnijelo ministarstvo nadležno za promet. Od svih podnesenih zahtjeva dvadeset i jedan zahtjev (60%) je podnesen od 2019. do 2022. što pokazuje uzlazni trend podnošenja zahtjeva.

Najviše zahtjeva uputili su prvostupanjski sudovi – ukupno dvadeset i četiri. Od toga su trinaest zahtjeva podnijeli razni općinski sudovi, četiri Trgovački sud u Zagrebu, dva Upravni sud u Zagrebu, dva Prekršajni sud u Bjelovaru i tri županijski sudovi kao sudovi prvog stupnja u kaznenim predmetima.

Visoki trgovački sud Republike Hrvatske podnio je sedam zahtjeva za prethodnu odluku, jedan zahtjev je podnio Visoki Upravni sud Republike Hrvatske, a dva zahtjeva Vrhovni sud Republike Hrvatske.

Od podnesenih trideset i pet zahtjeva dosad je odlučeno o dvadeset i osam zahtjeva dok je u odnosu na sedam postupak još u tijeku. Od dvadeset i osam rješenih predmeta šesnaest ih je završilo odlukom o tumačenju (presude i obrazložena rješenja). Tri su predmeta povučena, pet je zahtjeva ocijenjeno očito nedopuštenim, a u četiri se predmeta Sud EU oglasio očito nenađežnim za zatraženo tumačenje.

Pregled najznačajnijih interpretativnih odluka Suda EU u povodu hrvatskih zahtjeva za prethodnu odluku

- *Milivojević, C-630/17³³*

Riječ je o odluci o tumačenju s najsnažnijim učinkom na nacionalno pravo. Na temelju tumačenja iz ove odluke, a prema kojem je Zakon o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima sklopljenih u Republici Hrvatskoj s neovlaštenim vjerovnikom³⁴ protivan zabrani ograničenja slobode pružanja usluga unutar Unije koja se jamči primarnim pravom EU, onemogućeni su najznačajniji namjeravani učinci tog zakona.

Članak 56. UFEU-a treba tumačiti na način da mu se protivi propis države članice poput onoga o kojem je riječ u glavnom postupku, učinak kojega je, među ostalim, to da su ugovori o kreditu i na njima utemeljeni pravni poslovi sklopljeni na državnom području te države članice između dužnikâ i vjerovnikâ s poslovnim nastanom u drugoj državi članici koji ne raspolažu odobrenjem koje nadležna tijela prve države članice izdaju za obavljanje njihove djelatnosti na njezinu državnom području ništetni *od dana svojeg sklapanja, čak i ako su bili sklopljeni prije stupanja na snagu navedenog propisa (Milivojević, C-630/17, st. 75.)*

Zakon je ukinut Odlukom Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-3687/2017 i dr. od 3. studenoga 2020.

- *Pula Parking, C-551/15³⁵, Zulfikarpašić, C-484/15³⁶, Hrvatska radiotelevizija, C-657/18³⁷, EOS Matrix, C-234/19³⁸ i Parking, spojeni predmeti C-267/19 i C-323/19³⁹*

Riječ je o praksi Suda Europske unije o tumačenju uloge i položaja hrvatskih javnih bilježnika kada postupaju u okviru ovlasti koje su im povjerene nacionalnim pravom u ovršnim postupcima na temelju vjerodostojne isprave

³³ Presuda od 14. veljače 2019., Milivojević, C-630/17, EU:C:2019:123

³⁴ Zakon o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima sklopljenih u Republici Hrvatskoj s neovlaštenim vjerovnikom, Narodne novine, broj 72/2017.

³⁵ Presuda od 9. ožujka 2017., Pula Parking, C-551/15; EU:C:2017:193

³⁶ Presuda od 9. ožujka 2017., Zulfikarpašić, C-484/15; EU:C:2017:199

³⁷ Rješenje od 11. travnja 2019., Hrvatska radiotelevizija, C-657/18; EU:C:2019:304

³⁸ Rješenje od 6. studenoga 2019., EOS Matrix, C-234/19; EU:C:2019:986

³⁹ Presuda od 7. svibnja 2020., Parking, C-267/19 i C-323/19; EU:C:2020:351

Sud EU je u presudi *Pula Parking* tumačio da javni bilježnici u Hrvatskoj, kada postupaju u okviru ovlasti koje su im povjerene nacionalnim pravom u ovršnim postupcima na temelju vjerodostojne isprave nisu "sud" u smislu Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskeih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (u dalnjem tekstu: Uredba Bruxelles I bis).

Ovo iz dva razloga – prvo, za razliku od mađarskih javnih bilježnika i švedske službe za izvršenje, hrvatski javni bilježnici nisu u samoj Uredbi Bruxelles I bis navedeni kao tijela koja se smatraju sudovima u smislu te Uredbe. Drugo, kad već hrvatski javni bilježnici nisu izrijekom navedeni kao tijela koja se u smislu te Uredbe smatraju sudovima, utvrđivalo se bi li oni unatoč tomu mogli biti označeni kao "sud" u smislu navedene Uredbe, autonomnim tumačenjem tog pojma. Cijeneći opću strukturu, ciljeve i kontekst nastanaka ove Uredbe (na prvom mjestu uzajamno povjerenje sudova u Uniji), ocijenjeno je da javni bilježnici u Hrvatskoj ne udovoljavaju autonomnoj definiciji pojma "sud" u smislu Uredbe Bruxelles I bis, jer ispitivanje prijedloga za donošenje rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave nije kontradiktorno.

U presudi *Zulfikarpašić* Sud EU je najprije istumačio da javni bilježnici u Hrvatskoj, kada postupaju u okviru ovlasti koje su im povjerene nacionalnim pravom u ovršnim postupcima na temelju vjerodostojne isprave nisu "sud" u smislu Uredbe (EZ) br. 805/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o uvođenju europskog naloga za izvršenje za nesporne tražbine (dalje: Uredba o EON-u). Razlozi takvom zaključku istovjetni su razlozima koji su izneseni u presudi *Pula parking*, u bitnom da javni bilježnici, kada postupaju u okviru ovlasti koje su im povjerene nacionalnim pravom u ovršnim postupcima na temelju vjerodostojne isprave nisu sud u smislu Uredbe Bruxelles I bis.

S obzirom na to da javni bilježnici nisu sud u smislu Uredbe o EON-u, rješenja o ovrsi koja donose ne mogu uopće biti "sudske odluke" pa niti sudske odluke koje se odnose na nesporne tražbine u smislu te Uredbe.

Isto tako, nepostojanje dužnikova prigovora protiv rješenja o ovrsi koje je donio javni bilježnik ne može se izjednačiti s izričitim prihvaćanjem tražbine koje se po Uredbi o EON-u zahtijeva za pojam "autentične isprave koja se odnosi na nespornu tražbinu" i za koju se može izdati potvrda o europskom ovršnom naslovu.

Zbog toga Uredbu o EON-u treba tumačiti na način da se za rješenje o ovrsi koje u Hrvatskoj donosi javni bilježnik na temelju „vjerodostojne isprave“, a protiv kojeg nije bilo prigovora, ne može izdati potvrda o europskom ovršnom naslovu jer se ono ne odnosi na nespornu tražbinu u smislu članka 3. stavka 1. te Uredbe.

Presudama *Pula Parking* i *Zulfikarpašić* nije tumačena Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (u dalnjem tekstu: Direktiva 93/13). Čak nije utvrđivano je li riječ o potrošačkim ugovorima. Uredba Bruxelles I bis može se primjeniti samo u predmetima s prekograničnim elementom (jer određuje međunarodnu nadležnost i izvršenje strane sudske odluke) pa se tumačenja iz presude *Pula Parking* ne mogu koristiti za zaključivanje u predmetima koji nemaju prekogranični element. Uredba o EON-u može se primjeniti samo u onim predmetima u kojima se predlaže izdavanje potvrde europskog ovršnog naslova na sudske odluke, sudske nagodbu ili autentičnu ispravu koje se odnose na nesporne tražbine pa se tumačenja iz presude *Zulfikarpašić* ne mogu koristiti za zaključivanje u predmetima u kojima se ne odlučuje o prijedlogu za izdavanje potvrde o europskom ovršnom naslovu.

U predmetu *Hrvatska radiotelevizija* HRT Sud EU se oglasio očito nenađežnim jer je riječ o čisto unutarnjoj situaciji u kojoj nema primjene Uredbe Bruxelles I bis. Isto tako, nije riječ o postupku potvrđivanja rješenja javnog bilježnika kao europskog ovršnog naslova niti je tražbina o kojoj je riječ nesporna. Pritom je Sud EU jasno otklonio mogućnost da se tumačenja iz presude *Pula parking* koriste u predmetima iz čisto unutarnjih situacija, odnosno da se tumačenja iz presude *Zulfikarpašić* koriste u predmetima u kojima se ne odlučuje o prijedlogu za izdavanje europskog ovršnog naslova za nesporne tražbine.

I u predmetu *EOS Matrix* Sud EU se oglasio očito nenađežnim jer je riječ o čisto unutarnjoj situaciji u kojoj nema primjene Uredbe Bruxelles I bis, a nema niti prijedloga za izdavanje potvrde o europskom ovršnom naslovu. I u ovoj je odluci jasno otklonjena mogućnost da se tumačenja iz presude *Pula parking* koriste u predmetima iz čisto unutarnjih situacija, odnosno da se tumačenja iz presude *Zulfikarpašić* koriste u predmetima u kojima se ne odlučuje o prijedlogu za izdavanje europskog ovršnog naslova za nesporne tražbine.

Dapače, radi otklanjanja bilo kakvih nejasnoća, decidirano je navedeno kako u predmetima *Pula Parking* i *Zulfikarpašić* nije ispitivana nadležnost javnih bilježnika u Hrvatskoj u ovršnim postupcima pokrenutim na

temelju vjerodostojne isprave koji nisu obuhvaćeni Uredbom Bruxelles I bis ili Uredbom o EON-u koje su se tumačile u tim dvjema odlukama.⁴⁰

U presudi od 7. svibnja 2020. donesenoj u spojenim predmetima C-267/19. (*Parking*) i C-323/19. (*Interpalstics*) Sud EU je pojasnio doseg svoje presude u predmetu *Pula Parking*. Tako je prije svega pojasnio da je u toj presudi odlučivao samo o tome imaju li svojstvo „suda“ javni bilježnici u Hrvatskoj koji postupaju u okviru ovlasti koje su im dodijeljene Ovršnim zakonom u ovršnim postupcima na temelju vjerodostojne isprave i s time u vezi o priznavanju i izvršenju na temelju Bruxelles I bis rješenja izdanih u takvim postupcima, a da pri-tom nije doveo u pitanje posebnost hrvatskog pravnog porekla u tom pogledu.⁴¹ U toj presudi nije odlučivano o ovlasti tih javnih bilježnika da donose rješenja o ovrsi u ovršnim postupcima niti je odlučivano u smislu da se Uredbom Bruxelles I bis zabranjuje primjena te vrste postupka.⁴² Tom se Uredbom niti ne namjerava državama članicama naložiti određena organizacija pravosuđa.⁴³

Kada je riječ o navodnoj diskriminaciji na osnovi državljanstva koja je zabranjena člankom 18. UFEU-a i navodne povrede prava na djelotvoran pravni lijek (članak 47. Povelje EU o temeljnim pravima), Sud EU je istumačio da se članak 18. UFEU-a i članak 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima treba tumačiti na način da im se ne protivi nacionalni propis kojim se javnim bilježnicima koji postupaju u okviru ovlasti koje su im dodijeljene u ovršnim postupcima na temelju vjerodostojne isprave daju ovlasti da donose rješenja o ovrsi koja se ne mogu priznati i izvršiti u drugoj državi članici.

To zato jer se hrvatskim Ovršnim zakonom ne uspostavlja nikakvo različito postupanje prema kriteriju državljanstva – ovrhovoditelj (domaći rezident ili strani rezident) koji ishodi rješenje o ovrsi hrvatskog javnog bilježnika ne može to rješenje izvršiti u drugoj državi članici neovisno o svom državljanstvu. Državljeni drugih članica ne ostvaraju pravo da im se za rješenje o ovrsi koje je donio javni bilježnik primjenom hrvatskog prava izda potvrda o europskom ovršnom naslovu, niti uživaju pravo na slobodno kretanje takvog rješenja kao sudske odluke pa nije riječ ni o obrnutoj diskriminaciji na temelju državljanstva.

Naposljetku, kad je riječ o povredi prava na djelotvoran pravni lijek iz članka 47. Povelje EU o temeljnim pravima, a koje je pravo Trgovački sud u Zagrebu doveo u pitanje jer ispitivanje ovršnog prijedloga pred javnim bilježnikom nije kontradiktorno, Sud EU je podsjetio da je već u presudi *Pula Parking* u kojoj je za potrebe definicije autonomnog pojma „sud“ iz Uredbe Bruxelles I bis utvrdio kako postupak izdavanja rješenja o ovrsi pred javnim bilježnikom nije kontradiktoran, također utvrdio i to da je zajamčen pristup суду jer javni bilježnici izvršavaju ovlasti koje su im dodijeljene u okviru ovršnog postupka pod nadzorom suda pred kojim dužnik može podnijeti prigovor protiv rješenja o ovrsi koje je donio javni bilježnik.

Iz cijelokupne prakse Suda EU o tumačenju uloge i položaja hrvatskih javnih bilježnika kada postupaju u okviru ovlasti koje su im povjerene nacionalnim pravom u ovršnim postupcima na temelju vjerodostojne isprave može se zaključiti:

- u povodu zahtjeva za prethodnu odluku hrvatskih sudova nije tumačena uloga javnih bilježnika u vezi s procesnim jamstvima koja se potrošačima jamče Direktivom 93/13.
- nema odluka Suda EU donesenih u povodu zahtjeva za prethodnu odluku iz Hrvatske ili koje druge države članice, a iz kojih bi proizlazilo da javni bilježnici ni pod kojim uvjetima nisu, ne mogu ili ne smiju biti nadležni za donošenje rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave za tražbine koje proizlaze iz potrošačkih sporova
- rješenje o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave koje je donio javni bilježnik i koje se odnosi na tražbenu koja proizlazi iz potrošačkog ugovora neće se moći izvršiti u drugoj državi članici uz primjenu Uredbe Bruxelles I bis jer je tome tako za sva rješenja o ovrsi javnog bilježnika neovisno o prirodi tražbine (*Pula parking*)
- rješenje o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave koje je donio javni bilježnik, koje se odnosi na potraživanje iz potrošačkog ugovora i na koje potrošač nije izjavio prigovor ne može se potvrditi kao europski ovršni naslov jer je tome tako za sva rješenja o ovrsi javnog bilježnika neovisno o prirodi tražbine (*Zulfikaprašić*)

⁴⁰ EOS Matrix, C-234/19, op. cit u bilj. 41, t. 17.

⁴¹ *Parking*, C-267/19 i C-323/19, op. cit. u bilj. 41., t. 43.

⁴² Ibid t. 44.

⁴³ Ibid t. 48.

- činjenica da se rješenje o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave koje je donio javni bilježnik neće moći izvršiti u drugoj državi članici nije diskriminacija na osnovi državljanstva niti su hrvatski državljeni u nepovoljnijem položaju zbog toga od drugih državljeni Unije (spojeni predmeti *Parking i Interplastics*).
- *Zagrebačka banka, C-567/20*⁴⁴

Riječ je o zahtjevu kojim se tražilo tumačenje Direktive 93/13 u kontekstu obeštećenja potrošača koji su postojeće kredite s valutnom klauzulom u CHF konvertirali u kredite s valutnom klauzulom u EUR u skladu s glavom IV.a Zakona o potrošačkom kreditiranju⁴⁵.

Sud EU je u ovom predmetu tumačio da nema vremenske primjene Direktive 93/13 na ugovore o kreditu s valutnom klauzulom u CHF koji su sklopljeni prije 1. srpnja 2013., a da odredbe konverzije ne podlježu toj Direktivi *ratione materiae*.

U ovom slučaju Direktiva 93/13 nije primjenjiva na originalni ugovor koji je doveden u pitanje u glavnom postupku, s obzirom na to da je sklopljen 15. listopada 2007., dakle prije pristupanja Republike Hrvatske Uniji, koje je stupilo na snagu 1. srpnja 2013. Stoga, [...] eventualan povrat koristi koju je Zagrebačka banka neosnovano stekla na temelju potencijalno nepoštenih odredaba tog ugovora ne može biti uređen odredbama te direktive⁴⁶.

Stoga, [...], odredbe glave IV.a navedenog zakona (Zakona o potrošačkom kreditiranju, op.a.) odredbe su nacionalnog prava koje imaju obveznu prirodu u smislu članka 1. stavka 2. Direktive 93/13, tako da ugovorne odredbe koje su odraz odredaba istog zakona, čiji je cilj nadomjestiti ništetne odredbe koje se nalaze u ugovoru o kreditu sklopljenom s potrošačem, ne podlježu odredbama te direktive⁴⁷.

- *INA i dr., C-200/19*⁴⁸

U ovom je predmetu bila riječ o tumačenju Uredbe Bruxelles I bis u vezi s nadležnosti hrvatskih sudova za sporove radi neplaćene pričuve za nekretnine u Republici Hrvatskoj u suvlasništvu dužnika pričuve s domicilom na području druge države članice.

Ljubljanska banka društvo je sa sjedištem u Ljubljani koje je vlasnik poslovnih prostora, garaža i skladišta koji se nalaze u zgradu u Zagrebu te je u tom svojstvu vlasnik 22,417 % njezina suvlasničkog dijela. U tim poslovnim prostorima Ljubljanska banka raspolaže uredima iz kojih obavlja svoju djelatnost u Hrvatskoj. Budući da spomenuto društvo nije podmirilo zajedničku pričuvu koju duguje kao suvlasnik te nekretnine, njezini ostali suvlasnici, zastupani po zajedničkom upravitelju, podnijeli su 6. lipnja 2016. dva prijedloga za izdavanje europskog platnog naloga sudu koji je uputio zahtjev, koji je spojio te predmete i 19. srpnja 2016. izdao navedeni nalog.

Pitanje je nadležnosti hrvatskog suda, imajući na umu da tuženik ima sjedište na području druge države članice, a prijeporna je pravna priroda novčane obveze za plaćanje zajedničke pričuve. Riječ je o zakonskoj obvezi, a Ljubljanska banka nije potpisala međuvelasnički ugovor, nije aktivno sudjelovala određivanju iznosa doprinosa za zajedničku pričuvu niti se dobrovoljno obvezala podmirivati taj iznos pa je pitanje je li riječ o „stvari povezanoj s ugovorom“ ili „stvari povezanoj s deliktom ili kvazi-deliktom“ u smislu Uredbe Bruxelles I bis jer o toj razlici ovisi međunarodna nadležnost hrvatskog suda.

Prema tumačenju Suda EU, Uredbe Bruxelles I bis treba tumačiti na način da spor u vezi s neispunjerenjem novčanih obveza koje su nacionalnim zakonom nametnute suvlasnicima nekretnine treba smatrati obuhvaćenim pojmom „stvari povezane s ugovorom“ u smislu članka 7. točke 1. podtočke (a) te uredbe. Riječ je o odredbi o posebnoj nadležnosti prema kojoj se sudska nadležnost zasniva prema mjestu u koje je obveza koja je predmet postupka izvršena ili treba biti izvršena. Drugim riječima, za sporove radi plaćanja zajedničke pričuve za nekretnine koje se nalaze u Republici Hrvatskoj, protiv suvlasnika – obveznika pričuve s domicilom u drugim članicama Unije, nadležni su hrvatski sudovi.

⁴⁴ Presuda od 5. svibnja 2022., Zagrebačka banka, C-567/20; EU:C:2022:352

⁴⁵ Zakon o potrošačkom kreditiranju, Narodne novine, br. 75/09., 112/12., 143/13., 147/13., 9/15., 78/15., 102/15., 52/16.; u dalnjem tekstu: ZPK

⁴⁶ Zagrebačka banka, C-567/20, op. cit. u bilj. 47, st. 38.

⁴⁷ Zagrebačka banka, C-567/20, op. cit. u bilj. 47, st. 63.

⁴⁸ Rješenje od 19. studenoga 2019., INA i dr., C-200/19; EU:C:2019:985

▪ *Hrvatske šume, C-242/20*⁴⁹

U ovom je predmetu tumačena Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o [sudskoj] nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskeih odluka u građanskim i trgovackim stvarima (dalje: Uredba Bruxelles I) u kontekstu međunarodne nadležnosti sudova za postupak zbog stjecanja bez osnove iznosa koji je prisilno naplaćen u ovrsi koju je proveo hrvatski sud u korist stjecatelja s domicilom u drugoj državi članici, a nakon proglašenja te ovrhe nedopuštenom.

U korist njemačkog trgovackog društva na temelju rješenja o ovrsi Trgovackog suda u Zagrebu 11. ožujka 2003. prisilno je naplaćena tražbina u iznosu od oko 500.000,00 EUR na način da mu je taj iznos prenesen s računa ovršenika Hrvatske šume d.o.o. Ovršenik je pokrenuo postupak radi proglašenja sudske ovrhe nedopuštenom. U tom je postupku presudom Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 21. svibnja 2009. ta ovrha proglašena nedopuštenom. Stoga je ovrhovoditelj, stjecatelj bez osnove, ovršeniku bio dužan vratiti neosnovano plaćene iznose, uvećane za zakonske zatezne kamate.

Nakon donošenja te presude, društvo Hrvatske šume d.o.o., u skladu s nacionalnim postupovnim pravilima, nije moglo podnijeti zahtjev za povrat u okviru istog ovršnog postupka jer je rok od jedne godine od dana provedbe ovrhe koji je predviđen za podnošenje takvog zahtjeva bio protekao. Stoga je radi povrata neosnovano plaćenih iznosa 1. listopada 2014. pokrenuo poseban parnični postupak pred Trgovackim sudom u Zagrebu, koji se proglašio nenasležnim na temelju odredbi Uredbe Bruxelles I bis.

Naime, taj je sud smatrao da u slučaju navodnog nepostojanja primjenjivog posebnog pravila o dodjeli nadležnosti valja primijeniti opće pravilo o dodjeli međunarodne nadležnosti i da su stoga međunarodno nadležni sudovi države članice u kojoj tuženik iz glavnog postupka ima domicil, odnosno njemački sudovi.

U povodu žalbe Hrvatskih šuma d.o.o., VTSRH je imao dvojbe oko tumačenja Uredbe Bruxelles I, imajući na umu odredbe te Uredbe o isključivoj nadležnosti (bez obzira na domicil) sudova države članice u kojoj je sudska odluka izvršena ili treba biti izvršena za postupke koje se odnose na izvršenje sudskeih odluka (članak 22. točka 5.) i odredbe o posebnoj nadležnosti za sporove koji se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte iz članka 5. točke 3. koje dopuštaju nadležnosti pred sudovima države u kojoj se štetni događaj dogodio ili bi se mogao dogoditi.

Prema tumačenju Suda EU *riječ je o samostalnom postupku koji kao takav nije ni ovršni postupak niti predstavlja postupak povodom pravnog lijeka podnesenog po okončanju takvog postupka. Iz toga slijedi da takva tužba nije obuhvaćena područjem primjene članka 22. točke 5. Uredbe br. 44/2001, čak ni kada je do tog stjecanja bez osnove došlo zbog proglašenja ovrhe nedopuštenom. [...] Ako nema zahtjeva za ovrhu, tada tužba za povrat na temelju stjecanja bez osnove nije obuhvaćena područjem primjene članka 22. točke 5. Uredbe br. 44/2001. (Hrvatske šume, C-242/20 od 9. prosinca 2021., st. 32. i 36.)*

Isto tako, tužba za povrat na temelju stjecanja bez osnove ne može biti obuhvaćena stvarima koje se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte u smislu članka 5. točke 3. Uredbe br. 44/2001.⁵⁰

58 Valja još napomenuti da je moguće da zahtjev za povrat na temelju stjecanja bez osnove nije obuhvaćen ni stvarima koje se odnose na ugovore u smislu članka 5. točke 1. podtočke (a) Uredbe br. 44/2001, ni stvarima koje se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte u smislu članka 5. točke 3. te uredbe. Takav je, naime, slučaj kada taj zahtjev nije usko povezan s postojećim ugovornim odnosom između stranaka predmetnog spora.

59 U takvoj je situaciji zahtjev za povrat na temelju stjecanja bez osnove u nadležnosti sudova države članice tuženikova domicila, u skladu s općim pravilom iz članka 2. stavka 1. Uredbe br. 44/2001

2. PRAKSA SUDA EU U TUMAČENJU DIREKTIVE 93/13 – IZBOR ODLUKA DONESENIH 2021. I 2022.

Direktiva o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima je prvorazredan instrument za zaštitu potrošača koji jamči visoku razinu zaštite potrošača. Zaštitu od nepoštenih ugovornih odredbi ova Direktiva „podiže“ na razinu pitanja „javnog interesa“ iako je u biti riječ o privatnim interesima potrošača.

⁴⁹ Presuda od 9. prosinca 2021., Hrvatske šume, C-242/20; EU:C:2021:985

⁵⁰ Ibid., st. 32. i 56.

Svrha ove Direktive je uskladiti zakone i druge propise država članica koji se odnose na nepoštene odredbe u ugovorima koji se sklapaju između prodavatelja/pružatelja usluga i potrošača. Ima vrlo široku primjenu – odnosi se na potrošačke ugovore u svim gospodarskim sektorima, upućuje (samo) na svojstvo ugovornih strana (prodavatelj/pružatelj usluga i potrošač) i ne traži prekogranični element.

Ima ukupno jedanaest članaka, a Sud EU je donio odluke u preko dvjesto i trideset zahtjeva za njezinim tumačenjem.

Tijekom 2021. i 2022. u odnosu na ovu Direktivu riješeno je trideset i četiri zahtjeva za prethodnu odluku, od toga pet bez odluke o tumačenju. Devetnaest puta je Sud EU tumačio Direktivu presudom, a deset puta obrazloženim rješenjem. Činjenica da je gotovo trećina zahtjeva tumačena rješenjem govori u prilog tome da su postavljena pitanja jednaka pitanjima o kojima je Sud EU već odlučivao ili se odgovor na postavljeno pitanje može jasno izvesti iz dosadašnje sudske prakse tog Suda.

Praksa Suda EU u tumačenju Direktive 93/13 u posljednje dvije godine može se grupirati na odluke kojima se tumači iznimka iz područja njezine primjene, transparentnost i poštenost ugovornih odredbi o valutnim klauzulama u potrošačkim zajmovima (kreditima), kontrola ovršnog suda po službenoj dužnosti i pravne posljedice ništetnosti.

■ *X Bank, C-198/20⁵¹*

Izvan ovih grupa predmeta, izdvajamo odluku u predmetu *X Bank* od 10. lipnja 2021. u kojoj je dano tumačenje o tome da pravo na zaštitu predviđenu Direktivom 93/13 imaju svi potrošači, a ne samo onaj koji je se može smatrati „prosječnim potrošačem, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću.“

Ovo je tumačenje dano u kontekstu ugovora o kreditu s valutnom klauzulom u CHF koji su u Poljskoj sklopila četiri potrošača. Jedan ga zbog nedostatka vremena nije pročitao prije potpisa, jedan ga je pročitao nakon potpisivanja i nije razumio njegov sadržaj, a dvoje ga nisu nikad pročitali.

Sud je tumačio da je kvalifikacija osobe kao „potrošač“ u smislu članka 2. točke (b) Direktive - *svaka fizička osoba koja u ugovoru nastupa za potrebe izvan okvira svojeg obrta, poduzeća i profesije*, ne ovisi o njegovom ponašanju prilikom sklapanja ugovora, čak i ako je ono bilo nemarno. Zaštita potrošača koja uključuje i dužnost suda da po službenoj dužnosti ocijeni nepoštenost ugovornih odredbi postoji neovisno o ponašanju potrošača, koliko god ono bilo nemarno.

Standard „prosječnog potrošača, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću“ odnosi se (samo) na utvrđivanje je li prodavatelj/pružatelj usluga ispunio zahtjev transparentnosti, odnosno je li ugovorna odredba sastavljena na način koji bi bila jasna i razumljiva prosječnom potrošaču koji je uobičajeno informiran, pažljiv i razborit.

■ *Zagrebačka banka, C-567/20⁵², Credit Europe Ipotecar IFN i Credit Europe Bank, C-364/2019⁵³ i NSV i NM, C-87/21⁵⁴*

Riječ je o odlukama u kojima je tumačen članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 – izuzeće iz njezinog područja primjene.

Ugovorne odredbe koje su odraz obaveznih zakonskih ili regulatornih odredaba ne podliježu odredbama Direktive 93/13 (članak 1. stavak 2.). Da bi bila izuzeta, ugovorna odredba mora odražavati obveznu zakonsku ili regulatornu obvezu. To znači da su iz primjene Direktive izuzete ugovorne odredbe o kojima se nije pojedinačno pregovaraju ako prenose kogentne ili dispozitivne odredbe zakona (i podzakonskih akata).

Ratio izuzeća obveznih zakonskih odredbi iz područja primjene Direktive je razumna prepostavka da je nacionalni zakonodavac takvim obveznim zakonskim odredbama uspostavio ravnotežu među ugovornim stranama. Naime, prema 13. uvodnoj izjavi Direktive 93/13 pretpostavlja se da zakonske ili regulatorne odredbe država članica kojima se izravno ili neizravno utvrđuju uvjeti potrošačkih ugovora ne sadrže nepoštene odredbe.

⁵¹ Rješenje od 10. lipnja 2021., X Bank, C-198/20; EU:C:2021:481

⁵² Zagrebačka banka, C-567/20, op. cit. u bilj. 47

⁵³ Rješenje od 14. travnja 2021., Credit Europe Ipotecar IFN i Credit Europe Bank, C-364/19; EU:C:2021:306

⁵⁴ Rješenje od 14. listopada 2021., NSV i NM, C-87/21; EU:C:2021:860

U tom je smislu, s obzirom na to da je u odnosu na odredbe glave IV.a ZPK-a („Konverzija kredita denominiranih u CHF i denominiranih u kunama s valutnom klauzulom u CHF) ocijenjeno da je riječ o prisilnim zakonskim odredbama, u presudi *Zagrebačka banka* tumačeno da su odredbe glave IV.a navedenog zakona odredbe nacionalnog prava koje imaju obveznu prirodu, u smislu članka 1. stavka 2. Direktive 93/13, tako da ugovorne odredbe koje su odraz odredaba istog zakona, čiji je cilj nadomjestiti ništetne odredbe koje se nalaze u ugovoru o kreditu sklopljenom s potrošačem, ne podliježu odredbama te direktive.

U odlukama donesenih u povodu rumunjskih zahtjeva za prethodnu odluku *Credit Europe Ipotecar IFN i Credit Europe Bank te NSV i NM* tumačila se (ne)primjena Direktive 93/13 na ugovornu odredbu potrošačkog ugovora koja je odraz dispozitivne odredbe zakona o načelu monetarnog nominalizma.

Potrošači su s bankom sklopili ugovor o kreditu u CHF i vraćaju ga u istoj valuti, iako redovno primanje primaju u nacionalnoj valuti (rumunjski leu). Dakle, kredit je denominiran u CHF i otplaćuje se u CHF te nema valutnu klauzulu. Ali, potrošači primaju plaću u nacionalnoj valuti pa sami snose tečajni rizik. Postavilo se pitanje poštenosti ugovorne odredbe prema kojoj se zajam mora vratiti u istoj valuti kao u onoj u kojoj je ugovor o zajmu sklopljen, a s obzirom na to da pritom tečajni rizik u cijelosti snosi potrošač.

Odredba članka 1578. rumunjskog Građanskog zakonika glasi:

„Obveza koja proizlazi iz novčanog zajma uvijek je ograničena na isti iznos naveden u ugovoru.

Ako se vrijednost valute poveća ili smanji prije roka za otplate, dužnik mora vratiti posuđeni iznos i obvezan je vratiti samo taj iznos u valuti koja se koristila prilikom plaćanja.“

U oba je predmeta tumačenje dano obrazloženim rješenjem, imajući na umu da je sud o jednakom prethodnom pitanju odlučio u presudi *Banca Transilvania*, C-81/19⁵⁵.

Prema tumačenju Suda EU, ugovorna odredba koja je odraz nacionalne dispozitivne norme (načelo monetarnog nominalizma iz čl. 1578. rumunjskog Građanskog zakonika) ne ulazi u područje primjene Direktive 93/13 iako je riječ o odredbi o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori. Pritom nije odlučno što nacionalni zakonodavac nije ispitao tu odredbu nacionalnog prava kako bi uspostavio ravnotežu između interesa potrošača i trgovca u specifičnom okviru ugovora o bankovnom kreditu sklopljenog s potrošačima. Nije odlučno niti to što je trgovac tu odredbu unio u dotični ugovor, a da pritom nije ispunio svoju obvezu informiranja i transparentnosti. Naposljetku, neodlučno je i to da postoje naznake na temelju kojih se može smatrati da je je dotični trgovac navedenu odredbu unio u ugovor u zloj vjeri, s obzirom na to da tom trgovcu ne može ostati nepoznato da primjena te odredbe može prouzročiti znatnu neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana na štetu potrošača.

U grčkom predmetu *Trapeza Peiraios*, C-243/20⁵⁶ tumačila se primjena Direktive na ugovornu odredbu prema kojoj su potrošač i banka zaključile dodatak ugovoru kojim su ugovor koji je bio prvotno denominiran u eurima 2007. konvertirale u švicarske franke. Tim se dodacima određuje će se otplata preostalog dugovanog iznosa izvršiti u švicarskim francima. Ugovor je sadržavao ugovornu odredbu prema kojoj „dužnik otplaćuje kredit u istoj valuti ili u protuvrijednosti u eurima iznosa izraženog u švicarskim francima, pri čemu se ta protuvrijednost izračunava na dan plaćanja mjesечne rate na temelju tečaja dotične valute, kako proizlazi iz međubankovnog deviznog tržišta.“ Potrošači su tvrdili da je navedena ugovorna odredba nepoštena i ništetna jer ih je banka potaknula na to da izmjene ugovor o kreditu, a da ih pritom nije informirala o valutnom riziku kojem su izloženi i to unatoč tomu što nisu raspolagali znanjima koja su potrebna za prepoznavanje tog rizika.

Člankom 291. Astikos Kodikasa (Građanski zakonik) određuje se:

„Kad je riječ o novčanom dugu koji je denominiran u stranoj valuti i mora se platiti u Grčkoj, dužnik, osim ako drukčije nije dogovoren, ima pravo platiti u nacionalnoj valuti po tečaju strane valute koji je na snazi u mjestu i na dan plaćanja.“

Sud EU je u ovoj presudi naveo da članak 1. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da se njime iz područja primjene te direktive isključuje odredba unesena u ugovor što su ga sklopili trgovac i potrošač, a koja je odraz dispozitivne zakonske ili podzakonske odredbe, to jest koja se primjenjuje automatski kada ne postoji drukčiji dogovor među strankama, čak i ako se o navedenoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo.

⁵⁵ Presuda od 9. srpnja 2020., Banca Transilvania, C-81/19; EU:C:2020:532

⁵⁶ Presuda od 21. prosinca 2021., Trapeza Peraios, C-243/20; EU:C:2021:1045

- *BNP Paribas Personal Finance, C-609/19*⁵⁷, *C-82/20 i C-288/20*⁵⁸, *ERSTE Bank Hungary, C-670/20*⁵⁹

Riječ je o odlukama o tumačenju članka 4. stavka 2. i članka 3. stavka 1. Direktive, odnosno transparentnost i poštenost ugovorene odredbe potrošačkog ugovora o valutnoj klauzuli.

U francuskim predmetima *BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, C-82/20 i C-288/20* sud je tumačio zahtjev materijalne transparentnosti ugovorne odredbe o valutnoj klauzuli u CHF, kao i poštenost takve odredbe. U tom smislu, članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da je, u okviru ugovora o kreditu izraženog u stranoj valuti, zahtjev transparentnosti odredaba ugovora o zajmu kojima se predviđa kako je valuta obračuna strana valuta, a euro valuta plaćanja, što za učinak ima to da valutni rizik nosi zajmoprimec, ispunjen ako je prodavatelj robe ili pružatelj usluge potrošaču dao dostaće i točne informacije koje prosječnom potrošaču, koji je uobičajeno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, omogućuju da razumije konkretno funkcioniranje predmetnog financijskog mehanizma i tako ocijeni rizik potencijalno znatnih negativnih ekonomskih posljedica takvih odredaba na njegove financijske obveze tijekom cijelog trajanja tog ugovora.

Članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da odredbe ugovora o zajmu kojima se predviđa kako je valuta obračuna strana valuta, a euro valuta plaćanja, što za učinak ima to da valutni rizik nosi zajmoprimec, bez ograničenja, mogu stvoriti znatniju neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih stranaka proizašlima iz navedenog ugovora na štetu potrošača, s obzirom na to da taj prodavatelj robe ili pružatelj usluge ne može razumno očekivati, postupajući transparentno s potrošačem, da potonji prihvati neproporcionalan valutni rizik koji proizlazi iz takvih odredaba, pri čemu jednostavno utvrđenje, ovisno o okolnostima, nepostojanja dobre vjere prodavatelja robe ili pružatelja usluga nije samo po sebi dovoljno za postojanje takve znatnije neravnoteže.

U mađarskom predmetu *ERSTE Bank Hungary, C-670/20* tumačio se utjecaj izjave potrošača prema kojoj je on potpuno svjestan potencijalnih rizika koji proizlaze iz sklapanja ugovora o zajmu izraženog u stranoj valuti na zahtjev transparentnosti ugovorne odredbe.

Prema tumačenju Suda EU u ovom predmetu, za ocjenu je li trgovac prilikom sklapanja ugovora o zajmu koji sadrži valutnu klauzulu koja potrošača izlaže valutnom riziku ispunio svoju obvezu da potrošaču pruži dostaće i točne informacije koje prosječnom potrošaču, koji je uobičajeno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, omogućuju da razumije konkretno funkcioniranje predmetnog financijskog mehanizma i tako ocijeni rizik potencijalno znatnih negativnih ekonomskih posljedica takvih odredaba na njegove financijske obveze tijekom cijelog trajanja tog ugovora, okolnost da potrošač izjavljuje da je potpuno svjestan potencijalnih rizika koji proizlaze iz sklapanja navedenog ugovora sama po sebi nema utjecaja u svrhu ocjene je li prodavatelj ili pružatelj usluga ispunio navedeni zahtjev transparentnosti.

- *Impuls Leasing România, C-725/19*⁶⁰, *Profi Credit Bulgaria, C-170/21*⁶¹, *Unicaja Banco, C-869/19*⁶², *SPV Project 1503*, spojeni predmeti *C-693/19 i 831/19*⁶³

Riječ je o grupi predmeta u kojima su se tumačile postupovne posljedice nepoštenosti ugovorne odredbe, u prvom redu obveza sudova da kontroliraju nepoštene ugovorne odredbe po službenoj dužnosti u postupcima ovrhe i izdavanja platnog naloga.

Materijalnopravne posljedice nepoštenosti ugovorne odredbe propisane europskim (Direktivom 93/13) i domaćim pravom - ponajprije ništetnost odredbe i restitucija potrošača, ne bi imale nikakav praktični učinak za potrošače kada se one ne bi mogle djelotvorno ostvariti u postupcima pred nacionalnim sudom – parnicama i ovrhama, zbog postupovnih pravila koja njihovo ostvarenje ograničavaju ili u potpunosti onemogüćuju. Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 koji nalaže državama da osiguraju da potrošači ne budu vezani nepoštenim odredbama podrazumijeva ne samo deklaraciju ništetnosti i restitucije, nego i obvezu država

⁵⁷ Presuda od 10. lipnja 2021., *BNP Paribas Personal Finance, C-609/19; EU:C:2021:469*

⁵⁸ Rješenje od 24. ožujka 2022., *BNP Paribas Personal Finance, C-82/20 i C-288/20; EU:C:2022:359*

⁵⁹ Rješenje od 6. prosinca 2021., *ERSTE Bank Hungary, C-670/20; EU:C:2021:1002*

⁶⁰ Presuda od 17. svibnja 2022., *Impuls Leasing România, C-725/19; EU:C:2022:396*

⁶¹ Presuda od 30. lipnja 2022., *Profi Credit Bulgaria, C-170/21; EU:C:2022:518*

⁶² Presuda od 17. svibnja 2022., *Unicaja Banco, C-869/19; EU:C:2022:397*

⁶³ Presuda od 17. svibnja 2022., *SPV Project 1503, C-693/19 i C-831/19; EU:C:2022:395*

članica da urede nacionalne postupke na način da ta prava predviđena materijalnopravnim propisima ne ostanu mrtva slova na papiru. Osim toga, člankom 7. Direktive 93/13 propisano je da države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koji prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima. Upravo se zajedničkim tumačenjem odredbi članka 6. stavka 1. i članka 7. utvrđuju postupovne posljedice neobvezujuće naravi nepoštenih ugovornih odredbi.

Sama Direktiva 93/13 ne propisuje proceduru za ostvarivanje prava koji potrošačima pripadaju na temelju nepoštenih ugovornih odredbi i nema postupovnih odredbi o tome. To znači da su države članice slobodne urediti postupak radi zaštite potrošača i uspostaviti pravna sredstva namijenjena zaštiti prava potrošača (tužbe, žalbe, prigovore i dr.) nacionalnim postupovnim odredbama (tzv. procesna autonomija država članica).

Sloboda država članica da same urede postupke u kojima će se ostvarivati prava koja strankama pripadaju na temelju prava EU ipak nije absolutna. Ograničena je dvama načelima prava EU – načelom ekvivalentnosti i načelom učinkovitosti.

Načelo ekvivalentnosti zahtijeva da uspostavljena postupovna pravila, čija je svrha osigurati zaštitu prava koja potrošačima pripadaju na temelju prava EU, ne smiju biti nepovoljnija od onih koja uređuju slične situacije u nacionalnom pravu. To bi primjerice bio slučaj kada bi se za potrošače koji u postupku ostvaruju prava koja im pripadaju na temelju prava EU zahtijevalo obvezno zastupanje, naplatu sudskih pristojbi po višoj tarifi, skratio im se rok za tužbu ili žalbu i sl.

Načelo djelotvornosti zahtijeva da uspostavljena postupovna pravila nacionalnog prava ne smiju biti takva da u praksi čine nemogućim ili pretjerano otežanim korištenje prava koja su potrošačima dodijeljena pravom EU. To će primjerice biti u situaciji kad je nacionalnim postupovnim zakonom propisano da tužba radi utvrđenja ovrhe nedopuštenom, koja se temelji na ništetnosti ovršne isprave zbog nepoštenih ugovornih odredbi, nije suspenzivna. Potrošačev pravo da ne bude vezan nepoštenom ugovornom odredbom iz ovršne isprave zbog ovakvog je postupovnog pravila često nemoguće ostvariti ili je ostvarenje tog prava pretjerano otežano. Isto vrijedi i za one postupovne odredbe koje potrošačima dodjeljuju suviše kratke prekluzivne rokove za izjavljivanje pravnih lijekova, pogotovo ako ti pravni lijekovi nisu suspenzivni.

Kad je riječ o načelu djelotvornosti, ustaljena je praksa Suda EU da se pitanje čini li nacionalna odredba nemogućom ili pretjerano teškom primjenu prava EU, mora analizirati uzimajući u obzir mjesto te odredbe u cijelokupnom postupku, njegovo odvijanje i posebnosti pred različitim nacionalnim tijelima. U tom smislu treba, prema potrebi, uzeti u obzir načela na kojima se temelji nacionalni pravosudni sustav, kao što su zaštita prava obrane, načelo pravne sigurnosti i nesmetano odvijanje postupka.⁶⁴

Imajući na umu navedeno, iz prakse Suda EU koja se razvijala prilikom zajedničkog tumačenja članka 6. i 7. Direktive 93/13, daje se razabratи da je za ocjenu o tome jesu li očuvane postupovne posljedice nepoštenih ugovornih odredbi odlučno postoje li u domaćem postupku dva osnovna postupovna jamstva za zaštitu potrošača od nepoštenih ugovornih odredbi - dostupnost djelotvornih pravnih lijekova i obveza nacionalnih sudova da po službenoj dužnosti procijene nepoštenost ugovornih odredbi.

Što su pravni lijekovi nedjelotvorniji to je aktualnija obveza nacionalnog suda da po službenoj dužnosti procjenjuje nepoštenost ugovornih odredbi. Pritom se pojам pravnog lijeka tumači široko na način da uz prigovor i žalbu, podrazumijeva i tužbu radi utvrđenja ništetnosti, tužbu radi proglašenja ovrhe nedopuštenom, prijedlog za odgodu ovrhe i prijedlog za određivanje privremene mjere. Djelotvornost pravnog lijeka ocjenjuje se u prvom redu kroz propisane rokove, obvezni sadržaj, troškove i suspenzivnost pravnog lijeka. Prema praksi Suda EU, pravni lijekovi čiji je rok za podnošenje petnaest dana, a koji moraju biti obrazloženi uz prijetnju odbacivanja bez pozivanja na ispravak i dopunu te koji su uz to i nesuspenzivni, jesu nedjelotvorni pravni lijekovi koji zahtijevaju aktivnu ulogu sudova pri ocjeni nepoštenosti ugovornih odredbi. To uključuje i postupke ovrhe te izdavanja platnog naloga i to u svim fazama tih postupaka, uključivo i prije izdavanja platnog naloga odnosno donošenja rješenja o ovrsi.

U predmetu *Impuls Leasing România*, C-725/19 Sud EU tumačio je djelotvornost pravnih lijekova u rumunjskom postupovnom sustavu koji ne dopušta kontrolu po službenoj dužnosti ovršnog suda kojem je podnesen prijedlog za donošenje rješenje o ovrsi na temelju ovršne isprave, iako dopušta da sud pred kojim teče

⁶⁴ Presuda od 26. lipnja 2019., C-407/18, *Addiko Bank*, t. 48 i od 9. srpnja, C-698/19 i C-699/19, *Raiffeisen Bank*, t. 60.

parnica radi ispitivanja nepoštenih ugovornih odredbi iz ovršne isprave prekine ovrhu, ali samo u slučaju da potrošač plati jamstvo. Sud je odlučio da članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13 treba tumačiti na način da im se protivi nacionalno zakonodavstvo koje ovršnom sudu, kojem je podnesen prigovor na ovrhu, ne omogućuje da po službenoj dužnosti ili na potrošačev zahtjev ocijeni nepoštenost odredaba ugovora sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluge koji čini ovršnu ispravu, ako sud koji odlučuje o meritumu, kojem se može podnijeti odvojena tužba općeg prava u svrhu ispitivanja eventualne nepoštenosti odredaba takvog ugovora, može prekinuti ovršni postupak do donošenja odluke o meritumu samo u slučaju plaćanja jamstva u iznosu koji bi mogao odvratiti potrošača od podnošenja takve tužbe i ostajanja pri njoj.

U predmetu *Profi Credit Bulgaria*, C-170/21, sud EU je odlučio da se članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da nacionalni sud pred kojim je pokrenut postupak povodom zahtjeva za izdavanje platnog naloga u kojem dužnikpotrošač ne sudjeluje do donošenja tog platnog naloga mora po službenoj dužnosti izuzeti iz primjene nepoštenu odredbu potrošačkog ugovora o kreditu sklopljenog između tog potrošača i predmetnog prodavatelja robe odnosno pružatelja usluga, na temelju koje je nastao dio potraživanja. U tom slučaju taj sud može djelomično odbiti taj zahtjev pod uvjetom da se taj ugovor može održati na snazi bez ikakve druge izmjene, revizije ili dopune.

Međutim, iako je nacionalni sud kojem je podnesen zahtjev za izdavanje platnog naloga obvezan da po službenoj dužnosti izvede sve posljedice koje prema nacionalnom pravu proizlaze iz utvrđenja nepoštenosti odredbe ugovora o potrošačkom kreditu sklopljenog između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga, kako bi se osiguralo da ta odredba za potrošača nije obvezujuća, odredba članka 6. Direktive u načelu ne obvezuje sud da po službenoj dužnosti izvrši prijeboj plaćanja izvršenog na temelju navedene odredbe s preostalom iznosom koji se duguje na temelju tog ugovora, pod uvjetom da se, međutim, poštuju načela ekvivalentnosti i djelotvornosti.

U predmetu *Unicaja Banco*, C-869/19 od 17. svibnja 2022., Sud EU je tumačio obveze i ovlaštenja nacionalnih žalbenih sudova u kontroli po službenoj dužnosti nepoštenih ugovornih odredbi u potrošačkim ugovorima. U tom je smislu, Sud EU ponovio da članak 6. Direktive 93/13 valja smatrati pravnim pravilom koje je ekvivalentno nacionalnim pravilima koja unutar nacionalnog pravnog poretka imaju status pravnih pravila javnog poretka. *Iz toga slijedi da, u skladu s načelom ekvivalentnosti, kada nacionalni sud u žalbenom postupku ima, na temelju nacionalnih pravila, diskrecijsku ovlast ili obvezu ispitati po službenoj dužnosti zakonitost pravnog akta s obzirom na nacionalna pravila javnog poretka, on mora imati diskrecijsku ovlast ili obvezu po službenoj dužnosti ispitati zakonitost takvog akta s obzirom na tu odredbu Direktive 93/13, iako zakonitost tog akta u pogledu tih pravila nije osporavana u prvostupanjskom postupku. Dakle, u takvoj situaciji, ako elementi spisa kojim raspolaze nacionalni žalbeni sud pobuđuju dvojbe u vezi s time je li ugovorna odredba eventualno nepoštena, taj sud mora po službenoj dužnosti ocijeniti zakonitost te odredbe s obzirom na kriterije utvrđene tom direktivom.* (*Unicaja Banco*, C-869/19 od 17. svibnja 2022., st. 25.).

Talijanski sud koji je uputio zahtjev u predmetu *SPV Project 1503*, spojeni predmeti C-693/19 i 831/19, u bitnome pita treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da im se protivi nacionalni propis koji predviđa da, ako dužnik nije podnio prigovor protiv platnog naloga koji je izdao sud na zahtjev vjerovnika, ovršni sud ne može, zbog toga što pravomoćnost tog naloga implicitno obuhvaća i valjanost tih ugovornih odredaba, poslije nadzirati eventualnu nepoštenost ugovornih odredaba koje su bile temelj navedenog naloga.

Nacionalni propis predviđa da, u okviru postupka izvršenja platnih naloga protiv kojih nije podnesen prigovor, ovršni sud ne može provesti nadzor merituma platnog naloga ni nadzor po službenoj dužnosti ili na potrošačev zahtjev nepoštenosti ugovornih odredaba na kojima se temelji taj nalog zbog toga što je taj nalog postao pravomoćan.

U pozadini je pitanja to zahtijevaju li te odredbe Direktive od ovršnog suda da nadzire eventualnu nepoštenost ugovornih odredaba unatoč nacionalnim postupovnim pravilima kojima se provodi načelo pravomoćnosti s obzirom na sudske odluke koja izričito ne odražava nikakvo ispitivanje s tim u vezi.

65 Međutim, nacionalni propis u skladu s kojim se smatra da je provedeno ispitivanje nepoštenosti ugovornih odredaba po službenoj dužnosti i da je ono postalo pravomoćno, čak i ako o tome ne postoji nikakvo obrazloženje u odluci poput odluke o platnom nalogu, može, uzimajući u obzir prirodu i važnost javnog in-

teresa na kojem počiva zaštita koju Direktiva 93/13 dodjeljuje potrošačima, obvezu nacionalnog suda da po službenoj dužnosti ispita eventualnu nepoštenost ugovornih odredaba lišiti njezine biti.

66 Iz toga slijedi da, u takvom slučaju, zahtjev djelotvorne sudske zaštite traži da ovršni sud može ocijeniti, uključujući prvi put, eventualnu nepoštenost ugovornih odredaba na kojima se temelji platni nalog koji je izdao sud na zahtjev vjerovnika i protiv kojeg dužnik nije podnio prigovor.

IV. ZAKLJUČAK

Cilj ovog članka bio je prvenstveno dati pregled aktualne prakse, ali i unaprijediti znanje o mjerodavnim pravnim standardima koje su dostigli Vijeće Europe i Europska unija, posebice putem sudske prakse ESLJP i Suda EU, te ujedno dodatno podići svijest sudaca o nužnosti primjene tih standarada u svakodnevnom radu. Uz navedeno, cilj je bio ukazati na nađene povrede Konvencijom zajamčenih prava radi njihovog budućeg izbjegavanja u postupcima pred hrvatskim sudovima kao i, posebno u području zaštite potrošača, sistematizirati i analizirati novu praksu Suda EU, jer je to pravno područje koje se naglo razvija, a sve veći broj predmeta pred hrvatskim sudovima jest upravo iz područja zaštite potrošača.

